

DROBETA

XXI

Seria Arheologie - Istorie

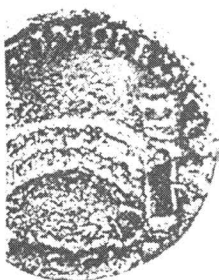
MUZEUL REGIUNII PORȚILOR DE FIER

Arheologie - Istorie

DROBETA

XXI

DROBETA TURNU SEVERIN
2011

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

Prof. Univ. dr. Cristian Schuster

Prof. Univ. dr. Petre Gherghe

COLEGIUL DE REDACȚIE

Prof. Univ. dr. Cristian Schuster

Prof. Univ. dr. Petre Gherghe

dr. Gabriel Crăciunescu

EDITOR IMAGINE

Magdalena Trăistaru

ADRESA REDACȚIEI

MUZEUL REGIUNII PORȚILOR DE FIER

Str. Independenței nr.2

220160 Drobeta Turnu Severin

Tel. 0040252/312177

Tel/Fax 0040252/320027

E-mail: muzeulpdf@rdslink.ro

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor și studiilor revine în întregime autorilor

TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA

Str. Brestei, nr.156, Craiova, România

Tel.+40251/598054

ISSN 1841-7264

CUPRINS

Cătălin Nicolae Pătroi, Elemente noi privind catalogul așezărilor și descoperirilor culturii eneolitice Sălcuța	5
Gheorghe Calotoiu, Cercetările arheologice de la „Linia a doua”, comuna Bălești, jud. Gorj	13
Gabriel Crăciunescu, Despre plastica culturii Gârla Mare din insula Ostrovul Mare	35
Doina Benea, Câteva observații privind COHORS I SAGITTARIORUM de la Tibscum și transferul la Drobeta	42
Sabin Popescu, Vizita lui Caracalla în Dacia	53
Nicolae Șerban, Drobeta în epoca post-romană	65
Romeo Popa, Florentina Popa, Mărturii documentare privind practicarea comerțului intern în regiunea Oltenia (sec. XIV – XV)	71
Romeo Popa, Aspecte privind existența ispravnicilor în regiunea Oltenia (mijlocul sec. XVIII – 1831)	83
Răzvan Rus, Situația școlii mehedinițene în perioada crizei economice din 1929-1933	97
Elena Steluța Dinu, Spitalele din Craiova în timpul Primului Război Mondial	103
Tudor Rățoi, Proiectul consolidării capelei și turnului cetății medievale a Severinului (1966)	108
Adina Gherban, Propuneri de perfecționare a mecanismelor de colaborare intra- și interinstituționale din perspectiva pieței culturale. Produsul cultural - bun economic	114
Chirilă Enescu, Pregătirea resurselor umane pentru valorificarea și promovarea patrimoniului cultural național	118
Magdalena Trăistaru, Din activitățile secției de Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală în anul 2009. Școala de vară. Să redescoperim viața romană de la Drobeta	122
Ovidiu Savu, Vacanța artelor la muzeu. Ediția a VI-a	126
Magdalena Trăistaru, Cronica evenimentelor desfășurate în cadrul Muzeului Regiunii Porților de Fier în anul 2010	130
Maria Bălăceanu, Cronici plastice 2011	141
Manuela Pătruțescu, Analiza condițiilor de păstrare din depozitul temporar de obiecte medievale al Muzeului Regiunii Porților de Fier	146

ELEMENTE NOI PRIVIND CATALOGUL AȘEZĂRILOR ȘI DESCOPERIRILOR CULTURII ENEOLITICE SĂLCUȚA

Cătălin Nicolae Pătroi

New information on the catalog of settlements and discoveries culture Eneolithic Sălcuța. During the Late Neolithic the territory of the present - day province Oltenia witnesses a cultural diversity. In the late eneolithic, in Oltenia and a part of Banat there lived some communities so- called Sălcuța. Between the Jiu and the Olt a complex cultural display can be registered, one can notice settlements belonging to Vădastra (first evolutive phase surpasses the Olt, in the second phase is restricted only between the two streams), Dudești (date elements from the area of the Jiu flowing into the Danube), Boian V (penetrations in the left side of the Olt), Gumelnița B. The presence of the populations belonging to Gumelnița in the Olt area which were in the Late phase is under the influence of the Stepic people of Cernavodă type

Key words: settlements, Eneolithic from Oltenia, points, statigraphy consisting of Sălcuța culture, tell from Slatina, Strehareț, tell Vădastra

Cuvinte cheie: așezări, punct, stratigrafie, cultura Sălcuța

În anul 2007, În anuarul Drobeta, nr. XVII, editat de Muzeul Regiunii Porților de Fier, am publicat „Catalogul așezărilor și descoperirilor aparținând culturii Sălcuța în Oltenia”. A fost o primă prezentare în istoriografia românească a unui repertoriu sistematizat al descoperirilor aparținând culturii eneolitice Sălcuța pe teritoriul Olteniei. Deși în anii ce au trecut nu au mai avut loc cercetări în situri aparținând culturii Sălcuța și nici nu au mai fost semnalate vestigii de această factură în Oltenia, studiul și aprofundarea modului de viață al comunităților umane din Oltenia, în perioada eneolitică, dar și a bibliografiei de specialitate, au adus noi repere pe harta răspândirii acestor comunități și a spațiului de difuziune a culturii materiale specifice.

Vestigiiile Sălcuța din localitățile Bălănești, Ipotești, Corabia (Olt), Călugăreni și Gornăcelu (Gorj), Strehai (Mehedinți), Govora sat (Vâlcea), Valea Izvorului (Mehedinți) reprezintă repere noi. Cât privește vestigiile din punctele Vădastra și Slatina, am reluat prezentarea acestora deoarece în studiul din 2007 au fost prezentate mai multe descoperiri în cadrul aceluiași reper geografic, materialele Sălcuța fiind răspândite pe un areal mai larg și în puncte diferite.

În cele ce urmează are loc o abordare a noilor descoperiri pornind de la următorul algoritm:

- localitatea (comuna, satul, județul); **a).** Poziția (denumirea locului, punctul de descoperire); **b).** caracterul descoperirii (data, autorul descoperirii, conducătorul cercetării, săpături – campanii efectuate); **c).** constatări și observații (startigrafice, cronologice); **d)** locul de depozitare a materialelor (muzee, colecții); **e).** bibliografie.

BĂLĂNEȘTI (județ Olt)

- a. punct "Gura Văii"
- b. în stânga pârâului Iminogu
- c. așezare eneolitică cu nivele de locuire Gumelnița și Sălcuța; vestigii Verbicioara și materiale de sec.IV.
- e. D.Berciu, M.Butoiu, P.Roman, *Cercetări și săpături arheologice în raionul și orașul Slatina*, Buridava, VIII, 2010, p.7-15

CĂLUGĂRENI (județ Gorj)

- a. „La Morminți"
- b. Descoperiri de suprafață.
- e. P.Gheorghe - Govora, *O pristorie a nord - estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, 1995, p.16

CORABIA (județ Olt)

- a. „Sucidava"
- b. descoperiri de suprafață
- d. materiale în Muzeul din Corabia
- e. Corneliu Mărgărit Tătulea, *Sucidava-Celei*. București, Ed. Sport-Turism, 1987

IPOTEȘTI (județ Olt)

- a. „La Conac"
- b. pe malul Oboga, punct situat la 200 m vest de satul Ipotești.
- c. Tell cu șanț și val, având nivele de locuire Vădastra, Sălcuța, epoca bronzului.
- d. Materialele se păstrează în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie din Slatina
- e. Eugen Comșa, *Săpăturile de la Ipotești*, MCA., 8, 1962, p. 213-215, Eugen Comșa, *Rezultatele săpăturilor arheologice din așezările neolitice de la Ipotești, Județul Olt*, MCA., 10, 1973, p. 33-37; Mihail Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Inspectoratul pentru Cultură Olt, Slatina -1999, p.18.

GORNĂCELU (județ Gorj)

- b. descoperiri de suprafață
- c. S-au descoperit topoare de piatră și fragmente ceramice specifice acestei culturi
- e. Calotoiu et-alii 1987, p. 24, Tulugea, C. , *Repertoriul arheologic din nordul Olteniei (neolitic, eneolitic)*, Buridava, VIII, 2010, p.16-28

GOVORA sat, (com. Mihăiești, jud. Vâlcea)

- a. Punct „Dealul Săpunarului"

- b. Descoperiri de suprafață
- c. fragmente ceramice de culoare cărămizie și cenușie din pastă cu nisip și pietricele. Forme: vase mici tronconice, castroane și cești cu corpul bombat
- d. Berciu 1962, p. 387-397; Roman 1977, p. 279-297; Petre-Govora 1995, p. 19; Fântâneau 2007, p. 16, Tulugea, C. *Repertoriul arheologic din nordul Olteniei (neolitic, eneolitic)*, Buridava, VIII, 2010, p.16-28

SLATINA (județ Olt)

- a. "Botul Calului"
- b. Cercetări efectuate de către D.Berciu, P.Roman și I.Butoi în anul 1959.
- c. Așezarea de tip tell se găsește în apropierea localității Strehareț, pe dreapta șoselei Slatina-Proaspeți, lângă pod. S-a realizat un șanț lung de 13,75 m și lat de 2 m. Stratul de cultură are o grosime care se apropie de 2 m, el atingând adâncimea de 1,90 m
- d. Muzeul Județean Slatina
- e. Butoi, M., *Descoperiri arheologice în județul Olt*, 1999, p.24. idem, *Cercetări arheologice în orașul Slatina și împrejurimi*, MCA, VII, 1961, p.139-143, D.Berciu, M.Butoiu, P.Roman, *Cercetări și săpături arheologice în raionul și orașul Slatina*, Buridava, VIII, 2010, p.7-15

SLATINA (județ Olt)

- b. descoperiri de suprafață
- c. Vestigii aparținând culturii Sălcuța au mai fost semnalate pe str. Pitești, între spital și sanatoriul T.B.C., pe panta ce coboară spre str. Pitești, pe partea stângă a pârâului Sopot. Pe terenul Alexandrinei Bălănescu s-a făcut un sondaj. Au fost evidenciate vestigii de locuire Vădastra, Sălcuța, perioada finală a culturii Verbicioara și materiale de sec. IV-V
- d. Muzeul Județean Slatina
- e. Butoi, M., *Descoperiri arheologice în județul Olt*, 1999, p.24. idem, *Cercetări arheologice în orașul Slatina și împrejurimi*, MCA, VII, 1961, p.139-143, D.Berciu, M.Butoiu, P.Roman, *Cercetări și săpături arheologice în raionul și orașul Slatina*, Buridava, VIII, 2010, p.7-15

STREHAIA (județ Mehedinți)

- a. punct „Podul cu papură”
- b. descoperiri de suprafață. Informații primite de la G.Crăciunescu.
- c. cești cu două torți, ceramică decorată cu vârci verticale și orizontale, castroane fragmentare.
- d. materiale colectate în expoziția Școlii Generale „Mihai Viteazul”

VALEA IZVORULUI (județ Mehedinți)

b. descoperiri de suprafață și în profil

c. locuire Sălcuța semnalată de V.Cîntar și G.Crăciunescu. Ceramică incizată, butoni, alveole, forme tronconice, cești cu două torți

VĂDASTRA (județ Olt)

a. „Măgura Cetate”

b. Cercetări efectuate în 1871 de către C.Boliac; în 1921 V.Pârvan realizează un sondaj; în 1934 sapă aici D.Berciu, iar între 1946 -1970 lucrările sunt coordonate de către C.Mateescu. În anul 1926 V.Cristescu realizează cercetări în „Măgura Fetelor”

c. Așezarea de tip tell, cu val și șanț de apărare este situată la 14km. nord / nord - vest de Corabia, pe Valea Obârșiei, în partea de vest a satului, la 82,5m. altitudine. Sunt identificate nivele de locuire aparținând culturilor Vădastra, fazele I - II și Sălcuța

d. Muzeul Național de Istorie a României

e. Mateescu, C., *Săpăturile arheologice de la Vădastra*, MCA, V, 1959, p.61 - 73; idem, MCA, I X, 1970, p.67; idem, MCA, X, 1973, p.19 - 22; Cristescu, V., *Les stations préhistoriques de Vădastra*, DACIA, III - IV, 1927 -1932, p.210

VĂDASTRA (județ Olt)

a. „Măgura Fetelor”

b. Cercetările efectuate în 1926 de către Vasile Christescu și ulterior între 1948-1970 de către Corneliu N. Mateescu, cu unele mici întreruperi .

c. Scurtă descriere a situației arheologice: Așezarea se prezintă ca o ridicătură de pământ cu diametrul de circa 50 m și o înălțime de 1,40 m deasupra terasei din jur. Descoperirile sunt numeroase: fragmente ceramice, vase întregi și întregibile, figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte de piatră, silex, os, cupru, locuințe de suprafață, gropi ale unor locuințe adâncite în sol, vetre de foc, oase de animale domestice și sălbatice. Așezarea a fost prevăzută cu un șanț de îngrădire care se pare că avea un traseu circular. Descoperirile făcute în acest punct ilustrează o intensă locuire în decursul primelor două faze ale culturii Vădastra.

e. Vasile Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, Dacia, III-IV, 1933, p. 173-194, Corneliu N. Mateescu, *Săpături de salvare și cercetări arheologice la Vădastra și în împrejurimi*, SCIV, 6, 1955, p. 447-457, idem, *Săpături arheologice la Vădastra*, MCA, V, 1959, p. 61-74, idem, *Săpături arheologice la Vădastra*, MCA, VI, 1960, p. 107-114, idem, *Săpături arheologice la Vădastra*, MCA, VIII, 1961, p. 57- 61.

Bibliografie

Berciu, Butoiu	1961	Berciu D, Butoiu M., <i>Cercetări de suprafață în orașul Slatina și în împrejurimi</i> , M.C.A., 7, p. 139-141.
Berciu, Butoiu, Roman	2010	Berciu, D., Butoiu, M., Roman, P., <i>Cercetări și săpături arheologice în raionul și orașul Slatina</i> , Buridava, VIII, p.7-15
Butoi	1999	Butoi, M., <i>Descoperiri arheologice din județul Olt</i> , Inspectoratul pentru Cultură Olt, Slatina
Calotoiu, Mocioi, Marinoiu	1987	Calotoiu, Gh., Mocioi, I., Marinoiu, V., <i>Mărturii arheologice în Gorj, Tîrgu Jiu</i> , p.24
Christescu	1933	Christescu V <i>Les stations prehistoriques de Vădastra</i> , Dacia, 3- 4, p. 176-205
Comșa	1962	Comșa, E., <i>Săpăturile de la Ipotești</i> , MCA, 8 , p. 213 - 219
Comșa	1973	Comșa, E., <i>Rezultatele săpăturilor arheologice din așezările neolitice de la Ipotești, județul Olt</i> , MCA, 10, p. 33-37
Govora	1995	Govora, P <i>O preistorie a nord estului Olteniei</i> , p.19
Mateescu	1955	Mateescu C. N., <i>Săpături de salvare și cercetări arheologice la Vădastra și în împrejurimi</i> , SCIV, 6, 3-4, p.447-462
Mateescu	1957	Mateescu C. N <i>Săpături arheologice la Crușovu</i> , MCA, 3 , p.103-115
Mateescu	1959	Mateescu C. N. <i>Săpături arheologice la Vădastra</i> , MCA , 5 , p.61-74
Mateescu	1960	Mateescu C. N <i>Săpături arheologice la Vădastra</i> , MCA , 6 , p.107-115
Mateescu	1961	Mateescu C. N <i>Săpături arheologice la Vădastra</i> , MCA , 7, p.57-60
Mateescu	1962	Mateescu C. N <i>Săpături arheologice la Vădastra</i> , MCA , 8, p. 187-190
Pătroi	2007	Pătroi, N., C., <i>Catalogul așezărilor și descoperirilor aparținând culturii Sălcuța în Oltenia</i> , Drobeta, XVII.
Roman	1977	Roman, P. <i>Die Coțofeni-Kultur</i> , PZ, 52, 2, p.279-297
Tătulea	1987	Tătulea, C. M., <i>Sucidava - Celei</i> . București, Ed. Sport-Turism
Tulugea	2010	Tulugea, C. <i>Repertoriul arheologic din nordul Olteniei (neolitic, eneolitic)</i> , Buridava, VIII, p.16-28.

Lista Abrevierilor

A O	Arhivele Olteniei , Craiova
AO, SN	Arhivele Olteniei, Serie Nouă , Craiova
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
Dacia	Dacia. Recherches et découvertes archaéologiques en Roumanie, București, 1924 – 1947

Dacia N. S.

Dacia. Revue d'archaéologie et d'histoire ancienne
Nouvelle Série, București, 1957 sqq.

MCA

Materiale și Cercetări Arheologice, București

PZ

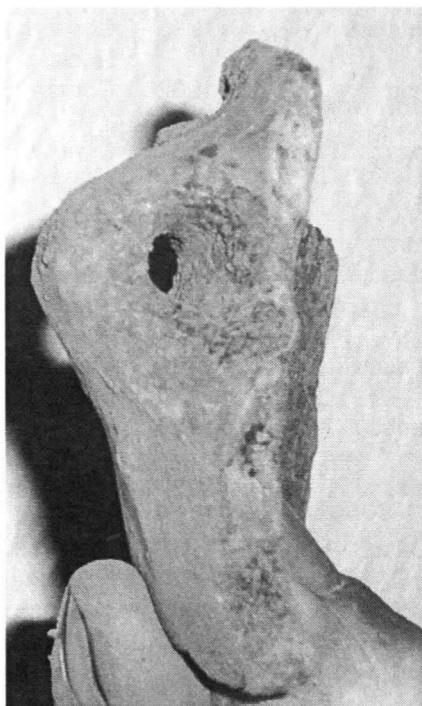
Prähistorische Zeitschrift, Berlin

R. M.

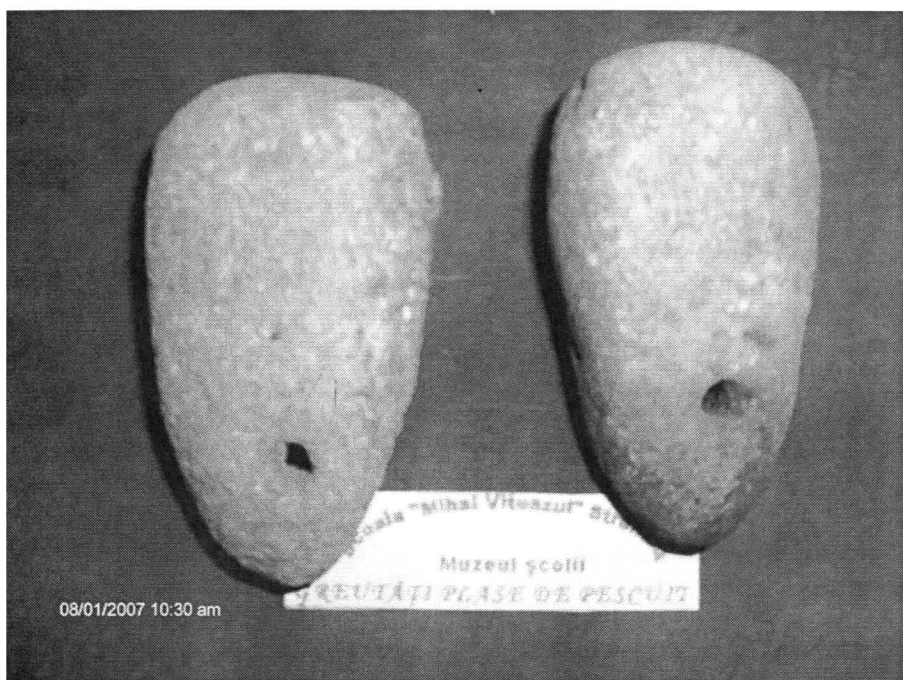
Revista Muzeelor, București

SCIV(A)

Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie),
București

Ceramică Sălcuța de la Valea Izvorului. Mehedinți. Materiale inedite

Piese Sălcuța inedite. Expoziția Școlii Generale „Mihai Viteazu” Strehaia

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA „LINIA A DOUA”, COMUNA BĂLEȘTI, JUD. GORJ

Gheorghe Calotoiu

The archeological research from „The Second Line” Bălești village, Gorj country In the second half of September 1995, the Gorj Country Museum made some archeological research in the „Second Line” point, Bălești village from the Gorj country, where it had been discovered an early bronze age settlement belonging to the clasic phase of the, Glina culture.

The archeologists found a surface dwelling which had around it ceramic fragments from bag like vessels, bowls, jars made of semifine or thick paste.

These vessels were ornated with alveolegirdles, button – holes, prominents all which are elements specific to the Glina Culture.

Key words: settlement, Bronze Age, Glina, Gorj country, ceramics

Cuvinte cheie: așezare, epoca bronzului, cultura Glina, jud. Gorj, ceramică

În perioada 15-30 septembrie 1995, Muzeul Județean Gorj în colaborare cu Școala Gimnazială de la Bălești a efectuat cercetări arheologice preventive pe un teren cultivat cu porumb al unui sătean, în punctul „Linia a doua”. Situl arheologic se află pe o terasă a unui pârau la 300 m N-V de fosta școală din Bălești. Pe o suprafață de 250 x 150 m au fost descoperite fragmente ceramice. A fost practică o secțiune S 1 cu dimensiunile de 10 x 2 m.

Stratigrafia S 1 (PI.I) se prezenta în felul următor:

0-0,12/0,15 – strat vegetal

0,12/0,15 – 0,25/0,32 m - strat cărămiziu deschis

0,25/0,32 – 0,74/0,78 m - strat cărămiziu închis

0,74/0,78 – 0,94/1,05 m - strat arheologic de culoare cenușie închisă

0,94/1,05 – începe stratul galben steril din punct de vedere arheologic

În S 1 la o adâncime de – 0,78 în carourile 4,5,6,7 și parțial 8 (PI.II) s-a descoperit o parte dintr-o locuință de suprafață, o aglomerare de fragmente ceramice, chirpici și câțiva bolovani de râu. Fragmentele ceramice descoperite cuprind pereți de vase, buze, baze, toarte ș.a., în majoritate corodate. Fragmentele ceramice au sub buze sau pe pântec ca ornamente brâuri alveolate sau crestate organice sau aplicate.

Ceramica descoperită în așezarea de la „Linia a doua” de la Bălești – Gorj se împarte în două categorii: ceramica fină, ce se compune din câteva fragmente ceramice de vase și fragmente de tortițe perforate și ceramica de uz comun grosieră. Pasta grosieră conține ca degresant nisipul cu multe pietricele de mărimi diferite. Așa cum aminteam, de cele mai multe ori ceramica este ornamentată cu brâuri (PI IV/1; XIV/1) alveolate sau crestate, găuri buton (PI III/3; VI/2-4; XI/1-3; XIV/6,7; XVI/6,7,10) dispuse sub marginea buzelor vaselor sau pe pântecul acestora.

În secțiunea S 1/1995 la -0,86 m în caroul 6 a fost descoperită o fusaiolă tronconică întreagă (pl.V/6) din pastă semifină de culoare cărămizie cu urme de arsură secundară și bucăți de chirpici. În același carou la - 0,94 m a fost găsită o altă fusaiolă de formă longitudinală (Pl.V/5) cu urme de arsură secundară. Lungimea obiectului este de 6,2 cm și grosimea de 2,5 cm.

În caroul 5 la - 0,92 m a fost descoperit un fragment de vas bitronconic (PI VII/1) cu buza dreaptă și marginea alveolată din pastă grosieră de culoare cenușie. În caroul 6 la -0,87 m a fost descoperit un castron fragmentar din pastă semigrosieră de formă tronconică cu buza dreaptă și marginea rotundă. Baza este plată și în exterior la partea inferioară prezintă mai multe alveole dispuse circular în jurul acesteia (Pl.III/3). Înălțimea vasului este de 6,7 cm. În același carou la - 0,93 m a fost descoperit un fragment de la un vas borcan din pastă semigrosieră de culoare cenușie cu un ornament crestă pe diametrul maxim (PI VIII/1). Pe exterior prezintă puternice urme de arsură secundară. Analogii se întâlnesc la Drăgănești - Olt¹, Braneț², Crivăț³, Greci⁴. În același context arheologic a fost descoperit un fragment de strachină (PI VI/2) cu pereții curbați spre interior iar sub marginea rotundă este un ornament sub formă de gaură buton. Analogii întâlnim la București - Roșu⁵, Văcărești⁶, Greci⁷, Govora Sat - Runcuri⁸. Între fragmentele ceramice descoperite în același loc este și un fragment de castron tronconic din pastă semigrosieră compactă de culoare cenușie cu buza ușor trasă spre interior și marginea rotundă sub care se află câteva găuri buton (PI VII/2). Asemănări se găsesc la București - Dudești⁹, București - Căețlul- Nou¹⁰, Braneț¹¹, Govora Sat - Runcuri¹², Călugăreni¹³. În caroul 7 la - 0,97 m a fost descoperit un fragment de vas de tip sac din pastă semigrosieră de culoare castanie cu pereții ușor curbați și gura cilindrică. Buza este dreaptă cu marginea ușor ondulată (Pl.IV/3). Analogii găsim la București - Ciurel¹⁴, Varlaam¹⁵, Odaia Turcului¹⁶, Prundu¹⁷, Govora Sat - Runcuri¹⁸, Bârsești¹⁹. În același carou la -0,99 m a fost descoperit un

¹ Nica - Schuster - Zorzoliu, 1995, fig.21/3

² Ulanici, 1979, fig.7/2; 8,4

³ Berciu, 1966, fig.2/5

⁴ Ulanici, 1979, fig.3/2

⁵ Constantiniu - Panait, 1963, pl.III/3

⁶ Tudor, 1972, fig.1/1-2

⁷ Ulanici - Trohani, 1975, fig.7/3

⁸ Petre - Govora, 1986, fig. 3/3

⁹ Turcu, 1976, fig.II/2

¹⁰ Leahu, 1963, 22

¹¹ Ulanici, 1976, fig.13/1,5; 17/5

¹² Petre Govora, 1986, fig.4/2,7; 6/5; 7/7,11

¹³ Chicideanu - Gherghe, 1985, fig.2/8-9

¹⁴ Negru - Schuster, 1997, fig.2/1; 3/2; 7/4

¹⁵ Schuster - Popa, 1995, 24

¹⁶ Tudor, 1982, fig.2/5

¹⁷ Roman, 1976, fig.9/3; 10/1

¹⁸ Petre Govora, 1995, fig.5/1

fragment de vas borcan cu gura dreaptă și pereții ușor curbați. Sub buza vasului sunt dispuse ca ornamente mai multe găuri buton, iar marginea vasului este crestată. Descoperiri de acest tip se întâlnesc la Govora Sat - Runcuri²⁰, Bârsești²¹, Călugăreni²², Morărești²³ și în general pe întreaga arie cu descoperiri a culturii Glina: București - Ciurel²⁴, București - Dudești²⁵, Căscioarele - Mânăstirea Cătălui²⁶, Odaia Turcului²⁷, Schitul Gura Despei. În același context arheologic a mai fost descoperit un fragment de vas borcan din pastă grosieră de culoare cenușie cu gura dreaptă și marginea rotundă. Sub buză este o apucătoare plată dispusă orizontal și o „gaură buton” deasupra ei (PI.X/1). În același carou a fost descoperit un alt fragment de vas de tip „sac” din pastă semigrosieră de culoare cenușie cu buza ușor evazată și marginea crestată. Sub buză se află un ornament de tip „gaură buton” (PI.VI/3). În caroul 8, la – 0,96 m au fost descoperite două torți tubulare dispuse pe pânțelele vaselor din pastă semigrosieră de culoare cenușie (PI.III/1,2). În același context arheologic a fost descoperită o bază de vas din pastă grosieră de culoare cenușie. A mai fost descoperit un fragment de vas de formă tronconică din pastă cenușie cu gura ușor evazată și marginea rotundă. Pe margine sunt linii verticale incizate în spații egale (PI.VI/1). A mai fost descoperit un fragment de vas de tip „sac” din pastă fină de culoare cenușie, cu buza evazată și marginea ondulată. În același carou la – 1,03 m s-a găsit un fragment dintr-un perete de vas borcan cu o urechiușe de prindere. Apucătoarea este dispusă vertical, din pastă fină de culoare gălbuie de mici dimensiuni (PI.VIII/3). Tot în caroul 8 la -1,05 m a fost descoperită baza unui vas borcan (PI V/3) din pastă semigrosieră. Baza era plată sub forma unui postament, cu pereții drepți. În interiorul vasului sunt urme puternice de arsură secundară. La 28 cm S-V de acesta a fost găsit un perete de vas mai mic bombat cu urme de slip de culoare cenușie pe exterior. În caroul 8 la – 0,94 m a fost descoperit un fragment ceramic din pastă grosieră de culoare cenușie de la un vas de tip „sac” cu buza dreaptă și marginea crestată. Sub aceasta este o „gaură buton” (PI.VI/3). Analogii întâlnim la Căzănești²⁸ și Govora - Gurișoara²⁹. În aceeași locuință a fost descoperit un fragment ceramic de la un vas borcan din pastă semigrosieră de culoare cărămizie. Pe exteriorul peretelui are o apucătoare organică dispusă vertical perforată (PI.VIII/2). În același carou la -1,08 m a fost găsit un fragment de vas de tip „sac” din pastă semigrosieră, o gură de vas cu

¹⁹ *Ibidem*, fig.6/1

²⁰ *Ibidem* fig.5/2; 7/2-3

²¹ *Ibidem*, fig.6/1

²² Chicideanu – Gherghe, 1983, fig.2/4,6

²³ Schuster - Nica, 1995, fig.5/3-4

²⁴ Negru – Schuster, 1997, fig.2/2; 3/1

²⁵ Turcu, 1976, 43

²⁶ Cantacuzino-Trohani, 1979, fig.6/9-10

²⁷ Tudor, 1982, fig.2/6; 3/7

²⁸ Petre Govora, 1995, fig.2/1-5

²⁹ *Ibidem*, fig.1/4,6,8

buza ușor evazată și marginea alveolată cu urme de arsură secundară (Pl.X/3). La o distanță de 0,33 m de acesta la – 0,98 m a fost descoperit un fragment ceramic de la un alt vas de tip „sac” din pastă grosieră cu buza dreaptă și marginea alveolată. Sub buză se găsesc trei „găuri butoni” (Pl.VII/2). A mai fost descoperit în același context arheologic un fragment de vas dintr-un castron tronconic cu buza ușor răsfrântă spre exterior. Sub buză era două „găuri butoni”, cu marginea crestată (Pl.VII/1). Analogii întâlnim pe întreaga zonă a culturii Glina: Drăgănești – Olt, Braneț, Govora Sat – Runcuri, Orevița – Mare³⁰ punctul Păulești, Călugăreni, Seaca – Logrești. Au mai fost descoperite în aceeași locuință două funduri plate de vase (Pl.V/1,2) din pastă grosieră. În aceeași locuință L 1 a fost găsit un fragment ceramic de la un alt vas „sac” cu buza dreaptă și marginea alveolată. Sub buză se află trei „găuri butoni” (Pl.VII/2). Analogii întâlnim pe toată zona culturii Glina iar în Gorj la Călugăreni³¹ și Seaca - Logrești³².

În aceeași locuință a fost descoperit un perete de vas borcan pe care se află o toartă fragmentară lucrată din interior spre exterior (Pl.X/1). În același context arheologic au fost descoperite mai multe torți tubulare dispuse pe corpul vaselor de dimensiuni mai mari sau mai mici (Pl.III/1,2). A fost descoperit un vas miniatural fragmentar cu o apucătoare mică perforată din pastă fină cărămizie dispusă orizontal cu urme de slip cenușiu pe exterior (Pl.VIII/1).

În același complex arheologic – L1 – a fost descoperit un perete de vas cu o apucătoare (Pl.X/4) circulară dispusă orizontal pe pântec perforată din pastă grosieră de culoare cărămizie, cu urme de arsură secundară. Lungimea apucătorii este de 5,7 cm și grosimea de 2,2 cm. Tot în L1 a fost găsit un perete de la un vas borcan cu buza dreaptă și marginea rotundă (Pl.X/1) iar sub ea are o apucătoare plată orizontală cu o „gaură buton” în partea superioară, care a mai fost menționată. A mai fost descoperit un perete și buză de la un vas bitronconic (Pl.X/3) din pastă semigrosieră cărămizie. Pe marginea vasului sunt motive alveolate (Pl.X/3). Tot în L1 a fost descoperit un fragment de vas borcan (Pl.X/2) de dimensiuni mici din pastă semifină de culoare cenușie cu urme de slip cafeniu pe exterior.

În locuința L1 au fost descoperite bucăți de chirpici și câțiva bolovani de râu.

Elementele de decor identificate pe ceramica culturii Glina în descoperirile de la Bălești – Gorj sunt găurile buton, impresiunile realizate cu degetul, brăurile crestate și alveolate, proeminențele conice și impresiunile realizate cu șnurul. Acestea erau dispuse pe părțile componente ale vasului: buză, gât, umăr, pântec, excepție făcând baza vasului. În decorarea ceramicii din situl „Linia a doua”, de la Bălești au fost întâlnite în special găurile butoni, care s-au realizat prin presarea peretelui vasului din interior spre exterior (Pl.VI/2-4, Pl.VII) sau din exterior către interior. Pentru

³⁰ Crăciunescu, 2003, pl.4/2; pl.5/1

³¹ Chicideanu – Gherghe, 1983, fig.2/5

³² Calotoiu, 2009, pl.8/4; pl.9/2

decorarea vaselor în situl de la Bălești au mai fost folosite brăurile alveolate sau crestate (pl.IV/1), aplicate sau organice, fiind situate de regulă sub buza vaselor. Marginea la unele vase este alveolată (Pl.VII/1,2) sau crestată (pl.V/1). În aceeași locuință au fost descoperite fragmente ceramice de la vase care au bazele plate sau sub formă de pedestal.

Așezarea din punctul „Linia a doua” de la Bălești – Gorj se încadrează cronologic în cultura Glina perioada clasică datorită materialelor arheologice descoperite și în alte situri specifice aceleiași culturi. Analogii cu descoperirile de la Bălești întâlnim în Gorj la Seaca – Logrești, Călugăreni – Padeș, „Valea Mare” – Bengești – Ciocadia cât și pe întregul areal culturii Glina.

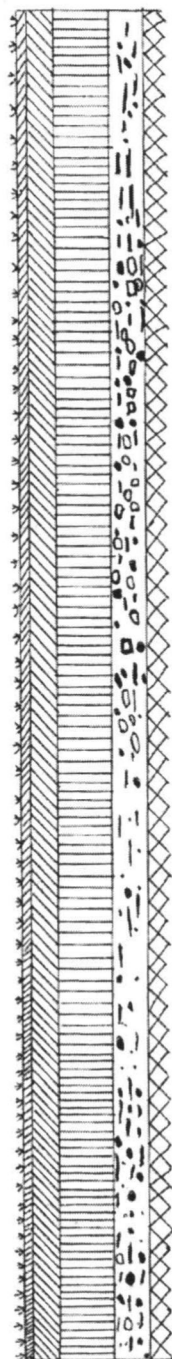
Bibliografie

Berciu	1966	D. Berciu, <i>Rezultatele primelor săpături arheologice de la Crivăț (1965), r.Oltenița, SCIV, 17,3, p.529-535</i>
Calotoiu	2007	Gh. Calotoiu, <i>Necropole tumulare din Gorj, Vârtopu-Ciuperceni, Telești –Drăgoiești, Tg-Jiu, 2007</i>
Calotoiu	2009	Gh. Calotoiu, <i>Date preliminare asupra cercetărilor arheologice de la Seaca – Logrești, jud. Gorj, Drobeta, XIX, p.67-78</i>
Cantacuzino-Trohani	1979	Gh. Cantacuzino, G. Trohani, <i>Săpăturile arheologice de la Cătălui – Căscioarele, jud. Ilfov, C.A , III, p.261-328</i>
Crăciunescu	2003	Gabriel Crăciunescu, <i>Descoperiri arheologice în zona localității Orevița Mare, Mehedinți, Drobeta, XIII, p.55-102</i>
Chicideanu-Gherghe	1985	I. Chicideanu și P. Gherghe, <i>Săpăturile arheologice de la Călugăreni (jud. Gorj), MCA, Brașov, p.103 – 107</i>
Leahu	1963	V. Leahu, <i>Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou, CAB, I, 1963, p.15-47</i>
Nica-Schuster Zorzolui	1995	M. Nica, C. Schuister, T. Zorzolui, <i>Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițiano – sălcutean de la Drăgănești – Olt – punctul „Corboaica” – campaniile din anii 1993 – 1944, Cercetările arheologice în aria nord – tracă, I, p.9-45</i>
Petre-Govora	1986	Gh. Petre-Govora, <i>Asupra problemelor culturii Glina în nord-estul Olteniei, Tracodacica, VII, 1-2, p.154 – 166</i>
Petre-Govora	1995	Gh. Petre-Govora, <i>O preistorie a nord-estului Olteniei, Rm. Vâlcea</i>
Roman	1976	P. Roman, <i>Die Glina III – Kultur, PZ 51,1,p.26-42</i>

Schuster-Popa	1995a	C. Schuster, T. Popa, <i>Cercetări privind epoca bronzului în jud. Giurgiu</i> , BMJG, I, p.114-122
Schuster-Nica	1995b	C. Schuster, M. Nica, <i>Săpăturile de salvare de la Morărești jud. Dolj – 1993</i> , Cercetări arheologice în aria nord-tracică, I, p.114-122
Schuster	1997	C. Schuster, <i>Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare, București, 1997</i>
Tudor	1972	Ersilia Tudor, <i>Săpături de salvare din comuna Văcărești, jud. Dâmbovița, 1971</i> , Scripta, Valachica, Târgoviște, p.93-107
Tudor	1982	Ersilia Tudor, <i>Cu privire la unele sincronisme culturale în perioada timpurie a Bronzului românesc</i> , Thraco-dacica, III, 1-2, p.94-100
Turcu	1976	M. Turcu, <i>Cercetările arheologice de la Dudești, Carpica</i> , VIII, p.41-48
Ulanici-Trohani	1975	Aug. Ulanici și G. Trohani, <i>Săpăturile de la Greci, comuna Grădiștea, jud. Ilfov</i> , CA, I, p.77-100
Ulanici	1976	Aug. Ulanici, <i>Noi săpături arheologice la Braneț, jud. Olt</i> , CA, II, p.49-64
Ulanici	1979	Aug. Ulanici, <i>Noi cercetări arheologice la Greci, jud. Ilfov</i> , Cercetări arheologice, III, p.9-26.

BĂLEȘTI - LINIA A DOUA - S1 / 1995 - PROFIL E.

SC. 1 / 25

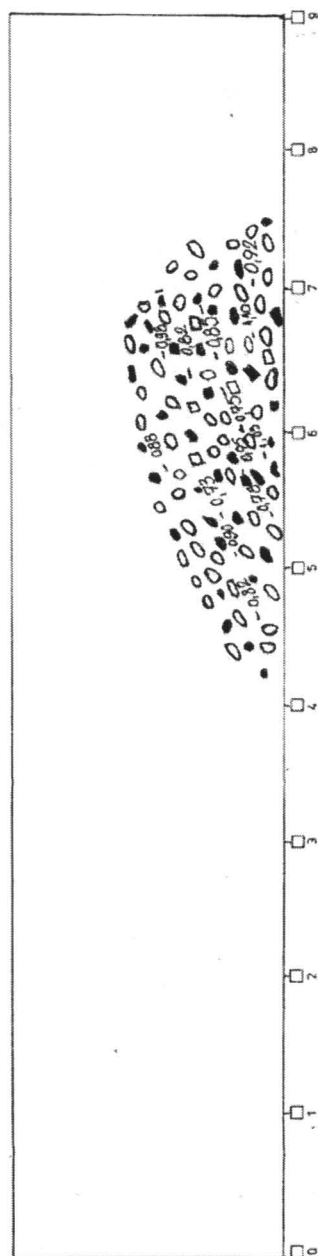

LEGENDĂ

	- STRAT VEGETAL		- CHIRPIC
	- STRAT CĂRĂMIZIU DESCHIS		- PIAȚĂ
	- STRAT CĂRĂMIZIU ÎNCÎS		
	- STRAT ARHEOLOGIC		
	- STRAT GALBEN STERIL		
	- FRAGMENTE CERAMICE		

Pl. I

SI / 1995 PLAN L.1 - SC.1 / 25

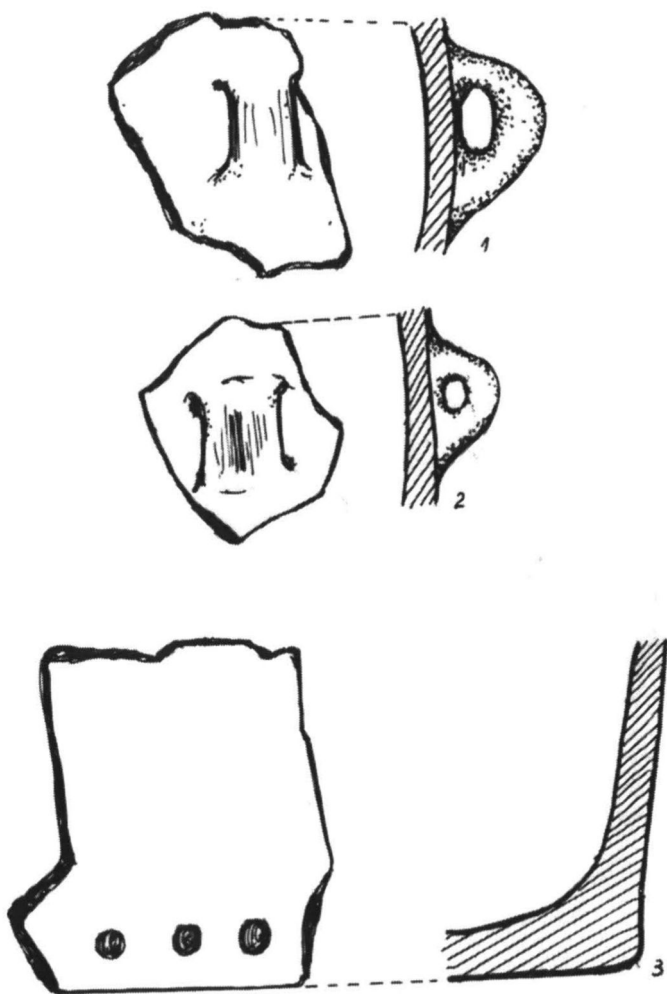
LEGENDĂ

Q - CHIRPIC

FRAGMENTE CERAMICE

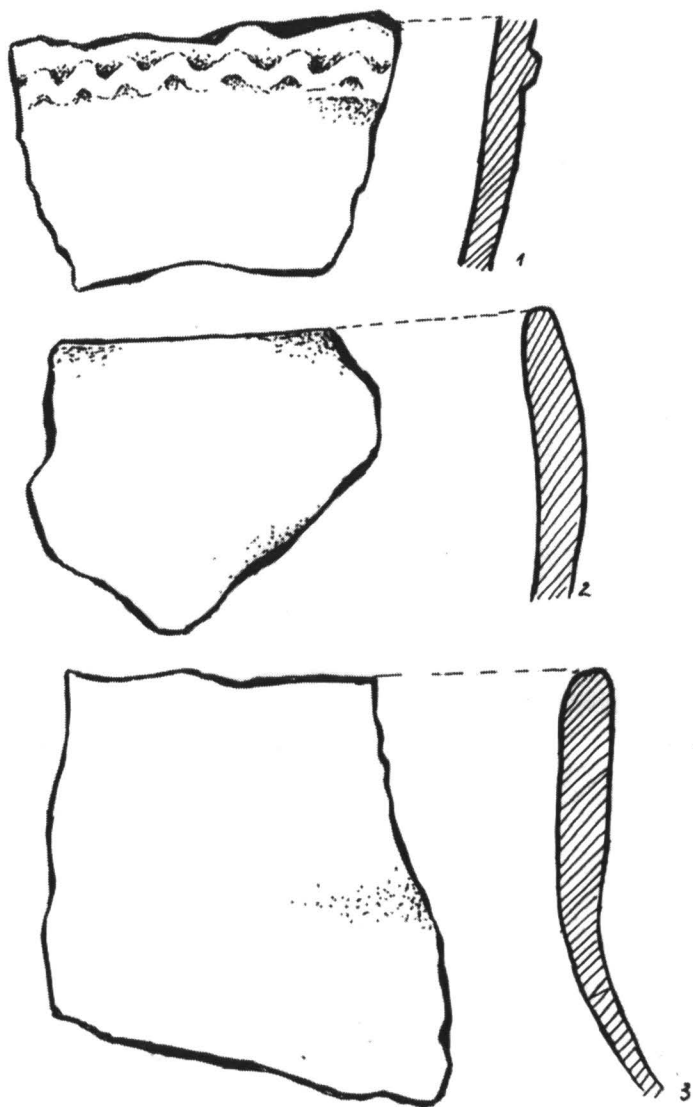
PIETRE

Pl. II

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA „BĂLEȘTI - GORJ”
SC. 1/1

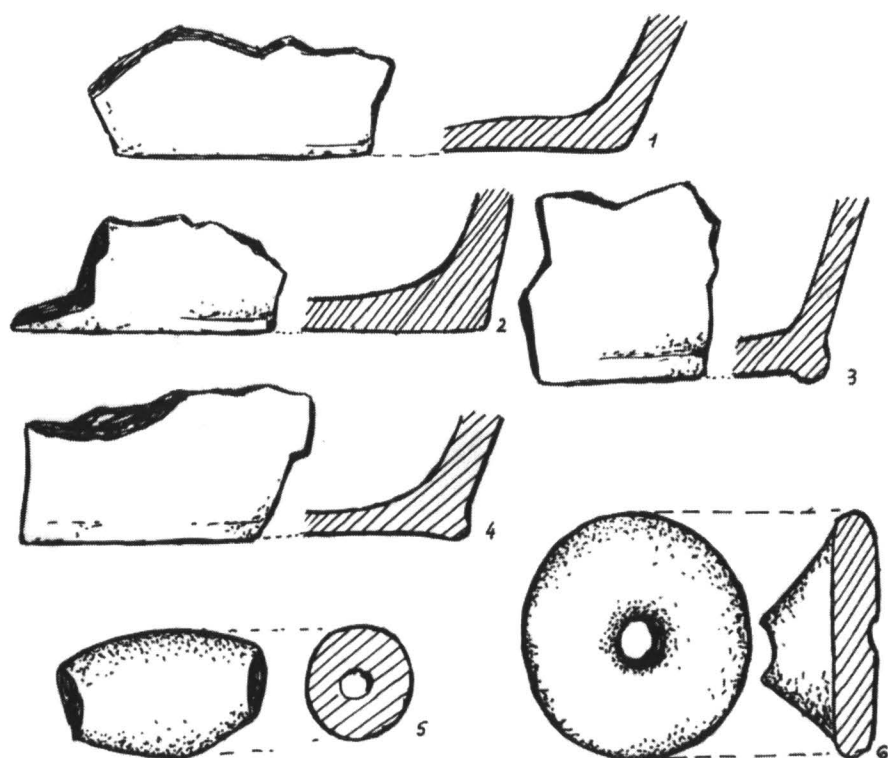
Pl.III

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA „BĂLEȘTI-GORJ”

SC. 1/1

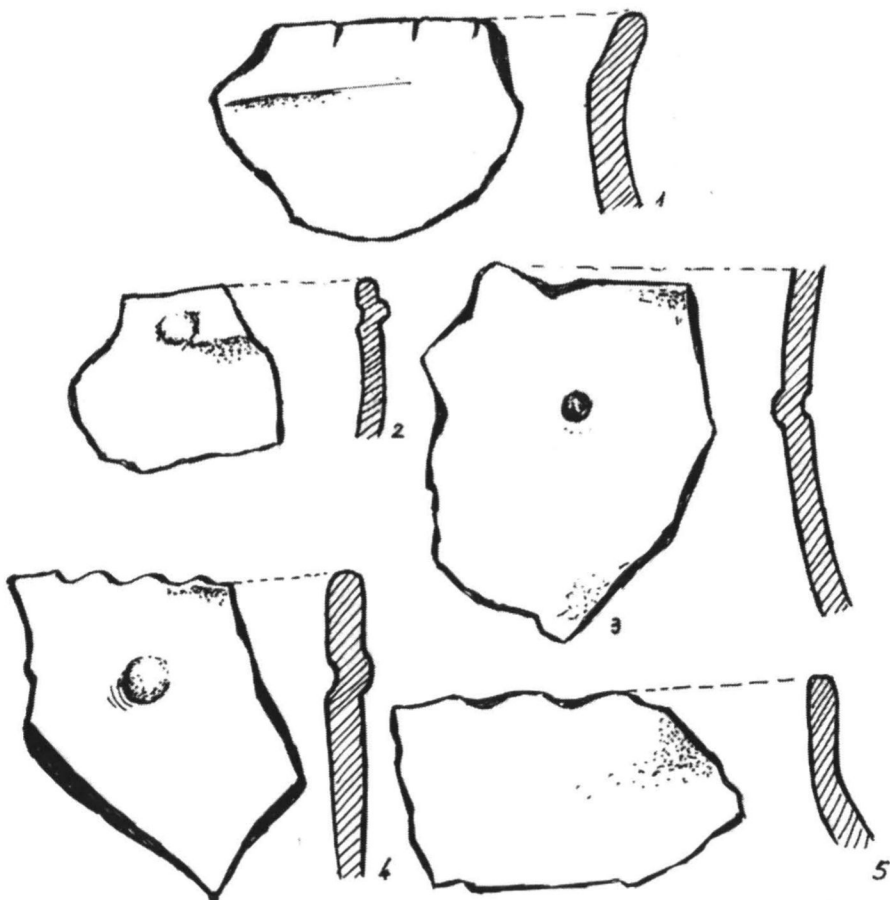
Pl. IV

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA „BĂLEȘTI 60RJ”

sc. 1/1

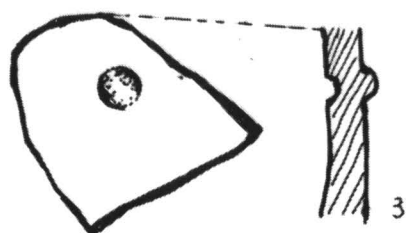
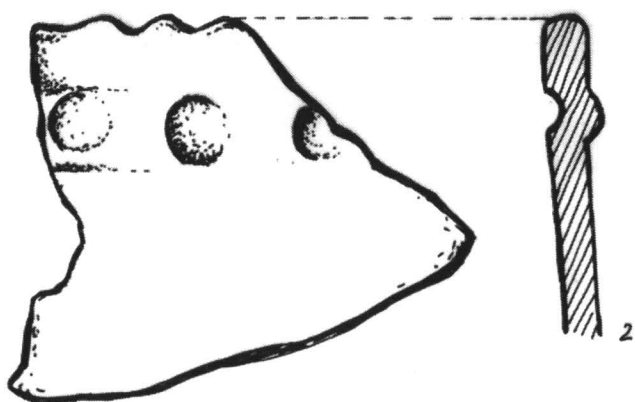
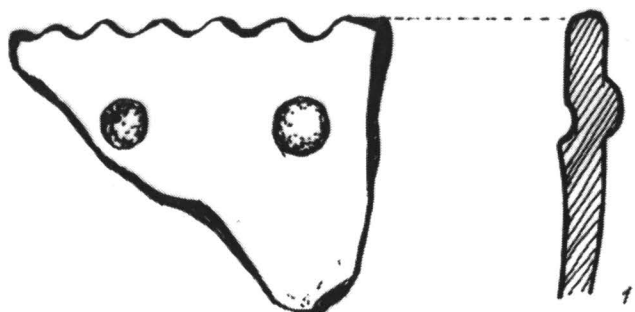
Pl.V

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA „BĂLEȘTI-GORJ”

SC. 1/1

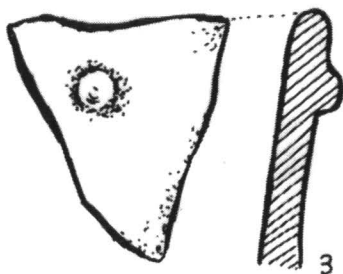
PI.VI

FRAGMENTE CERAMICE DĂSCOPERITE LA „BĂLEȘTI- GORJ”

sc. 1/1

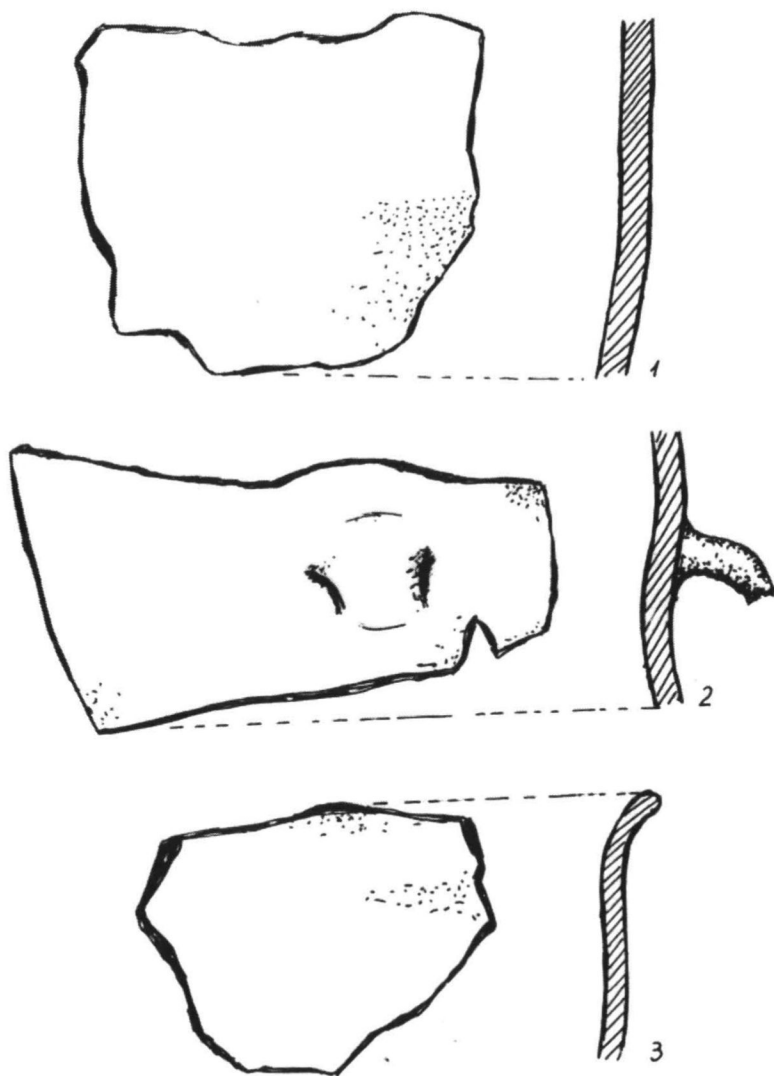
Pl.VII

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA BALESTI 60RJ

sc. 1/1

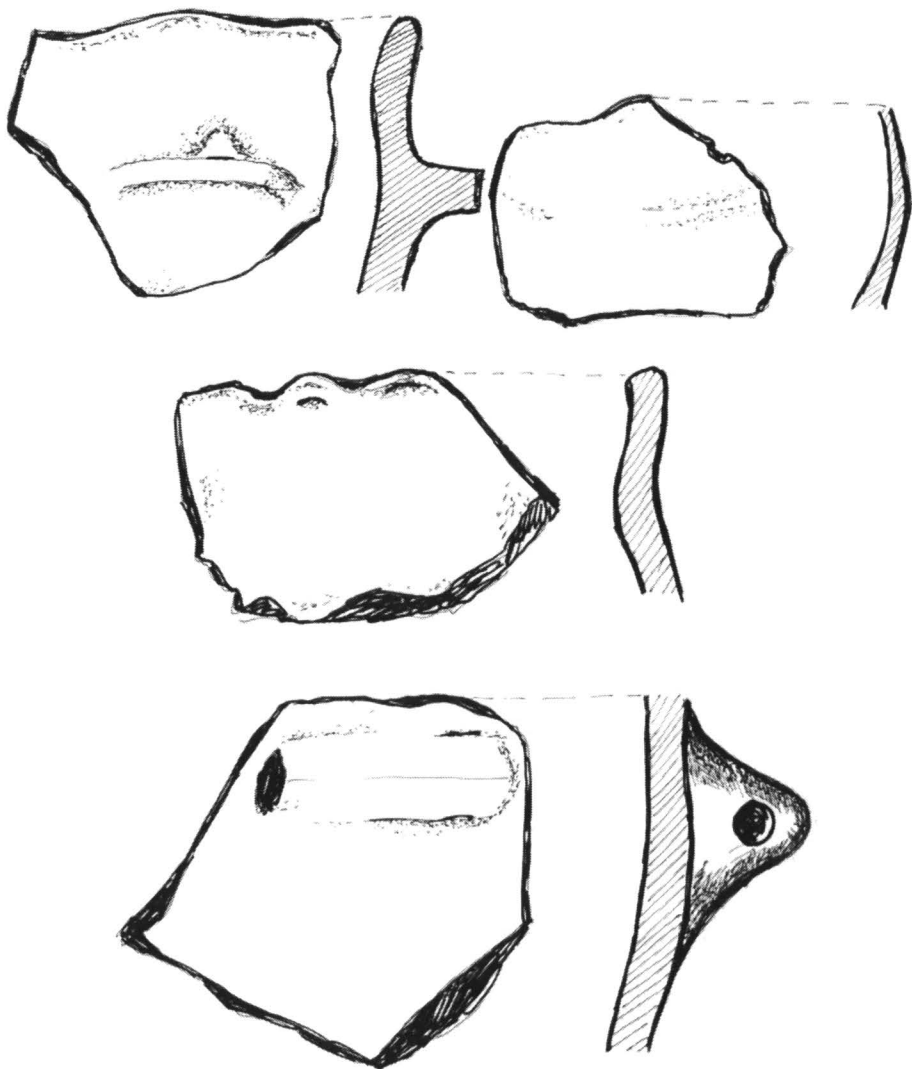
PI.VIII

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA „BĂLEȘTI-GORJ”

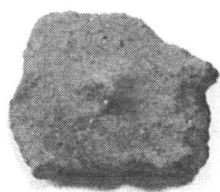
SC. 1/1.

Pl. IX

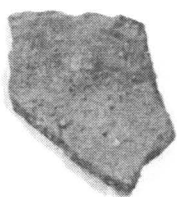

FRAGMENTE CERAMICE DESCOPERITE LA BĂLEȘTI -
SC. 1/1.

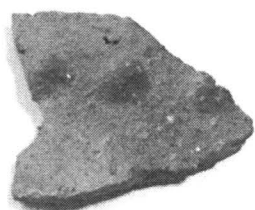
Pl. X

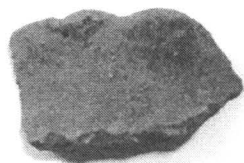
1

2

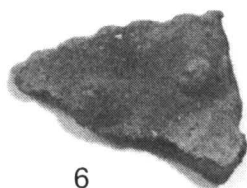
3

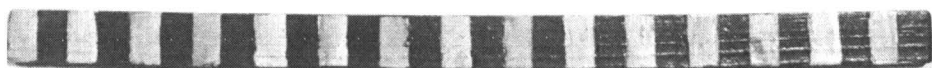
4

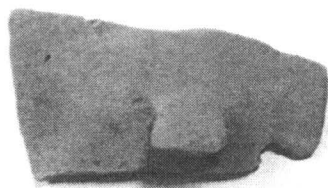
5

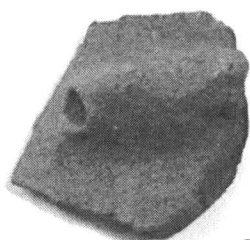
6

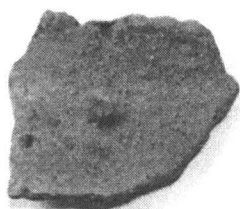
Pl. XI

1

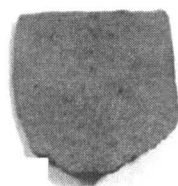
2

3

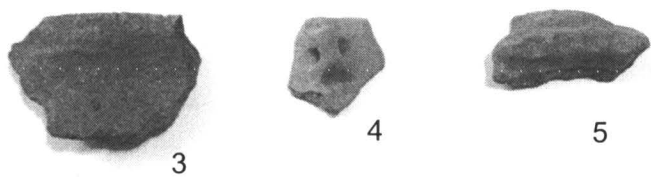
4

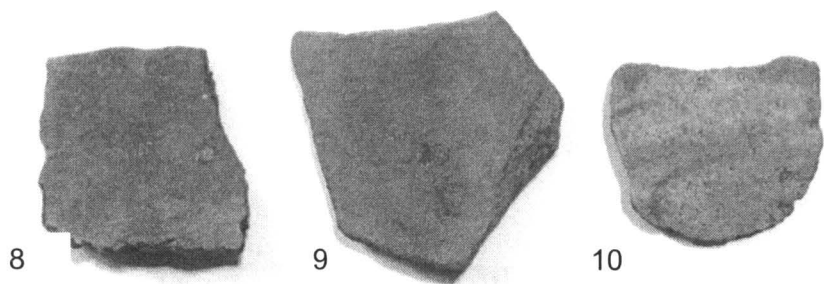
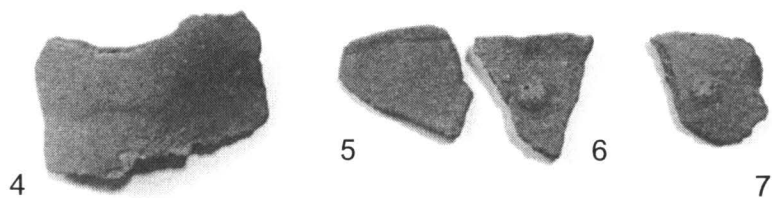
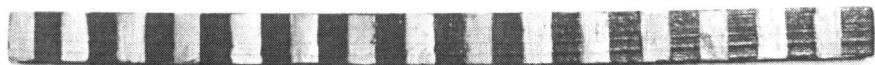
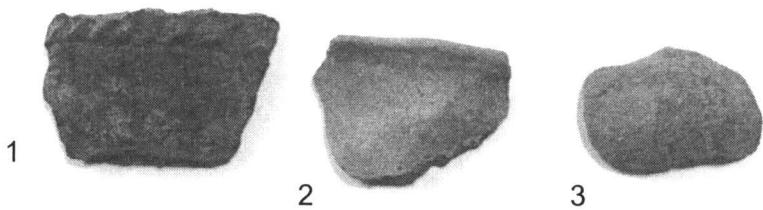
5

Pl. XII

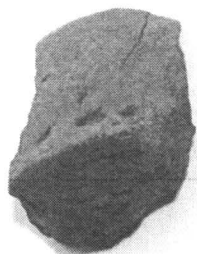

Pl. XIII

PI. XIV

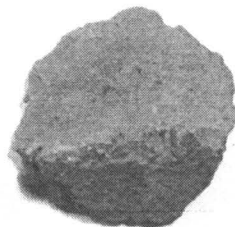
1

2

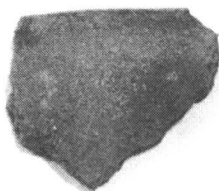
3

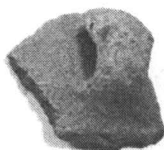
4

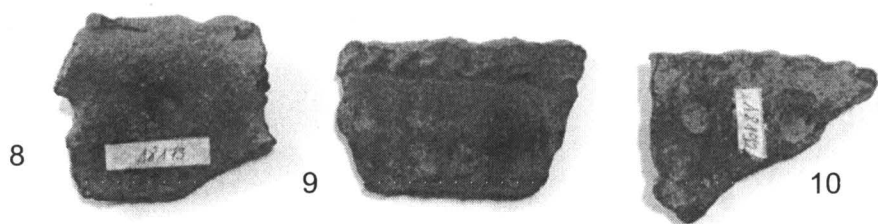
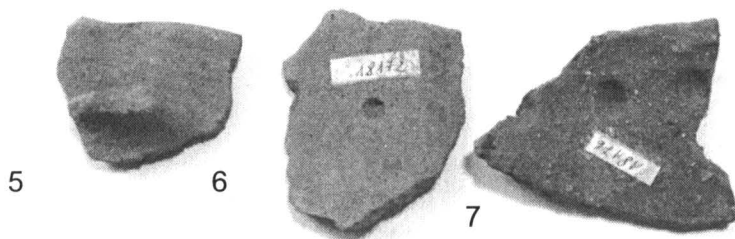
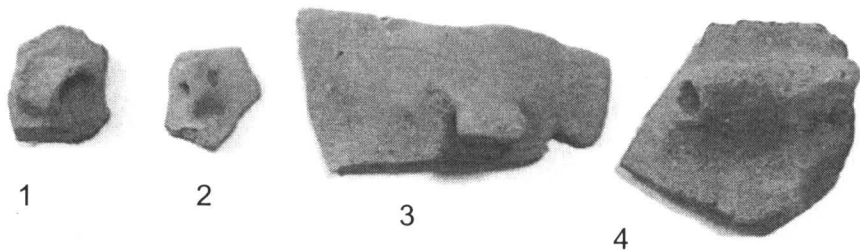
5

6

Pl. XV

PI. XVI

DESPRE PLASTICA CULTURII GÂRLA MARE DIN INSULA OSTROVUL MARE

Gabriel Crăciunescu

A propos la plastique de la culture Gârla Mare de l'île Ostrovul Mare. L'auteur passe en revue la plastique anthropomorphe, zoomorphe et ornithomorphe découverte dans cette île. On en présente le nombre et la valeur artistique, tout en insistant sur deux pièces, l'une presque entière, l'autre fragmentaire, représentant des personnages en mouvement, uniques dans l'aire de la culture Gârla Mare. Vu la surface, l'île Ostrovul Mare aurait pu abriter simultanément plusieurs communautés humaines. On met en discussion l'existence des nécropoles situées aux km fluviaux 861, 865, 870, correspondant, chacune, à un site. La découverte d'autres stations archéologiques de cette population va enrichir les renseignements sur le potentiel artistique de la population Gârla Mare de l'île Ostrovul Mare.

Mots clé: Age du Bronze; culture Gârla Mare; île Ostrovul Mare; plastique

Cuvinte cheie: Epoca Bronzului, Cultura Gârla Mare, insula Ostrovul Mare, plastică

În partea de sud-vest a României se află cea mai mare insulă de pe cursul fluviului Dunărea din acest sector, având o lungime de 17 km și o lățime de 4 km. În această insulă, numită Ostrovul Mare, s-au descoperit urme de locuire aparținând culturii Schela Cladovei din Epipaleolitic, aceste locuri continuând permanent de-a lungul istoriei vechi. Au fost perioade de timp când pe insulă au existat câte două comunități umane în aceeași vreme. Mărimea insulei dar și faptul că era despărțită de uscat printr-un braț al fluviului numit Dunărea Mică, permitea o deplasare ușoară a acestor populații pe uscat, pentru completarea și exploatarea altor resurse de hrană. Este adevărat că vânatul de talie mare trecea adesea în insulă, situație observată de noi în anii când am efectuat cercetări arheologice în insulă.

Referitor la epoca bronzului, trebuie să amintim că în insulă se cunosc două așezări și două necropole. Așezarea de la km fluvial 865 este cunoscută de mai mult timp în literatura de specialitate¹, beneficiind și de cercetare științifică, pe când așezarea de la km fluvial 861 este cunoscută de puțin timp prin cele câteva materiale publicate în ultima vreme². Acestea constituie rezultatul numeroaselor periegheze desfășurate în special pe capătul din aval al insulei. Cele două necropole din această perioadă sunt situate la km fluvial 870, în punctul numit "Bivolării"³ și la km fluvial 862, unde a fost cercetată o fortificație de epocă romană. Zidul de piatră al acelei fortificații a distrus în bună parte urnele necropolei Gârla Mare, din care s-au

¹ G. Crăciunescu, 1980, p. 43-58

² G. Crăciunescu, 2006, p. 144

³ D. Berciu, 1939, p. 109-137

putut recupera câteva vase și fragmente de urne funerare⁴. Ținând seama de faptul că la km 861 avem așezarea iar la km 862 avem necropola, înseamnă că fiecărei necropole îi corespunde o așezare. Rezultă că în insula Ostrovul Mare, prin cercetări viitoare, este posibil să se mai descopere o așezare în zona km 870 și o necropolă în zona km 865. Aceste eventuale descoperiri ar face posibilă cunoașterea unui extraordinar de bogat material arheologic aparținând culturii Țuto Brdo – Gârla Mare și a unor reprezentări plastice care, sunt convins, ne vor surprinde.

Aceste așezări și necropole cunoscute precum și cele a căror existență o bănuim, ne sugerează faptul că la un moment dat în comunitățile Gârla Mare din insulă se produce o explozie demografică ce necesită o „roire” a unei părți din populație, care formează alte așezări. O „explozie” înregistrăm și în privința creației materiale, în special a ceramicii. Și prin aceasta nu ne referim doar la formele ceramice sau la modul de decorare al acestora, cât mai ales la plastica acestei culturi. Valoarea artistică a ceramicii Gârla Mare, talentul făuritorilor ei, constă în faptul că prin combinarea câtorva motive decorative se obține un număr nelimitat de vase original decorate. Practic nu există nici un vas decorat identic cu altul, dar există și destul de multe piese nedecorate.

Pe lângă această ceramică, neegalată în epocă de nici o altă cultură arheologică, purtătorii culturii Gârla Mare trebuie remarcați și pentru plastica pe care o realizează. Ei creează o plastică antropomorfă și alta zoomorfă. Datorită faptului că această cultură era cunoscută doar prin necropolele sale, s-a crezut că statuetele antropomorfe feminine o reprezintă pe Marea Mamă, sau altă zeiță. Se considera că aceste statuete erau depuse doar în morminte de copii iar statuetele reprezentau o prezență maternă necesară datorită vârstei fragede a decedaților. Trebuie să precizăm că aceste statuete nu apar doar în morminte de copii, deoarece o dată cu descoperirea primei așezări aparținând culturii Gârla Mare, s-a constatat că statuetele sunt prezente și în locuințe. Astfel, în locuința pe care am cercetat-o la Ostrovul Mare, am descoperit 12 statuete antropomorfe feminine⁵, o mare parte dintre ele fiind cedate spre publicare unor colegi⁶.

Plastica zoomorfă redă, în mare măsură, tauri, păsări, broaște țestoase sau chiar animale fantastice. Taurii sunt redați sub forma unor protome⁷ sau chiar ca piesă special creată și „înzestrată” cu o rochie clopot⁸. Păsările de apă sunt redată sub forma unor protome⁹, sau mici vase ușor alungite și prevăzute cu gât lung și cap, precum și cu excrescențe care sugerează clar aripile și coada¹⁰. Păsările zburătoare, ca să ne exprimăm

⁴ G. Crăciunescu (ed.), 2007, nr. cat. 23; 35

⁵ G. Crăciunescu, 1980, p. 52

⁶ Monica Chicideanu-Șandor, I. Chicideanu, 1990, Fig. 8/1-10

⁷ D. Berciu, 1953, Pl. XXX/2; M. Nica, Tulcea 1997 p. 22, Pl. 4/1b

⁸ G. Crăciunescu, C. Para, 2007, p. 62-66

⁹ D. Berciu, 1953 I, Pl. XXX/3; idem, 1939 Fig. 160/9

¹⁰ D. Berciu, 1953 I, Pl. XXX/5,6; M. Nica, 1994, Fig. 6/1; G. Crăciunescu, 2007, nr. cat. 73

așa, sunt prezentate tot sub forma unor protome de vase mici¹¹. O mare parte din aceste reprezentări au fost descoperite și în alte așezări, cum este situația unei piese de la Izvoarele¹² jud. Mehedinți.

O creație de o valoare deosebită este reprezentată și de alte descoperiri din Ostrovul Mare și anume câteva figurine care prezintă păsări și animale fantastice¹³. Pe lângă prezentarea plastică a unor păsări și animale pe care le au tot timpul în preajmă, artiștii acestei perioade improvizează iar rezultatul este deosebit sub aspect artistic.

În realizarea statuetelor antropomorfe, care aproape întotdeauna sunt feminine, creatorii lor, adevărați artiști ai vremii, respectă câteva canoane. În primul rând îi interesează silueta personajelor și în măsură mult mai mică redau capul și trăsăturile feței. Chiar și mâinile sunt de puține ori reprezentate în relief¹⁴ sau sunt schițate destul de stângaci prin incizare (Pl. I/3). Atenția artiștilor se îndreaptă către redarea cât mai complexă a personajelor de la gât în jos. Sunt destul de rare cazurile când se insistă pe marcarea și redarea sânilor¹⁵. Atenția principală este îndreptată către redarea vestimentației, croiala acestora și podoabele purtate la gât. Se consideră că acesta era costumele de ceremonial, dacă nu chiar zeiesc și nu unul cotidian¹⁶. În această cultură vestimentația statuetelor este formată, aproape exclusiv, din rochii decoltate atât în față cât și în spate. Lucrul acesta a permis artistului să adauge o serie de podoabe la gâtul personajelor (Pl. I/1a, 3a). Podoabele sunt prezente și în decolteul din spate al acestor statuete (Pl. I/1b, 2b, 3b). În unul din aceste ultime cazuri este posibil să fie redat părul împletit într-o coadă (Pl. I/1b). Una din statuetele de la Ostrovul Mare nu mai respectă canoanele artistice obișnuite și nici realitatea anatomică. Partea superioară de pe avers este acoperită cu un decor format din ghirlande, puncte, cercuri perlate și linii care, în ansamblu, sugerează un personaj zâmbitor (Pl. I/2a).

În afara acestor statuete antropomorfe feminine, acoperite cu un bogat decor, se întâlnesc și piese nedecorate (Pl. I/4). Suntem siguri că în aceste cazuri, pentru că sunt destul de multe statuete nedecorate, creatorii lor au dorit să transmită un alt mesaj care nu mai era legat de vestimentație sau podoabe. Noi, cei de astăzi, facem diferite supoziții legate de utilitatea sau semnificația acestor piese.

Unii creatori ai acestor statuete au dorit să mai sugereze și altceva. La Ostrovul Mare au fost descoperite două piese care sunt în totală contradicție cu imobilismul tuturor celorlalte reprezentări plastice feminine din aria culturii Țuto Brdo - Gârla Mare. Una din aceste piese este aproape

¹¹ G. Crăciunescu, 1980, Fig. 8b

¹² G. Crăciunescu, 1992, Pl. 4/3

¹³ D. Berciu, 1939, Fig. 160/2-4

¹⁴ D. Berciu, 1953, Pl. XXXII/5; V. Dumitrescu, 1961, Pl. CLII, CLIV, CLVI;

Monica Șandor-Chicideanu, 2003, p. 314, Pl. 96/2

¹⁵ D. Berciu, 1953, Pl. XXXII/5

¹⁶ Monica Șandor-Chicideanu, 2003, p. 111

întreagă, a fost descoperită de mai mult timp¹⁷ și reprezintă un personaj cu mâinile ridicate oblic în față dar ne împreunate (Pl. II). Fața personajului a fost redată, probabil din patru puncte mari, din care se mai păstrează doar două. Spatele personajului este acoperit de o rochie destul de decoltată iar mânecile sunt prinse în zona antebrațelor. Pe zona care corespunde încheieturii mâinilor, se observă patru cercuri care pot constitui câte patru brățări la fiecare mână. Un alt obiect de podoabă este plasat în decolteul din spate al rochiei. În ciuda rochiei clopot, după poziția brațelor, este clar personajul execută o mișcare, probabil un dans.

A doua piesă, din păcate fragmentară¹⁸ ne prezintă un personaj cu mâinile apropiate și ridicate vertical deasupra capului (Pl. I/5). Artistul a făcut abstracție de capul și fața personajului, ca în atâtea alte cazuri, dar oferă indicii asupra faptului că rochia avea mâneci care acopereau în întregime mâinile personajului. Privită din spate, rochia oferă aceeași situație, dar nu putem face precizări legate de decolteu deoarece piesa este spartă în această zonă. După poziția mâinilor împreunate deasupra capului, considerăm că acest personaj se află în mișcare, executând tot un dans, fiind vorba de o dansatoare.

În afară de fragmentul de statueta dublă¹⁹, care sugerează o horă, aceste două piese sunt singurele din cadrul culturii Žuto Brdo-Gârla Mare care redau dinamismul unor personaje. Ambele sunt descoperite la Ostrovul Mare, la est de Porțile de Fier, ceea ce ne determină să facem două observații. În primul rând se cunoaște faptul că mai intens locuită a fost partea de la est Porțile de Fier din arealului acestei culturi, ceea ce înseamnă că posibilitățile de exprimare artistică sunt mai mari în acest spațiu. În al doilea rând, în cadrul acestui spațiu estic se observă o zonă deosebită. Aceasta este reprezentată de insula Ostrovul Mare și explicația ar putea consta în faptul că prin natura sa o insulă conferă mai multă siguranță în această perioadă istorică. Având dimensiuni apreciabile, Ostrovul Mare a putut adăposti în același timp mai multe comunități care nu au fost obligate să se deplaseze pe spații prea mari pentru procurarea resurselor de hrană. Acest lucru a creat posibilitatea unei dezvoltări a societății locale, în special pe plan artistic. Caracterul de unicatate a creației artistice din această insulă este asigurat și de alte piese din care amintim jucăria de forma unei farfurii zburătoare, reprezentarea unui taur cu o rochie clopot la partea inferioară, sau fragmentul de statueta dublă care sugerează o horă, ca să nu amintim decât descoperirile din ultimul timp.

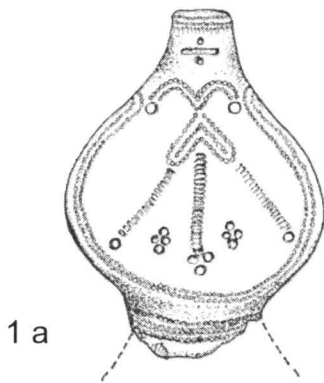
¹⁷ D. Berciu, 1939, Fig. 160/8

¹⁸ G. Crăciunescu, 1980, Fig. 16 C

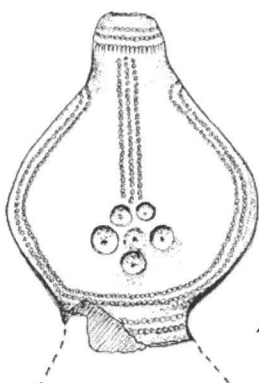
¹⁹ *Ibidem*, Fig. 16 D

Bibliografie

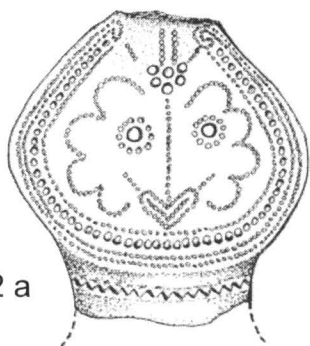
Berciu	1939	D. Berciu, <i>Arheologia preistorică a Olteniei</i> , Craiova, 1939
Berciu	1953	<i>Catalogul muzeului arheologic din Turnu Severin</i> , în M.A., I, București, 1953, p. 589-691
Crăciunescu	1980	G. Crăciunescu, <i>Noi descoperiri arheologice din epoca bronzului la Ostrovul Mare</i> , Drobeta, IV, 1980, p. 43-58
Crăciunescu	1992	G. Crăciunescu, <i>Așezare a culturii Gârla Mare la Izvoarele</i> , în <i>Thraco Dacica</i> , XIII, 1992, p. 43-47
Crăciunescu	2006	G. Crăciunescu, <i>Despre locuirile bronzului mijlociu din Ostrovul Mare</i> , Drobeta, <i>Arheologie-Istorie</i> , XVI, 2006, p. 143-164
Crăciunescu	2007	G. Crăciunescu (ed), <i>Sfârșitul epocii bronzului în sud - vestul României. Cultura Gârla Mare</i> , Craiova, 2007
Crăciunescu, Para	2007	G. Crăciunescu, C. Para, <i>O statueta zoomorfă de la Ostrovul Mare, jud. Mehedinți</i> , în Drobeta, XVII, 2007, <i>Istorie – Arheologie</i> , p. 62-66
Dumitrescu	1961	V. Dumitrescu, <i>Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cîrna</i> , București, 1961
Șandor-Chicideanu	2003	Monica Șandor-Chicideanu, <i>Cultura Žuto Brdo- Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară</i> , Cluj-Napoca, 2003
Șandor-Chicideanu, Chicideanu	1990	Monica Chicideanu-Șandor, I. Chicideanu, <i>Contributions to the Study of the Gârla Mare Anthropomorphic Statuettes</i> , Dacia, N.S., XXXIV, 1990, p. 53-75
Nica	1994	M. Nica, <i>Date noi cu privire la cronologia și periodizarea grupului cultural Gârla Mare, pe baza descoperirilor din așezarea și necropola de la Ghidici, punctul „Balta Țarova”</i> , în P. Roman, M. Alexianu (ed), <i>Relations thraco-illyro-helléniques. Actes du XIVe Symposium National de Thracologie, Băile Herculane (14-19 septembre 1992)</i> , București, 1994, p. 178-206
Nica	1997	M. Nica, <i>Date noi cu privire la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului pe teritoriul Olteniei</i> , în Gh. Matei, «Prima epocă fierului la gurile Dunării și în zonele Circumpontice». <i>Lucrările Colocviului Internațional</i> . Septembrie 1993, Tulcea 1997

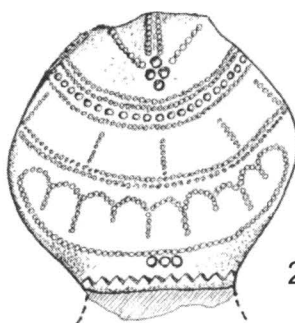
1 a

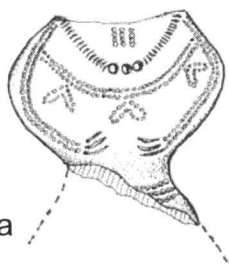
1 b

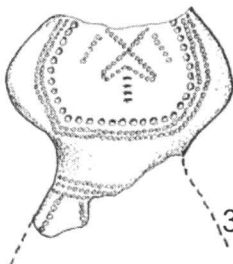
2 a

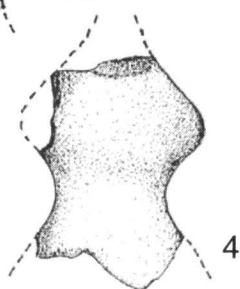
2 b

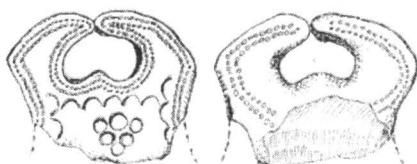
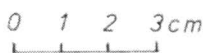
3 a

3 b

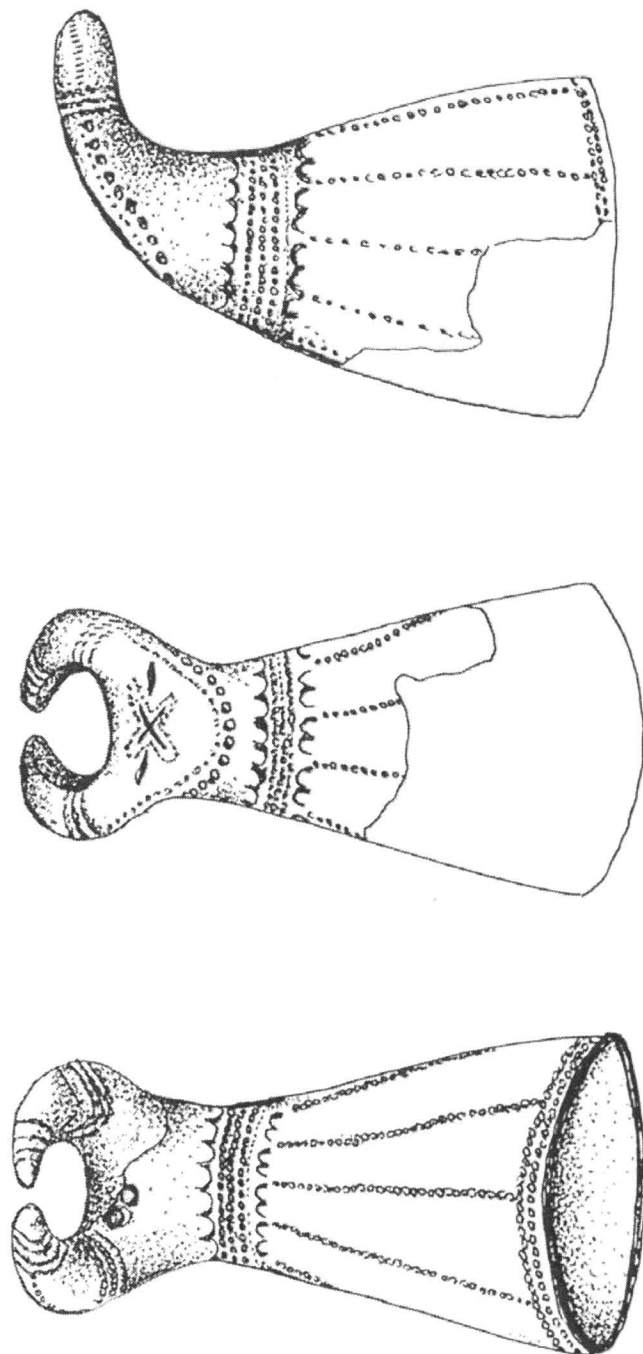
4

5 a

5 b

Planşa I Statuete antropomorfe din aşezarea de la km fluvial 864,5

Planșa II Statuetă din necropola de la „Bivolării”

CÂTEVA OBSERVAȚII PRIVIND COHORS I SAGITTARIORUM DE LA TIBSCUM ȘI TRANSFERUL LA DROBETA

Doina Benea

Einige Bemerkungen über der Cohors I Sagittariorum aus Tibiscu und Ihre Versetzung in Drobeta Cohors I Sagittariorum ist die Auxiliareinheit mit Standort im Lager von Tibiscum im 2. Jhdt. Über ihre Herkunft wurde vermutet das die Einheit von Syrische Bogenschütze gegründet war. Durch die Analyse einigen Diplomen aus dem 2. Jhdt. versucht man diese Einheit zu identifizieren.

Cohors I Thracum sagittaria ist eine Einheit erwähnt neben cohors II Gallorum Pannonica, cohors II Gallorum Dacica, cohors I Augusta Ituraeorum in mehrere Diplome aus dem 2. Jhdt. Nicht eine von diese Einheiten wurde bis jetzt im ein Lager aus Dakien identifiziert.

Nach die Analyse mehrerer Militärdiplomen aus Dacia Superior versucht man die Cohors I Sagittariorum mit die cohors I Thracum Sagittaria zu identifizieren (siehe Anexe I).

Schüsselwörter: Dacia, Cohors, Bogenschützte, Thraker, Reiter

Cuvinte cheie: Dacia, cohors, arcași, traci, călăreți.

Între trupele auxiliare staționate la Tibiscum, un loc distinct îl deține cohors I Sagittariorum din cel puțin două puncte de vedere. Primul, îl reprezintă staționarea îndelungată în acest castru din aproape un secol, începând din timpul lui Traian și până în vremea lui Septimius Severus, iar în al doilea rând, formele ei de manifestare epigrafică sunt extrem de puține sub forma unei singure inscripții onorifice ridicate de întreaga unitate și mai multe tegule ștampilate descoperite în castru și vicus-ul militar¹.

Originea trupei. În legătură cu această unitate există încă multe semne de incertitudine determinate mai ales de identificarea originii unității, întrucât în Dacia cel puțin, ea apare menționată mai ales sub forma unor inscripții onorifice ridicate de întreaga unitate și extrem de puține inscripții cu caractere privat care să permită stabilirea zonei de recrutare a acesteia.

Este de remarcat faptul că numele unității militare de **cohors I Sagittariorum** nu este prezent în nici o diplomă militară a Daciei sau a Daciei Superior, mai apoi. Această situație ne determină a lua în discuție aspectele menționate mai sus, pentru a încerca găsirea unei explicații plauzibile.

Cohors I Sagittariorum în opinia mea exprimată de mai multe ori, părea o unitate militară formată din arcași sirieni, care a făcut parte din armata de campanie a lui Traian și ulterior ar fi rămas cantonată în provincia Dacia². Identificarea ei însă între trupele cunoscute la aceea dată în Imperiu nu apare îndeajuns de mulțumitoare. O unitate cu acest nume apare

¹ IDR, III, 1, 130

² Wagner 1938, p. 209-210; Benea 1976, p. 77-84; Piso, Benea 1984, p. 263-293

atestată în Germania Superior în secolul I³. Unitatea este puțin atestată epigrafic. Nu deținem informații epigrafice, care să sugereze originea unor militari din trupa de față.

La un moment dat, C. Timoc a identificat unitatea cu *cohors I Aelia Sagittariorum*, unitate care a fost înființată de către Hadrian⁴. Sediul acestei unități a fost în Pannonia Superior, la Klosterneuburg, de unde ar fi fost transferată în Dacia. Într-o lucrare recentă, C. Timoc revine în atribuirea unei origini orientale pentru *cohors I Sagittariorum*⁵.

Vom încerca a identifica anumite elemente ce privesc componența etnică, efectivele trupei printr-o altă modalitate de analiză.

După cum menționam mai sus, mențiunile epigrafice ale trupei sunt extrem de puține și fără posibilitatea de a obține informații mai multe asupra istoricului ei.

Cohors I Sagittariorum este prima unitate auxiliară romană documentată arheologic, care a avut sediul la Tibiscum. Prezența a două ștampile fragmentare de tipul COH I S la Zăvoi conduce la ideea că această unitate a avut la un moment dat un detașament sau chiar întreaga unitate (?) detașată în castrul mare de pământ, de aici⁶. Datarea lor a fost apreciată la începutul stăpânirii romane din Dacia.

La Tibiscum, mai multe tegule ștampilate au fost descoperite în castrul mic, în vicus- ul militar și în așa numitele *thermae* mici (*Thermae II*), unde ele apar asociate cu ștampilele în ligatură ale lui *numerus Palmyrenorum Tibiscensium* (N+P+T). Ștampilele unității sunt sub două variante: **COH(ors) I S(agittariorum)**, sau **C(ohors) I S(agitarriorum)**.

La Tibiscum, unitatea este documentată în castrul mic de pământ (II/1), dar și în castrul cu incintă din piatră (II/2)⁷. **Castrul mic (II/1)** avea o prima fază de pământ întărită cu palisadă de lemn. El suprapune o altă fortificație mică de pământ – *castellum*. Dimensiunile castrului mic de pământ sunt de: 110 x 101 m. Sfârșitul castrului din această etapă a fost urmarea unui incendiu violent, care a distrus în mare parte construcțiile interne ale fortificației ridicate din lemn. Evenimentele care au putut provoca acest lucru au fost puse în legătură cu anii 117/118, determinate de atacurile dacilor liberi și ale sarmaților iazigi asupra Daciei Romane, atacuri resimțite până la *Colonia Dacica Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. După aceasta, fortificația a fost refăcută printr-un zid de incintă din piatră având însă în interior aceleași amplasamente de lemn. Fortificația a fost denumită **II/2**.

³ Wagner 1938, p. 209.

⁴ Timoc 2004, p. 802-805. Presupunerea că unitatea auxiliară a fost atașată legiunii a IIII-a Flavia Felix în perioada de staționare în Dacia este greu de acceptat întrucât de obicei, o *ala* este direct în subordinea unei legiuni ca trupă de recunoaștere. Ori, *cohors I Sagittariorum* la data respectivă, deci în timpul lui domniei Traian nu era *equitata*. În rest, unitatea se află alături de altele din sud-vestul Daciei și ierarhic depindea de legiunea amintită cu sediul la Berzobis.

⁵ Timoc 2010, (sub tipar). Mulțumesc autorului pentru posibilitatea de a citi în manuscris textul, ceea ce m-a determinat a relua întreaga discuție privind unitatea de față.

⁶ Bozu 1977, p. 130-133

⁷ IDR, III, 1 130, 251, 252; vezi Benea, Bona 1994, p. 54-55

Zidul de incintă era executat din blocuri de calcar fasonate zidite în tehnica *opus quadratum* dispuse pe două rânduri, care a înlocuit palisada de lemn a incintei. Lățimea zidului de 1,25 m⁸. Turnurile porților din lemn au fost "îmbracate" cu zidul din piatră, păstrând încă stâlpii de bază ai turnurilor din lemn. Din construcțiile interioare au fost identificate barăcile din *praetentura dextra* observate printr-o secțiune magistrală executată în anul 1989. Ele erau orientate pe direcția est-vest: **baraca 1** aflată în imediata apropiere de *via sagularis* (cu o lățime de 7,15 m), urmată de o stradelă de 1,00 m, apoi **baraca 2** (lată de 7,50 m), urmată de o stradelă lată de 2,75 m și **baraca 3** (lată de 6,20 m). Lungimea acestor barăci o apreciem în jur de 42 m. Drumurile principale din castru aveau o lățime cuprinsă între 3,90- 4,50 m. Castrul cu incintă din piatră face parte din categoria fortificațiilor timpurii caracteristice epocii lui Traian-Hadrian. Unitatea militară, care a staționat în fortificația cu zid de incintă din piatră a fost tot *cohors I Sagittariorum*. Staționarea îndelungată în castru va determina de fapt, participarea la construirea complexului de *thermae* II, alături de *numerus Palmyrenorum*⁹.

În jurul anului 160, unitatea va participa la construirea castrului mare de la Tibiscum. Acest lucru sau un alt eveniment a determinat ridicarea unei inscripții onorifice pentru Marcus Aurelius de către întreaga unitate, probabil în anul 165¹⁰. Pe baza unei inscripții relativ recent descoperite, C. Timoc a presupus chiar participarea trupei în războiul parthic al lui Lucius Verus¹¹. La sfârșitul secolului II, unitatea a fost transferată la Drobeta, unde va staționa până în vremea lui Aurelian. Și aici, mărturiile ei epigrafice sunt puține, deși revelatoare. De pildă, la Drobeta, unitatea este deja *milliaria* și *equitata*, ceea ce presupune completarea efectivelor cu un eșalon masiv de soldați care a dublat efectivele trupei auxiliare. Acestea sunt în linii mari, informațiile cunoscute pe baza tegulelor ștampilate și a descoperirilor arheologice, care atestă prezența în castelele de la Tibiscum a lui *cohors I Sagittariorum*. O ștampilă a unității a fost descoperită pe o țiglă în vicus-ul militar, într-un atelier de olărie, databilă pe baza de context stratigrafic în timpul lui Traian-Hadrian.

Vom încerca a identifica anumite elemente ce privesc efectivele trupei printr-o altă modalitate. Ce surprinde în prestația unității auxiliare în Dacia este faptul că ea nu apare cu titulatura cunoscută în inscripții de *cohors I Sagittariorum* în nici o diplomă militară nici a Daciei și apoi, a Daciei Superior. Între unitățile auxiliare ale Daciei Superior prezente în anumite diplome militare se observă o dispunere a unităților, care se pot apropia de un criteriu pseudo - topografic. Intră în discuție diplomele militare descoperite la : I (*Micia*) (anii 10 dec. 136-10 dec. 137)¹², II (Nova Zagora)

⁸ Eronat la noi 3,25 m dintr-o eroare de tehnoredactarea Benea, Bona 1994, p. 33.

⁹ Benea, Bona 1994, 10

¹⁰ IDR, III, 1, 130

¹¹ Timoc 2010

¹² Petolescu, Corcheș, 2002, p. 120-126= ILD, 34

(156)¹³, III (*Tibiscum*) (Jupa) (anul 157)¹⁴, IV(*Cristești*), (anul 158) ¹⁵și V (*Drobeta*) (anul 179)¹⁶.

De la început, se cuvine a menționa o situație interesantă și anume pentru mai multe unități auxiliare menționate de diplomele militare nu se cunoaște sediul de garnizoană în provincia Dacia Superior, precum: *cohors II Gallorum Pannonica*, *Cohors II Gallorum Dacica*, *cohors I Augusta Ituraeorum* și *cohors I Thracum Sagittaria*.

Dacă pentru *trupele auxiliare de cavalerie* poziția lor apare firească cu *ala I Batavorum milliaria* prima, urmată de *ala I Hispanorum Campagonum* și *ala I Gallorum et Bosporanorum*, în cazul cohortelor, ordinea diferă. Astfel, pe locul I nu apare *cohors I Vindellicorum mill.*, cum ne-am fi așteptat, ci în diplomele din anii 136/137 și 179, prima este *cohors I Alpinorum* din castrul de la Sărățeni, sugerând astfel începerea menționării unităților de pe granița de est, pentru a ajunge apoi, în sud-vestul Daciei.

În schimb, în diploma din 144 apare pe locul I *cohors II Gallorum Pannonica* (sediul necunoscut), iar în cea din 157, *cohors I Vindellicorum*, pentru ca în anul 158, pe primul loc să fie *cohors I Thracum Sagittaria*¹⁷.

Nu putem ști ce criteriu a stat la baza ordinii de menționare a cohortelor din fiecare diploma militară, întrucât în chip firesc ar fi trebuit să fie prima *cohors I Vindellicorum*, care era o trupă *milliaria*, față de celelalte până în anul 179, când este menționată și *III Delmatarum* cu același efectiv de 1000 de soldați. Ca atare, criteriul mărimii unității nu este definitoriu.

O altă posibilitate ar fi modul topografic sau nu, de numire a trupelor lucru sesizabil mai bine la diplomele de la **Micia** și de la **Drobeta**.

În diploma descoperită la Micia, din anii 136/ 137 locul ocupat de unitățile auxiliare de infanterie este următorul: **I Alpinorum** (1), **I Vindellicorum** (2), **I Thr(acum) Sa(g) ittaria**(3), **I Ubiorum** (4), **I Itur (aeorum) sag.**(5), **II Gallorum. Pannonica** (6), **II Fl. Commagenorum** (7), **II Gallorum. Dacica**. (8), **III Hispanorum**(9), **VIII Raetorum**(10)¹⁸.

În diploma de la Drobeta din anul 179 locul ocupat de unitățile auxiliare de infanterie este următorul: **I Alpinorum** (1)(Sărățeni), **I Itur (aeorum) sag** (2) (sediul necunoscut), **III Delmatarum** (3) (Mehadia), **V Gallorum** (4) (Pojejena), **I T(h)racum sagitt(aria)** (5) (sediul necunoscut); **I Ubiorum** (6), **II Gallorum Pannonior(um)** (7) (*Berzobis?*), **I Vindellicorum** (8) (*Arcidava* (Vărădia)), **VIII Raetorum** (9) (Teregova), **III Campestris** (10) (Drobeta), **III Hispanorum** (11) (Inlăceni), **II Flavia Commagenorum** (12) (*Micia*)¹⁹.

¹³ IDR, I, 14

¹⁴ IDR, I, 15

¹⁵ IDR, I, 16

¹⁶ ILD, 46

¹⁷ Vezi pentru istoria unității Wagner 1938, p. 190-191; Petolescu 2002, p. 122-123; Zahariade 2009, p. 148

¹⁸ ILD 34= Petolescu, Corcheș 2002, p. 120-126

¹⁹ ILD 46= Piso, Benea 1984, p. 263-295

Modalitatea de menționare a trupelor apare în opinia mea în acest din urmă caz, una orientată de la est- spre vestul provinciei, așa s-ar putea explica intercalarea celor trei trupe auxiliare: *I Alpinorum*, *I Ubiorum*, *IIII Hispanorum* într-un număr semnificativ de trupe din sud-vestul Daciei Romane. Între aceste trupe cunoscute care apar și 2-3 unități care au un loc necunoscut de staționare cum ar fi *coh. I Thracum Sagittaria*, *Coh. II Gallorum Pannonica*, *coh. II Gallorum Dacica*²⁰. Trebuie să avem în vedere că aceste unități militare și-au avut sediul undeva în sud-vestul Daciei, în castre încă neprecizate.

Între acestea, de pildă *coh. I Thracum Sagittaria* apare menționată imediat după *cohors I Vindelicorum* în diploma din anii 136/137, sau după *cohors V Gallorum* în cea din 179, și înainte de *I Ubiorum*, în ambele cazuri. Singurul lucru pe care îl sugerează această situație este faptul că unitatea staționa undeva în sectorul de sud-vest al Daciei.

Un ultim aspect ce se cuvine remarcat este acela că din toate unitățile menționate doar două trupe au în componența numelui lor, epitetul de *sagittaria*: *I Augusta Ituraeorum* și *cohors I Thracum*.

Cohors I Augusta Ituraeorum este documentată în diploma din anul 110 ca făcând parte din armata Daciei²¹. Unitatea participase la războaiele cu dacii venind din Pannonia²², după care sediu îi este documentat la *Porolissum*²³ și Buciumi²⁴. Datarea prezenței ei în nordul Daciei este atribuită de timpuriu, până în vremea lui Hadrian. Ștampilele ei sunt cu totul diferite față de cele cunoscute ale cohortei *I Sagittariorum* sub forma COH I S, sau CIS.

Ulterior, după reforma lui Hadrian, mai multe diplome militare începând cu cea de la Micia (anii 136/137) o atestă până în anul 179, în armata din Dacia Superior. Sediul ei nu este precizat încă. Nu există inscripții care să-i menționeze numele. Sediul ei în Dacia Superior nu este cunoscut.

Cohors I Thracum sagittaria este o unitate auxiliară menționată de asemenea în toate diplomele amintite mai sus, nici sediul ei nu este încă precizat epigrafic sau prin ștampile. K. Strobel o identifică cu o unitate staționată la Timacum Minus în Moesia Superior, până în anul 105 și care ulterior, a participat la războaiele de cucerire a Daciei Romane²⁵. O posibilă identificare cu *cohors I Sagittariorum* apare posibilă, dintr-un raționament logic în primul rând, trupele din Moesia Superior, participante la războaiele de cucerire a Daciei au înaintat în zona din fața lor, ocupând Banatul, Țara Hațegului, apropiindu-se de Mureș, pe când eșalonul de trupe adus din Pannonia a înaintat până la limita de nord a Daciei. Pentru trupele din Moesia Inferior, staționarea lor s-a oprit în Oltenia și în partea din Muntenia

²⁰ Doar în diploma de la Micia amintită

²¹ IDR, I, 2

²² Petolescu 2002, nr. 49

²³ ILD, 741

²⁴ ILD, 635-636

²⁵ Strobel 1984, p. 144

cucerită. Astfel, **Cohors I Thracum Sagittariorum** trebuie privită ca o unitate aflată imediat de la început, în acest sector din Banat, respectiv la Zăvoi și Jupa.

Ce a putut determina lipsa etniconului pe inscripții și chiar pe ștampilele trupei ? Probabil completarea masivă a efectivelor cu elemente provinciale eterogene, au impus acest lucru. Faptul că diplomele o menționează în forma inițială se datorează probabil păstrării mențiunii inițiale în scriptele imperiale de la Roma în această formă. Nu putem exclude primirea chiar de efective de orientali din castrul de la Tibiscum (palmireni și mauri, ulterior), care să fi întărit componenta orientală al trupei. Dar, care epigrafic nu o mai putem constata la Drobeta, unde unitatea a fost transferată.

Din castrul de la Tibiscum provine o stelă funerară realizată din piatră calcaroasă descoperită în anul 1964, în apropierea zidului de incintă al castrului. Monumentul cuprinde două registre primul cu reprezentarea a două busturi păstrate fragmentar, doar partea inferioară; textul inscripției este următorul: *D(is) M(anibus)/Brisanius.Au-/Iusani.mil(es).Co/[h(ortis)....]*²⁶. Editorii au completat numele unității lipsa în text cu *cohors I Vindellicorum*, remarcând prezența unui trac recrutat în această unitate de vindelici. În opinia noastră cum r.4. și următoarele ale textului sunt complet distruse completarea numelui trupei poate fi tot atât de bine și *cohors I Sagittariorum*. În acest caz am avea chiar un soldat recrutat din mediul tragic, neromanizat judecând după numele său de *Brisanius* și al tatălui său de *Aulusanus*. În acest context, monumentul s-ar data destul de timpuriu, încă în secolul II. Venirea lui *cohors I Vindellicorum* la Tibiscum are loc la sfârșitul secolului II, în orice caz în timpul domniei lui *Septimius Severus*.

Într-o inscripție din Tyr (Siria), care ilustrează parțial cariera unui cavaler cu numele de *Publius Valerius Protogenitus* apare menționată și o unitate auxiliară cu numele *cohors I Sagittariorum*²⁷.

Textul este următorul: *P. Valer./ Protogenianum/ praef./ coh.II. Thr./ et praeposit./ coh.III. Thra. /curatorem./ coh.I Sagitt./ item praeposi./tum/....*

Cavalerul și-a început cariera militară cu calitatea de *praefectus* al cohortei II Thracum, a continuat cu o a doua *militie* extraordinară ca *praepositus* pentru *cohors III Thracum* și *curator* al lui *cohors I Sagittariorum*, lucru care ar fi presupus ca unitatea participa la o campanie militară, o a treia funcție tot de *praepositus* nu mai menționează unitățile, textul fiind distrus în această porțiune. Inscripția reprezintă cariera lui *Publius Valerius Protogenitus* de pe un postament de statuie onorifică. Datarea generală este atribuită secolului II p. Chr.²⁸.

C. Timoc opina că este vorba de unitatea de la Tibiscum și menționa participarea ei la războiul parthic al lui *Lucius Verus*²⁹. Acest lucru trebuie privit cu rezerva cuvenită, deși posibilitatea nu poate fi exclusă. Comanda

²⁶ IDR, III, 1, 163.

²⁷ AE 1995, 1569; Zahariade 2009, p. 190, mai nou Timoc Călin 2010, ms.

²⁸ Zahariade 2009, p. 148

²⁹ Timoc 2010, ms

cele de a doua *militia* ca *praepositus* al cohortei III Thracum și *curator* în cohors I Sagittariorum presupunea un efectiv mărit echivalent cu 1000 de soldați, care echivala cu calitatea de *tribunus*. În cazul de față, este un caz de forță majoră determinat de un eveniment militar care a impus decizia, dar și obișnuit în evoluția unei cariere militare de cavalier.

Evenimentele care intră în discuție pot fi războiul parthic al lui Traian (114-117), războiul parthic al lui Lucius Verus (161-166), campania lui Septimius Severus în Orient (197-199). Inițial, Protogenitus a comandat o cohorta a II Thracum, după care a primit comanda unită a celor două trupe Cohors III Thracum apreciată a fi o trupă staționată în Syria și de *curator* al lui cohors I Sagittariorum, ceea ce înseamnă că temporar a preluat și comanda acestei unități, care nu avea în acel moment, comandant. Este o situație similară cu ceea ce se întâmplă și în Dacia Inferior la un moment dat, când Sex. Iulius Possesor a deținut comanda lui *ala I Hispanorum* împreună cu *numerus Surorum Sagittariorum*³⁰. În acest din urmă caz, evenimentele aveau loc în timpul lui Marcus Aurelius.

În atare situație, comanda deținută de către Protogenitus a fost una temporară pe durată unor evenimente militare, care au determinat la un moment dat lipsa temporară a unui comandant la conducerea trupei. Privind momentul în care s-ar putea data acest lucru, credem ca fel ca și M. Zahariade că el a putut avea loc în timpul campaniei lui Septimius Severus împotriva parților din anii 197-199³¹, din următorul considerent unitatea militară este mutată în castrul de la Drobeta, cândva la sfârșitul secolului II. Poate acest eveniment să se fi petrecut după revenirea în provincie după încheierea războiului. Desigur un astfel de argument, este fragil dar, în acest moment nu dispunem de alte elemente.

Doar o singură inscripție onorifică a lui Cohors I Sagitatriorum a fost fixată pe un perete în *basilica* din *principia* castrului mare în onoarea împăratului Marcus Aurelius³². Textul fragmentar nu permite nici o întregire a monumentului.

Identificarea trupei cu *cohors I Thracum Sagittaria* credem că este corectă contribuind la reducerea numărului de trupe care nu sunt cunoscute în Dacia și al căror sediu de garnizoană nu este încă precizat.

Momentul în care unitatea părăsește castrul de la Tibiscum și este transferată la capul podului de la Drobeta nu este prea bine precizat. Se consideră în acest moment ca dată general acceptată, a fost sfârșitul secolului II. Câteva elemente de datare oferite de două inscripții, ne ar putea ajuta să încropim o precizare mai riguroasă, în acest sens.

³⁰ ILS ,1403=IDRE, I, 79. O a doua inscripție din Africa Proconsularis, de la Mactaris menționează pentru comanda *numerus*-ului calitatea de *curator* (IDRE, II, 435 cu bibliografia și comentariul respectiv)

³¹ Zahariade 2009, p. 190-191, menționează prezența inscripției la Tyr fără a face legătura cu cohors I Sagittariorum din Dacia.

³² IDR, III,1, 130, 251, 252.

Astfel, prima inscripție descoperită la Tibiscum care atestă numele cohorței I Vindellicorum a fost descoperită în templul lui Apollo³³. Inscripția a fost ridicată pentru cei doi împărați *Augusti* Septimius Severus și Caracalla și Geta Caesar, în timpul legatului Daciei Octavius Iulianus, care s-a aflat în provincie între anii 200-202. Inscripția a fost ridicată în urma refacerii templului distrus de vechime. Un alt monument, care să ateste cu rigurozitate în vremea Severilor prezența lui Cohors I Vindellicorum la Tibiscum, nu se cunoaște.

În schimb, la Drobeta a fost publicată recent o inscripție dedicată lui Iupiter Dolichenus dedicată pentru sănătatea a doi împărați de către trei *sacerdotes* ai cohorței I Sagittariorum³⁴. Monumentul se referă la cei doi împărați Septimius Severus și Caracalla, după cum corect a observat C.C. Petolescu. Pentru aceasta pledează și invocarea divinității orientale Iupiter Dolichenus, care are loc cu deosebire din această vreme. Cum ridicarea lui Caracalla la rangul de *Augustus* a avut loc anul 198, aceasta constituie o dovadă că în acel an unitatea se afla deja la Drobeta.

Deci prezența unității la Drobeta s-ar data în jurul anului 198. Așadar, rezultă că în primii ani de domnie ai lui Septimius Severus a avut loc acest transfer al unității la Drobeta, foarte probabil cu puțin înainte de anul 198. Pentru aceasta dată pledează ca moment semnificativ întoarcerea împăratului din Orient și oprirea sa la Viminacium, prilej de observare atentă a modului de organizare a sistemului defensiv de pe linia Dunării.

Cu această ocazie, s-au întors și trupele din Dacia participante la campania din Orient. O posibilitate ca acesta să fie momentul în care s-a hotărât stabilirea lui cohors I Sagittariorum la Drobeta devine plauzibilă. În acest caz, ea a participase la campania din Orient a lui Septimius Severus. Aducerea lui cohors I Vindellicorum mill. la Tibiscum, de la Arcidava devine credibilă în această situație. Ea trebuia să suplinească în castrul mare, lipsa unității auxiliare regulate. În atare situație, unitatea a fost trimisă la Drobeta înainte de anul 197, când începe campania din Orient și a fost inclusă în armata de campanie. Credem este vorba mai ales de campania împotriva parților, decât cea împotriva lui Pescennius Niger din anii 193-195, când nu s-a ajuns până în apropiere de Tyr.

Dacă raționamentul nostru este corect, atunci inscripția ridicată ofițerului P. Valerius Protogenitus se referă la această campanie militară desfășurată în timpul lui Septimius Severus.

În noul castru de la Drobeta, unitatea, a deținut timp îndelungat simpla calitate de trupă auxiliară de 500 de soldați, ridicarea la rangul de *milliaria* are loc în timpul lui Gordianus III, iar apoi, formarea unui eșalon de cavalerie conferă epitetul de *equitata* primit se pare, abia în timpul lui Filip Arabul, când apare prima mențiune epigrafică în acest sens³⁵. Unitatea a

³³ ILD 199 cu toată bibliografia

³⁴ ILD, 53 cu bibliografia

³⁵ IDR, II, 10

fost distinsă cu mai multe epitete imperiale: *Antoniniana*³⁶, *Gordiana*³⁷, *Phillippiana*³⁸.

În concluzie, ***cohors I Sagittariorum*** a reprezentat la origine o unitate de traci cunoscută epigrafic sub numele de ***cohors I Thracum Sagittaria***, prin numeroase completări de efective a devenit o unitate de arcași composită ca etnie.

ANEXA 1.

Poziția unităților auxiliare pe diplomele Daciei Superior

Diploma	Loc descoperire	A. I. Batavorum	A. I. Hispanorum	A. I. Bosporum	C. I. Alpinorum	C. I. Vindelicorum	C. I. Thracum Sagit.	C. I. Ubiorum	C. I. Augusta Ituraeorum	C. II. Gallorum. Pann.	C. II. Fl. Com.	C. II. Gallorum. Dac	C. III. Hispanorum	C. VIII. Raetorum	C. III. Delmatarum	C. V. Gallorum	C. III. Campestris
I (136-137)	Micia	1	2	3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
II (156)	Nova Zagora	1	2	3	10	5	6	8	4	1	2	3	7	9			
III (157)	Tibiscum	1	2	3	4	1	7	6	10	2	3	9	8	5			
IV (158)	Cristești	1	2	3	-	-	1	-	3	-	-	-	2	-			
V (179)	Drobeta	1	-	2	1	8	5	6	2	7	11	-	12	9	3	4	10

³⁶ IDR, II, 106c.

³⁷ IDR, II, 23.

³⁸ IDR, II, 10.

IZVOARE EPIGRAFICE

- IDR *Inscripțiile Daciei Romane*, București, (colecție îngrijită de D.M. Pippidi și I.I.Russu): I, 1975 (introducere, diplomele militare, tăblițele cerate) (I.I.Russu), II, 1977 Oltenia și Muntenia; (Gr. Florescu, C.C. Petolescu,); III, 1 (Banatul; I.I.Russu, M. Dušanić, N. Gudea, V. Wollmann);
- IDRE, C.C. Petolescu, *Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie (Ier-IIIe siècles)*, I-II, Bucuresti, 1996, 2000.
- ILD Petolescu C.C. *Inscripții latine din Dacia*, București. 2005,

BIBLIOGRAFIE MODERNA

Benea	1976	Benea D., <i>Câteva precizări cu privire la monumentele epigrafice ale cohortei I Sagittariorum la Drobeta</i> , SCIVA, XXVII, 1, p. 77-84.
Bozu	1977	Bozu O, <i>Cohors I Sagittariorum la Zăvoi</i> , Banatica, IV, p. 131-133.
Matei	2006	Matei D., <i>Trupe fără castre, castre fără trupe în Dacia</i> , Buletinul Cercurilor Stiintifice Studentesti, Arheologie - Istorie - Muzeologie, 12, p. 55-70
Petolescu	2002	Petolescu C.C., <i>Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei Romane</i> , București.
Petolescu, Corcheș	2002	Petolescu C.C., Corcheș A., <i>O nouă diplomă militară privitoare la provincia Dacia Superior</i> , Drobeta, XI -XII, p. 120-125.
Petolescu	2004	Petolescu C.C., <i>Sacerdotes cohortis I Sagittariorum</i> , Drobeta, XIV, p. 38-45.
Piso, Benea	1984	Piso I., Benea D., <i>Das Militärdiplom von Drobeta</i> , ZPE, Köln, LVI, p. 263-295.
Rey-Coquais	2006	Rey-Coquais J.-P., <i>Inscriptions Greques et Latines de Tyr</i> , BAAL, III.
Strobel	1984	Strobel K, <i>Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans. Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donauraumes in der Hohen Kaiserzeit</i> , Bonn.
Timoc	2004	Timoc C., <i>Beträge zur Geschichte der Cohors I Sagittariorum bei Tibiscum-Jupa</i> , Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis, Cluj-Napoca, p. 802-805.
Timoc	2010	Timoc C., <i>Cohors I Sagittariorum în Orient</i> , Tibiscum, sn., I, Caransebeș (sub tipar)
Wagner	1938	Wagner W., <i>Die Dislokation der römische Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus</i> , Berlin
Zahariade	2009	Zahariade M., <i>The Thracians in the Roman Imperial Army, from the first to the third century A.D.</i> , Cluj Napoca.
Wagner	1938	Wagner W., <i>Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus</i> , Berlin

Împăratul *Caracalla* s-a decis să reia o strategie expansionistă, numai parțial aplicată de tatăl său, combătând cu succes pe alamanii dincolo de granițele provinciei *Raetia* (în anul 213), și pregătind o campanie împotriva parților, obiectiv pentru care acesta a fost nevoit să recruteze efective însemnate și din provinciile dunărene.

În legătură cu prezența lui *Caracalla* în Dacia, cercetând izvoarele literare și epigrafice antice, precum și o serie întreagă de descoperiri arheologice, s-au emis trei ipoteze:

- a) *Caracalla* nu ar fi trecut prin Dacia în drumul său spre Orient;
- b) Împăratul ar fi vizitat chiar de două ori provincia, în anul 213 și respectiv 214 d. Hr.;
- c) *Caracalla* a vizitat provincia în anul 214 d. Hr.

În ceea ce privește prima ipoteză, și anume aceea că împăratul nu a trecut prin Dacia în anul 214 d. Hr., principalele argumente se regăsesc în ambiguitatea informațiilor despre acest lucru din izvoarele antice. *Dio Cassius* spune: „ ... *Antoninus* sosi în *Tracia* fără să se mai preocupe de *Dacia*”¹. *Herodianus*, notează că: „ ... După ce reorganiză garnizoanele de pe malurile Dunării, împăratul trecu în *Thracia*”². O altă informație în sprijinul acestei ipoteze, o întâlnim tot la *Dio Cassius*: „ ... În afară, repet, de toate acestea, noi senatorii eram constrânși, de câte ori părăsea Roma, să-i pregătim pe cheltuială proprie cazare în chip și fel precum și somptuoase locuri de odihnă la jumătatea drumurilor pe care le făcea, fie ele chiar extrem de scurte, în locuri unde nu numai că niciodată nu se oprea, dar pe unde nici măcar n-avea de gând să treacă. În plus, construim amfiteatre și circuri pretutindeni pe unde trecea sau avea de gând să-și petreacă iarna, fără să căpătăm absolut nimic de la el”³. Din acest fragment, se poate trage concluzia că împăratul și-ar fi putut anula vizita în Dacia, chiar dacă aceasta fusese anunțată în prealabil. Despre cea de a doua ipoteză, respectiv o dublă prezență a împăratului în Dacia, *Andrei Bodor* afirmă următoarele: „ ... În ceea ce privește anul vizitei lui *Caracalla*, părerile cercetătorilor moderni sunt împărțite. În istoriografia mai veche această dată a fost pusă la anul 214, adică în perioada de după războiul cu alamanii, când *Caracalla* în fruntea armatei sale se îndreaptă spre Orient, dar ajungând la malurile Dunării, el s-a oprit pentru a face o vizită în *Pannonia* și în *Dacia*. Această părere este susținută și în prezent de majoritatea istoricilor. *C. Daicoviciu*, analizând toate datele literare și epigrafice, ajunge la o altă concluzie, și anume că vizita a avut loc încă în anul 213, iar războiul cu triburile germane

¹ *Cassius Dio*, LXXVII, 16, 2

² *Herodianus*, IV, 8

³ *Cassius Dio*, LXVII, 9, 2

în Gallia și în Raetia s-a purtat după această dată, ca apoi, în anul 214, Caracalla să plece în Orient. În contextul nostru data exactă a vizitei are importanță secundară, este însă posibil să fi avut loc chiar două vizite la Dunăre⁴.

Un alt posibil argument, care ar plasa vizita în anul 213 d. Hr., este faptul că majoritatea inscripțiilor și lucrărilor efectuate în cinstea lui Caracalla în Dacia, au fost datate în anul 213 d. Hr.⁵. În favoarea celei de a treia ipoteze, a unei singure vizite în anul 214 d. Hr., în Dacia, putem enumera mai multe argumente. *Historia Augusta* menționează faptul că: „...Însănătoșindu-se, a plecat în Orient, dar și-a schimbat itinerariul și s-a oprit în Dacia⁶.

El a fost însoțit de mama sa, *Iulia Domna*, și de cohorte de pretorieni, *equites Singulares Augusti*. Garda de corp era formată din sciți și celți (după *Dio Cassius*) și din germani (după *Herodian*). Scopul vizitei a fost complex: reglementarea relațiilor cu barbarii situați la nord-vest de *Dacia Porolissensis* pentru asigurarea liniștii la frontiere, obținerea aprobării armatei pentru măsurile luate împotriva fratelui său, pregătirea unui corp expediționar din trupele dacice pentru campania din Orient, etc.⁷. A. Bodor afirmă că scopul principal al vizitei lui Caracalla, trebuie legat de un pericol extern, care amenința hotarele de nord ale provinciei, deoarece altfel este de neimaginat de ce ar fi străbătut împăratul un drum lung și anevoios, de la Dunăre până la *Porolissum*, în extremul nord al Daciei⁸.

Din cele două menționări ale lui *Dio Cassius*: „... Tot el se mândrea grozav că izbutise să-i învrăjbească pe vandali și pe marcomani, mai înainte vreme buni prieteni; de a-l fi ucis pe Gaiobomarus, regele quazilor, adus spre a fi judecat în fața tribunalului său⁹ și aceea că: „... marile pagube pe care le făcură dacii în Dacia și amenințările lor de a-și continua prădăciunile de când ostatecii ceruți de la ei de Caracalla, sub cuvânt că-i sunt aliați, se reîntorseseră acasă, împiedicând realizarea acestor planuri¹⁰, reiese că toate aceste evenimente ar fi putut sta la baza deplasării lui Caracalla până la *Porolissum*. Din studierea acestui ultim citat din *Dio Cassius*, rezultă că acei *dacringi* de la care împăratul a luat ostateci sunt de fapt dacii liberi, care mai târziu, sub *Macrinus*, au atacat din nou provincia după ce și-au recuperat ostatecii, și nu *lacringii victuali* așa cum presupune Coriolan Horațiu Opreanu¹¹.

A. Bodor precizează că, deși numărul dacilor liberi în urma plecării sau a pieirii majorității costobocilor s-a micșorat într-o oarecare măsură, totuși ei existau într-un număr relativ mare în regiunile de miazănoapte de

⁴ Bodor 1974, p. 39

⁵ Macrea 1969, p. 85

⁶ SHA, *Antoninus Caracallus*, 5

⁷ Gudea 1997, p. 47

⁸ Bodor 1974, p. 40

⁹ *Cassius Dio*, LXXVII, 20

¹⁰ *Cassius Dio*, LXXVIII, 27

¹¹ Opreanu 1998, p. 84

provincia Dacia, între Carpați și teritoriul sarmaților iazygi, și chiar în ținuturile iazygilor, desigur mai puțini, după cum ne dovedesc descoperirile arheologice. Prezența lor în această regiune o dovedesc și războaiele de mai târziu purtate de *Maximinus Thrax* și de alți împărați, care apoi și-au asumat titlul de *Sarmaticus Maximus* și *Dacicus Maximus*. Prin urmare populația de la care *Caracalla* a luat ostateci nu sunt *dacringii*, sau mai corect *lacringii*, ci dacii liberi¹².

Și Dumitru Tudor considera că principalul motiv al sosirii împăratului la *Porolissum*, l-au constituit *eventualele atacuri ale lacringilor, pe care învingându-i, le cere garanții de pace prin ostatici*¹³.

Eu consider că numărul mic al tezaurilor monetare datate în timpul lui *Caracalla* și al tatălui său (doar tezaurul de la Lujerdiu) ar sugera drept scop principal al vizitei imperiale din anul 214, inspectarea fortificațiilor de pe granițele nordice și răsăritene ale Daciei, mai expuse unor eventuale atacuri barbare, în perspectiva recrutării unor contingente importante de aici pentru campania din Orient, episodul cu uciderea regelui quad și luarea de ostateci de la barbari reprezentând niște obiective colaterale. Acest argument este întărit și de faptul că, prin prezența fețelor imperiale chiar în zona de conflict (*Porolissum*), s-ar fi comis o greșeală de strategie din partea romanilor, lucru greu de crezut.

În ceea ce privește, participarea unor efective din legiunea de la *Potaissa* (cea mai apropiată în zonă) la aceste ciocniri, aceasta nu e dovedită prin nimic; de altfel, este prea puțin probabilă, dat fiind caracterul limitat (teritorial) și însemnătatea redusă a acestor acțiuni militare, mai degrabă de intimidare. Atitudinea legiunii a *V-a Macedonica* față de *Caracalla* putea fi numai binevoitoare, măcar pentru faptul că acesta mărise solda anuală (*stipendium*) a soldaților din legiuni la 750 de denari. Acum legiunea primește epitetul imperial *Antoniniana*, atestat pe ștampile. Un semn de întrebare îl ridică prezența, în această perioadă, în *Dacia Porolissensis* a unui detașament din legiunea a *VII-a Gemina*. La *Potaissa*, pe o inscripție descoperită în cercetările arheologice din castru, alături de numele legiunii a *V-a Macedonica p(ia) c(onstants)* se citește cel al legiunii a *VII-a Gemina*. Prezența unui detașament din legiunea a *VII-a Gemina* în nordul Daciei este atestată și de mai multe țigle cu ștampila acestei legiuni, descoperite în castrul de la *Porolissum*. Presupunerea că acest detașament legionar a participat, pe la începutul secolului al III-lea, la construirea castrului de piatră de pe Pomet poate fi considerată plauzibilă; ea nu explică însă motivul prezenței acestui detașament, fiindcă nu pentru a ajuta la reconstruirea castrului unei trupe auxiliare din Dacia și-a trimis legiunea a *VII-a*

Gemina vexilația tocmai din *Hispania*¹⁴. Prezența *vexilației* din legiunea a *VII-a Gemina* poate fi pusă pe seama participării ei la aceste

¹² Bodor 1974, p. 41

¹³ Tudor 1957, p. 49

¹⁴ Bărbulescu 1987, p. 27

evenimente de la granița de nord a Daciei în drumul spre Orient. În care port roman, din Banat sau Oltenia, a debarcat *Caracalla*, nu putem ști cu precizie. În discuție intră cele de la *Lederata* (Ram, în Serbia), *Dierna* (Orșova Veche) și *Drobeta* (Drobeta Turnu Severin), ultimul fiind cel mai posibil. Din aceste locuri se îndreptau importante drumuri spre inima Daciei și, în primul rând, către *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, pe care, în mod sigur, *Caracalla* și *Iulia Domna* au vizitat-o. Deoarece drumul ce trecea prin: *Arcidava* – *Centum Putea* – *Berzobis* – *Aizisis* – *Caput Bubali* – *Tibiscum* – *Pons Augusti* – *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, era prea ocolit și puțin practicabil, pentru a atinge metropola Daciei, apăreau mai potrivite căile ce porneau de la *Dierna* și *Drobeta*. În favoarea acestei presupuneri se pot aminti următoarele izvoare epigrafice: inscripția dedicată de către guvernatorul *L. Marius Perpetuus* pentru împărat și mama acestuia, într-un mic templu închinat lui *I. O. M. D.*, din apropierea canalului de la Sip¹⁵; inscripția de la Băile Herculane (județul Caraș-Severin) pusă în sănătatea lui *Caracalla* și a *Iuliei Domna* (ca mamă a împăratului și a castrelor), de către *C. Iulius Paternus*, procurator al vămile din *Illyricum* și de ridicarea căreia s-a ocupat un sclav al său, *Synthrophus* (inscripția este datată între anii 212-217); două inscripții ce s-au descoperit în castrul de la Bumbești (județul Gorj), din care una amintește că fortificația de acolo s-a refăcut cu ziduri de piatră, prin grija guvernatorului general al Daciei, *Octavius Iulianus*, de către *Cohors I Aurelia Brittonum milliaria Antoniniana* și pusă în cinstea lui *Septimius Severus* și a lui *Caracalla* (însă aceasta este anterioară anului 211 și deci, nu intră în discuție); iar o a doua, fragmentară, conține un text onorific pentru *Caracalla*, din timpul guvernatorului *C. Iulius Septimius Castinus*. Cu toate acestea itinerariul cel mai indicat pentru această călătorie rămâne, în opinia mea, cel de la *Drobeta*, prin *Tibiscum*, spre *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*.

La *Tibiscum*, domnia lui *Caracalla* este consemnată în șase inscripții, monumentele fiind ridicate de către militari, veterani sau întreaga unitate. Vizita lui *Caracalla* în Dacia, în anul 214, trebuie să fi fost una din cauzele ce au determinat dese invocații epigrafice¹⁶. O inscripție scrisă pe o placă rotundă de marmură, un fel de *clupeus virtutis*, a fost dedicată împăratului în templul lui *Apollo* de la *Tibiscum*¹⁷: *Apollin[i] / conserva[to]ri / [ma]x[i]mi [sa]nctis[s]i[m]i q(ue) / [I]mp(eratoris) n(ostr) M(arc) A[u]r(elii) A[n]t[on]in[i]n[i] / pii felic[i]s Augu[sti] / L(ucius) M[ar]ius Perpetuus leg(at)us / [dev]otus numin[i] eius / [pe]r P(ublium) Ael(ium) Cl(audia) Sent(ino) / Gemellum / tribunum*, posibil în legătură cu starea de sănătate a lui *Caracalla*, care consultase anterior previziunile oracolului lui *Apollo* din *Claros*¹⁸. Prezența celor doi Auguști la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* poate fi confirmată de cel puțin patru texte epigrafice, păstrate din păcate destul de fragmentare. O primă inscripție este pusă de doi consilieri comunali și patroni ai colegiului fabrilor,

¹⁵ Benea 1983, p. 64

¹⁶ Benea, Bona 1994, p. 23

¹⁷ AE 1976, 579 = IDR III/1, 128

¹⁸ Piso 1993, p. 177

prin care cei doi se roagă pentru sănătatea lui *Caracalla*, cu prilejul clădirii unui edificiu din banii lor. A doua inscripție este pusă de *Colonia Ulpia Traiana Dacica Sarmizegetusa* pentru împărat¹⁹: *Imperat[ori caesari imp(eratoris) caes(aris) Lu(cii) Sep]timi Sever[us] Pii Pert(inacis) aug(usti) Arab(ici) Adiab(enici) Parth(ici)/maximi pon[tif(ici)s max(imi) patris patriae f(ilio) divi M(arci)]/Antonini Pii Germ(anici) Sarm(atici) nep(oti) divi Antonini Pii pronep(oti) /divi Hadria[ni adnep(oti) divi Traiani Parth(ici) et divi Nervae abnep(oti)/Marco Au[relio] Antonino augusto]/Colonia Ulpia Traiana aug(usta) Dacica Sarmiz(egetusa)]*, fiind datată în intervalul cuprins între anii 212-217, presupunându-se a fi un suport de statuie, în mărime naturală a împăratului, cinstit cu prilejul vizitei. O a treia inscripție invocă pentru sănătatea și ferirea de rele a lui *Caracalla* și a mamei sale, pentru zeii egipteni ai sănătății (*Isis* și *Serapis*), care posedau un templu în *Sarmizegetusa*. A patra inscripție este dedicată mamei împăratului, *Iulia Domna*²⁰: *[Isidi et Sera]pidi/[dis conserv.?] pro salute/[et incolumita]te imp(eratoris) caes(aris)/[M(arci) Aur(eli) Antonini p]ii felicis/[aug(usti) Parth(ici) max. B]ritt. Max./[et Iuliae Domnae a]ug(ustae) m[atris]/[aug(usti) et castrorum (etc.)]*. În satul Cârnești, de lângă *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, s-a descoperit o inscripție, copiată de un anume *Zamosius*, care ulterior s-a pierdut. Textul ei s-a transmis astfel: *Imp(eratori) Caes(ari) Antonio/Pio Aug(usto) Colonia/Sarmizaegethusa*, cercetătorii considerând că *Zamosius* a greșit când a copiat inscripția, scriind *Antonio* în loc de *Antonino*, iar numele localității apare sub o formă insolită.

Se presupune că, pe tot parcursul vizitei din Dacia a celor două fețe împărătești, alături le-a stat, guvernatorul general al provinciei (*legatus Augusti pro praetore trium Daciarum*), în persoana lui *Lucius Marius Perpetuus* (212/213-?215).

Următoarea oprire de pe traseul împăratului, se pare că a fost *Micia*, important punct de apărare al văii râului Mureș, înspre vest, și a bazinului aurifer din Munții Apuseni, unde staționa o puternică garnizoană. Despre prezența lui *Caracalla* la *Micia* ar putea face aluzie o inscripție locală, în care *Ala I Hispanorum Campagonum Antoniniana* își exprimă recunoștința față de *prea fericitul și puternicul August* pentru drepturile și ajutoarele primite de la el²¹: ----- / ----- / *[optimo maxim]o / que principi Ala / I Hisp(anorum) Campag(onum) Anto / niniana indulgenti / is eius aucta liberali / t[at]jibusque ditata*.

La Teliucu Inferior, în județul Hunedoara, s-a descoperit un altar votiv²²: *Numini/Domini N(ostri)/M(arci) Aur(eli) Antonin(i)/Pii fel(ici)s aug(usti)/C(aius) Gaur(ius) Gauri/anus sacerdos col(oniae)/Apul(ensis) et Fl(avius) Sotericus/aug(ustalis) col(oniae) Sarm(izegetusae) cond(uctores)/ferrar(ium)*, dedicație închinată lui *Caracalla* de cei doi responsabili-șefi ai fierăriilor romane de lângă Teliuc, ei fiind probabil din *Dalmatia*.

¹⁹ IDR III/2, 77 = CIL III 1453

²⁰ IDR, III/2, 227; Tudor 1987, p. 142

²¹ IDR III/3, 57; Tudor 1987, p. 143

²² IDR III/3, 37

De aici, alaiul imperial, în drumul spre *Apulum*, a trecut, foarte probabil, prin importantele târguri de la *Germisara* (Geoagiu de azi, cu băi termale, un foarte posibil loc de popas dacă ținem cont de faptul că împăratul vizita frecvent asemenea centre pentru tratarea bolii de care suferea) și *Blandiana* (Cioara, județul Alba). La *Apulum* se găsea comandamentul guvernatorului celor trei Dacii, deci se poate spune, pe bună dreptate, că aici era adevărata capitală administrativă și militară a Daciei. Materialul epigrafic descoperit aici este numeros, din el se evidențiază construcția și reparația a numeroase clădiri publice, în prima jumătate a secolului III d. Hr., dintre care unele ar putea fi puse în legătură cu vizita lui *Caracalla*. Într-o inscripție se menționează că zeul oriental *Sabazius* *dă poruncă* (*in vis*) unui edil din *Apulum*, să închine un altar pentru sănătatea lui *Caracalla* și a mamei sale, probabil în momentul când cei doi se aflau în oraș²³.

Din regiunea minieră a Munților Apuseni, de la *Ampelum* (Zlatna) provine o inscripție de pe un altar închinat *Diane*i *Regina* și *Iunonei* de către procuratorul minelor de aur, *Aelius Sostratus* "... pentru sănătatea și victoria și ferirea de primejdii a împăratului și a Iuliei Domna"²⁴: *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni Reginae / Minervae / pro salute et victoria / et incolumitate / Marci Aureli Antonin[i] / Pii felicitis augusti et / Iuliae aug(ustae) matris eius et / castrorum senatus / et patriae / Aelius Sostratus proc(urator)*. Se pare că acest omagiu este adus fie în legătură cu evenimentele din *Dacia*, fie cu proiectata plecare în Orient, în campania împotriva parților.

Posibilele așezări vizitate de *Caracalla* și mama sa, în drumul lor spre *Porolissum* (Moigrad) au putut fi: *Brucla* (Aiud), *Salinae* (Ocna-Mureș), *Potaissa* (Turda), important centru urban și sediul legiunii a V-a *Macedonica*²⁵. Nici o inscripție nu pomenește de prezența sa la *Napoca*, însă, itinerariul urmat de *Caracalla* în *Dacia* pare să fie indicat de însemnarea ulterioară pe *miliariul* de la Viștea (județul Sălaj), pe drumul de la *Napoca* la *Porolissum*, construit pe la anul 165 d. Hr., în timpul domniei lui *Marcus Aurelius* și *Lucius Verus*, a numelui lui *Caracalla*, ceea ce înseamnă că drumul a fost reparat cu prilejul trecerii împăratului. Faptul concordă cu atenția acordată de către *Caracalla*, peste tot unde și-a desfășurat campaniile sale militare, întreținerii drumurilor²⁶.

Trecând prin *Optatiana* (Sutor, județul Cluj), *Largiana* (Românaș, județul Cluj) și *Certiae* (Romita, județul Sălaj), ruta se oprea la graniță, la *Porolissum* (Moigrad), punct final al călătoriei celor doi Augusti în *Dacia*²⁷. Aici se găseau două castre, unul mai mare pe dealul Pomăt, cu dimensiunile de 266 X 294 m ce putea adăposti două-trei corpuri auxiliare, și altul mai mic de 66,65 X 101,10 m, situat pe dealul Citera, la 700 m depărtare de primul. Ambele castre se pare că au fost refăcute în ajunul apariției lui *Caracalla*,

²³ IDR III/5, 155; Tudor 1987, p. 143

²⁴ IDR III/3, 318; Macrea 1969, p. 87

²⁵ Tudor 1987, p. 144

²⁶ Macrea 1969, p. 86

²⁷ Tudor 1987, p. 144

împreună cu alte lucrări de fortificație. Trupele de pază erau numeroase, toate din categoria celor auxiliare (*alae, cohortes, numeri*). Pentru a cinsti prezența împăratului, ele și-au luat denumirea *Antoniniana*²⁸. De la porțile castrului cel mare provin patru inscripții cu numele lui *Caracalla* însoțit de titlurile sale victorioase (*Germanicus* și *Britannicus*), puse în anul 213 d. Hr., ceea ce arată reconstrucția fortificației înainte de sosirea împăratului.

Activitatea constructivă din anul 213 d. Hr., pe *limes* nordic și vestic al Daciei, se constată și la *Samum* (Cășei, județul Cluj), unde castrul a fost reclădit din piatră, fapt dedus dintr-o inscripție dedicată *Iuliei Domna*, găsită în atriul pretoriului²⁹. Unitatea constructoare se intitulează *Cohors I Brittanica milliaria Antoniniana*, deci un epitet ce-l amintește pe *Caracalla*. În castrul de la Ilișua (județul Bistrița-Năsăud), s-au descoperit două baze de statui datate în anul 213 d. Hr., puse de *Ala I Tungrorum Frontoniana Antoniniana*³⁰, prin care această trupă de cavalerie se declară față de *prea bunul și prea marele împărat, totdeauna și pe merit devotată*. Că împăratul a vizitat și castrul de la Buciumi (județul Sălaj) stă mărturie statuia ridicată lui de către garnizoana de aici, *Cohors II Nervia Brittonum milliaria Antoniniana pia fidelis*. De pe hotarul estic al Daciei, numai o inscripție³¹ dedicată de *Cohorta a IV-a de Hispani*, scoasă din ruinele porții pretoriene de la Inlăceni (județul Harghita), amintește numele lui *Caracalla*, însă nu se poate spune cu certitudine dacă împăratul a inspectat și această frontieră: *Imp(eratori) Caes(ari) M(arco) [Aur(elio) Antonino] / Pio felici au[g(usto) Part(ico) Max(imo)] / Coh(ors) IIII His[p(anorum) eq(uitata) Antoniniana]*. Cât timp a stat pe *limes* nordic al Daciei, *Caracalla* a vizitat și reorganizat, prin zidiri noi sau prin restaurări, întreaga linie de castre de la Bologa (județul Cluj) până la Inlăceni. În fața acestora s-a reactivat și linia turnurilor de pază și de observație, mai ales în sectorul Munților Meseș. În legătură cu castrele de la Orheiul Bistriței până la Sărăteni, unde s-a descoperit o inscripție³²: *Salvo Dom[ino nostro] / Antonino [aug(usto) trib(uniciae) pot] / est(atis) coh(ors) [Alpin(or)um] Anto / n[in]iana [.....]*, sunt puține informații, inscripțiile, puține la număr, nepermițând datarea construirii lor³³. Un lucru cert este faptul că la plecare, împăratul a lăsat în acest sector o frontieră bine păzită și întărită³⁴.

O descoperire importantă o reprezintă ștampila de pe cărămizile castrului roman de la Pietroasele (județul Buzău), cu indicația *legio XI Claudia Antoniniana*. Cum legiunea în cauză își avea, atunci, sediul la *Durostorum* (Silistra), se poate presupune că o garnizoană romană, venită din *Moesia Inferior*, se instalase pe timpul domniei lui *Caracalla*, în nord-estul Munteniei, poate în urma unui conflict militar³⁵.

²⁸ Tudor 1987, p. 145

²⁹ Christescu 1937, p. 136

³⁰ CIL III 795, 796

³¹ IDR III/4, 267

³² IDR III/4, 206

³³ CIL III 12533

³⁴ Tudor 1987, p. 147

³⁵ Tudor 1987, p. 149

Din nord, împăratul a pornit cu suita sa către Dunăre. Drumul cel mai probabil se găsea prin defileul Oltului. Prezența lui *Caracalla* în *Dacia Malvensis* pare a fi indicată de două descoperiri epigrafice. În castrul de la Slăveni (județul Olt), s-a descoperit o inscripție³⁶: *[Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Septim(ius) Severus Pius [Pert(inax) Aug(ustus) Arab(icus) Adiab(enicus)] / [Parth(icus) max(imus) pont(ifex) m]ax(imus) trib(unicia) pot(estate) XIII [imp(erator) XI co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)] / [pr(o)co(n)s(ul) Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Aur(eliu)s Antoninu(s) Pius Felix Aug(ustus) trib(unicia)] / [pot(estate) IX co(n)s(ul) II p(ater) p(atriciae) p]r(o)co(n)s(ul) L(ucius) Septimif(uscus) Geta nobil(issimus) Caes(ar) co(n)s(ul)] / [... basil]icam dederu[nt] alae I Hisp(anorum)] [Ant]oninian[ae] piae fidelis?* care datează din anul 205, lucrările efectuate de *ala I Hispanorum Antoniniana* la această *basilica* (o construcție militară destinată antrenamentului și exercițiilor pe vreme rea), s-au făcut odată cu restaurarea castrului și a *pretoriului*. Martelarea numelui lui Geta, din rândul 4 al inscripției, precum și prezența epitetului de *Antoniniana*, la finele textului, par să confirme că modificările aduse inscripției din anul 205 s-au făcut cu ocazia trecerii lui *Caracalla* pe acolo, în anul 214. Mai rămâne de discutat o singură inscripție, și anume cea descoperită la *Oescus*: *T(ito) Aurelio T(iti) fil(io) Papir(ia) / Flavino primipilari / et principi ordinis col(oniae)/Oesc(ensium) et buleutae civitatu[m]/ Tyranorum Dionysiopol(itanorum)/Marcianopol(itanorum) Tungroru[m]/et Aquincensium patron[o]/colleg(ii) fabr(um) honorat[o]/a divo Magno Antonino /Aug(usto) (sestertium) L milia n(ummum) et XXV [et] / gradum promotionis / [ob] alacritatem virtu[tis] / [adv]ersus hostes C[...] / et res prospere et va[lide] ges[us]/tas Cl(audius) Nicom[edes]/buleuta civitatis [Tyr]a[n]orum amico dign[issimo]/L(ocus) d(atu)s d(ecreto) d(ecurionum)*³⁷. Inscripția este dedicată lui *T. Aurelius Flavinus, primipilaris*, consilier al mai multor orașe: *Oescus, Tyras, Dionysopolis, Marcianopolis, Civitas Tungrorum, Aquincum*. Acesta a fost distins de împăratul *Caracalla* și remunerat cu o sumă mare de bani pentru vitejia sa contra c(...): *ob alacritatem virtutis adversus hostes c(arpos)?*. Din nefericire, numele populației în cauză, *carpii*, este deteriorat și s-a păstrat numai prima literă, iar cea de-a doua este puțin lizibilă³⁸.

Un precursor al acestei teze a fost V. Christescu, care afirma următoarele: *carpii erau daci rămași înafara provinciei și ocupau părțile răsăritene ale Carpaților prin Bucovina și Moldova de azi. Se pare că erau destul de numeroși și îndrăzneți, deoarece cronică năvălirilor din secolul al III-lea e plină de numele lor. Și-au început activitatea, după toate aparențele, în timpul lui Caracalla. O inscripție din Moesia Inferior, găsită la Oescus, lasă loc interpretării că împăratul ar fi avut lupte cu acești barbari în preajma orașului Tyras. Nu putem ști dacă în legătură cu luptele contra carpilor ar fi de pus tezaurul descoperit în județul Bacău, regiune locuită de carpi, și îngropat în vremea lui Caracalla*³⁹.

³⁶ IDR II 499.

³⁷ CIL III 14416.

³⁸ Bodor 1974, p. 48.

³⁹ Christescu 1937, p. 87.

Un alt adept al conflictului cu carpii este și istoricul bulgar B. Gerov, care a citat în sprijinul acestei afirmații și alte inscripții, afirmând că lupta dintre unitatea lui *Flavinus* și carpi s-a dat în apropierea orașului *Tyras*⁴⁰. Acesta, într-o comunicare prezentată la Congresul de epigrafie de la Cambridge, în 1967, a făcut cunoscută o altă inscripție de la *Oescus*, expunând doar câteva rânduri din partea ei finală: [----]o[--- ob alac] / [ritat]em virtu[tis in] / [host]es et res [feli?] / [cite?]r(?) *Tyrae ge[stas] / T(itus) Aurel(ius) Art[emido]/rus aug(ustalis) col(oniae) [Oesc(ensium)]/patrono op[timio]*⁴¹. El observa că este vorba de o nouă inscripție onorifică dedicată lui *T. Aurelius Flavinus*, aceasta rezultând din conținutul rândurilor 2-4, foarte asemănător cu rândurile 12-14/15 din inscripția CIL III 14416, și din numele dedicantului, care ca libert și client al lui *Flavinus*, îi poartă prenumele și nomenclul⁴².

Pe o poziție contrară acestei ipoteze s-a situat D. Tudor, care, examinând monumentul de la Muzeul din Sofia, a constatat că după litera C ar putea urma un E și prin urmare, există posibilitatea să nu fi fost vorba de către carpi. El a emis ipoteza că ar fi vorba de către *cenni*, populația germanică împotriva căreia *Caracalla* purtase război înaintea sosirii sale în *Dacia*. Pe baza acestei constatări, D. Tudor a ajuns la concluzia, logică și general acceptată, că despre un război cu carpii nu poate fi vorba în această vreme⁴³.

Deoarece *Flavinus* a fost recompensat în două rânduri de împărat (o dată cu 50000 de sesterți, a doua oară cu 250000 de sesterți)⁴⁴, înseamnă că el s-a remarcat în cursul unor acțiuni militare petrecute în două locuri diferite din punct de vedere geografic: spre gurile Rinului (împotriva cennilor) și la *Tyras* (împotriva goților ?), inscripția nespecificând faptul că ar fi vorba de carpi⁴⁵. În sprijinul acestei teorii C. Petolescu a adus un fragment din *Historia Augusta*, în care se relatează că, după asasinarea lui *Geta*, *Helvius Pertinax*, fiul fostului împărat *Pertinax*, l-a ironizat pe *Caracalla*, îndemnându-l să-și adauge titlul de *Geticus Maximus* (pentru că-și ucisese fratele)...iar goții erau numiți și geți, pe care el, când s-a dus în Orient, i-a învins prin lupte de învălmășeală⁴⁶. Trecând peste partea anecdotică, se poate presupune că acest fragment reprezintă o știre despre luptele lui *Caracalla* cu goții⁴⁷.

O inscripție descoperită la *Dionysopolis* (Balcic, în Bulgaria), a fost dedicată de sfaturile orașelor *Dionysopolis*, *Kallatis* și *Marcianopolis*, unui *beneficiarius consularius*, *M. Pompeius Lucius*, din *Legiunea I Italica Antoniniana*, probabil pentru servicii similare cu cele aduse de către

⁴⁰ Gerov 1971, p. 431 – 437.

⁴¹ Gerov 1971, p. 431 – 437.

⁴² Petolescu 1988, p. 282.

⁴³ Bodor 1974, p. 48.

⁴⁴ Domaszewski 1967, p. 111.

⁴⁵ Petolescu 1988, p. 283.

⁴⁶ SHA, *Antoninus Caracallus*, 10, 6.

⁴⁷ Petolescu 1988, p. 284.

*Flavinus*⁴⁸. Și Valeriu Maldur era de aceeași părere că încă din timpul lui *Caracalla*, în nordul Mării Negre a avut loc un aflus de noi populații barbare, cu precădere goții. Acestea, în colaborare cu indigenii au început să pună în pericol teritoriile septentrionale și nord-pontice, lucruri demonstrate și de inscripția de la *Oescus*⁴⁹.

Probabil însă că evenimentele nu au avut nici pe departe amploarea atribuită de istoricii moderni⁵⁰, iar acordarea de onoruri municipale unor ofițeri din trupele staționate în provincie era o practică răspândită în această perioadă⁵¹.

Pentru campania din Orient este firesc ca împăratul să-și fi întărit armata expediționară, pe lângă vexilațiile celor două legiuni (a XIII-a *Gemina* și a V-a *Macedonica*), și cu alte trupe din Dacia. Care trupe au participat la această campanie este un lucru dificil de afirmat, însă putem presupune unele dintre ele, pe baza epitetului imperial *Antoniniana*, dobândit pentru merite deosebite în timpul acestui împărat. Astfel avem un număr de 13 unități cu acest epitet: *ala I Hispanorum Antoniniana pia fidelis*, *ala I Hispanorum Campagonum Antoniniana*, *ala Siliana c(ivium) R(omanorum) torquata armillata Antoniniana*, *ala I Tungrorum Frontoniana Antoniniana*, *cohors I Alpinorum equitata Antoniniana*, *cohors II Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria Antoniniana p(ia) f(idelis)*, *cohors V Gallorum Antoniniana*, *cohors II Hispanorum equitata scutata Cyrenaica Antoniniana*, *cohors IIII Hispanorum equitata Antoniniana*, *cohors I Lingonum Antoniniana*, *cohors I sagittariorum milliaria equitata* (trupa de la *Drobeta*) *Antoniniana*, *cohors I Vindelicorum milliaria equitata c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis) Antoniniana*, *numerus M(aurorum) Hisp. Antoniniana*⁵². Se observă cu ușurință faptul că au fost cooptate, pentru campania cu părții, în special, trupe de cavalerie, aceasta în concordanță cu necesitățile strategice militare pe care le impunea o astfel de campanie.

Concluzii

Consider că scopul principal al vizitei l-a reprezentat întărirea apărării provinciei în perspectiva cooptării în armata de campanie a unor trupe din Dacia, sprijinirea dezvoltării orașelor, uciderea regelui quad, *Gaiobomarus*, și luarea de ostateci de la *dacringi* (dacii liberi), fiind doar obiective secundare, deoarece acum nu se constată o prezență masivă de tezaure monetare, în această zonă, care să sugereze un pericol extern iminent, chiar dacă, cu mici excepții, împărații se deplasau în provincii doar în ocazii excepționale determinate de amenințări externe sau de frământări interne.

În vizita sa din Dacia, *Caracalla* a fost însoțit de mama sa, *Iulia Domna*, iar itinerariul poate fi bănuț cu ușurință, pe baza descoperirilor epigrafice, drumul atingând cu siguranță centrele de la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, *Apulum* și *Porolissum*.

⁴⁸ Bodor 1974, p. 49.

⁴⁹ Maldur 2003, p. 125-126.

⁵⁰ Bichir 1984, p. 93.

⁵¹ Petolescu 1988, p. 285.

⁵² Petolescu 2002, p. 188 – 191.

În urma analizei inscripțiilor de la *Oescus*, referitoare la *T. Aurelius Flavinus* și la posibilele confruntări cu barbarii în apropierea gurilor Dunării, eu consider că, din toate aceste surse, putem extrage ideea că ele fac referire la luptele cu cenni din anul 213 și la unele mici confruntări cu carpii, în anul 214, în zona orașului *Tyras*, varianta conform căreia ar fi vorba de goți, o consider forțată deoarece ar trebui să acceptăm o afirmare a acestora la Dunărea de Jos, extrem de timpurie, lucru neconsemnat în nici un izvor al vremii.

Pentru campania din Orient, se pare că, *Caracalla* și-a întărit armata expediționară cu trupe din Dacia, pe lângă auxiliile celor două legiuni fiind identificate un număr de 13 care au avut epitetul de *Antoniniana*.

Bibliografie

IZVOARE

- Cassius Dio - *Istoria Romană*, (vol.III, traducere de A. Piatkowski), București, 1973.
- Herodianus - *Istoria Imperiului Roman după moartea lui Marcu Aureliu*, (trad. Radu Alexandrescu), București, 1960
- Historia Augusta (SHA) - *Istoria Augustă*, (trad. D. Popescu, C. Drăgulescu), București, 1971.

LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

Bărbulescu	1987	Bărbulescu M., <i>Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa</i> , Cluj-Napoca.
Benea	1983	Benea D., <i>Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei, Legiunea a VII-a Claudia și a III-a Flavia</i> , Cluj-Napoca.
Benea, Bona	1994	Benea D., Bona P., <i>Tibiscum</i> , București.
Bichir	1984	Bichir Gh., <i>Geto-Dacii din Muntenia în epoca romană</i> , București.
Bodor	1974	Bodor A., <i>Împăratul Caracalla în Dacia</i> , în <i>In memoriam Constantini Daicoviciu</i> , Cluj, p. 39-50.
Christescu	1937	Christescu V., <i>Istoria Militară a Daciei romane</i> , București

Domaszerwski	1967	Domaszerwski A., <i>Die Rangordnung des römischen Heeres</i> , (ed. B. Dobson), Köln-Graz.
Gerov	1971	Gerov B., <i>Die Invasion der Carpen im Jahre 214</i> , în <i>Acta of the Fifth International Congress of Greek and Latin Epigraphy Cambridge 1967</i> , Oxford, p. 431-436.
Gudea	1997	Gudea N., <i>Castrul roman de la Moigrad-Pomet. Porolissum 1</i> , Zalău.
Macrea	1969	Macrea M., <i>Viața în Dacia romană</i> , București.
Maldur	2003	Maldur V., <i>L'armée romaine entre Prut et Nistru I-IIe siècles (A la recherche de nouvelles frontières)</i> , în <i>Limes XIX</i> , Pécs, p. 121-129.
Opreanu	1998	Opreanu C. H., <i>Dacia romană și Barbaricum</i> , Timișoara.
Petolescu	1988	Petolescu C., <i>Din nou despre pretinsul război al lui Caracalla contra carpilor</i> , în <i>SCIVA</i> , 39, tomul 3, p. 281-286
Petolescu	2002	Petolescu C., <i>Auxilia Daciae</i> , București
Piso	1993	Piso I., <i>Fasti provinciae Daciae I. Die senatorischen Amtsträger</i> , Bonn.
Tudor	1957	Tudor D., <i>Răscoale și atacuri barbare în Dacia romană</i> , București.
Tudor	1987	Tudor D., <i>Călătoriile împăraților Hadrian și Caracalla</i> , București

Abandonarea provinciei Dacia constituie și astăzi un moment important din istoria romanității orientale. Data, caracterul și contextul istoric al acestui eveniment ne apar și astăzi neclare. Izvoarele literare antice, care prezintă părăsirea Daciei se datează dintr-o perioadă mult mai târzie decât faptele la care se referă și oferă uneori informații contradictorii.

În schimb, izvoarele istorice directe (arheologice, epigrafice, numismatice) ne permit să reconstituim doar secvențe din viața și activitatea populației din fosta provincie Dacia. În stadiul actual al cercetărilor se poate afirma clar faptul că nu a existat o evacuare totală a populației de la nord de Dunăre.

Descoperirile arheologice de la Drobeta (din castru și, foarte puțin, în așezarea civilă) ne arată o continuare a vieții militare și civile în secolul al IV-lea. Bineînțeles la o scară mai redusă. Astfel, putem afirma faptul că retragerea aureliană nu a însemnat pentru Drobeta o încetare a locuirii, siguranța teritoriilor din stânga Dunării impunând ca statul roman să păstreze o serie de puncte întărite, Drobeta fiind unul dintre acestea.

Mai multe informații despre continuitatea de locuire la Drobeta la sfârșitul secolului al III-lea și pe parcursul secolului al IV-lea ne oferă izvoarele arheologice, dar ele sunt inegale și nu permit o cunoaștere aprofundată.

În această perioadă Drobeta trebuie să fi făcut parte din provincia *Dacia Ripensis*. Castrul roman a fost în continuare utilizat, cercetările arheologice au putut să stabilească mai multe faze ce corespund perioadei antichității târzii. O primă fază surprinde modificări la nivelul cazărmilor. Ele sunt reduse la nivelul unor dreptunghiuri alungite, fără portic și secționate prin ziduri transversale și longitudinal mediane¹. Materialele folosite au fost piatra, cărămida și lutul galben folosit ca liant în locul mortarului de var. În spațiul liber rămas între cazărmi s-au găsit urmele unor activități productive (vetre, cuptoare) iar ceramica este de culoare gri de tradiție dacică².

Efectivul garnizoanei (calculat pe baza dimensiunilor și numărului încăperilor surprinse în acest nivel) a fost apreciat la aproximativ 100 de militari ce locuiesc în cele opt cazărmi mari a zece apartamente, două cazărmi mici a cinci apartamente plus locuințele din comandament și latera³.

¹ R. Florescu, *Descoperiri noi la Drobeta și reformele militare din a doua jumătate a secolului al III-lea*, în Sesiunea de comunicări a muzeelor de istorie – 1964 vol. 1, RM, București, 1970 p. 433-439

² M. Davidescu, *Drobeta în secolele I-VII e.n.*, Craiova, 1980, p. 177-178

³ R. Florescu, op. cit., p. 436

Modificări au fost observate și asupra principiei care primește forma unei edificii cu aspect bazilical⁴.

Datarea acestor modificări interioare ale castrului a fost pusă în legătură cu domnia lui Gallienus care realizează o reformă militară profundă⁵, dar dovezi arheologice clare pentru susținerea acestei păreri lipsesc. Monedele ce se datează din timpul domniilor lui Dioclețian și Constantin cel Mare descoperite într-un nivel superior⁶ nu ne ajută prea mult în a atribui acest nivel domniei lui Gallienus, mai degrabă îl putem încadra în perioada de sfârșit a secolului al III-lea.

O fază de locuire ce corespunde ultimei treimi a secolului al III-lea a fost identificată și la sud de Dunăre în castrul de la *Transdrobeta*. Acest nivel este prezent prin zece case de formă rectangulară⁷.

O serie de cărămizi șampilate de diverse tipuri descoperite la Drobeta, dar și în alte fortificații de pe linia Dunării ne permit să înțelegem transformările prin care a trecut limes-ul Daciei Ripensis în perioada tetrarhiei și în primii ani ai lui Constantin cel Mare. Cărămizile șampilate au fost datate în secole IV-V, fără a se fi încercat o încadrare mai precisă.

O cărămidă cu ștampila *L XIII G P S⁸* descoperită în castru a fost mult timp interpretată greșit. S-a afirmat faptul că, ea poate să ilustreze prezența la Drobeta a unui detașament al *legio XIII Gemina* cantonat în castrul de la Pontes dar care a participat la activități constructive sau la paza castrului de la nord de Dunăre⁹.

Descoperirea unor astfel de ștampile pe limesul dunărean din Pannonia și Moesia Prima, la *Diana* (Karatas), *Aquae* și *Transdrubeta* a arătat faptul că avem de-a face cu o unitate tactică, constituită după reforma lui Dioclețian ce poartă titulatura de *pars superior*, în sensul de unitate aflată în amonte de sediul principal de garnizoană, sediu ce se afla la *Ratiaria*¹⁰. Întregirea *P(ars) S(uperior)* este cea corectă, știut fiind faptul că prima fracționare a legiunilor din timpul lui Dioclețian s-a făcut prin împărțirea în două unități, și abia după aceea în unități de 1000 de soldați.

Pe un altar de calcar, descoperit în castru, în anul 1928, s-a păstrat o inscripție votivă pusă pentru *Jupiter Cohortalis* de către *Lupus tribunus*¹¹. Numele divinității supreme din panteonul roman însoțit de epitetul "*Cortalis*" este întâlnit și în câteva inscripții descoperite în *Dalmația*¹² și *Moesia*

⁴ Idem, *Problema originilor bazilicii creștine și principia fazei târzii a castrului Drobeta*, *Apulum*, 5, 1964, p. 573-589, pl. I

⁵ Idem, *Descoperiri noi la Drobeta și reformele militare din a doua jumătate a secolului al III-lea*, p. 438

⁶ Ibidem

⁷ M. Vasić, *Transdrobeta (Pontes) in the Late Antiquity*, în *Der Limes an der unteren Donau von Diokletian bis Heraklios*, Sofia, 1999, p. 27-29

⁸ IGLR 403

⁹ D. Tudor, *Dovezile arheologice despre menținerea stăpânirii romane la nord de Dunăre, după evacuarea aureliană a Daciei (sec. III-V)*, *Historica*, 3, 1974, p. 99

¹⁰ D. Benea, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV (I)*, Timișoara, 1996, p. 88

¹¹ IDR, II, 21; IGLR, 402: *Ara(m) Iovi co(ho)rtali o(mnium) o(rdinum) Lupus tribunus*

¹² AE, 1944, 98; 1959, 313; 1960, 360

*Superior*¹³, datate în a doua jumătate a secolului al III-lea. Inscripția ne demonstrează faptul că efectivele militare din castrul de la Drobeta se ridicau la cel puțin o cohortă.

Cărămizile ștampilate de tipul L V M și L V M (în *tabula ansata*), ce se aseamănă tipologic cu cele descoperite în castrul legiunii de la *Potaissa*, prezente într-un număr mare la Drobeta, dar și la Sucidava, Hinova, Dierna, Diana, Transbrubeta și Romuliana, vin să confirme faptul că aparțin perioadei de după retragerea aureliană, când cele două legiuni V *Macedonica* și XIII *Gemina* sunt instalate în noua provincie la *Oescus* și *Ratiaria*¹⁴.

În jurul anului 300 legiunea V *Macedonica* se pare că a fost divizată în cinci cohorte, iar acestei perioade îi aparțin cărămizile ștampilate de tipul LEG V M COH I prezente doar la Drobeta și Transdrubeta¹⁵. În schimb, ștampilele ce corespund cohortelor II-V se întâlnesc pe un alt sector de limes, între Bononia (Vidin) și Sucidava¹⁶.

Astfel ni se arată faptul că, în perioada ultimelor două decenii ale secolului al III-lea, în castrul de la Drobeta și-a avut garnizoana un detașament al legiunii XIII *Gemina*, pentru ca la o dată ce poate fi greu precizată, probabil la sfârșitul secolului al III-lea și în timpul domniei lui Constantin cel Mare la Drobeta să staționeze un detașament al legiunii V *Macedonica*.

Perioada constantiniană a reprezentat o schimbare profundă a strategiei Imperiului Roman în zona limes-ului dunărean. În castrul de la Drobeta se constată o a doua fază, ce modifică profund structura interioară a fortificației. Acesteia îi corespund refacerea construcțiilor interioare dispuse de-a lungul a două axe. Aspectul interior este al unei cruci drepte, ce împarte spațiul interior al castrului în patru zone egale. Pe marginile exterioare ale crucii au fost identificate 84 de camere (*cubicula*) cu ziduri lucrate din piatră refolosită (fragmente arhitectonice, epigrafice și sculpturale) legată cu mortar de culoare gălbuie închisă, ridicate peste vechile construcții din timpul lui Traian-Hadrian¹⁷.

Zidul incintei este întărit, fiind îngroșat și înălțat, iar trei din cele patru porți ale zidului de incintă sunt închise, singura cale de acces rămânând *porta praetoria*. În fața celor trei porți blocate se ridică turnuri dreptunghiulare, care le înglobează și le anulează rostul. Astfel de turnuri ce închid porțile au fost identificate la Transdrobeta și la Mehadia¹⁸ (poarta de

¹³ AÉ, 1971, 427, 428

¹⁴ D. Benea, *Vexilații ale legiunii a V-a Macedonica la Drobeta în secolele III-IV*, AMP, 1, 1977, p. 176; M. Vasić, *Late roman bricks with stamps from the fort Transdrubeta*, în *Mélanges d'et d'épigraphie offerts à Fanoula Papazoglou*, Beograd, 1997, p. 158-159

¹⁵ Ibidem, p. 158, table 1.

¹⁶ Ibidem, p. 159

¹⁷ M. Davidescu, op. cit., p. 181-182

¹⁸ D. Benea, *Edificiul de cult roman de la Praetorium (Mehadia)*, Timișoara, 2008, p. 20

est, modificare datată cu monedă din anul 337¹⁹). La cele patru colțuri ale castrului sunt amplasate turnuri exterioare în formă de potcoavă.

Atribuirea acestei refaceri radicale în interiorul castrului a constituit o preocupare permanentă a istoricilor, existând chiar o unanimitate de păreri în atribuirea acestei realizări epocii lui Constantin cel Mare²⁰. Garnizoana ce a staționat în acest castru în timpul domniei lui Constantin cel Mare considerăm că a fost constituită în continuare de un detașament din legiunea *V Macedonica*.

Nu este exclus ca în garnizoana castrului să se fi aflat și un contingent de mercenari goți, de la care ar fi posibil să fi rămas o fibulă de bronz cu semidisc, specifică acestui neam, ce se încadrează cronologic în secolul al IV-lea²¹.

O fază ce corespunde primei jumătăți a secolului al IV-lea a fost identificată și la Transdrubeta cu un nivel de locuire ce nu se poate delimita clar de faza anterioară, fiind de fapt o continuare a celeia surprinse la sfârșitul secolului precedent²².

Cărămizile ștampilate de forma *D(acia) R(i)p(ensis) Dierna*²³, *Da(ciae) R(ipensis) Diana*²⁴ și *D(aciae) R(i)p(ensis) Aquis*²⁵ descoperite la Drobeta constituie urmele unei noi schimbări în organizarea limes-ului. Descoperirea unor astfel de cărămizi în fortificațiile de la Mihajlovac și Bordjei a permis încadrarea lor în perioada domniei lui *Valentinian I*²⁶. Ele reflectă o perioadă de reconstrucție în care aceste cărămizi erau transportate în diferite părți ale Daciei *Ripensis* pentru a satisface necesitățile locale.

Din această perioadă, la Transdrubeta a fost identificată o a treia fază de locuire în care apar urme certe ale cantonării aici a unei unități militare. Nivelul se termină cu o distrugere ce corespunde anului 378 după invazia goților și înfrângerea lui Valens la Adrianopole²⁷. Această fază, urmată de o distrugere trebuie să fi existat și la Drobeta chiar dacă cercetările arheologice au trecut-o cu vederea.

O revenire a autorității romane în zona Dunării se constată printr-un nou tip de cărămizi ștampilate, care prezintă doar numele fortificației sau orașului de proveniență. O astfel de cărămidă ștampilată a fost descoperită la Drobeta și se află în colecția muzeului severinean²⁸. Alte cinci astfel de

¹⁹ Informație D. Benea

²⁰ Gr. G. Tocilescu, *Manuscris*, 5135, f. 22 verso-23 apud M. Davidescu, op. cit., p. 182; Al. Bărcăcilă, *Une ville daco-romaine: Drubeta*, București, 1938, p. 25; D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. IV, București, 1978, p. 449; M. Davidescu, op. cit., p. 182; I. Barnea, O. Iliescu, *Constantin cel Mare*, București, 1982, p. 114-115

²¹ M. Davidescu, op. cit., p. 178-179

²² M. Vasić, *Transdrubeta (Pontes) in the Late Antiquity*, p. 29-31.

²³ IGLR, 407

²⁴ IGLR, 404

²⁵ IGLR, 405

²⁶ M. Vasić, *Late Roman bricks with stamps from the fort Transdrubeta*, p. 163-164

²⁷ Idem, *Transdrubeta (Pontes) in the Late Antiquity*, p. 31-33

²⁸ IGLR 406

cărămizi cu ștampila DRVBETA au fost descoperite în focarul unui cuptor de olărie datat în vremea lui Theodosius I²⁹.

Notitia Dignitatum menționează staționarea la Drobeta a două unitați, una de cavalerie, *Cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* și a uneia de pedestrași *Auxilium primorum Daciscorum*³⁰.

Cuneus equitum Dalmatarum Divitensium este o unitate de cavalerie ce și-a avut garnizoana pentru o lungă perioadă de timp la *Divitia*, în timp ce, cea de-a doua trupă, *Auxilium primorum Daciscorum*, este o unitate de infanterie cu un nume ce sugerează faptul că ea provine din regimente aflate în trecut la nord de Dunăre³¹.

M. Zahariade a considerat că cele două trupe au fost aduse de către Constantin cel Mare, fiind unitățile ce au staționat în camerele ce formează edificiul cruciform. Analizând distribuirea camerelor și a spațiului, mărimea celor două trupe a fost apreciată la 240-250 de soldați în cele 36 de încăperi din *raetentura* (pentru *auxilium primorum Daciscorum*) și 290-300 de soldați în cele 42 de încăperi din *praetentura* (pentru *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium*)³². Se cuvine însă a observa faptul că *Notitia Dignitatum* prezintă o situație militară a Imperiului la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea, fapt ce ne determină să reconsiderăm prezența celor două trupe la Drobeta și să o atribuim mai degrabă perioadei împăratului Theodosius I.

De altfel, domniei acestui împărat se pare că îi corespunde cea de-a patra fază de locuire identificată la Transdrubeta, unde castrul este refăcut, iar două porți, *porta decumana* și *porta principalis dextra* sunt blocate³³. Această fază se încheie în prima jumătate a secolului al V-lea, când atacurile hunilor vor destabiliza întreg limes-ul roman din zona Dunării³⁴. La Drobeta situația pare a fi similară, analiza materialului monetar identificat în castru și în perimetrul așezării civile indicând o încetare a locuirii pentru mai bine de jumătate de secol.

Studierea materialului tegular de la Drobeta poate să ofere astăzi informații valoroase în clarificarea unor aspecte rămase obscure. În mod cert castrul Drobeta rămâne în funcțiune după abandonarea Daciei, iar unitățile ce au staționat au făcut parte din legiunile XIII Gemina și V Macedonica. Diferitele cărămizi ștampilate par să ne indice momente de activitate constructivă (la care au participat și unități militare de la sud de Dunăre prin materialul de construcție necesar). Ca un fapt inedit, putem evidenția importanța și rolul pe care l-au avut în refacerea castrului de la Drobeta împărații romani amintiți.

²⁹ M. Vasić, *Late Roman bricks with stamps from the fort Transdrubeta*, p. 168

³⁰ *Notitia Dignitatum*, OR, XLII, 16, 24, 35, în *Izvoarele istoriei României*, II, p. 211-213

³¹ M. Zahariade, *The late Roman Drobeta I. The cruciform building and the fort garrison in the 4th century A.D.*, AMN, 34/1, p. 171

³² Ibidem, p. 171-172

³³ M. Vasić, *Transdrubeta (Pontes) in the Late Antiquity*, p. 33-34

³⁴ Ibidem, p. 34

În ceea ce privește așezarea civilă de la Drobeta ea rămâne și astăzi necercetată. Lucrări cu caracter edilitar și urbanistic au surprins pe strada Aurelian colțul unei construcții al cărui zid avea o grosime de 2,50 m într-o tehnică ce corespunde secolelor IV-VI³⁵. Materialul ceramic descoperit cu diferite ocazii în perimetrul așezării civile, dar și în castru rămâne și astăzi nepublicat.

În schimb materialul monetar ne arată o viață economică intensă bazată pe monedă în perioada domniei lui Aurelian, o diminuare a acesteia dar oarecum stabilă până la sfârșitul secolului al IV-lea (din anul 383 moneda din zona așezării civile dispare complet mai bine de un secol). Situația ne îndreptățește să afirmăm faptul că viața economică se restrânge la nivelul fortificației spre sfârșitul secolului al IV-lea.

Bibliografie

Bărcăcilă	1938	Al. Bărcăcilă <i>Une ville daco-romaine: Drubeta</i> , în <i>L'Archéologie en Roumanie</i> , București, p. 7-50.
Benea	1977	D.Benea <i>Vexilații ale legiunii a V-a Macedonica la Drobeta în secolele III-IV</i> , AMP, 1, p. 173-179.
Benea	1996	D. Benea <i>Dacia sud-vestică în secolele III-IV (I)</i> , Timișoara,
Davidescu	1980	M. Davidescu <i>Drobeta în secolele I-VII e.n.</i> , Craiova,
Florescu	1970	R. Florescu, <i>Descoperiri noi de la Drubeta (Tr. Severin) și reforma militară din a doua jumătate a secolului al III-lea</i> , în Sesiunea de comunicări a muzeelor de istorie – 1964 vol. 1, București, , p. 433-439.
Tudor	1974	D. Tudor, <i>Dovezi arheologice despre menținerea stăpânirii romane la nord de Dunăre, după evacuarea aureliană a Daciei (sec. III-V)</i> , <i>Historica</i> , 3, , p. 93-109
Tudor	1978	D. Tudor <i>Oltenia romană</i> , ed. IV, București
Vasić	1999	M.Vasić, <i>Transdrobeta (pontes) in the Late Antiquity</i> , în <i>Der Limes an der unteren Donau von Diokletian bis Heraklios</i> , Sofia, , p. 27-35
Vasić	1997	M.Vasić, <i>Late roman bricks with stamps from the fort Transdrubeta</i> , în <i>Mélanges d'et d'épigraphie offerts à Fanoula Papazoglou</i> , Beograd, p. 149-177.
Zahariade		M. Zahariade <i>The Late Roman Drobeta I. The cruciform building and the fort garrison in the 4th Century A.D.</i> , AMN, 34, 1, p. 167-182.

³⁵ M. Davidescu, op. cit., p. 225-226

MĂRTURII DOCUMENTARE PRIVIND PRACTICAREA COMERȚULUI INTERN ÎN REGIUNEA OLTENIA (SEC. XIV – XV)

Romeo Popa,
Florentina Popa

Importantă ramură a istoriei economice a poporului nostru, istoria comerțului nu este altceva decât *...o condiție necesară pentru a înțelege sub toate raporturile în originea, ca și în dezvoltarea sa, istoria neamului însuși...*¹. O imagine de ansamblu asupra practicării comerțului nu poate fi conturată decât prin identificarea și aprofundarea relațiilor mercantile existente în spațiul medieval românesc, precum și prin întocmirea unor studii pertinente asupra vechimii schimburilor de mărfuri la nord de Dunăre. Istoriografia românească este de acord că odată cu cristalizarea relațiilor de producție în epoca medievală, dar mai cu seamă din momentul dezvoltării acestora, se va trece inevitabil către apariția piețelor interne. Nu putem afirma că a existat într-adevăr o efervescență a schimburilor comerciale încă de la început, nu avem cum, ținând seama de perioada tulbure în care relațiile sus amintite își fac apariția, dar, odată cu sedimentarea popoarelor Europei și apariția statelor feudale, dezvoltarea acestora va căpăta valențe noi.

Conform celor enunțate, găsim spațiul nord-dunărean marcat aproape în mod similar, cu specificația că aici continuă frământările politice și militare la începutul evului mediu, entitățile statale cu o conducere centralizată (capabilă să ofere protecție și control desfășurării vieții economice sub bune auspicii) apărând doar în secolele XIII și XIV. În acest perimetru așezările preurbane și urbane prezente în secolele X-XIV nu sunt decât niște centre de schimb ale producției agricole locale, exercitând o influență economică asupra lumii rurale abia în secolul XV². Dezvoltarea formațiunilor prestatale românești va conduce treptat către inaugurarea unor centre comerciale rurale permanente, de tipul piețelor și a târgurilor³, la baza ascendentului economic stând generalizarea amintitelor relații feudale.

Studiul asupra documentelor medievale oltenești a conturat imaginea unei zone cu o economie în mare măsură agricolă, produsele obținute fiind rodul tranzacțiilor comerciale. Actele înaintate mănăstirilor de către domnitorii Țării Românești fac dovada atât a intensității schimburilor la data emiterii acestora, cât și a prezenței firești a celor două mari piețe: internă și externă. Hrisovul domnesc dat starețului Iosif și datat 7 august 1451 prin care Vladislav al II-lea scutea căruțele mănăstirii Cozia de vămi, face

¹ Nicolae Iorga, *Istoria comerțului românesc, Epoca veche*, Ediția II, București, 1937, p. 5

² Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroiu, Virgil Joița, *Istoria comerțului în sud vestul României (sec. VIII-XX)*, Editura de Sud, Craiova, 1999, p. 27

³ Mircea D. Matei, *Producția și schimbul de mărfuri în faza de cristalizare a vieții urbane în Țara Românească și Moldova (secolele XIII-XIV)*, în „S.C.I.V.A.”, tom. 27, 1976, nr. 3, p. 374-375

precizarea mărfurilor destinate comerțului în ordinea mai jos menționată: ...să cumpere mai întâi sare la ocne, pe care cumpărând-o să nu dea, nici de la butiile de vin, nici de la pește, nici de la alte cumpărături (...). De aceea să nu cuteze să-i împiedice pe acei călugări dacă vor vinde berbeci și porci sau postav sau fier sau ceară...⁴.

Mărfurile cerute pe piața externă și aduse de către țărani (vin, ceară, miere, piei, vite ș.a.) erau acumulate în perimetrul târgurilor, de unde luau drumul exportului prin intermediar, negustorul român achiziționând produsele din mediul rural transportându-le peste graniță⁵. Târgurile aveau să devină locul unde se desfășura cel mai intens comerț, reprezentând zona de tranzit și desfacere pentru multe din mărfurile destinate piețelor interne sau externe. Apariția acestora a reprezentat faza incipientă de cristalizare urbană⁶, când unele așezări de agricultori și meșteșugari au fost arondate la un anumit centru comercial. Din fericire, descoperirile arheologice și interpretările științifice date acestora au putut demonstra că multe dintre centrele economice ale Olteniei s-au bucurat de o viață îndelungată și prosperă. Așa se prezintă bunăoară regiunea din jurul Cetății Severinului, unde densitatea mare a tezaurilor scoase la iveală (11 acumulări, cu un total de 5.000 monede și podoabe) creează un amplu tablou al *intensității schimbului european în acest punct important de trafic comercial (...)*, beneficiar și al vămii de la Schela Cladovei⁷. Dezvoltarea economică înregistrată pe timpul domnitorului Mircea cel Bătrân a fost cea care a contribuit în mod decisiv la apariția puternicului centru economic din jurul cetății, mai ales că se găsea și în apropierea amintitului punct de vamă⁸, despre care vorbesc unele surse documentare ce identifică importante schimburi comerciale⁹.

Creșterea producțiilor meșteșugărești avea să determine o circulație mult mai pronunțată a mărfurilor, punctele de locuire unde se efectuau anumite tranzacții comerciale trecând într-o nouă etapă de dezvoltare. Mai întâi vor apărea elemente ce descriu o viață urbană în cadrul căreia procesul diferențierilor sociale și economice va intra pe o linie ascendentă, tradiția constituirii statului muntean independent – așa cum o regăsim în cronicile interne – părănd a sugera prezența unor orașe în Oltenia înainte de

⁴ *Documenta Romania Historica*, B, Țara Românească, București, Editura Academiei, vol. I întocmit de Petre P. Panaitescu și Damaschin Mioc, 1971-1976, p. 187 (de acum se va cita DRH, B, I)

⁵ Dinu C. Gurescu, *Țara Românească între secolele XIV-XV*, Editura Științifică, București, 1973, p. 146

⁶ Adina Berciu-Drăghicescu, Dinică Ciobotea, *Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare*, în „Marele Mircea voievod”, Editura Academiei, București, 1987, p. 62

⁷ Ion Stângă, *Contribuții privind existența unei monetării la Cetatea Severinului în timpul lui Mircea cel Bătrân*, în „Drobeta. Buletin științific trimestrial”, an I, nr. 1, 1994, p. 7

⁸ Idem, *Contribuții privind cunoașterea circulației monedei moldovenești la Cetatea Severinului în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea*, în „Drobeta”, XIV, 2004, Tr. Severin, p. 91

⁹ *Documente privind Istoria României*, B, Țara Românească, veacul XIII, XIV, XV (1247-1500), Editura Academiei, 1951, nr. 55, 106, 128, 275 (de acum se va cita DIR)

producerea amintitului eveniment¹⁰. Urmând cursul firesc al istoriei, constatăm că târgurile și așezările cu regim urban vor fi principalele depozitare ale mărfurilor destinate schimburilor, pe orbita comercială înscriindu-se și unele așezări rurale aflate în apropierea lor¹¹. Studiile întreprinse în perimetrul așezării medievale de la Gruia-Mehedinți au arătat că, cel puțin pe perioada secolelor XIV-XV, SV Olteniei oferea caracteristicile unei economii rurale aflată în plin avânt, cercetările arheologice evidențiind date cu privire la dezvoltarea forțelor de producție locale¹².

Cristalizarea structurilor sociale și politice nord-dunărene fusese posibilă datorită coagulării primare a vieții economice, mai întâi sub aspectul formațiunilor prestatale și ulterior în structuri centralizate de tipul statului medieval. Fenomenul a condus la acumularea unor însemnate bogății în beneficiul cnezilor și voievozilor locali, fapt subliniat atât de Diploma ioaniților (1247), dar și de gestul lui Bărbat (fratelui voievodului Litovoi) care s-a răscumpărat din prizonierat în urma unei sume considerabile pentru secolul al XIII-lea. Prin sudul Carpaților treceau de ani drumurile comerciale ale Europei, condiție decisivă pentru apariția unor târguri sau orașe, în regiunile Olteniei – la fel ca în toată Țara Românească – deși informațiile cu privire la existența acestora ne parvin abia din secolul al XIV-lea, trebuie să se fi format cu mult înaintea întemeierii, de-a lungul amintitelor trasee ce coborau din Europa spre sudul Dunării și gurile sale.

O dată cu apariția *Valahiei nord-dunărene* în secolul al XIV-lea atenția domnitorilor se va muta spre acumularea de venituri cât mai mari, importanța drumurilor comerciale fiind luată tot mai mult în serios. Mărfurile care tranzitau teritoriul românesc vor fi în scurt timp supuse taxelor domnești, percepute sub forme variate în puncte bine stabilite cu pretenția de vamă. Atât de mult va intra comerțul sub protecția statului muntean, încât va conduce la apariția unor importante așezări în jurul a câtorva puncte vamale controlate de autoritatea centrală, bucurându-se de o dezvoltare apreciabilă în perioadele următoare. Privilegiul domnesc acordat brașovenilor de către Vladislav Vlaicu la 20 ianuarie 1368 pomenește vama de la Slatina¹³, iar un alt hrisov, de această dată aparținând lui Vlad Dracul (secolul XV), lasă să se înțeleagă faptul că aici s-a evoluat spre regimul unui târg¹⁴. Denumirea sub care este pomenită vama apare cu titulatura de *poiana târgului*, după toate probabilitățile ziua de târg ținându-se o dată pe

¹⁰ Adina Berciu-Drăghicescu, Dinică Ciobotea, *op. cit.*, p. 62

¹¹ Mircea D. Matei, *Observații în legătură cu raporturile economice dintre orașele medievale și satele situate în împrejurimile acestora (realități din Țara Românească și Moldova)*, în „S.C.I.V.A.”, tom. 29, 1978, nr. 3, p. 365-384

¹² Constantin Stuparu, *Cercetări asupra așezării și necropolei feudale din sec. XIV-XV din comuna Gruia, județul Mehedinți*, în „Drobeta”, IV, 1985, Tr. Severin, p. 142

¹³ *Documenta Romaniae Historica*, D, vol. I, *Relațiile între Țările române*, București, Editura Academiei, vol. I întocmit de acad. Ștefan Pascu, Constantin Chihodaru, Damaschin Mioc, Viorica Pervin, Konrad Gundsched, 1977, p. 87 (de acum se va cita DRH)

¹⁴ Idem, B, I, p. 148

săptămână¹⁵. Documentele medievale arată că aşezarea de la Târgu Jiu (menţionată ca *târg* la 1426¹⁶) fusese un simplu sat de lângă munte aflat pe moşia boierului Tudor Negru¹⁷, intrând ulterior în posesia boierilor Buzeşti către începutul secolului al XVI-lea¹⁸, în timp ce, spre sfârşitul secolului al XV-lea, avem confirmarea existenţei unui sat al boierului Ticuci (1480)¹⁹ ce va deveni în 1484 Târgul Gilort²⁰. Desemnat ca aparţinând unei zone comerciale de interes major (lângă fluviu), Calafatul deţinea toate prerogativele unui târg însemnat, fiind pus în legătură cu vama amintită de hrisovul lui Basarab Țepeluș în 3 aprilie 1480²¹ și reprezentând o mai veche donație făcută încă de pe vremea ...(*bunicului* - n.n.) *domniei mele, Dan voievod...*. Tot un sat era în secolul al XV-lea și Caracalul²², însă evoluția sa către statutul de târg prosper al secolului al XVI-lea nu credem că s-a făcut în mod brusc, începuturile acestui proces fiind legate poate de finele secolului al XV-lea, mai ales că reprezenta un punct de referință pe traseul Sibiu – malul Dunării. În sudul perimetrului controlat economic de amintitul oraș Sibiu, pe marele drum comercial ce venea din Transilvania și cobora pe valea Oltului, a apărut Râmnicu Vâlcea. Atestarea s-a produs pe la 1388 sau poate chiar din vremea lui Dan I²³, importanța sa economică fiind demonstrată de însuși Mircea cel Bătrân în 1389 când îl numește ...*orașul domniei mele...*²⁴. Având o evidentă legătură cu salinile cunoscute în zonă, târgul de la Ocnele Mari apare amintit de documente începând tot cu vremea lui Mircea cel Bătrân²⁵, cu specificația că ar putea totuși exista și posibilitatea unei oarecare vechimi, dacă ne gândim că aici trăiau deja localnici posesori de case, vii și pivnițe²⁶. Etape asemănătoare a traversat și Craiova între secolele XIV-XV, intervalul fiind hotărâtor pentru ca aşezarea să atingă gradul de centru economic important²⁷, prima sa atestare documentară fiind înregistrată la 11 iunie 1475 cu prilejul înscrierii ca martor la un proces a lui jupan *Neagoe ot Craiova*²⁸.

Studiul efectuat asupra hrisoavelor indică faptul că toate aceste aşezări beneficiaseră de importante funcții politico-administrative, fiscale și religioase, existând sigur funcționari domnești însărcinați cu controlul comercial și colectarea taxelor. Așa apar ei amintiți la un moment dat într-un document de la Radu cel Frumos din 1465 prin care se scutea de taxe Cozia

¹⁵ *Ibidem*, p. 416

¹⁶ *DIR*, B, XV, p. 83

¹⁷ V. Osiac, D. Ciobotea, I. Pătroiu, V. Joița, *op. cit.*, p. 28

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *DRH*, B, I, p. 275

²⁰ *Ibidem*, p. 311

²¹ *DIR*, B, XV, p. 167

²² *Idem*, B, XVI, II, p. 254

²³ D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 254

²⁴ *DRH*, B, I, p. 29

²⁵ *Ibidem*, p. 62

²⁶ *DIR*, B, XVI, I, p. 129, 138

²⁷ Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroiu, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 28

²⁸ *DRH*, B, I, p. 245

pentru vânzarea anumitor produse, specificându-se faptul ca nimeni nu avea voie să se atingă de cele două căruțe ale sale, ... *nici sudeț, nici pârcălabii de orașe unde sunt târguri nici vornici, nici vameși*²⁹... . Deși piețele permanente existente în cuprinsul târgurilor aveau mai mult aspect de bazar³⁰, prezența unor importante obiective economice (cupatoare de ars ceramica, ateliere cu diferite destinații ș.a.) au atras după sine o diferențiere socială accentuată și nu în ultimul rând, un aflux considerabil al negustorilor³¹. Schimburile efectuate între sate și așezările cu regim urban vor crea un adevărat impuls vieții economice, la dezvoltarea căreia au contribuit atât traseele internaționale care treceau pe aici, precum și cele locale deservite de negustori laici sau oamenii mănăstirilor, mărfurile celor din urmă fiind scutite de vamă, similar cu ale domnitorilor sau unii dintre boieri³². Produsele expuse de comercianți în târguri trebuiau să fie supuse unei taxe zisă *vama de târg* cunoscută încă de pe la 1441, ceea ce indică o preocupare de seamă a autorităților domnești în vederea sporirii avuției vistieriei țării³³. Amintita vamă a târgului era plătită de toți negustorii, indiferent de poziția lor socială, iar în momentele când se făcea o derogare de la regulă (aceasta era mai mereu în favoarea mănăstirilor), excepția se trecea într-un document care însoțea respectiva marfă, cum este și exemplul actului domnitorului Mihail dat Coziei, unde apare însemnarea: *Această carte e de nevoie la orice cerere*...³⁴.

Comercializarea produselor meșteșugărești nu făcea parte dintr-un cadru bine organizat, cei mai mulți meșteri producând obiecte doar la comanda expresă a boierilor pe moșia cărora rezidau și mai puțin pentru terți consumatori³⁵. Domeniul feudal nu a fost în măsură să satisfacă mereu toate nevoile pieței interne, în repetate rânduri fiind achiziționate mărfuri de pe alte moșii³⁶, acțiune pentru care se foloseau diferite mijloace de transport, pe primul loc situându-se evident carul cu tracțiune animală folosit încă din vremea epocii bronzului³⁷.

Produsele destinate schimburilor comerciale se înscriau în cadrul unei palete largi de oferte, distingându-se în acest sens mărfurile cu circulație generală căutate în aproape toate așezările (sare, vin, pește, fier și unelte din fier etc.) și cele cu rază mai restrânsă de comercializare, trecute în mod special la categoria obiectelor de import (variante ceramice, stofe de

²⁹ *Ibidem*, p. 220

³⁰ Ștefan Ștefănescu, *Orașele în secolele XVI-XVIII*, în „Demografia, dimensiune a istoriei”, Editura Facla, Timișoara, 1974, p. 122

³¹ Adina Berciu-Drăchicescu, Dinică Ciobotea, *op. cit.*, p. 62

³² *Ibidem*

³³ Dinu. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 145

³⁴ *DRH*, B, I, p. 91

³⁵ Ștefan Olteanu, N. Maghia, *Din istoria mineritului în România*, Editura Științifică, București, 1970, p. 120-123

³⁶ Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroiu, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 32

³⁷ Pavel Mircea Florea, *Vehicule cu roți folosite în Țara Românească în secolele XIV-XIX*, în „Hrisovul. Buletin al Facultății de Arhivistică”, tom. III, București, 1998, p. 64

calitate, mirodenii etc.)³⁸. Dintre acestea un loc fruntaș îl ocupa **sarea**, produs solicitat intens pe piață și care se constituia într-un veritabil monopol domnesc, deoarece era aducătorul unor venituri consistente la vistieria țării. Autoritatea centrală conștientiza că nevoia de sare era mare și de aceea ocnele se exploatau numai în interesul personal al domniei, practica scutirilor de taxe și vămi la comercializarea acestui produs fiind regăsită numai în cazuri excepționale și de cele mai multe ori în beneficiul mănăstirilor. **Vinul și peștele** erau de asemenea produse căutate tot mai mult pe piața internă, fapt ce avea să atragă după sine aplicarea taxei *părpăr*-ului plătită la punctele de încărcare³⁹, denumirea provenind de la moneda bizantină *hiperper* apărută în 1093 și folosită pe scară largă la Dunărea de Jos, până spre prima jumătate a secolului al XIV-lea⁴⁰. Având în vedere că moneda amintită va stagna la mijlocul secolului al XIV-lea, se probează pe această cale vechimea considerabilă a taxei *părpărului*, începuturile sale fiind cel puțin contemporane cu secolul al XIII-lea⁴¹. Inițial aceasta avea să fie percepută la tranzacțiile cu pește, însă o găsim practică și la comercializarea vinului până spre secolul al XIX-lea⁴², primul document care poartă menționarea amintitei taxe fiind datat 15 ianuarie 1467. Momentul este legat de porunca lui Radu cel Frumos care întărește Coziei posesiunea asupra unor bălți, dăruindu-le călugărilor și dreptul de a cere *...vama și perperul...*⁴³. Vinul aducea venituri mari celor care se ocupau cu achiziționarea sa, domnia și boierii țării beneficiind de taxa aplicată produsului (*vinărici*) ce reprezenta a zecea parte din totalul producției viticole⁴⁴, menținând un adevărat control asupra acesteia.

Documentele vremii demonstrează că mărfuri din toate categoriile erau tranzitate de la un capăt la altul al Țării Românești, făcând în acest sens amintire asupra hrisovului dat de Dan al II-lea târgoviștenilor prin care *...vă sloboade domnia mea (...) să umblați pe la Severin și prin toate târgurile și la Brăila...*⁴⁵ sau porunca lui Radu cel Frumos către Cozia la 14 octombrie 1465, unde se afirmă că nimeni *...să nu cuteze să împiedice acele două căruțe, nici sudeț, nici pârcălabii de orașe unde sunt târguri nici vornici nici vameși*⁴⁶. Faptul că regiunea olteană a reprezentat o adevărată placă turnantă în ceea ce privește creșterea animalelor, conduce inevitabil la afirmația că **produsele animaliere** provenite de aici erau apreciate și căutate cu insistență. Aproape toate categoriile sociale din acea vreme erau dispuse să aloce eforturi pentru a obține venituri din păstorie, cea mai

³⁸ Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 141

³⁹ *Ibidem*, p. 142

⁴⁰ Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroi, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 31

⁴¹ Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 143

⁴² Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroi, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 31

⁴³ DRH, B, I, p. 224-225; Octavian Iliescu, *Moneda în România*, Editura Academiei, București, 1970, p. 8-13

⁴⁴ Maria Bălan, D. Mioc, *Aspecte ale rentei funciare feudale în Țara Românească. Vinăriciul boieresc*, în „S.A.I.”, vol. VII, 1965, p. 130-131

⁴⁵ DRH, B, I, p. 109

⁴⁶ *Ibidem*, p. 220

îndreptătită să o facă fiind în mod special populația din zonele apropiate muntelui. Favorizați în urma comerțului cu cornutele mari și mici erau atât boierii, cât și mănăstirile, acestea din urmă fiind beneficiarele politicii domnești prin care uneori erau scutite de la plata anumitor taxe, o mare parte a mărfurilor amintite luând calea piețelor alături de produse cum ar fi carnea de porc sau oaie. Aproape constant documentele medievale evidențiază preocuparea domniei pentru ca mănăstirile să nu ducă lipsă de produse, lăcașurile de cult având în principal obligația să-i ajute pe cei nevoiași, în acest sens mănăstirea Vodița primea pe fiecare an (începând cu 1374) ...10 burdufuri brânză și 12 cașcavale...⁴⁷, iar Tismana ...35 de burdufuri de brânză, 10 cașcavale...⁴⁸.

În 1374 Vladislav Vlaicu dă din casa domnească (cu înțeles de rezervă) câte ...o majă de ceară... anual⁴⁹, confirmată și de Dan I⁵⁰, iar Mircea cel Bătrân acorda în 1388 Tismanei ...10 burdufuri cu miere și 10 bucăți de ceară...⁵¹ pe care mănăstirile le supun comercializării. Donațiile ce conțineau astfel de **produse apicole** erau destul de însemnate cantitativ, iar domnii se pare că își permiteau aceasta, piața internă fiind aprovizionată în egală măsură și cu producții similare provenite de pe moșiile boierilor, unii dintre ei bucurându-se de un tratament similar din partea autorității centrale, la fel ca și mănăstirile.

Alături de cele menționate anterior și **produsele meșteșugărești** ocupau un loc fruntaș între preferințele oamenilor, comercializarea fierului fiind se pare mai liberă decât sarea, dar se supunea anumitor prețuri ce au făcut ca produsul să devină ulterior monopol domnesc⁵². Anumite documente au scos însă la iveală că astfel de mărfuri nu satisfăceau tot timpul nevoile comunităților, motiv pentru care multe dintre obiecte se importau. Ce am putea remarca este faptul că producția de fier din secolul al XV-lea nu ar fi acoperit întregul volum al cerințelor exprimate pe piață, din care cauză unii domnitori vor cere nerestricționarea importului acestui metal (vezi cazul lui Laiotă Basarab în 1475⁵³). Fierul și postavul se obțineau de pe domeniile domnești, mănăstirești⁵⁴ dar și în cadrul unor ateliere meșteșugărești de la orașe⁵⁵, uneori autoritatea centrală arătându-se dispusă să renunțe câteodată la dreptul de comercializare a lor, în favoarea lăcașurilor de cult. Așa este exemplul oferit nouă de hrisovul dat în 1374 mănăstirii Vodița, care primea din rezerva domnească ...12 postavuri de îmbrăcămintă, 12 postavuri de încălțăminte și 12 pături...⁵⁶. Similar cu cazul amintit mai sus găsim domnia dispusă în unele momente să dăruiască

⁴⁷ *Ibidem*, p. 19

⁴⁸ *Ibidem*, p. 54

⁴⁹ *Ibidem*, p. 19

⁵⁰ *Ibidem*, p. 21

⁵¹ *Ibidem*, p. 27

⁵² Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 142

⁵³ *Ibidem*, p. 84

⁵⁴ Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroiu, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 32

⁵⁵ V. Osiac, D. Ciobotea, l.

⁵⁶ DRH, B, I, p. 19, 21, 41

mănăstirilor și o parte din producția de la Bratilov, Baia de Fier sau Govora, de unde se extrăgeau și prelucrau fierul și arama⁵⁷.

În general clasele sociale care se ocupau de efectuarea negoțului apăreau publicului larg sub o mare diversitate, mai întâi fiind vorba despre târgoveți, urmați de anumiți oameni ai boierilor, mănăstirilor și dregători domnești. Legat de transportul sării găsim afirmația că statul folosea munca birnicilor, reunită în așa-numitul *lucru domnesc* ce se transforma în *podvoad* când venea vorba despre transportul în folosul domniei efectuat cu carele cu boi⁵⁸, sau *povârde* când se utilizau cărăturile pe cai în același scop⁵⁹.

Un capitol aparte al istoriei vieții economice îl formează comerțul promovat de mănăstiri. Din cele relatate până acum se conturează imaginea unui statut privilegiat al lăcașurilor de cult în cadrul vieții comerciale, poziție realmente superioară, dacă facem o comparație cu cea a altor parteneri de piață. Imunitatea de care s-au bucurat mănăstirile pe tot parcursul evului mediu pare a se fi născut într-o perioadă ce succede organizării statului muntean, posesiunile mănăstirești fiind des menționate în actele domnești⁶⁰. Drepturile economice înscrise în documentele remise de autoritatea centrală reprezentau clauze obligatorii, poruncile în acest sens devenind surse de venituri pentru amintitele lăcașuri de cult. Stau mărturie în acest sens atât actul din 18 martie 1419 prin care mănăstirea Cozia obține importante privilegii de la Mircea cel Bătrân,⁶¹ cât și cel al domnitorului Vladislav al II-lea⁶², unde sunt confirmate și întărite cele specificate în hrisovul anterior.

Printre preocupările majore ale unor domnitori s-a numărat și acordarea anumitor privilegii comerciale mănăstirilor, alături de înzestrarea acestora cu diferite posesiuni funciare sau scutiri vamale. Documentele care poartă astfel de dispoziții sunt frecvente și aproape în mod regulat au confirmări și întăriri din partea altor voievozi, mănăstirile acumulând averi considerabile încă din vremea lui Mircea cel Bătrân. De acum ele încep să joace un rol deosebit în cadrul comerțului extern ca parteneri direcți în tranzacții de tot felul, fără a mai face apel la intermediari⁶³. Pe plan intern apare grija manifestată de domnitori cu privire la mărfurile comercializate în folosul mănăstirilor, cum este și exemplul Coziei ai cărei călugări sunt îndemnați în paginile hrisovului din 1409-1418 să circule și să facă comerț liber (... *ca să umble carele mănăstirii în țara domniei mele, iar unde se află*

⁵⁷ Ștefan Olteanu, N. Maghia, *op. cit.*, p. 120-123

⁵⁸ DRH, B, I, p. 601

⁵⁹ Adina Berciu-Drăghicescu, *Aspecte ale exploatării sării și comerțului cu sare în Țara Românească în secolele XIV-XVI*, în „Litua. Studii și cercetări”, Târgu Jiu, 1982, p. 88-89.

⁶⁰ Ștefan Ștefănescu, *Privire asupra stăpânirii funciare în Țara Românească în secolele XIV-XVI. Imunitatea feudală*, în „Arhivele Olteniei”, nr. Craiova, 1984, p. 58

⁶¹ DRH, B, I, p. 67

⁶² *Ibidem*, p. 186-187

⁶³ Vasile Cărăbiș, *Relațiile comerciale ale Olteniei cu Transilvania din sec. XIII până la începutul sec. XIX*, în „Litua. Studii și cercetări”, VII, Tg. Jiu., 1997, p. 68-69

vamă sau cumpărată sau necumpărată, nimeni să nu cuteze dintre vameși să se ispitească și să împiedice carele mănăstirii...) ⁶⁴.

Prezența pe piața liberă a mărfurilor mănăstirești era absolut îndreptățită, dacă reamintim câte bogății puteau să dețină acestea, beneficiind totodată de întreaga atenție acordată din partea autorității centrale. Bunurile care luau calea tranzacțiilor erau de tot felul, uneori chiar și sare în măsura în care așezămintele monahale primiseră concesiile domnești cu privire la dreptul de extracție al produsului amintit. O atare derogare de la practica folosirii sării în beneficiul domniei se pare că o întâlnim în hrisovul lui Radu Prasnaglava din 19 iunie 1421, acesta acordând Coziei ... o ocnă de la Ocna de Sus... ⁶⁵, în timp ce Tismana era dăruită de Radu cel Mare cu ... două care de sare din ocnele de la Rîmnic, un car de sare măruntă, cât va putea lua și al doilea car de 400 bolovani ⁶⁶. Mănăstirea Cozia achiziționa sare în 1451 pentru nevoi interne tocmai de la Ocnele Mari, deoarece produsul se împuținase și nu tot timpul un domeniu feudal putea să asigure necesarul de consum ⁶⁷. În aceeași notă sesizăm o altă acțiune a amintitului așezământ ecleziastic petrecută în 1467, mai precis fiind vorba despre achiziționarea de sare, vin și pește din ...diferitele locuri din țară... ⁶⁸, produse ulterior redirecționate spre piața internă a propriului domeniu.

Depozitele mănăstirilor erau pline cu tot felul de mărfuri căutate pe piața internă, de care se interesau mulți parteneri comerciali externi, „vinovată” de această situație fiind evident politica protecționistă promovată de autoritatea centrală. Persoanele însărcinate cu comercializarea bunurilor aparținând așezămintelor monahale erau apreciate și căutate de monarhii vecini, aceștia dând diverse dispoziții menite să atragă să vină cu mărfurile, spre a le desface pe piața lor. La 14 iulie 1418 Sigismund al Ungariei scria din Hagenau despre călugării ...de la mănăstirea sf. Antonie de la Vodița...că trebuie ...să-i păzim (...) când vin ei în țara mea și pe apă și pe uscat, în cinstita lor călătorie, și în marfa lor și cine va merge cu marfa într-un nimic să nu-i tulburați... ⁶⁹. Aflăm cu acest prilej că tranzacțiile comerciale făcute cu călugării erau binevenite și chiar așteptate, de vreme ce călătoria peste munți, în Ardeal, era desemnată ca fiind *cinstită*, termen ce pare să indice mulțumirea autorității regale față de acest tip de comerț. Interesul merge până acolo încât același monarh acorda dregătorilor săi o poruncă de la Vodița în 28 octombrie 1419, prin care îi îndeamnă pe aceștia să recunoască posesiunile mănăstirii (sate, nuci, vii, mori, livezi, vămi, pescării, vâltejuri) de pe urma cărora puteau și ei profita, lăsându-i pe ...oamenii lor

⁶⁴ DIR, B, XV, p. 58

⁶⁵ DRH, B, XV, I, p. 99

⁶⁶ DIR, XVI, I, p. 19

⁶⁷ Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Ion Pătroiu, Virgil Joița, *op. cit.*, p. 32

⁶⁸ C. Șerban, *Contribuții la problema pieței interne a Țării Românești și Moldovei în perioada feudală dezvoltată (sec. XV-XVIII)*, în „Studii”, 1963, nr. 1, p. 32-33

⁶⁹ DRH, D, I, p. 205

cu marfa lor, în nici un loc să nu plătească vamă, ci să meargă slobod...⁷⁰. Tratatul aplicat Vodiței va fi reînnoit din Bratislava la 28 octombrie 1428 de același Sigismund, cu specificația că documentul cuprinde clauze asemănătoare și pentru mănăstirea Tismana, la ambele ...să le fie uric cu tot ce ține de Bistrița, hotarul și vama de mărfuri și de trecere să fie popii Aghaton și a călugărilor (...). De asemenea câte (...) sate au și hotare și livezi și mori și la Severin și în Bistrița (...) toate să le fie slobode...⁷¹.

Textele vremii au înregistrat în egală măsură și interesul partenerilor din sudul Dunării pentru mănăstirile oltenene, cu care se găseau în relații bune, despotul Ștefan Lazarevici contribuind la rotunjirea veniturilor Vodiței și Tismanei prin întărirea posesiunilor lor asupra mai multor sate din dreapta fluviului⁷². Urmărind aceeași linie, identificăm și grija manifestată de voievodul ardelean lancu de Hunedoara care dă un document din Orșova la 20 septembrie 1444. Conform celor stipulate, se permitea oamenilor Tismanei să facă comerț în Transilvania și de ce nu, chiar până în Ungaria, fără a da vreo taxă vamală⁷³, prilej cu care întărește și el posesiunile acesteia și daniile făcute anterior⁷⁴. Către finele secolului al XV-lea găsim mănăstirea Cozia semnalată în mod asemănător, călugării de aici având privilegiul ca ...oricând vor avea și le vor fi la îndemână să meargă la părțile regnului nostru al Ardealului să fie slobodzi..., cum se afirmă în documentul dat de regele Matei Corvin al Ungariei la 22 iunie 1473⁷⁵.

Posesiunile funciare și însemnatele scutiri de care beneficiau – confirmate și reconfirmate atât de autoritatea centrală, cât și de monarhii vecini – făceau din mănăstiri niște puncte foarte bogate și căutate pe piața internă și externă, multe dintre ele fiind chiar stăpâne ale unor importante puncte vamale, aducătoare de venituri substanțiale. Mănăstirea de la Tismana bunăoară, deținea drept de control vamal asupra mărfurilor care treceau fie peste munți, fie la unele vaduri ale fluviului, fiind vorba în acest sens despre vămile Vâlcanului și cea de la Calafat⁷⁶.

Bibliografia

Bălan, Mioc	1965	Maria Bălan, D. Mioc, <i>Aspecte ale rentei funciare feudale în Țara Românească. Vinăriciul boieresc</i> , în „S.A.I.”, vol. VII, 1965, p. 130-131
Cărăbiș	1997	V. Cărăbiș, <i>Relațiile comerciale ale Olteniei cu Transilvania din sec. XIII până la începutul sec. XIX</i> , în „Litua. Studii și cercetări”, VII, Tg. Jiu., 1997, p. 68-69

⁷⁰ *Ibidem*, p. 211-212

⁷¹ *Ibidem*, p. 268

⁷² Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 17

⁷³ *DIR*, B, XV, p. 114-115

⁷⁴ *DRH*, D, I, p. 386

⁷⁵ *DIR*, B, XV, p. 150

⁷⁶ Vasile Cărăbiș, *art. cit.*, în *op. cit.*, p. 69

***	1951	<i>Documente privind Istoria României</i> , B, Țara Românească, veacul XIII, XIV, XV (1247-1500), Editura Academiei, 1951, veacul XVI, vol. I, vol. II
Drăghicescu- Berciu	1982	Adina Drăghicescu Berciu, <i>Aspecte ale exploatării sării și comerțului cu sare în Țara Românească în secolele XIV-XVI</i> , în „Litua. Studii și cercetări”, Târgu Jiu, 1982
Drăghicescu- Berciu, Ciobotea	1987	Adina Drăghicescu Berciu, D. Ciobotea, <i>Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare</i> , în „Marele Mircea voievod”, Editura Academiei, București, 1987
Florea	1998	M. P. Florea, <i>Vehicule cu roți folosite în Țara Românească în secolele XIV-XIX</i> , în „Hrisovul. Buletin al Facultății de Arhivistică”, tom. III, București, 1998
Giurescu	1973	D. C. Giurescu, <i>Țara Românească între secolele XIV-XV</i> , Editura Științifică, București, 1973
Iliescu	1970	O. Iliescu, <i>Moneda în România</i> , Editura Academiei, București, 1970
Iorga	1937	N. Iorga, <i>Istoria comerțului românesc, Epoca veche</i> , Ediția II, București, 1937
Matei	1978	M. D. Matei, <i>Observații în legătură cu raporturile economice dintre orașele medievale și satele situate în împrejurimile acestora (realități din Țara Românească și Moldova)</i> , în „S.C.I.V.A.”, tom. 29, 1978, nr. 3, p. 365-384;
Matei	1976	M. D. Matei, <i>Producția și schimbul de mărfuri în faza de cristalizare a vieții urbane în Țara Românească și Moldova (secolele XIII-XIV)</i> , în „S.C.I.V.A.”, tom. 27, 1976, nr. 3, p. 374-375.
Olteanu, Maghia	1970	Șt. Olteanu, N. MAGHIA, <i>Din istoria mineritului în România</i> , Editura Științifică, București, 1970, p. 120-123
Osiac et alii	1999	V. Osiac, D. Ciobotea, I. Pătroiu, V. Joița, <i>Istoria comerțului în sud vestul României (sec. VIII-XX)</i> , Editura de Sud, Craiova, 1999
Panaiteescu, Mioc	1971/ 1976	P. P. Panaiteescu, D. Mioc, (ed.), <i>Documenta Romanie Historica</i> , B, Țara Românească, București, Editura Academiei, vol. I,
Pascu, et alii	1977	Șt. Pascu, C. Cihodaru, D. Mioc, Viorica Pervin, K. Gundsche, (ed.) <i>Documenta Romanie Historica</i> , D, vol. I, <i>Relațiile între Țările române</i> , București, Editura Academiei, 1977
Stîngă	2004	I. Stîngă, <i>Contribuții privind cunoașterea circulației monedei moldovenești la Cetatea Severinului în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea</i> , în „Drobeta”, XIV, Drobeta Tr. Severin, 2004
Stîngă	1994	<i>Contribuții privind existența unei monetării la Cetatea Severinului în timpul lui Mircea cel Bătrân</i> , în „Drobeta. Buletin științific trimestrial”, an I, nr. 1, 1994

Stuparu	1985	C. Stuparu, <i>Cercetări asupra așezării și necropolei feudale din sec. XIV XV din comuna Gruia, județul Mehedinți</i> , în „Drobeta”, IV, 1985, Tr. Severin
Șerban	1963	C. Șerban, <i>Contribuții la problema pieței interne a Țării Românești și Moldovei în perioada feudală dezvoltată (sec. XV-XVIII)</i> , în „Studii”, 1963, nr. 1
Ștefănescu	1974	Șt. Ștefănescu, <i>Orașele în secolele XVI-XVIII</i> , în „Demografia, dimensiune a istoriei”, Editura Facla, Timișoara, 1974
Ștefănescu	1984	Șt. Ștefănescu, <i>Privire asupra stăpânirii funciare în Țara Românească în secolele XIV-XVI. Imunitatea feudală</i> , în „Arhivele Olteniei”, nr. Craiova, 1984

ASPECTE PRIVIND EXISTENȚA ISPRAVNICILOR ÎN REGIUNEA OLTENIA (mijlocul sec. XVIII – 1831)

Romeo Popa

Derivat din cuvântul slav "ispraviti" ce indică un lucru dus la bun sfârșit (isprăvit), termenul de *ispravnic* păstrat în limba română va ajunge peste timp să desemneze pe acel dregător care duce la îndeplinire poruncile domnești¹, iar mai târziu pe reprezentantul autorității centrale la nivelul județului, având înțeles asemănător cu *izpravnik* din limba bulgară și *ispravnik* din rusă². Conform datelor oferite de documente, înainte de secolului al XVIII-lea nu sunt cunoscuți pentru Oltenia și zonele mai apropiate decât ispravnicii Scaunului Craiovei între 1620 – 1626, 1635 și 1655 – 1716 cu puține întreruperi³, precum și cei al Muscelului în 1695. Documentele aveau să rețină și un alt ispravnic, de Muscel și Argeș, prezent pe la 1703⁴, însă cele mai vechi organizări dregătorești cunoscute la nivelul județului fuseseră totuși vătășiile plăieșilor de la 1653, sau de plai la 1704⁵.

În timpul ocupației austriece fiecare dintre cele cinci județe ale Olteniei fuseseră puse sub autoritatea unui *vornic* ajutat de câte patru ispravnici⁶, împreună fiind preocupați să îndeplinească poruncile Administrației⁷, ispravnicii având obligația să raporteze vornicului săptămânal situația din plasa lui. Încheierea războiului austro-turc prin pacea de la Belgrad (18 octombrie 1739) readucea Oltenia în componența Țării Românești, domnitorul Constantin Mavrocordat (1731 – 1733; 1735 – 1741; 1744-1748; 1756-1758; 1761-1763) trecând la organizarea administrativă a întregului stat muntean, unde va implementa modelul isprăvnicatului folosit de austrieci pe perioada stăpânirii dincolo de Olt. Astfel, după 1739 numește în fiecare județ câte un *ispravnic* (la nivelul Olteniei acesta prelua atribuțiile fostului vornic), noua slujbă fiind remunerată printr-o leafă din partea statului, pe toată durata exercitării mandatului de înalt dregător județean.

Desființând puterea căpitanilor în restul județelor Țării Românești ca urmare a reformelor administrative, înlocuindu-i cu ispravnicii aleși dintre mazilii cu drept de judecată și ordine internă, Constantin Mavrocordat îi

¹ *Instituții feudale în Țările Române*, dicționar, București, Editura Academiei Române, 1988, p. 237

² *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, Editura Univers Enciclopedic, Ediția a II-a, 1998, p. 509

³ I. C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, în "Arhivele Olteniei", an XI, Craiova, nr. 63-64, 1932, p. 332, 333-334

⁴ Idem, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*, extras din "Revista de Drept public", 1934-1935, ediție revizuită, București, 1935, p. 39

⁵ *Ibidem*, p. 46

⁶ Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)*, București, Editura Academiei, 1971, p. 251

⁷ Vasile Arimia, Pantelimon Manta, Nicolae Mischie, *Prefectura și Consiliul județean Gorj*, Editura Hermes, 2000, p. 23

numea pe aceștia șefi ai administrației județene, interzicându-le totodată să-și însușească sume de bani necuvenite⁸. Intenția domnitorul a fost să dea consistență actului administrativ, impunerea salarizării la nivel județean fiind o soluție care nu era ceva străin pentru regiunea Oltenia. Această practică fusese folosită și pe timpul austrieilor, însă după 1739 metoda va fi încercată pentru a pune capăt *havaeturilor*, *rușfeturilor* sau *venitului de afară*⁹. Din păcate însă acest demers se va dovedi imposibil de realizat, deoarece dregătorii, în cea mai mare parte a timpului, vor continua să acumuleze averi impresionante prin utilizarea aceluiași metode. Faptul că ispravnicul avea la nivel de județ și autoritate fiscală (pe lângă cea judecătorească și administrativă), îl făcea să se înscrie mai mereu pe un culoar favorabil în ceea ce privește rotunjirea averilor, funcția în sine constituind o bogată sursă de venit, deoarece ei *judecă, hotărăsc, pedepesc, arestează, globesc, fac analogia dărilor, le adună și guvernează absolut, lipsindu-le numai dreptul de moarte*¹⁰.

Primele efecte ale apartenenței dregătoriei de ispravnic la sistemul dezonorant al venalității slujbelor, a fost numirea a câte doi ispravnici de județ începând cu 1757 (unul român și altul grec)¹¹, în speranța impunerii ordinii la nivel fiscal și politic. Deși va păstra dublarea funcției de ispravnic, Alexandru Ipsilanti (1774 – 1782; 1796 – 1797) a încercat separarea atribuțiilor fiecăruia (1775), căutând să dea unuia numai treburile administrative ale județului și celuilalt pe acelea judecătorești¹². Ba mai mult decât atât, în *pravilniceasca Condică* din 1780 se interzicea ispravnicilor participarea la activități comerciale în compania altora și li se cerea să acționeze pentru a *chivernisi pe locuitori întru toate, spre a fi mulțumiți de dreptate*¹³. Cu toate că aceste măsuri veneau direct din cancelaria domnească și trebuiau să fie aplicate imediat, ispravnicii continuau să judece, să fixeze dări asupra satelor, să dea dovadă de conducere absolută, să pedepsească, să aresteze ș.a. – după cum s-a arătat mai sus – comportându-se ca niște adevărați voievozi. Mai aflăm, grație celor relatate de Dionisie Fotino, că fiecare ispravnicie avea arondată o cancelarie cu un sameș, un condicar, un logofăt și logofetei mai mici în funcție, alături de 2 ceauși, 2 stegari și 60 slujitori ai Scaunului ispravniciei, numărul lor fiind diferit de la un județ la altul¹⁴. În preajma anului 1815 și ulterior acestuia, leaful unui ispravnic se ridica la suma de 500 lei lunar, plus încă *500 lei la fiecare semestru din adunarea menzilhanelor*, la care se mai adăugau și

⁸V. Tamaș, 1980, p. 74

⁹Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 317

¹⁰I. C. Filitti, 1934, p. 116; D. Fotino, 2008, p. 696

¹¹Manuel Guțan, *Istoria administrației publice românești*, Editura Hamangiu, Ediția a 2-a revizuită și adăugită, 2006, p. 108; Veronica Tamaș, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 75

¹²Vasile Arimă, Pantelimon Manta, Nicolae Mischie, *op. cit.*, p. 31

¹³Corneliu Tamaș, Smaranda Țana, *Județul Vâlcea și prefectii lui*, Râmnicu Vâlcea, Editura Conphys, p. 66

¹⁴Dionisie Fotino, *op. cit.*, p. 697

alte venituri provenind din *judecăți, de la gloabe, de la închisori și altele*, suma totală strânsă de aceștia pe o lună nefiind determinată în mod cert¹⁵.

Teritoriile județelor erau grupate în subdiviziuni administrative de tipul plaiurilor montane și plășilor de câmpie, primele având în persoana *vătafului* – încă din secolul al XVI-lea – pe agentul de execuție, supraveghetorul și judecătorul satelor plăieșești de la munte, hărăzit cu paza hotarelor Țării Românești¹⁶. Binecunoscutele plăși câmpenești fuseseră atestate pentru prima oară în perioada ocupației austriece, fiind trecute atunci sub autoritatea celor patru ispravnici, ulterior înlocuiți cu *zapcii* apăruiți pentru prima oară în Țara Românească pe vremea lui Alexandru Ipsilanti¹⁷. Domnitorul va porunci ca *zapcii* să nu mai fie numiți în funcții de către ispravnic, ci doar de conducătorul statului și numai dintre fiii de boieri și boiernași ce locuiau în perimetrele respectivelor județe¹⁸, ulterior revenindu-se asupra probleme. Este destul de clar faptul că la ocuparea dregătoriilor administrative aveau întâietate cei proveniți din categorii sociale favorizate, un număr tot mai mare dintre ispravnicii de județe, *vătafii* plaiurilor, *zapcii* din plăși și sameși (strângătorii de biruri în județe, un fel de visterii locali¹⁹) fiind boieri mici și mijlocii începăturile secolului al XIX-lea²⁰.

Discuția pe care o propunem în continuarea materialului nostru are la bază dorința conturării cât mai bine a realităților privind evoluția administrativ-teritorială și instituțională a regiunii Oltenia, motiv pentru care am supus analizei tablouri cronologice cuprinzând câteva nume de conducători județeni preluate din documente.

La nivelul *județului Dolj* remarcăm următoarea situație:

1786 – Ioan vel clucer/Nicolae Vlădăianu biv vel pitar²¹

1794 – Petrache biv vel căminar/Șerban Otetelișanu²²

1794 – Corniță Brăioiu paharnic/Dumitru stolnic²³

1819 – Ștefan Bibescu căminar²⁴

1820 – Vasilie Iconomos paharnic²⁵

1821 – Ioan Solomon sluger²⁶

¹⁵ *Ibidem*, p. 696

¹⁶ I. C. Filitti, *Despre vechia organizare...*, p. 46

¹⁷ *Ibidem*, p. 47

¹⁸ V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, seria de volume pentru 1774 – 1786, București, tom. I, 1891, p. 37-38

¹⁹ *Instituții feudale...*, p. 418

²⁰ Ion Popescu-Cilien, Ion Donat, *Documentele neamului Sâmboteanu*, în "Arhivele Olteniei", an XXII, Craiova, nr. 125-130, 1943, p. 231; Ilie Vulpe, *Divanul Craiovei*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2002, p. 78-81

²¹ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, vol. I, Țara Românească, 1961, p. 733

²² *Ibidem*, p. 819

²³ *Ibidem*, p. 827

²⁴ Alexandru Bălinescu, *Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea*, București, 1967, p. 52

²⁵ *Documente privind Isoria României. Răscoala din 1821*, Documente Interne, Editura Academiei Române, Institutul de Istorie, vol. I, 1959, p. 162 (de acum se va cita *D.I.R.*)

- 1824 – Constandin (*indescifrabil*)²⁷
 1827 – Nicolăiță Brăiloiu²⁸
 1828 (feb.) – Șerban Gărdăreanu/Ștefan Gănescu²⁹
 1828 (oct.) – Dimitrie Brăiloiu³⁰
 1828 (16 nov.) – Dimitrie Brăiloiu/Petrache sluger³¹
 1830 – Iordache Otetelișanu³².
 Unele hrisoave aparținând *județului Gorj* îi indică pe:
 1746 – Constantin Bălăcescu/Radu Brăiloiu³³
 1750 – Radu Brăiloiu, C. Bălăcescu și Pârvu Săulescu portar³⁴
 1751 – Nicolae cămăraș/C. Strâmbeanu³⁵
 1752 – Chiriac armașul/vistierul Teodor al II-lea, Mihai Strâmbeanu
 logofăt/Nicolae cămăraș³⁶
 1753 – Dediul Codreanu/D. Geanoglu medelnicer³⁷
 1755 – Răducan Brăiloiu/Răducan Bengescu³⁸
 1760 – Radu Bengescu serdar³⁹
 1768 – Radu Bengescu stolnic⁴⁰
 1774 – Ștefan Crăsnaru sluger/Barbu Poienarul șătrarul⁴¹
 1775 – I. Glogoveanu sluger/Nicolae serdarul⁴²
 1778 – Șerban Otetelișteanu serdar/C. Văcărescu stolnic⁴³
 1779 – Scarlat Drăgănescu serdar/Ioniță Glogoveanu serdar⁴⁴
 1780 – Ștefan Crăznaru/Șerban Oteteleșanu⁴⁵
 1781 – Ioniță Glogoveanu stolnic⁴⁶
 1781 – Ioniță Crăsnaru/Ion Săulescu postelnic⁴⁷

²⁶ Mite Măneanu, *Boierimea din Oltenia în perioada 1821 - 1864*, Craiova, Editura MJM, 2002, p. 170 (nota 10)

²⁷ Ion Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în "Arhivele Olteniei", an XVII, nr. 97-100, Craiova, 1938, p. 335

²⁸ Alexandru Bălinescu, *op. cit.*, p. 60

²⁹ Ion Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în *loc. cit.*, p. 335

³⁰ *Ibidem*, p. 336

³¹ *Ibidem*

³² Alexandru Bălinescu, *op. cit.*, p. 65

³³ Ion Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în *loc. cit.*, p. 315

³⁴ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului, prezent Victor Banța, 13 februarie 2009.

³⁵ *Ibidem*

³⁶ *Ibidem*

³⁷ *Ibidem*

³⁸ Ion Popescu-Cilieni, *Documente oltenești felurite*, în "Arhivele Olteniei", an XVI, nr. 92-94, Craiova, iulie-decembrie 1937, p. 135

³⁹ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului

⁴⁰ *Ibidem*

⁴¹ *Ibidem*

⁴² *Ibidem*

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ *Ibidem*

⁴⁵ Ion Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în *loc. cit.*, p. 317

⁴⁶ Vasile Ursache, *Pe-un picior de plai...Despre plaiurile Țării Românești la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, 2006, p. 84, în www.cultura.tubefun4.com/biblioteca_virtuala/proza/ursache/plai.pdf

⁴⁷ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului...

- 1782 – Antonache serdar/lordache Păianu clucer⁴⁸
 1783 – Manolache Grădișteanu/G. Bengescu sluger⁴⁹
 1783 (aug.) – Grădișteanu paharnic/Păianu serdar⁵⁰
 1783 (oct.) – Gheorghe Bengescu/Grădișteanu paharnic⁵¹
 1784 – Ioniță Argintoianu sluger/Grădișteanu paharnic⁵²
 1785 – Nicolae Glogoveanu vel logofăt⁵³
 1785 (aug.) – Constantin Gianoglu clucer⁵⁴
 1785 – Manolache Grădișteanu/Ioniță Argintoianu⁵⁵
 1786 – Manolache Grădișteanu serdar⁵⁶
 1788 – Manolache Grădișteanu sluger/Filieșanul vistierul⁵⁷
 1789 – Manolache Grădișteanu paharnic/Ioniță Argintoianu sluger⁵⁸
 1791 – G. Bengescu⁵⁹
 1792 – Șerban Otetelișanu⁶⁰
 1792 (aug.) – Coste Scanavi/Dumitrache Bibescu⁶¹
 1792 (sept.) – Dumitrache stolnic/Teohari Glogoveanu⁶²
 1793 (feb.) – Dumitrache stolnic⁶³
 1793 (mai) – Constantin Geaniz (?)/Ioniță Sâmbot (?)⁶⁴
 1794 – Manolache Grădișteanu logofăt⁶⁵
 1795 – Dimitri (*indescifrabil*)⁶⁶
 1796 – C. Păianu medelnicer/Dumitrașcu Bibescu vistier⁶⁷
 1797 – Dumitrescu Bibescu/G. Scanavi⁶⁸
 1798 – C. Brăiloiu⁶⁹
 1800 – Petrache Șchiopul clucer⁷⁰
 1801 – G. Crăsnaru⁷¹

⁴⁸ Vasile Arimia, Pantelimon Manta, Nicolae Mischie, *op. cit.*, p. 33

⁴⁹ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului...

⁵⁰ Vasile Arimia, Pantelimon Manta, Nicolae Mischie, *op. cit.*, p. 33

⁵¹ *Ibidem*

⁵² *Ibidem*

⁵³ *Ibidem*

⁵⁴ *Ibidem*

⁵⁵ Ion Popescu-Cilieni, *Documente*, în "Arhivele Olteniei", an XV, nr. 86-88, Craiova, iulie-decembrie 1936, p. 128

⁵⁶ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului...

⁵⁷ *Ibidem*

⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁹ *Ibidem*

⁶⁰ *Ibidem*

⁶¹ Ion Popescu-Cilieni, *Documente oltenesti felurite*, în *loc. cit.*, p. 128.

⁶² Idem, *Documente din Oltenia*, în *loc. cit.*, p. 323

⁶³ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, vol. I (Tara Românească), 1961, p. 803

⁶⁴ *Ibidem*, p. 810

⁶⁵ *Ibidem*, p. 819

⁶⁶ *Ibidem*, p. 846

⁶⁷ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului...

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ *Ibidem*

⁷⁰ *Ibidem*

⁷¹ *Ibidem*

- 1804 – C. Socoteanu stolnic⁷²
 1808 – G. Socoteanu căminar, Ștefan Bujoreanu stolnic și Ionică Brăiloiu clucer⁷³
 1809 – Răducan Bengescu medelnicer⁷⁴
 1811 – C. Vlădoianu sluger/Ștefan Bibescu medelnicer⁷⁵
 1812 – Simion Peștenaru pitar/C. Ștefănescu serdar, Ianache Sâmboteanu medelnicer/Stăn Jianu paharnic⁷⁶
 1815 – Constantin Filipescu⁷⁷
 1821 – Iorgu Văcărescu căminar/stolnicul Costandin Bășteanu⁷⁸ (la un moment dat în locul stolnicului apare Otetelișeanu clucer⁷⁹)
 1821 – Barbu Viișoreanu stolnic⁸⁰
 1821 – Dinu Bălțeanu serdar⁸¹
 1821 – Papa Vladimirescu vistierul⁸²
 1821 – Vasile Moangă vistierul⁸³
 1821 – Ciupaga slugerul⁸⁴
 1823 – Constandin Brăiloiu/Ștefan Gănescu⁸⁵
 1824 – Arion Brăiloiu clucer⁸⁶
 1825 – Titu Bengescu serdar/Ioan Rahtivanu stolnic⁸⁷
 1825 – Ioan Strâmbeanu sluger/Ioan Rahtivanu stolnic⁸⁸
 1831 – Costache Marc (*posibil ispravnic*)⁸⁹.
 Din înscrisurile vremii am cules câteva nume de ispravnici ai județului Mehedinți, pe care le redăm mai jos:
 1751 – Manolache biv vel armaș⁹⁰
 1775 – Ioniță Glogoveanu vel logofăt⁹¹
 1776 – Nicolae serdarul⁹²

⁷² *Ibidem*

⁷³ *Ibidem*

⁷⁴ *Ibidem*

⁷⁵ *Ibidem*

⁷⁶ *Ibidem*

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Înaltul Divan 1831-1847*, inventar arhivistic, București, 1958, p. 464

⁷⁹ *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, vol. I, 2001, p. 62

⁸⁰ *Ibidem*, p. 64

⁸¹ *Ibidem*

⁸² Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 171

⁸³ *Ibidem*

⁸⁴ www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului...

⁸⁵ *D.I.R.*, 1821, vol. II, 1960, p. 290

⁸⁶ *Ibidem*, p. 342

⁸⁷ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 93

⁸⁸ *Ibidem*

⁸⁹ Alexandru Bălinescu, *op. cit.*, p. 68

⁹⁰ *Documente privind relațiile agrare...*, p. 506

⁹¹ Dinică Ciobotea, Liviu Marius Ilie, *Structuri sociale pe Valea Drinței-Mehedinți. Documente*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2003, p. 79

⁹² Ilie Chiriță, *Documente brâncovene și oltene*, în "Arhivele Olteniei", an XVIII, nr. 104-106, Craiova, iulie-decembrie 1939, p. 467

- 1779 – Ioniță Săulescu postelnic⁹³
 1791/1792 – Mihai Știucă⁹⁴
 1805 – Nicolae Glogoveanu⁹⁵
 1809 – Gheorghe Coțofanu fost mare clucer⁹⁶
 1811 – Constantin Haralambie clucer⁹⁷
 1813 (feb.) – Zamfirachi și Constantin Haralambie⁹⁸
 1814 (iun.) – Nicolae Glogoveanu vel clucer⁹⁹
 1815 (apr.) – Costache Ștefănescu serdar (?)¹⁰⁰
 1818 (iul.) – Ghica căminar și C. Văcărescu¹⁰¹
 1818 (dec.) – Nicolăiță Brăiloiu¹⁰²
 1819 (apr.) – Constantin Brăiloiu¹⁰³
 1821 – Costandin Crăiniceanu vistier¹⁰⁴
 1821 (ian.) – Costache Ralet clucer/Nicolae Glogoveanu clucer¹⁰⁵
 1821 (mar.) – Pârnu sârdaru cerut de Tudor Vladimirescu ispravnic, de la Muscel¹⁰⁶
 1821 – Barbu Vișoreanu/Ștefan Bibescu căminarul¹⁰⁷
 1823 (febr.) – Nicolae Glogoveanu/lancu Bengescu¹⁰⁸
 1823 – Nicolae Glogoveanu clucerul/Costache Ralet¹⁰⁹
 1827 (febr.) – Nicolae Glogoveanu clucerul¹¹⁰
 1827 (dec.) – Gheorghe Coțofanu/Barbu Vișoreanu¹¹¹.
 În județul Romanați apar menționați ca ispravnici în unele momente următorii:
 1779 – Ioan Argintianu sluger¹¹²
 1781 – Costache Jianu (tatăl haiducului lancu Jianu)¹¹³
 1781 (iul.) – Grigore Hrisoscoaleu¹¹⁴

⁹³ *Documente privind relațiile agrare...*, p. 653

⁹⁴ Virgil Joița, *Note despre activitatea politico-militară a unui dregător al Cernețiului din secolul al XVIII-lea*, în "Mehedinți-cultură și civilizație", nr. IV, Drobeta Tr. Severin, 1982, p. 65

⁹⁵ *Ibidem*

⁹⁶ Nicolae Chipurici, *Un secol din viața satelor mehedintene 1800-1907, catalog de documente*, București, vol. I, 1982, p. 44

⁹⁷ *D.I.R.*, 1821, vol. I, p. 54, 57

⁹⁸ *Ibidem*, p. 70

⁹⁹ *Ibidem*, p. 77

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 96

¹⁰¹ Alexandru Bălinescu, *op. cit.*, p. 35

¹⁰² *Ibidem*, p. 38

¹⁰³ *D.I.R.*, 1821, vol. I, p. 141

¹⁰⁴ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 170 (nota 10)

¹⁰⁵ *Izvoare narative...*, p. 60, 64; *D.I.R.*, 1821, vol. I, p. 211

¹⁰⁶ *Idem*, vol. II, p. 160

¹⁰⁷ *Izvoare narative...*, p. 60, 64

¹⁰⁸ *D.I.R.*, 1821, vol. II, p. 258

¹⁰⁹ Alexandru Bălinescu, *op. cit.*, p. 54

¹¹⁰ *Ibidem*

¹¹¹ Nicolae Chipurici, *op. cit.*, p. 59

¹¹² *Documente privind relațiile agrare...*, p. 659

¹¹³ Paul Emanoil Barbu, *lancu Jianu. Adevăr și legendă*, București, Casa de editură și librărie "Nicolae Bălcescu", 1998, p. 198

1791 – Stan Jianu¹¹⁵

1814 – Răducan Voinescu sluger¹¹⁶

1815 – Răducan Voinescu sluger/Haralambie clucer¹¹⁷

1820 (ian.) – Manolache căminar¹¹⁸

1820 (feb.) – Oncia

1821 – Ioan Solomon sluger¹¹⁹

Județul Vâlcea dispune astăzi de o meritorie prezentare cronologică făcută ispravnicilor întocmită în anii trecuți pe baza materialelor de arhivă, motiv pentru care ne-am însușit-o și noi, pentru a completa tabloul general făcut acestor dregători de la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea¹²⁰.

1739 – Gheorghe Canilos

1740 – Costache

1741 – Badea Pârâianu

1742 (apr. 9) – Constantin Fărcășanu

1742 (apr. 20) – Fota Vlădoeanu

1742 (oct.) – Badea Pârâianu

1744 – Constantin Malache

1745 (iul. 19) – Matei Ruset

1745 (iul. 20) – Marosin și Iordache

1746 (ian.) – Manul mare cămăraș

1746 (iul.) – Constantin Băbeanu

1747 – Constantin Hiotu

1747 (feb.) – Manul mare cămăraș

1747 (sept.) – Sandu Bucsănescu

1748 – Diamandachi

1749 – Sandu Bucsănescu

1750 (ian.) – Dancu Bucșănescu

1750 (iun.) – Răducanu

1751 – Fota Vlădoianu

1752 (mar.) – Manolache

1752 (apr.) – Costache Condurat

1752 (iun.) – Fota Vlădoianu

1753 – Manolache

1754 (feb.) – Manu

1754 (mai) – Pârnu Măgureanu

1755 (iul.) – Constantin

1755 (nov.) – Ștefan Pârșcoveanu/Ilie Zătreanu

1756 – Iani Șătraru

1758 – 1762 – Constantin

¹¹⁴ *Documente privind relațiile agrare...*, p. 678

¹¹⁵ Paul Emanoil Barbu, *op. cit.*, p. 18

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 54

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 191 (nota 73)

¹¹⁸ *D.I.R.*, 1821, vol. I, p. 165

¹¹⁹ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 170 (nota 10)

¹²⁰ Corneliu Tamaș, Smaranda Țana, *op. cit.*, p. 68-72

1763 (ian.) – Petre
 1763 (iun.) – Radu Bengescu
 1764 – Toma Rătescu
 1765 – Constantin Fărcășanu
 1765 – Radu Bengescu/Gheorghe Elonsaris
 1771 – Manolache Grădișteanu/Matei Băbeanu
 1773 – Constantin
 1775 (mar.) – Șerban Otetelișanu
 1775 (iul.) – Alexandru Farfara
 1775 (nov.) – Nicolae Lambrino/Ioniță Filiș
 1776 (iun.) – Răducanu Bengescu
 1776 (sept.) – Ștefan Bibescu, Șerban Otetelișanu/Ivan Caramanlău
 1777 (mai 5) – Antonache
 1777 (mai 18) – Dimitrie Pozi
 1778 (ian.) – Șerban Otetelișanu/Vlăduț Tetoianu
 1778 (aug.) – Andronache
 1778 (nov. 2) – Nicolae Sehliu
 1778 (nov. 4) – Zamfirache/Nicolae Vlădianu
 1779 (mar. 4) – Constantin Otetelișeanu
 1779 (mar. 13) – Niculae /Andronache
 1779 (iun. 17) – Iordache Niculescu
 1780 (iun.) – Cherca Ceașu
 1781 (apr.) – Costache Pandia/Matei Băbeanu
 1781 (iul.) – Manolache Grădișteanu
 1781 (aug.) – Nicolae Vlădianu
 1782 (ian.) – Ianache Fărcășanu
 1782 (iul.) – Manolache Grădișteanu
 1782 (aug.) – Vlăduț Tetoianu
 1783 (ian.) – Rusin
 1783 (ian.) – Ianache Fărcășanu
 1783 (feb.) – Manolache Grădișteanu
 1783 (apr.) – Constantin Otetelișeanu/Marcu
 1783 (aug.) – Zamfirache și Jianu
 1783 (sept.) – Ioniță Brăiloiu
 1784 (ian.) – Zavicea
 1784 (feb.) – Costache Panait
 1784 (aug. 6) – Ioan Caramanlău/Gheorghe Jianu
 1784 (aug. 27) – Catioli/Ștefan Cruceanu
 1784 (oct.) – Preda Bujoreanu
 1785 (ian.) – Ștefan Cruceanu
 1785 (feb.) – Ioniță Otetelișanu/Matei Fălcoianu
 1785(mar.18) – Gheorghe Jianu/Constantin Otetelișanu
 1785 (dec.) – Matei Fălcoianu/Ioniță Socoteanu
 1786 (mai 6) – Ion Caramanliu/Ion Otetelișanu
 1786 (mai 20) – Andronache Bengescu/Constantin Socoteanu
 1786 (sept.) – Gheorghe Bengescu/Ioniță Filișan

1787 (ian.) – Constantin Otetelișanu
 1787 (mar.) – Mihai și Rusin
 1787 (mai) – Manolache Grădișteanu
 1788 (apr.) – Gheorghe Arginteanul
 1788 (mai) – Dumitrache
 1789 (feb.) – Constantin Vișoreanu
 1789 (mai) – Drăghici
 1790 – Constantin Bengescu/Manolache
 1791 (iun.) – Iordache/Constantin Socoteanu
 1791 (sept.) – Dumitrache Schiliță
 1792 (apr.) – Radu Băbeanu
 1792 (iun.) – Constantin
 1792 (nov.) – Ioan Lăpușoiu
 1792 – Manolache Lahovari
 1793 (iul.) – Dumitrache Cramanlău
 1793 (aug.) – Gheorghe Păianu/Gheorghe Bengescu
 1793 – 1794 – Luca Căminarul
 1794 – Petrache
 1795 (apr.) – Ruset Caragea
 1795 (iul.) – Nicolae
 1795 (nov.) – Gheorghe Bengescu
 1795 (dec.) – Constantin
 1796 (feb.) – Constantin/Radu Otetelișanu
 1796 (apr.) – Ioan Caramanlău/Ioan Otetelișanu
 1796 (mai) – Cons. Socotescu/Andronache Bengescu
 1797 (mar.) – Ioan Gănescu/Constantin Brăiloiu
 1797 (iun.) – Ioan Argintoianu/Ioan Vlăduianu
 1799 – Constanti Brăiloiu
 1800 (aug.) – Petrache Luchi/Gheorghe Bengescu
 1800 (dec.) – Constanti Brăiloiu
 1801 (apr.) – Petrache Luchi
 1801 (iul.) – Gheorghe Păel/Gheorghe Argintoianu
 1802 (sept.) – Iordache Otetelișanu
 1802 – 1803 – Costache Brăiloiu
 1803 – Constantin Otetelișanu/Gheorghe Argintoianu
 1804 – Costache Brăiloiu/Petrache Otetelișanu
 1805 – 1806 – Ion Gănescu/Stăn Jianu
 1806 – Nica Vlădescu
 1807 – Constantin Otetelișanu
 1807 – Dincă Socoteanu
 1808 – Constantin Almăjan/Ioan Venescu
 1809 – Dincă Socoteanu/Dinu Otetelișanu
 1809 – Dumitru Brănescu
 1810 – Constantin Brăiloiu
 1810 – Preda Bujoreanu
 1811 (feb.) – Tasache Comăneanu/Iancu Lahovari

1811 – Constantin Geanoglu
 1811 (iul.) – Nicolae Glogoveanu
 1811 – 1812 – Ioan Lahovari
 1812 – Dincă Socoteanu/Dumitrache Hrisoscoleu
 1813 – Andronache/Costache Stefriste
 1814 – Ioan Mereșescu/Ioan Gănescu
 1815 (apr.) – Constantin Bănescu/Constantin Săulescu
 1815 (dec.) – Constantin Socoteanu
 1817 – Iancu Lahovari/Dumitrache Armiru
 1818 – Gheorghe Paladi/Alexandru Crețulescu
 1818 – Ion Marinoiu/Ion Lahovari
 1819 – Gheorghe Paladi
 1820 – Dumitrache Lazăr
 1821 – Dinicu Otetelișanu
 1821 – Savastian Străhăianu
 1823 – Constantin Buzescu
 1823 – 1824 – Constantin Belu
 1824 – Manolache
 1825 (feb.) – Ștefan Bibescu
 1825 (mar.) – Constantin Belu
 1826 (feb.) – Ștefan Gănescu
 1826 – Nica Vlădescu
 1828 (iun.) – Mihalache Mavru/Costache Foca
 1828 (aug.) – Hristache Băjescu
 1828 (nov.) – Costache Vlădoianu/Grigore Cantacuzino
 1829 – Ștefan Bibescu/Titu Bengescu
 1830 – Iancu Golescu/Iancu Otetelișanu
 1831 – Dumitru Cnezu.

Cam acesta era – conturat în linii mari – tabloul celor care răspundeau de administrația Olteniei la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, regiune ce venea după douăzeci și unu de ani de ocupație habsburgică, în care austriecii implementaseră anumite norme privind conducerea și administrația la nivel local. După revenirea provinciei la Țara Românească (1739) o parte dintre acestea vor fi însușite de către unii domnitori care plănuiau reorganizarea județelor (și a plășilor), aducând-i în frunte pe boierii ispravnici plătiți de stat. Din păcate, în cea mai mare parte a timpului atât la nivelul Olteniei, cât și pe cuprinsul întregii țări, în administrație vor trona mai mereu haosul, corupția și incertitudinea izvorâte atât din vânzarea dregătoriilor cheie sau ocuparea lor de către persoane chiar neștiutoare de carte, cât mai ales datorită însușirii unor foloase necuvenite ș.a.m.d. Confruntată cu aceste realități și vrând să impună o anumită conduită, autoritatea centrală avea să manifeste uneori preocupări ce vizau reorganizarea domeniilor administrativ și financiar. Se încercau pe această cale tot soiul de reguli menite să promoveze o situație mai echilibrată, eforturi care, din păcate, nu vor răsplăti decât parțial bunele intenții.

Pe măsura înaintării în epocă și impulsionate de mișcarea lui Tudor Vladimirescu (1821), elemente tinere aparținând clasei boierești încep să promoveze ideea unei schimbări radicale a societății românești. Programe noi de reforme, atitudini viguroase privind descentralizarea administrației românești, legi cu caracter social și politic ș.a., sunt numai câteva exemple ce vor lărgi sfera preocupărilor lor, manifestări ideologice care încep să-și facă loc tot mai mult în gândirea vremii.

Revenirea la domniile pământene și creșterea rolului boierimii românești după 1822, aduc în prim plan preocupări ce vizau primenirea societății în ansamblu, perioada fiind caracterizată ca un amestec al ideilor novatoare, cu acelea izvorâte din perpetuarea vechiului regim. Statul trebuia reformat, transformarea sa în domeniul administrativ fiind garanția eficienței, detașându-se în acest sens soluțiile propuse de tinerii boieri cu vederi liberale ce aveau la bază principii moderne, preluate din mediul revoluționar francez.

Începutul a fost marcat prin elaborarea primului document cu valoare constituțională din istoria românească, un început timid am zice, Regulamentul Organic (1831) aducând totuși prea puține modificări pentru cât aștepta societatea. Documentul a avut grijă ca poziția privilegiată a clasei boierilor să nu fie afectată, unul dintre meritele sale fiind acela că a implementat o gândire nouă. Aceasta se va amplifica pe măsura scurgerii timpului – dacă ne gândim numai la zilele fierbinți ale lui 1848 – culminând cu reformarea aproape în totalitate a societății românești, după dubla alegere din 1859 a lui Alexandru Ioan Cuza.

Bibliografie

Arimia, Manta, 2000	V. Arimia, P. Manta, N. Mischie, <i>Prefectura și Consiliul județean Gorj</i> Editura Hermes, 2000
Mischie Barbu 1998	P. E. Barbu, <i>Iancu Jianu. Adevăr și legendă</i> , București, Casa de editură și librărie "Nicolae Bălcescu", 1998
Bălintescu 1967	A. Bălintescu, <i>Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea</i> , București, 1967
Chipurici 1982	N. Chipurici, <i>Un secol din viața satelor mehedințene 1800-1907, catalog de documente</i> , București, vol. I, 1982
1939	I. Chiriță, <i>Documente brâncovene și oltene</i> , în "Arhivele Olteniei", an XVIII, nr. 104-106, Craiova, iulie-decembrie 1939
Chiriță	
Cilieni 1936	I. Cilieni Popescu, <i>Documente</i> , în "Arhivele Olteniei", an XV, nr. 86-88, Craiova, iulie-decembrie 1936
Cilieni 1937	I. Cilieni Popescu, <i>Documente oltenești felurite</i> , în <i>Documente oltenești felurite</i> , în "Arhivele Olteniei", an XVI, nr. 92-94, Craiova, iulie-decembrie 1937
Cilieni 1938	I. Cilieni Popescu, <i>Documente din Oltenia</i> , în "Arhivele Olteniei", an XVII, nr. 97-100, Craiova, 1938
Ciobotea, Ilie 2003	D. Ciobotea, L. M. Ilie, <i>Structuri sociale pe Valea Drinței-Mehedinți. Documente</i> , Craiova, Editura Mitropoliei

		Olteniei, 2003
***	1998	<i>Dicționarul Explicativ al Limbii Române</i> , București, Editura Univers Enciclopedic, Ediția a II-a, 1998
***	1960	<i>Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821</i> , Documente Interne, Editura Academiei Române, Institutul de Istorie, vol. I, 1959, vol. II, 1960
***	1961	<i>Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea</i> , București, Editura Academiei, vol. I, Țara Românească, 1961
***	1961	<i>Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea</i> , București, Editura Academiei Române, vol. I (Țara Românească), 1961
Donat, Cilieni, Popescu	1943	I. Donat, I. Cilieni Popescu, <i>Documentele neamului Sâmboteanu</i> , în "Arhivele Olteniei", an XXII, Craiova, nr. 125-130, 1943
Filitti	1932	I. C. Filitti, <i>Banatul Olteniei și Craioveștii</i> , în "Arhivele Olteniei", an XI, Craiova, nr. 63-64, 1932
Filitti	1934	I. C. Filitti <i>Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic</i> , București, 1934
Filitti	1934/ 1935	I. C. Filitti <i>Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române</i> , extras din "Revista de Drept public", 1934-1935, ediție revizuită, București, 1935
Fotino	2008	D. Fotino, <i>Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Românești și a Moldovei</i> , traducere din grecește de George Sion, București, Colecția Euxin, Editura Valahia, 2008
Guțan	2006	M. Guțan, <i>Istoria administrației publice românești</i> , Editura Hamangiu, Ediția a 2-a revizuită și adăugită, 2006
***	1988	<i>Instituții feudale în Țările Române</i> , dicționar, București, Editura Academiei Române, 1988, p. 237, 418
***	2001	<i>Izvoare narrative privind revoluția română de la 1821</i> , Craiova, Editura Scrisul Românesc, vol. I, 2001
***	1958	<i>Înaltul Divan 1831-1847</i> , inventar arhivistic, București, 1958
Joița	1982	V. Joița, <i>Note despre activitatea politico-militară a unui dregător al Cernețiului din secolul al XVIII-lea</i> , în "Mehedinți-cultură și civilizație", nr. IV, Drobeta Tr. Severin, 1982
Măneanu	2002	Mite Măneanu, <i>Boierimea din Oltenia în perioada 1821 - 1864</i> , Craiova, Editura MJM, 2002
Papacostea	1971	Ș. Papacostea, <i>Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)</i> , București, Editura Academiei, 1971
Tamaș, Țana	-	C. Tamaș, Smaranda Țana, <i>Județul Vâlcea și prefecții lui</i> , Râmnicu Vâlcea, Editura Conphys
Tamaș	1980	V. Tamaș, <i>Reformele administrativ-financiare ale lui Constantin Mavrocordat</i> , în "Mehedinți-istorie și cultură", an 2, Drobeta Tr. Severin, 1980
Urechia	1891	V. A. Urechia, <i>Istoria Românilor</i> , seria de volume pentru 1774 – 1786, București, tom. I, 1891
Ursache	2006	Vasile Ursache, <i>Pe-un picior de plai...Despre plaiurile</i>

Țării Românești la sfârșitul secolului al XVIII-lea, 2006, în
www.cultura.tubefun4.com/biblioteca_virtuala/proza/ursache/plai.pdf.

Vulpe 2009 I. Vulpe, *Divanul Craiovei*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2002;

www.prefecturagorj.ro/prefecții_gorjului, prezent Victor Banța, 13 februarie 2009.

SITUAȚIA ȘCOLII MEHEDINȚENE ÎN PERIOADA CRIZEI ECONOMICE DIN 1929-1933

Răzvan Rus

The state of Mehedinti education during the economic crisis between 1929 end 1933. First the documents tell us about the hard material situation the school and its employees were in, materialised by the lack of units and the the hard conditions that the teaching activity took place in the most villages of Mehedinti county.

We can add to this the carelessness or the impotence of the local authorities that were not doing anything to solve the situation. Also, because of the lacks of all kinds of the general poverty worsen by the crisis, a big part of the school aged children was not able to attend schools. Because of the same reasons, we had a low value of promoting the preschool and mostly middle school (in 1931-1932, e.g., 461 pupils graduated seventh grade from 8323 registered in middle school).

Key words: economic crisis, school, library, Traian Highschool, Mehedinti education.

Cuvinte cheie: criză economică, școli, biblioteci, Liceul Traian, învățământ Mehedințean,

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea a fost marcat de înființarea de școli în reședința județului Mehedinți, Cerneți, dar și în localități ca Glogova, Gura Motrului, Banovița.¹

Învățământul public de stat în județul Mehedinți datează din anii 1831 și 1838; în anul 1831 a fost organizată și deschisă Școala Națională din Cerneți²; în anul 1838, în 275 de sate mehedințene au început să funcționeze școli publice sătăști³.

La propunerea lui Petrache Poenaru, marele vornic al Țării Românești, D.M. Ghica a cerut Eforiei Școalelor să treacă la înființarea școlilor publice sătăști, ceea ce Eforia Școalelor a realizat, începând din anul 1838, prin concursul școlilor naționale din reședințele de județe și al ocârmuitorilor de județe.

Așezământul instrucțiunii publice din anul 1846 cuprindea, ca forme de organizare a învățământului, școlile sătăști, școlile din orașe sau elementare, școlile de universitate sau academice și școlile pentru fete.

În anii 1861-1862, învățământul public din România cuprindea: instrucțiunea comunală cu 2186 de școli sătăști; instrucțiunea primară cu

¹ Nicolae Andrei, Gh. Pârnuță, Istoria învățământului din Oltenia, vol. I, Craiova, 1977, p. 185

² Ibidem, p. 217-220

³ Nicolae Chipurici, Tudor Rățoi, Îndrumător în arhivele statului județul Mehedinți, vol.II, București, 1993, p. 5-6

școli în capitalele de județ și în orașele de reședință; instrucțiunea secundară sau gimnazială și instrucțiunea superioară sau specialitățile.⁴

Legea instrucțiunii publice din anul 1864 a așezat învățământul românesc pe temelii noi, progresiste. Totuși, în județul Mehedinți, din cauza lipsei de localuri pentru școli și de învățători calificați, ca și din cauza atitudinii obstrucționiste a proprietarilor față de școală și a părinților față de frecventarea școlii de către proprii copii, numărul școlilor comunale rurale a scăzut de la 137 în anii 1864-1866 la 89 în 1877/1878.⁵

Comparativ cu alte județe ale țării, Mehedințul avea o rețea rurală și urbană de școli primare, secundare și de specialitate mai numeroasă și diversificată.

Sub aspect legislativ, după anul 1918, au fost inițiate și adoptate legi menite să perfecționeze și să modernizeze învățământul și școala românească, în pas cu cerințele timpului: legea eforturilor școlare menită să depășească greutățile economice lăsate de război, legea școalelor pregătitoare și a seminarilor normale menită să asigure recrutarea cadrelor profesionale cu adevărată vocație pentru școală etc.⁶

Barometru sensibil al vieții noastre sociale, școala a fost întotdeauna un avanpost al progresului. Tocmai de aceea analiza retrospectivă a dezvoltării statului românesc nu poate face abstracție de acest important domeniu. Pentru perioadele mai frământate din istoria noastră cum este și aceea a crizei economice din 1929-1930, cercetarea respectivului sector este aproape obligatorie căci în acest fel ni se pot releva cu mai multă pregnanță trăsături și particularități specifice epocii. Din această perspectivă o serie de informații importante privind situația învățământului mehedințean, în perioada amintită, ne-au reținut atenția prin ineditul și valoarea lor.

De la început trebuie să arătăm că față de situația anterioară, în perioada imediat premergătoare primului război mondial, în Mehedinți existau numai 240 școli primare și 2 școli secundare, la o populație de 285474 locuitori și un număr de 168 comune cu 444 sate, 27 cătune și 2 orașe. Doi ani mai târziu un raport al revizoratului școlar al județului P. Condeescu, ne dă o situație mai completă asupra învățământului din acea perioadă. Astfel, acesta arată că în județ existau 246 școli primare (majoritatea cu 1-2 învățători) și că din 42 066 copii de vârstă școlară frecventaseră școala numai 22590, aceasta datorită lipsei localurilor și învățătorilor⁷ dar în anii imediat premergători crizei economice, învățământul făcuse importante progrese și în Mehedinți. Astfel, după cum reiese dintr-o dare de seamă asupra mersului învățământului⁸

⁴ Enciclopedia României, 1938, vol. I, p. 462

⁵ Catalog de documente privitoare la istoria municipiului Drobeta-Turnu Severin, partea a II-a (1560-1900), Drobeta-Turnu Severin, 1972, p. 21-23

⁶ Enciclopedia româniei, vol. I, 1938, p. 466

⁷ N. Chipurici, M. Măneanu, Îndrumător în Arhivele Statului Mehedinți, vol. I, București, 1974, p.105-106

⁸ S.J.A.N. Mehedinți, fond Revizoratul Școlar al județului Mehedinți, ds. 171/1930, f.264-266

întocmită de Revizoratul școlar al județului, în anul școlar 1928-1929 existau 355 școli primare (11 urbane și 344 rurale) și 7 grădinițe, încadrate cu 792 învățători. Reveneau în medie 71 de copii de vârstă școlară pe un învățător (însă numai 46 înscriși și 30 promovați).⁹ De asemenea, în județ existau 49811 copii de vârstă școlară, dar numai 79% înscriși, iar dintre aceștia promovau un procent și mai mic (77%). Existau ateliere practice pe lângă 61 de școli acestea fiind repartizate astfel: 12 tâmplărie, 3 țesătorie, 2 croitorie și 44 cusături naționale și cursuri complementare numai la școlile unde frecvența la cursul superior era bună¹⁰. Biblioteci școlare luaseră ființă pe lângă aproape toate școlile, prin strădania unor dascăli, donații primite de la Casa Școalelor sau grație eforturilor perseverente făcute de conducerea marii biblioteci I. G. Bibicescu din Turnu Severin care înființase peste 100 de biblioteci școlare în județ. Într-o scrisoare din 24 septembrie 1932, Biblioteca I.G. Bibicescu comunica Revizoratului școlar că în perioada 1922-1931 înființase 117 filiale ale bibliotecii în diferite sate al județului Mehedinți cerând ca organele de control ale revizoratului să controleze activitatea acestora¹¹.

Sub raportul situației materiale și a stării localurilor, aceeași dare de seamă menționa că în județ existau 346 localuri terminate, din care 129 construite de comune, 39 de județ, 57 din subvențiile Casei Școalelor, 79 prin subscripție, iar 43 de către comitetele școlare. Se menționează de asemenea că numai 60 de școli aveau mobilier suficient, în timp ce 280 nu aveau îndeajuns, iar material didactic numai 28, restul avîndu-l incomplet. Se aprecia că la 87 de școli era nevoie să se adauge noi săli de clasă și că ar mai fi trebuit construite 81 localuri (în construcție se aflau 87)¹².

Acesta era tabloul general al stării școlii mehedințene la începutul crizei economice, documentele ilustrînd convingător atît realizările cît și lipsurile din acest domeniu.

În pofida numărului relativ mare de unități școlare și a dorinței evidente a locuitorilor de a ridica nivelul de instrucție al tineretului, recensămîntul din 1930 consemna pentru județul Mehedinți un procent de numai 48,4% știutori de carte în rîndul populației de la 7 ani în sus¹³. De remarcat că numai 5424 persoane aveau instrucție secundară, 5032 instrucție profesională și 855 instrucție Universitară sau alte școli superioare. Această situație se datora în primul rînd greutăților materiale ce le avea de întâmpinat majoritatea populației și mai ales cea rurală. „Mizeria economică a sătenilor recunoștea aceiași dare de seamă - adusă de cei 2 ani de secetă consecutivă și

⁹ ibidem, ds. 181/1930, f. 39

¹⁰ ibidem, f. 239

¹¹ ibidem, f. 230-232

¹² ibidem, ds. 171/1930, f. 268

¹³ Cf. Recensămîntul General al populației româniei, 1930. Știința de carte, vol. III, București 1938, p. 289

iarna excesiv de aspră, au împiedecat buna funcționare a învățământului producând perturbări ca: boli molipsitoare, întreruperea cursurilor sau lipsa de combustibil și de îmbrăcăminte a elevilor, procurarea anevoioasă a cărților, caietelor și rechizitelor, toate contribuind la micșorarea progresului elevilor la învățătură”¹⁴.

Într-adevăr mulți directori de școli raportau Revizoratului școlar că părinții nu-și puteau trimite copiii la școală din lipsă de hrană, îmbrăcăminte sau încălțăminte, cerând reducere de program. În același timp școlile erau confruntate cu serioase greutăți materiale datorită lipsei fondurilor necesare terminării construcțiilor, efectuării reparațiilor, încălzitului și altor cheltuieli.

Această realitate era recunoscută însăși de Revizoratul școlar care, în noiembrie 1931, arăta că „Funcționarea școlilor primare rurale întâmpină mari dificultăți materiale ...”, directorii acestora raportând că multe dintre ele au rămas nereparate, cu geamurile sparte și fără lemne. Tot aceștia arătau că, comitetele școlare nu aveau bani datorită faptului că sistemul listelor de subscripție se desființase iar primăriile nu mai vărsau cota de 14⁰/₀ prevăzută prin lege. „Și atunci - conchidea revizorul școlar al județului în raportul său către prefect - clasele vor rămâne neîncălzite în toiu iernii și necurățate, copilașii vor fi obligați să vie cu brațul cu găteje să desmorțească soba clasei și vor fi puși să măture cu mâinile înghețate”¹⁵. Greutăți materiale mari avea de înfruntat în această perioadă chiar și Liceul "Traian" care, din cauza anulării subvențiilor de la stat și comună, era în situația de a desființa toate clasele B, direcția arătând într-un raport către primăria orașului că pe seama comitetului școlar rămăsese întreaga întreținere materială, plata personalului de serviciu și a orelor suplimentare, din care cauză acesta datora peste 470 000 lei drept taxe pentru apă și alte servicii, restante din anii 1929-1933. Pentru a ieși din această criză direcția liceului adresa o vibrantă scrisoare foștilor elevi, recunoscuți oameni de cultură și politici (C. Rădulescu-Motru, C. Kirițescu, I. Bratu, I. C. Petrescu, E. Bucuța, dr. C. Angelescu, G. Ionescu Șișești, St. Ciortan, Ilie Purcaru, V. Rădulescu etc.) cerându-le să-i vină în ajutor. Situația semnalată pentru Liceul „Traian” era însă caracteristică la întreaga rețea de învățământ secundar din Turnu Severin, cunoscuta monografie a orașului, apărută în acea perioadă, arătând că în anii 1928-1933 numărul elevilor acestor școli scăzuse cu 1/3 (de la 3 199 - la 2 230), cele mai mari reduceri înregistrându-se la Liceul „Traian”, Liceul de Fete, Școala comercială elementară și, în măsură mai mică, la Școala profesională, Școala normală de fete, Școlile industriale 1 și 2 și Institutul "Sf. Maria”¹⁶.

¹⁴ ibidem, f. 265

¹⁵ ibidem, ds. 172/1931, f. 46

¹⁶ ibidem, ds. 2/1930, f. 291, 326-327

Tabloul sumar al situației școlii în această perioadă nu ar fi complet dacă nu am aminti situația precară a cadrelor didactice. Numărul mic de învățători (se aprecia că mai erau necesare înființarea a cca. 50 de posturi noi) precum și șomajul care afecta o parte din cadrele didactice, constituiau impedimente greu de depășit. Cu toate acestea slujitorii catedrei nu-și precupețeau eforturile pentru luminarea celor mulți, pentru ridicarea spirituală a poporului. În acest sens sunt elocvente datele cuprinse într-un chestionar din anul 1933, privind situația școlii în care se menționează că 14 școli din județ aveau muzee, iar 28 sate aveau, alcătuite monografii (din care 6 publicate), că existau 186 biblioteci școlare conduse de învățători (ele dețineau 66 896 volume), alături de care funcționau 67 de biblioteci populare (32 pe lângă căminele culturale). În județ funcționa o societate corală la Strehaia, o fanfară și 9 coruri bisericești la Vinjuleț, 6 cămine culturale afiliate Fundației Culturale Regale și 26 cămine independente¹⁷.

În domeniul răspândirii cunoștințelor, același chestionar menționează șezători săptămânale la 2 școli primare din Turnu Severin și 62 școli rurale (la acestea din urmă mai ales iarna) precum și un număr de 42 cercuri culturale, acestea fiind apreciate ca prilej de emulație pentru învățători și mijloc de îndrumare a sătenilor. În afara cercurilor culturale și a revistei asociației nu existau însă alte mijloace de perfecționare a învățătorilor, revizoratul recunoscând că se simțea lipsa conferințelor generale învățătorești. În darea de seamă menționată se arată că iarna se organizau șezători în majoritatea școlilor și că „Învățătorii se întrec în a procura sătenilor, mîcar o dată pe săptămână, clipe de petrecere cu folos și de adevărată înălțare sufletească”¹⁸.

Nu putem încheia succinta prezentare a situației învățământului mehedintean din anii crizei economice fără relevarea câtorva dintre trăsăturile sale definitorii.

În primul rând documentele ne vorbesc de situația materială grea în care se aflau școala și slujitorii ei, concretizată prin lipsa de locații și condițiile precare în care se desfășura activitatea didactică în majoritatea satelor județului.

Se adaugă la aceasta nepăsarea sau neputința autorităților locale care nu făceau aproape nimic pentru rezolvarea situației. În plus, datorită lipsurilor de tot felul a sărăciei generale agravate de criză, o parte însemnată a copiilor de vîrstă școlară nu putea să frecventeze școlile. Din aceleași cauze se înregistrează și un indice scăzut de promovabilitate la cursul primar și mai ales la cel

¹⁷ ibidem, ds. 171/1931, f. 265

¹⁸ ibidem, f. 266

complimentar (în anul școlar 1931-1932, spre exemplu, au terminat clasa șaptea 461 elevi, din 8323 înscriși la cursul complementar)¹⁹

În privința personalului didactic se constată insuficiența acestuia (majoritatea școlilor aveau numai 1-2 posturi, revenind mai mulți elevi pe un învățător decât norma stabilită) precum și mijloacele reduse ce le aveau la dispoziție pentru perfecționarea profesională și realizarea unei instrucții moderne și eficiente.

Cu toate acestea se constată din numeroase documente că învățătorii sunt animați permanent de dorința de a contribui la propășirea spirituală a maselor, desfășurând pe lângă munca de la catedră și o intensă activitate culturală prin intermediul bibliotecilor și cursurilor de adulți, a șezătorilor, cercurilor și căminelor culturale, precum și altor forme specifice epocii. Într-un cuvânt ei se considerau luminători ai poporului din rândul căruia se trăgeau, neprecupețând nici un efort pentru transpunerea în practică a nobilei lor misiuni. Aceasta le era menirea, și ei erau conștienți de ea, lucrând cu râvnă, în pofida greutăților de tot felul, ca sămânța cunoașterii să rodească²⁰.

¹⁹ ibidem, ds. 181/1932, f. 49

²⁰ Cercurile culturale își desfășurau activitatea o dată pe lună, pe grupe de școli și în ședințe publice (ibidem, ds. 171/1931, f. 266-267)

The hospitals from Craiova during the First World War This work presents the way in which the hospitals from Craiova were organized and how they functioned during the First World War. Thus, they were divided into hospitals of the first, second, third and fourth categories. Those belonging to the first category were or were about to be ready to receive the first wounded and sick soldiers immediately after the war broke out, offering all the comfort and medical assistance of any kind. Second category hospitals were prepared to receive patients in about 20 days after the beginning of the war. In addition to this, third-category hospitals could offer treatment to the less seriously-wounded, whereas those from the fourth category such as the one from Isalnita were for more serious cases. They were open for all those sick and battle-scarred soldiers sent from all the other hospitals, who were in need of complete rest before returning on the battlefield. The branch of "The Red Cross" from Craiova offered all its support to these hospitals.

Key words: hospital, Craiova, WWI, The Red Cross, German occupation.

Cuvinte cheie: spital, Craiova, Primul Razboi Mondial, Crucea Rosie din Romania, ocupatie germana

Încă din anul 1915 se prevedea în Regulamentul de organizare al orașelor ca pe lângă spitalele fixe - Spitalul Militar, Spitalul "Filantropic", Spitalul Th. I. Preda și Spitalul de Contagioși - să fie înființate spitale temporare în localuri precum: licee, gimnazii, azile, hoteluri, mănăstiri etc., acestea fiind împărțite la rândul lor în mai multe categorii¹.

Repartizarea răniților sau bolnavilor în aceste localuri urma să se facă la infirmeria de gara, unde se ținea un registru special².

Personalul necesar îngrijirii răniților și bolnavilor se compunea din medici și farmaciști, iar personalul sanitar inferior era compus din doamne de la Societatea "Crucea Roșie", institutoare, eleve, călugărițe care urmau să fie adunate la centrele spitalicești și să li se dea de către medicii respectivi noțiuni elementare pentru îngrijirea bolnavilor³.

Filiala Craiova a Societății "Crucea Roșie" a oferit tot sprijinul sau acestor spitale⁴.

În 25 noiembrie 1915, Comitetul Central Sanitar a organizat următoarele spitale în Craiova: Spitalul "Filantropic", nr. 17; Spitalul Militar, nr. 18; Institutul de fete gradul II, nr. 19; școlile Traian și Matei Basarab, nr.20; Școala secundara de fete Elena Cuza, nr. 21; Școala normală de învățători, nr. 22; Institutul de fete "Sfânta Maria", nr. 23; Liceul "Carol", nr.

¹ ANSJ. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, serviciului administrativ, dosar 20/1915, f.123

² ANSJ. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, serviciului administrativ, dosar 45/1915, f.49

³ Ibidem, f.52

⁴ Ibidem f.90

24; Clubul "Tinerimea" și Cinema Apollo, nr. 25; Banca Comerțului, nr. 26; Sala Bellevue, nr. 27; Școala normală de învățătoare⁵, nr. 28.

Din punctul de vedere al pregătirii pentru spitalizare acestea se împărțeau în următoarele categorii:

- Categoria I-a: cele care urmau să fie gata în prima zi de mobilizare să primească imediat răniți și bolnavi, având tot confortul și ajutorul medical de orice natură. Spitalele care funcționau în timp de pace și care urmau să fie destinate acestui scop intrau cele dintâi în această categorie:

- Spitalul "Filantropic", nr. 17, chirurgie mare;
- Spitalul Militar, nr. 18, chirurgie mare.

Din aceeași categorie făceau parte și :

- Spitalul comunal, nr. 20, organizat de doamna Lucia Romanescu, chirurgie mică
- Spitalul Crucii Roșii, nr. 21, chirurgie mică,
- Infirmeria de gară Craiova.

Din categoria a II-a făceau parte la 14 iulie 1916, următoarele spitale:

- Spitalul de la liceul "Carol", nr. 24, chirurgie mică, cu anexa sa de la Institutul Otetelișanu.
- Spitalul de la Cinema Apollo, nr. 25, cu anexa de la Clubul Tinerimea, pentru medicina internă.
- Spitalul de la Banca Comerțului nr. 26, chirurgie mică;
- Spitalul de la Bellevue, nr. 26, chirurgie mică;
- Spitalul de la Școala normală de fete, nr. 28, medicină internă.

Toate aceste spitale de categoria a II-a s-au improvisat prin mijloace locale putând fi chiar cu paturi comune, ridicate sau nu de la pământ și fiind gata după maximum 20 de zile de la mobilizare.

Spitalele de categoria a III-a erau amenajate prin mijloace improvizate și puteau primi bolnavii și răniții mai ușor, care nu necesitau un tratament special:

- Spitalul de la Institutul Pedagogic, 60 paturi
- Spitalul de la Pensiunea Hagi Preda, 60 paturi
- Spitalul de la Cinema Modern, 70 paturi cu anexa de la Clubul Tinerimea.

Acestor spitale nu li s-a hotărât specialitatea⁶.

Spitalele de categoria a IV-a, precum cel de la Ișalnița, erau spitale de convalescenți care primeau neapărat pe toți bolnavii și răniții care se puteau trimite de la celelalte spitale și aveau nevoie de un repaus pentru completa lor restabilire, înainte de a se întoarce pe front sau a se duce, prin reforma la vatră.

În general, spitalele se conduceau după regulile din timp de pace, având fiecare administrație proprie sau unificându-se.

⁵ Ibidem. f.157

⁶ Ibidem, f.262

Repartizarea pe spitale a răniților și bolnavilor sosiți în interior la un centru de spitalizare se făcea la gară de către delegatul Comitetului regional de acțiune.

Transportul de la punctul de debarcare până la spitale se realiza cu trăsură, tramvaie, automobile, ambulanțe etc. fiind organizat de Comitetul regional de acțiune. Transportul cu brațele prin târgi, ori susținând rănitul, nu era îngăduit decât excepțional dacă se aflau în imediata apropiere de localul spitalului⁷.

În 1916, la spitalele din Craiova erau repartizați următorii medici:

- Poenaru Adrian, chirurg-șef la spitalul nr.17 și consultant la spitalele nr.19, 20, 23, 26, 27.
- Elian I., medic-șef la Spitalul Militar, nr.18
- Mandler Mihai, chirurg la spitalele nr.26 și nr.27, precum și la infirmeria de gară.
- Gruescu C., chirurg-șef la Spitalul Militar, nr.18, la spitalul nr.24 și chirurg consultant la spitalele nr.21, 22, 41.
- Elias S., din București, chirurg-ajutor al precedentului,
- Canciulescu Mihai, chirurg la spitalul nr. 20
- Lempp Elena, chirurg la spitalele nr.21 și 41 (școala catolică), ambele spitale aparținând Crucii Roșii
- Papinian I., chirurg la spitalul nr.22
- Pesicu C., chirurg la spitalele nr.19, și nr.23
- Augustin Ioan, medic-șef la spitalul nr.25 și consultant la toate serviciile medicale.
- Iliescu Andrei, medic-șef la spitalul nr.28.
- Nicolaid N., medic la spitalul nr.22.
- Mileticiu George, alienist-șef la spitalul nr.326 (Madona-Dudu) și la secția de boli nervoase (100 paturi) de la spitalul nr.22.
- Alexandrescu C., alienist-ajutor al precedentului.
- Dr. Antonini, medic-șef al întregului spital nr.22.
- Vainberg Martini, medic regimentele de artilerie;
- Radulian M., medic tabara de la Ișalnița
- Cohn, dentist al spitalelor de la Garnizoana Craiova⁸.

În privința personalului sanitar inferior, Comitetul Central a decis să fie de 12%, din care 7% a fost recrutat numai din femei cu vârsta de maximum 40 de ani. Au fost recrutate numai acele femei care nu aveau copii de îngrijit și care nu erau angajate⁹. Acest personal inferior mai era compus din doamne de la Crucea Rosie, institutoare, eleve, călugărițe care urmau să fie adunate la centrele spitalicești și să li se predea de către medicii respectivi noțiuni elementare pentru îngrijirea bolnavilor.

Astfel, la 3 mai 1916, au fost medaliați cu răsplata muncii clasa I pentru învățământ următorii medici de la: Spitalul Comunal al Doamnelor din

⁷ Ibidem, f.53

⁸ ANSJ Dolj, fond Prefectura județului Dolj, serv. ad-tiv, dosar 38/1916, f.76

⁹ Ibidem, f.106

Crucea Roșie, inaugurat la 12 noiembrie 1915 și recunoscut la 18 noiembrie 1915, medicul sublocotenent Grigore Alexandrescu; de la Spitalul Militar medicul colonel Buta Ioan, medicul colonel Potarcă Iacob, medicul colonel Ionescu, medicul căpitan Bălăcioiu, medicul căpitan Baculescu, medicul locotenent Cretzoiu Romulus¹⁰.

În ceea ce privește finanțarea spitalelor Consiliul Comunal din Craiova a hotărât în ședința din 1 septembrie 1916 să cedeze veniturile moșiei Moțăței Ministerului de Război, deci Comitetului Central Sanitar, pentru a fi repartizate Spitalelor Militare permanente și temporare pe toată durata războiului. În primul an urma a se da Spitalului Militar din Craiova jumătate din aceste venituri pentru completarea racordului canalizării acestui spital și alte îmbunătățiri în curs de executare. Orașul Craiova a contribuit cu sume însemnate pentru organizarea acestui spital, care avea 300 de paturi complete, precum și toate cele necesare farmaciei. A construit apoi 4 băi, sobe, a introdus apa, energia electrică. În afară de aceasta, s-a organizat într-un local din apropierea spitalului o cantină pentru copiii mobilizaților cu care s-au cheltuit anual 20 000 lei¹¹.

În data de 10 decembrie 1916, președintele Comitetului Central Sanitar lași declara că în data de 17 noiembrie 1916, în urma deplasării sale la Galați, a găsit mutate în acest oraș 3 spitale din Craiova, și anume:

- Spitalul Militar nr.18 (permanent) cu 120 de paturi;
- Spitalul nr.22 instalat la hotel Metropol, cu 200 de paturi;
- Spitalul nr.20 Comunal instalat într-o secție a Spitalului Siret nr.6.

În data de 25 februarie 1917, Comandatura germană a ordonat, prin medicul-șef al Spitalului Militar German, Spitzer ca toate spitalele românești să fie concentrate într-un singur local, la Cazarma Regimentului nr.1 Dolj. Ordinul trebuia executat până la 15 martie 1917. Astfel, la 28 februarie 1917, Prefectura județului Dolj îl informa pe președintele Comisiei Administrative Județene, că în urma vizitării localului precizat s-a constatat că acesta se putea amenaja în scopul urmărit, avea însă nevoie de reparații importante, care urmau să fie stabilite ulterior de către un specialist¹². Din ordinul aceluiași Spital Militar German, secția civilă din Spitalul "Filantropic" a fost mutată într-un alt local, la "Frații Buzești", dar aici bolnavii nu erau îngrijiți corespunzător, lipsind personalul medical.

Administratorul general al Crucii Roșii, filiala Craiova anunța în data de 12 aprilie 1917 că în urma ordinului primit de la Comandatura Germană au fost evacuate toate spitalele ocupate de către răniții și bolnavii prizonieri romani, cu excepția Spitalului "Filantropia". Mutarea în noul local s-a efectuat în perioada 15-21 martie 1917¹³.

Pe lângă numărul total de bolnavi și răniți aflați în cele 5 spitale ale Crucii Roșii, la 28 februarie 1917, și anume 1207, au intrat până la 20 martie 1917-633 de bolnavi. Au ieșit vindecați 804. Au murit 109.

¹⁰ ANSJ Dolj, fond Primăria orașului Craiova, serv. ad-tiv., dosar 149/1916, f.2

¹¹ ANSJ Dolj, fond Primăria orașului Craiova, serv. ad-tiv., dosar 112/1916, f.34

¹² ANSJ Dolj fond Prefectura județului Dolj, serv. ad-tiv., dosar 106/1916, f.9

¹³ ANSJ Dolj, fond Primăria orașului Craiova, serv. ad-tiv., dosar 1/1917, f.122

La 21 martie 1917, în spitalele care aparțineau Crucii Roșii au rămas 927 de bolnavi repartizați în modul următor:

- în Spitalul Crucea Roșie, nr.21- 188 de bolnavi;
- în Spitalul Anexa nr.41- 69 bolnavi;
- în Spitalul "Madona Dudu" nr.24- 167 de bolnavi;
- în Spitalul "Sfânta Maria" nr.23- 118 bolnavi;
- în Spitalul "Filantropic" nr.17- 385 de bolnavi¹⁴.

Comandatura Germană a hotărât ca Spitalul "Filantropic" să rămână numai ca spital de boli contagioase, la 22 martie 1917 fiind evacuați o parte dintre bolnavii aflați acolo la Spitalul Crucii Roșii de la Cazarma Regimentului nr.1 Dolj. În urma acestei evacuări la Spitalul " Filantropic" au rămas 319 răniți, acest spital trecând exclusiv în sarcina Comisiei Administrative a districtului Craiova.

În data de 3 august 1917 la Spitalul " Filantropic" din Craiova se găseau 325 de răniți, iar 6 ofițeri se aflau sub tratament. Pentru îngrijirea medicală a spitalului au fost detașați de către Comandatura Germana 4 medici, personalul spitalului însumând 54 de persoane¹⁵.

La 5 decembrie 1917, Serviciul Sanitar îl înștiința pe primarul Craiovei că în Spitalul de boli contagioase erau internați peste 30 de bolnavi de tifos exantematic.

În ceea ce privește hrana bolnavilor, nu se putea elibera nimic fără autorizația Comandaturii Germane, bolnavii din Spitalul "Filantropic" neavând suficientă hrană.

De asemenea paturile fiind insuficiente s-au folosit paturi (pilote) confecționate din hârtie, din ziarele colectate de la cetățeni și din Monitoarele Oficiale mai vechi de 5 ani ale primăriilor rurale și urbane¹⁶.

Deși au lucrat în condiții grele de război, și chiar sub ocupație germană, medicii și tot personalul auxiliar din spitalele din Craiova s-au străduit să-și depășească limitele și să salveze cât mai multe vieți.

Bibliografie:

Arhivele Naționale Serviciul Județean Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul administrativ, dosar 20/1915, f.123; dosar 45/1915, f.49, 52, 53, 90, 157, 262; dosar 38/1916, f.30, 76, 106; dosar 106/1916, f.9

Arhivele Naționale Serviciul Județean Dolj, fond Primăria orașului Craiova, Serviciul administrativ, dosar 112/1916, f.34; dosar 149/1916, f.2; dosar 1/1917, f.122; dosar 39/1917, f.15, 22

¹⁴ ANSJ Dolj, fond Primăria orașului Craiova, serv. ad-tiv., dosar 39/1917, f.15

¹⁵ ANSJ. Dolj, fond Primăria orașului Craiova, serviciului administrativ, dosar 39/1917, f 22

¹⁶ ANSJ. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, serviciului administrativ, dosar 38/1916. f.30

PROIECTUL CONSOLIDĂRII CAPELEI ȘI TURNULUI CETĂȚII MEDIEVALE A SEVERINULUI (1966)

Tudor Rățoi

The project of the Chapel and Tower consolidation belonging to the Mediaeval Fortress of Severin The article presents the tehcnical documentation of the partial consolidation belonging to the Severin' s Mediaeval Fortress in 1966, an important reference monument from the south-west part of Romania.

The main goal of the project was not to integral restore and consolidate the monument but only the reinforcement of the chapel and tower, the beneficiary being the "Iron Gates" Regional Museum. Accomplished after 1966, the project' s result was the reinstate of the Severin Fortress in the touristic circuit, but also the historical search and knowledging , opening a direction that should be followed in our days, too.

Key word: historical monument, Severin Fortress, Chapel, Turnu Severin, project, restoration

Cuvinte cheie: monumente istorice, Cetatea Severinului, capelă, proiect, restaurare

Cetatea medievală a Severinului face parte dintre monumentele istorice cunoscute ale părții de sud-vest a României, fiind o fortăreață ridicată pe malul Dunării, la circa 500 m vest de castrul roman, băile romane și podul lui Traian de la Drobeta, construcția și evoluția sa istorică comportând încă incertitudini, din cauza cercetării insuficiente¹.

În secolul al XIX-lea, Teohari Antonescu a localizat-o pe Columna lui Traian, unde a identificat-o cu o cetate dacică. Cercetări mai amănunțite a efectuat, începând cu anul 1936, Alexandru Bărcăcilă, apoi Mișu Davidescu. Foarte probabil, cetatea a fost ridicată în mai multe etape, greu de precizat sub aspect cronologic. Existența sa a durat din secolul al XIII-lea până la 1524, când a fost cucerită de turci. Așezarea ei aici s-a datorat valorii strategice a locului, situat pe drumul ce lega, atunci ca și astăzi,

¹ Pentru bibliografie, vezi Al. Slătinescu-Sever, *Cetatea Severinului (Din cele mai îndepărtate vremuri și până în zilele noastre)*. Monografie istorică-socială (Cu speciale referințe în domeniul economic), vol. I, Turnu Severin, 1912, Tipografia și Legătoria de cărți Luiza Cuțui; Al. Bărcăcilă, *Turnu Severin. Trei veacuri de viață medievală*, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1933; Idem, *Cetatea Severinului*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice, București, 1937; Idem, *Cetatea medievală a Severinului. Început de cercetări arheologice* (extras din „Omagiu lui Constantin Kirilescu”), București, „Cartea Românească”, 1937; M. Davidescu, *Monumente istorice din Oltenia*, București, Editura Meridiane, 1964, p. 23-29; Ion Stîngă, *Cetatea Severinului și tezaurul său (secolele XIV-XV)*. Tezaurul de la Dudașul Scelei, Drobeta Turnu Severin, Editura Banatica, Reșița, Drobeta Turnu Severin, 2002; *Dicționarul Enciclopedic al județului Mehedinți* (coordonatori Ileana Roman, Tudor Rățoi), Editura Prier, 2003, p. 99-100.

Europa centrală cu bazinul Dunării de Jos. Această valoare a făcut ca, mult înainte de ridicarea cetății, zona să fi fost disputată între bulgari și unguri. În aceste împrejurări a fost, probabil, înființată de unguri instituția Banatului de Severin, în jur de 1230, primul ban, Luca, fiind atestat în 1233. Marea invazie mongolă din 1241-1242 a tulburat ascensiunea ungurească în zonă, astfel că, după consumarea ei, regii maghiari i-au instalat aici, cu sprijinul papalității, pe Cavalerii Ioaniți, dându-le privilegiile consemnate în Diploma din 1247. Foarte posibil, reședința ioaniților sau una dintre reședințe, ca și în cazul banului, a fost cetatea de la Severin. Ungurii sau poate cavalerii, în numele lor și al papalității, au construit-o în prima fază, după cum rezultă dintr-o scrisoare a regelui Bela al IV-lea din 1254.

Consolidarea formațiunilor politice românești și întemeierea statului feudal românesc de la sud de Carpați au pus cetatea, cu întreruperi, e drept, sub autoritatea acestuia. Intrarea Peninsulei Balcanice sub stăpânire turcească a transformat cetatea în punct strategic important de apărare a creștinătății împotriva pericolului otoman. În această privință, chiar în 1524, anul căderii cetății sub ocupație otomană, del Burgio, nunciul apostolic în Ungaria, consemna că „dacă se pierde Severinul, Transilvania e pierdută și apoi prin Ungaria poți trece fără nici o grijă”. Precedată de căderea Belgradului sub aceeași ocupație, pierderea de către creștinătate a celor două cetăți a dus inevitabil la prăbușirea Ungariei în 1526 și 1541, confirmând premoniția lui del Burgio. Până în acest moment, autoritatea românească asupra cetății se exercitase, poate, în timpul lui Basarab – motivul bătăliei de la Posada fiind stăpânirea lui asupra Țării Severinului – și în mod sigur în vremea domniilor lui Vladislav Vlaicu, Radu I, Mircea cel Bătrân (autointitulat și „al Banatului de Severin domn”) și Mihail I (mort chiar la Severin, în luptele cu turcii).

La începutul secolului al XV-lea, cetatea s-a aflat sub autoritatea lui Pippo Spano, însărcinat în 1425 de Sigismund de Luxemburg să rezidească, să refacă și să restaureze castrul regal maghiar de aici. Iancu de Hunedoara va fi și el ban de Severin în 1438, dând expresie cu personalitatea și faptele sale unuia dintre ultimele momente de glorie ale cetății. Intrarea ei sub stăpânire otomană în 1524 a dus la încetarea valorii și atributelor sale de până atunci.

Astăzi, cetatea Severinului, restaurată parțial, este unul dintre monumentele istorice importante ale zonei.

Când și cum a fost ea restaurată constituie subiectul comunicării de față, care își propune nu numai atât, ci și să atragă atenția asupra nevoii de continuare a efortului restaurator, odată cu cel de punere în valoare a unui monument ale cărui valențe istorice și turistice sunt indiscutabile într-un context caracterizat, între altele, de vecinătatea imediată a vestigiilor castrului roman, băilor romane și a podului lui Traian de la Drobeta.

Restaurarea și consolidarea Cetății Severinului în ipostaza actuală datează de la jumătatea deceniului șapte al secolului trecut. Proiectul în

referire a fost lansat în anul 1966, fiind avizat la 20 mai² de către o comisie tehnică interioară³ a Direcției Sistemalizare - Arhitectură și Proiectare a Construcțiilor din cadrul Sfatului Popular al regiunii Oltenia.

De precizat că proiectul menționat a avut ca obiect nu restaurarea și consolidarea integrală a monumentului, ci doar consolidarea *capelei* și a *turnului* cetății medievale, beneficiarul fiind muzeul amintit, sub a cărui custodie și administrare se găsea monumentul.

Șeful proiectului a fost conductorul arhitect Radu Doșianu. În această calitate el a întocmit memoriul justificativ aferent, un document surprinzător de succint, reținând doar câteva date de ordin istoric privind cetatea, între care faptul că aceasta a fost „clădită în secolul al XIII-lea de către Cavalerii Ioaniți, iar în urma distrugerilor provocate de invazia otomană în secolul al XIV-lea au pierit majoritatea construcțiilor de peste nivelul solului”. Memoriul menționa, de asemenea, că „s-au păstrat numai zidurile de parament de la incinta cetății, iar în interior, ca obiective mai importante, ruinele capelei de rit romano-catolic și un zid al turnului dinspre nord-est denumit impropriu Turnul lui Sever și devenit astfel însemnul heraldic al orașului Turnu Severin”⁴.

Invocând documentele de arhivă, fără a le preciza în vreun fel, memoriul observa cum conservarea „acestui rest din turn a fost o preocupare a edililor orașului încă din anul 1833, când s-au pus și temeliiile noului oraș”. La data elaborării proiectului, în 1966, monumentul prezenta însă „un grad avansat de degradare a zidurilor ... impunându-se consolidarea și conservarea urgentă pentru a preîntâmpina ca aceste degradări să ducă la desființarea monumentului de pe urma influențelor destructive provocate de intemperii”⁵.

Consolidarea urma să se facă pornind de la „date precise”, obținute „de pe o gravură datând de la jumătatea secolului al XIX-lea despre aspectul, proporțiile și configurația ruinei turnului din acea vreme” (sic!), repere în funcție de care documentația propunea „supraînălțarea ruinei”, cum se prezenta ea în 1966, evident, „cu toate măsurile” ce se impuneau ca efect al „acestei operațiuni”⁶.

În prealabil, se obținuse „o consultare” din partea Direcției Monumentelor Istorice din cadrul C.S.C.A.S.⁷ privind lucrările de executat,

² Arhivele Naționale Drobeta-Turnu Severin, fond Întreprinderea de Prestații, Construcții și Fond Locativ Turnu Severin, dosar nr. 1/1966, 31 f. (inclusiv planșe și fotografii)

³ Membrii comisiei au fost: ing. Cristinel Bădescu, director tehnic, președintele comisiei, iar ca membri, ing. Paul Simionescu, director tehnic adj., ing. Florea Barbu, ing. Nicolae Penu, ing. Octavian Nistor, arh. N. Pencioiu, ing. Paul Jinca, ing. Const. Trofimov și arh. Iancu Atanasescu. De asemenea, ca invitat, a participat și prof. Mișu Davidescu, directorul Muzeului Regiunii Porțile de Fier din Turnu Severin (Ibidem, f. 1)

⁴ Ibidem, f. 4

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

⁷ Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă Socialistă

documentația întocmită respectând „în totul” recomandările făcute de comisie⁸.

Toate lucrările necesare, stipulate în memoriul tehnic al documentației, au fost repartizate pe capitolele corespunzătoare celor două părți ale monumentului – capela și turnul -, în conformitate cu normele din devizul tip EpC/1963, și au căzut în sarcina Întreprinderii de Prestații Construcții Fond Locativ (I.P.C.F.L.) Turnu Severin.

La capelă, s-au prevăzut efectuarea de săpături și evacuarea pământului pentru descongestionarea obiectului, pe o adâncime de 0,20 m, asigurându-se, totodată, scurgerea naturală spre exterior a apelor din precipitații și îndepărtarea lor de lângă monument. Pe lângă săpături, s-au prevăzut subzidirii prin plombe, la zidăria din piatră brută de carieră și la zidăria din moloane brute sau cioplite, precum și la zidăria de cărămidă în brâuri aparente, subzidirile fiind dublate de operațiunea de rostuire. N-a fost uitată execuția unei șape de protecție din beton armat marca B 90 în grosime de 4-5 cm, armat cu oțel beton de 6 mm, în ochiuri de 20/20 cm, tencuite cu mortar de ciment pe crud și sclivisite. S-a avut, de asemenea, în vedere, la acest capitol, ca, la cererea specialiștilor și pe bază de notă de comandă, să se realizeze, eventual, și o șapă de protecție din bolovani de râu, cu rostuirea acestora prin mortar de ciment sclivisit⁹.

La turnul medieval, s-au proiectat săpături de extindere a fundațiilor contraforților de consolidare și subzidirile acestora cu beton ciclopian în fundații, precum și elevație de completare a contraforților, toate executate astfel încât să fie distincte în raport cu zidăria originală a monumentului. Subzidirile la fundații și elevații aveau să fie făcute din piatră de râu și din moloane brute sau cioplite, cu plombare și rostuirea fețelor văzute. Operațiunea comporta o atenție specială, în sensul curățirii prealabile și înlăturării părților degradate de intemperii, spălarea cu lapte de ciment și rezidirea plombei, protejând-o în timpul prizei cimentului, îndeosebi în primele zile, împotriva arșitei solare. În mod obligatoriu, piatra folosită pentru plombă trebuia spălată și pusă în stare umedă.

Cât privește șapa de protecție, aceasta urma să respecte regulile de execuție stabilite pentru capelă¹⁰.

Ca ordine de execuție, proiectul prevedea ca lucrările să fie deschise de ridicarea unui eșafodaj de siguranță și consolidare, fază urmată de executarea integrală a contraforților. Numai după asemenea operațiuni și numai după efectuarea plombelor de la temelii și nivelul solului, urma să se monteze schela pentru desfășurarea lucrărilor de elevație.

Ca efect al recomandărilor făcute de D.M.I. din C.S.C.A.S., înălțarea turnului la amplitudinea inițială implica folosirea unor casete din beton armat marca B 140, cu pereții de 0,20 m grosime, precum și a două membrane intermediare de consolidare de aceeași grosime. Se prevedea ca

⁸ Arh. Naț. Drobeta-Turnu Severin, loc. cit., f. 5

⁹ Ibidem, f. 6

¹⁰ Ibidem, f. 7

pereții exteriori ai casei să fie executați concomitent cu zidăria, din bolovani de râu – de placaj – rostuiți ulterior cu mortar de ciment cu nisip.

Terminația exterioară, cu fețele realizate conform detaliilor din piesele desenate ale documentației, trebuia acoperită prin șapa de protecție și așezată pe un planșeu de beton armat, tot de 0,20 m grosime.

În ordinea menționată, lucrările urmau să fie executate în cele mai bune condiții tehnice și artistice, de lucrători, meșteri cu experiență și o bună calificare.

Nici o lucrare neprevăzută în deviz nu trebuia făcută fără avizul de necesitate al proiectantului și fără avizul D.M.I. și numai după cuvenita aprobare, lucrările executate în alte condiții rămânând pe seama executantului.

Potrivit devizului, se estima ca lucrările să coste în total 73000 de lei, valuta anului 1966¹¹, din care 67000 de lei pentru construcții și 6000 de lei pentru alte cheltuieli. Pe capitole, toți banii de construcții erau alocați fazei I și 3350 de lei pentru alte cheltuieli. Suma de 1450 de lei revenea părții a II-a pentru supravegheri de lucrări, iar 1200 de lei părții a III-a pentru organizarea de șantier.

Pe obiective și pe lucrări, se prevedeau următoarele costuri: *la capelă*: 717 lei pentru săpături de pământ în spații limitate (42 m.c.), 709 lei pentru evacuarea pământului la 30 de metri prin purtare directă (107 tone), 1056 lei zidărie din piatră brută de carieră sau bolovani de râu până la 2 m înălțime (7,20 m.c.), 498 de lei zidărie din moloane brute sau cioplite din gros la ziduri în elevație cu piatră ecarisată (8,50 m.c.), 209 lei rostuitul fețelor văzute la zidăria de piatră cu rosturi neregulate (opus incertum) – 21 m.p., 1854 de lei rostuitul fețelor văzute la zidăria veche (185 m.p.), 123 lei șapă de protecție din beton armat marca B 90 în grosime de 4-5 cm, inclusiv armătura din oțel beton de 6 mm (44 m.p.), 373 lei protecție peste șapă, din mortar de ciment (71 m.p.), 308 lei zidărie din cărămidă presată format vechi, în brâuri aparente (4,35 m.c.) și 83 de lei supliment pentru zidăria din cărămidă aparentă la fațade¹²; *la turnul cetății*: 342 de lei săpături de pământ în spații limitate pentru fundațiile contraforților de consolidare (20 m.c.), evacuarea pământului la 30 de metri prin purtare directă (51 tone), 2176 de lei beton ciclopian în fundațiile contraforților (20 m.c.), 4738 de lei beton ciclopian în completarea în elevație a contraforților (41 m.c.), 11413 lei subzidire la fundații și elevații din zidărie de piatră de râu (70 m.c.), 1467 de lei zidărie din moloane brute sau cioplite din gros la ziduri în elevație cu piatră existentă (25 m.c.), 357 de lei șapă de protecție din beton armat marca B 90 în grosime de 4-5 cm, inclusiv armătura din oțel beton de 6 mm (24 m.p.), 126 de lei protecție peste șapa din mortar de ciment cu grosime de 1,5-2 cm marca 100/a aplicat pe suprafețe orizontale sau verticale (24 m.p.), 3077 lei beton armat marca B 140 preparat manual și lucrat în casete de supraînălțare a turnului (18 m.c.), 3021 lei cofraje pentru beton armat

¹¹ Ibidem, f. 6

¹² Ibidem, f. 9-10

inclusiv susținerile la case (188 m.c.), 4795 de lei armături din oțel beton pentru beton armat din oțel OL 38 (1440 kg), 4166 de lei schelă din lemn de brad independentă grea până la 18 m înălțime (530 m.p.), 253 de lei pentru o altă schelă dar peste 18 m înălțime (30 m.p.) și 985 de lei sprijiniri grele de ziduri cu contraforți din bile de brad (20 m.c.). Rezulta un total, pe cele două obiective ale lucrării, de 48575 de lei, la care se adăugau: 336 de lei nisip, 48 de lei pietriș, 2774 de lei bolovani de râu, 439 de lei cota de aprovizionare, 468 de lei cota de manipulare, 14425 de lei cheltuieli indirecte, 519 lei beneficiu și 184 de lei rotunjiri¹³.

Pentru volumele de lucrări menționate, se estima, totodată, necesitatea procurării și folosirii următoarelor cantități de materiale: 3400 litri de apă, 146 m.c. de bolovani de râu, 22,10 m.c. bile manele de brad, 114,82 kg cuie, 23800 kg ciment P 300, 1,4 m.c. dulapi de brad, 0,94 m.c. lemn ecarisat, 28 m.c. nisip, 48 m.c. pietriș mărgăritar, 16,78 kg sârmă neagră, 1,88 m.c. scânduri de brad de 2,5 cm, 168 kg scoabe pentru schelă eșafodaj, 0,01 m.c. țărugi de lemn, 1822 kg oțel beton OL 00 și 35 buc. rogojini¹⁴.

Pe coordonatele astfel elaborate, Proiectul consolidării Capelei și Turnului Cetății medievale a Severinului, avizat la 20 mai 1966, a fost pus în operă în perioada următoare. Deși înfăptuit cu unele abateri de la cerințele restaurării unui asemenea obiectiv, mai ales la turn, monumentul medieval severinean a căpătat o înfățișare care l-a făcut apt să fie valorificat sub aspect turistic, nemaivorbind de faptul că s-a progresat sensibil și în direcția cercetării și cunoașterii lui mai nuanțate.

De atunci și până astăzi acțiunea inițiată în anul 1966 a rămas singulară prin anvergură și efecte. Fiind vorba, însă, despre o intervenție cu scopuri și resurse limitate și programatic parțială, atât reabilitarea cât și continuarea cercetării și înmulțirea cunoștințelor despre Cetate rămân și pe mai departe sarcini constante, la care factorii responsabili - administrativi și din domeniile muzeologiei, restaurării, arheologiei și istoriei - sunt chemați să participe, păstrând integral nealterate originalitatea, autenticitatea și, îndeosebi, securitatea vestigiilor.

¹³ Ibidem, f. 10-11

¹⁴ Ibidem, f. 21

PROPUNERI DE PERFEȚIONARE A MECANISMELOR DE COLABORARE INTRA - ȘI INTERINSTITUȚIONALE DIN PERSPECTIVA PIEȚEI CULTURALE. PRODUSUL CULTURAL - BUN ECONOMIC

Adina Gherban

Cultura are în general o mare importanță pentru orice stat. Această importanță este atât de natură spirituală, cât și materială, cultura constituindu-se într-un sector economic distinct. Pentru a fi productiv și creativ din toate punctele de vedere, libertatea de mișcare și de exprimare a celor implicați, precum și a concurenței trebuie să fie garantate și asigurate de statul în cauză.

Trebuie totuși avute în vedere produsele și serviciile aparte oferite de acest sector. Piața culturală nu se poate supune în totalitate regulilor liberei concurențe, anumite aspecte / produse / artiști trebuie protejați și / sau încurajați. Diversitatea ofertei se poate restrânge uneori datorită concurenței și a anumitor aspecte legate de public. Societatea și chiar statul trebuie să prevină astfel de situații pentru a nu sărăci orizontul cultural. Diversitatea culturală ar trebui susținută în principal prin ajutor public și inițiativă privată, mai ales dacă avem în vedere state care se confruntă cu situații economice generale mai puțin stabile și înfloritoare. Acestea nu au suficiente resurse materiale pentru susținerea financiară a culturii și a artiștilor sau a diferitelor categorii profesionale implicate, având de satisfăcut în primul rând necesități economice, dar statele respective, prin instituțiile sale publice, sunt răspunzătoare moral. Astfel statul este dator să înființeze și să supravegheze cadrul organizatoric și legislativ care să asigure dezvoltarea culturală precum și preservarea și transmiterea valorilor deja create de o comunitate.

Politicile naționale precum și tratatele internaționale, la care și România este parte, promovează diversitatea și dezvoltarea culturală. În cazul țării noastre, finanțarea preponderentă vine (încă) de la bugetul statului. Cu toate că există o lege a sponsorizării, inițiativele și susținerile private sunt încă reduse, atât ca număr, cât și valoric.

Patrimoniul cultural este văzut atât de către guvernul României, cât și de Uniunea Europeană ca un factor important al calității vieții. El poate fi însă și o sursă de venit importantă. Există numeroase țări, pe diferite continente, ale căror venituri provin cu precădere din activitățile turistice generate de patrimoniul cultural de care dispun. Numeroasele lucrări de consolidare, restaurare, preservare, cercetare, amenajare și/sau prezentare a patrimoniului cultural au diverse implicații economice. Astfel este necesară educarea unui număr însemnat de specialiști în domenii variate. Existența unui patrimoniu cultural important din punct de vedere calitativ și/sau cantitativ generează numeroase investiții, din cele mai diverse, și duce la crearea unui mare număr de locuri de muncă, permanente sau temporare. Acest fenomen duce la creșterea

încasărilor la bugetul local și creșterea nivelului de trai al locuitorilor din regiunea respectivă. De asemenea, crește atractivitatea zonei, deci și numărul de turiști din țara respectivă sau de turiști străini.

Produsul cultural este materializarea ofertei instituțiilor care au în proprietate sau administrare patrimoniul cultural, este forma sub care publicul larg beneficiază de diferitele componente ale patrimoniului. Produsul oferit publicului spre achiziție, vizionare sau cercetare de către instituțiile care gestionează patrimoniul cultural poate fi: un bun sau ansamblu de obiecte patrimoniale, un serviciu, un program, activități în slujba societății sau a unor grupuri particulare, volume de documente sau studii etc. În scopul atragerii clienților, produsul oferit trebuie să fie conform cu nevoile și așteptările publicului și / sau ale comunității locale. Pentru a se asigura calitatea, deci satisfacerea clienților și a vizitatorilor, produsele oferite trebuie să țină cont în primul rând de particularitățile și exigențele patrimoniului cultural. De asemenea, pentru a proiecta un produs corespunzător de patrimoniu cultural, este necesară înțelegerea comportamentului publicului vizat, a nevoilor, problemelor cu care acesta se confruntă, precum și a dorințelor sale care vor fi satisfăcute prin consumul de produse culturale.

Produsul de patrimoniu cultural poate fi finanțat din surse interne sau externe, publice sau private. Finanțarea produselor culturale în general ar trebui să fie considerată o datorie etică și socială pentru orice persoană fizică sau juridică. Statul trebuie să stimuleze acest fenomen, atât prin alocarea unor resurse financiare importante pentru acest sector, cât și printr-o legislație favorizantă, cum ar fi o lege a sponsorizării adecvată.

Sursele interne publice sunt în principal administrația publică locală, precum și Ministerul Culturii și Patrimoniului Național. Ele au un rol important fiind principalii finanțatori, cel puțin până în prezent. Sursele interne private sunt ONG-uri, diverși agenți economici locali sau naționali, persoane fizice doritoare și care au posibilitatea de a dona bani în scopul dezvoltării și prezentării corespunzătoare a patrimoniului cultural ș.a. Sursele externe pot fi de asemenea publice sau private. În prima categorie se încadrează diferite organisme internaționale precum Uniunea Europeană sau Banca Mondială. Sursele private externe sunt: ONG-uri, corporații multinaționale sau persoane private. Se constată implicarea tot mai importantă în susținerea activităților culturale și reabilitarea patrimoniului cultural material a firmelor transnaționale și a fundațiilor. Mai slabă implicare a persoanelor fizice și juridice românești nu este justificată, credem noi, prin lipsa de interes a acestora ci, în general, prin posibilitățile financiare mai reduse. O contribuție la această situație are și existența unui spirit civic relativ mai scăzut și lipsa unor politici consecvente în această direcție.

În condițiile în care fondurile publice sunt limitate, sursele private trebuie să se implice mult mai mult în finanțarea culturii. Din acest punct de vedere un rol important revine statului, care ar trebui să stimuleze mai mult fenomenul de sponsorizare al culturii. Principalele motive pentru care

agenții economici ar sponsoriza cultura sunt: asocierea imaginii companiei cu diverse ramuri artistice, notorietatea și publicitatea, scutiri de taxe și impozite. De asemenea, mai există și situații în care patronul sau directorul unei societăți comerciale este interesat personal în cultură, acest fapt putând determina sponsorizarea unor proiecte sau produse culturale, deși avantajele firmei nu sunt atât de mari comparativ cu situația în care fondurile respective s-ar investi sau ar fi utilizate pentru sponsorizarea unui alt gen de proiect sau activitate.

Finanțarea privată se poate materializa în sponsorizări, burse, proiecte de cercetare sau donații. Agenții economici tind să acorde mai multe sponsorizări, pentru care solicită în schimb promovare pe anumite piețe, în timp ce alte instituții private acordă mai multe burse sau finanțează proiecte de cercetare. Donațiile cele mai multe vin din partea unor persoane fizice care sunt interesate personal de anumite domenii ale culturii sau proiecte din această sferă.

Patrimoniul cultural național poate deveni și trebuie să se constituie într-un obiectiv turistic important atât datorită particularităților și interesului intrinsec pe care îl prezintă, cât și datorită creșterii continue a turismului în scopuri culturale, legat de cunoașterea trecutului propriu sau al altor culturi/civilizații. În multe situații călătoria turistică are ca motivație principală recreerea, însă turiștii pot să profite de sejurul într-o anumită regiune și pentru a se instrui, a-și satisface curiozități de ordin cultural. Această situație face ca patrimoniul cultural să fie o importantă resursă turistică, existența lui ducând la creșterea potențialului turistic al unei zone.

Satisfacerea acestora se face prin apelarea la forme diverse de turism cultural. Majoritatea dintre acestea au ca resursă patrimoniul cultural național, precum și programe care integrează și componente ale patrimoniului material. Pentru a se constitui însă într-o atracție majoră, patrimoniul cultural trebuie să fie amenajat corespunzător, atât din perspectiva dezvoltării durabile (a păstrării sale în bune condiții, îmbogățirii și transmiterii generațiilor următoare), cât și din cea a turistului. Valorificarea patrimoniului cultural ca resursă turistică, amenajarea sa corespunzătoare implică responsabilitate culturală, științifică, morală și respectarea eticii. Însemnătatea diferitelor elemente componente ale patrimoniului cultural ar putea crește printr-o amenajare corespunzătoare.

Patrimoniul cultural ca resursă turistică nu ar aduce beneficii numai agentului de turism sau populației din apropiere, prin încasările care s-ar realiza sau diferitele amenajări logistice necesare, amenajări care ar putea fi folosite și de localnici. De asemenea, beneficiile turiștilor nu s-ar limita numai la o îmbogățire culturală și spirituală. Patrimoniul bine gestionat și prezentat publicului poate îndeplini diferite funcții sociale importante: de educare, de cercetare, îmbogățire social-culturală a comunității prin aflarea și facerea cunoscută a istoriei acesteia, păstrarea, recondiționarea și dezvoltarea vestigiilor trecutului. Ideal ar fi ca aceste

realizări de natură spirituală să se combine cu performanțe economice care să ducă, eventual, la autofinanțare.

Pentru a fi o resursă turistică cu un impact important asupra unei game variate de turiști, patrimoniul trebuie amenajat corespunzător. Dezvoltarea societății de agrement, precum și alți factori de natură socială și mentală, au dus la creșterea turismului cultural, la transformarea sa într-un fenomen de masă. Se consideră chiar că cea mai semnificativă creștere a înregistrat-o publicul monumentelor istorice. Atracția acestora crește prin amenajarea lor, atât în conformitate cu exigențele publicului, dar și cu cele ale specialiștilor în domeniu pentru a nu deteriora sau chiar distruge respectivul monument. Dacă se respectă aceste principii de bază, valoarea economică, culturală și socială a respectivelor obiective va spori, iar în unele cazuri el va fi chiar salvat.

Indiferent de viziunea cu privire la acest aspect, se consideră însă în unanimitate că este obligatorie existența unei legislații care să protejeze patrimoniul cultural, iar restaurarea, conservarea și prezentarea către public trebuie făcute cu maximă responsabilitate, "respectându-se substanța veche și documentele autentice". Aceasta trebuie să surmonteze o serie de piedici, cum ar fi existența/inexistența specialiștilor necesari, păstrarea autenticității, probleme legate de tehnologiile existente și materialele disponibile, fără a lua în considerație și resursele financiare importante care ar fi necesare chiar și pentru lucrări de întreținere curentă, de salvare urgentă sau numai de mică amploare.

PREGĂTIREA RESURSELOR UMANE PENTRU VALORIFICAREA ȘI PROMOVAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

Chirilă Enescu

Human resources training in protection and exploitation of national cultural heritage The "Diocese of Severin and Strehaia" in partnership with "Caransebes Diocese" together with "Iron Gates Region Museum" and Presov University - Slovakia are going to implement a project with EU founding aiming human resources training in protection and exploitation of national cultural heritage owned and managed by the two dioceses. Through this project, in addition to professional training will be done inventorying assets and will constitute the database which will be used by institutions with responsibilities in preservation areas and development of cultural heritage.

Key words: project, national cultural heritage, Diocese of Severin and Strehaia

Cuvinte cheie: proiect, patrimoniu cultural național, Episcopia Severinului și Strehaiei

Episcopia Severinului și Strehaiei prin Sectorul Cercetare – Dezvoltare, în parteneriat cu Episcopia Caransebeșului, Muzeul Regiunii Porților de Fier și Universitatea Presov din Slovacia implementează din 1 iulie 2010 un proiect cu finanțare europeană.

Perioada de desfășurare a proiectului este de 33 luni, respectiv 1.07.2010 - 31.03.2013. În ceea ce privește bugetul proiectului, acesta este de 6.865.135 lei, din care 6.200.211, 21 lei reprezintă asistență financiară nerambursabilă, 126.534 lei contribuția proprie a Episcopiei Severinului și Strehaiei și 538.388,87 lei cheltuielile neeligibile aferente proiectului. Grupul țintă al proiectului este alcătuit din 948 de angajați din cadrul Episcopiei Severinului și Strehaiei și Episcopiei Caransebeșului.

Muzeul Regiunii Porților de Fier participă în cadrul echipei de implementare a proiectului cu un muzeograf. Conform contractului de parteneriat, instituția noastră asigură prin persoana desemnată consultanță de specialitate cu privire la valorificarea și promovarea patrimoniului cultural național.

Obiectivul general al proiectului – *"Pregătirea resurselor umane pentru promovarea și valorificarea patrimoniului cultural național"* – îl reprezintă creșterea gradului de adaptabilitate al angajaților, asigurarea sănătății și securității la locul de muncă și promovarea formelor flexibile de organizare a muncii prin metode inovatoare și noi practici de lucru în domeniul patrimoniului cultural pentru 948 persoane angajate în cadrul Episcopiei Severinului și Strehaiei și Episcopiei Caransebeșului.

Obiectivele specifice ale proiectului sunt:

1. Creșterea nivelului de pregătire profesională a personalului angajat, prin participarea la cursurile de formare profesională organizate în cadrul proiectului, în vederea îmbunătățirii abilităților specifice muncii de evaluare, conservare, punere în valoare a patrimoniului cultural, cât și în utilizarea tehnologiei informatice.

2. Crearea condițiilor necesare adaptabilității permanente a angajaților și creșterea capacității interne a solicitantului și partenerilor de a

dezvolta resurse umane proprii, prin înființarea a 11 centre de lucru inter-

regionale cu rol de centre metodologice, formare și informare în domeniul patrimoniului cultural.

3. Dezvoltarea de parteneriate transnaționale cu scopul transferului de cunoștințe și expertiză în domeniul protecției și promovării patrimoniului cultural național între actorii regionali și partenerul internațional.

4. Asigurarea sănătății și securității la locul de muncă și protecția mediului prin organizarea de sesiuni de informare specifice.

5. Implementarea formelor flexibile de organizare a muncii prin intermediul metodelor inovatoare: platformă online de colaborare, bază de date electronică, muzeu virtual.

Principalele activități ale proiectului sunt:

1. Activități de management al proiectului

2. Amenajarea centrelor de lucru, stabilirea organigramei și realizarea platformei online și a aplicațiilor informatice

3. Pregătirea și organizarea seminariilor pentru lansarea platformei online de colaborare și a aplicațiilor informatice

4. Anunțul, primirea solicitărilor și selecția angajaților pentru cursul de muzeograf – perfecționare

5. Organizarea și derularea cursului de perfecționare – muzeograf

6. Anunțul, primirea solicitărilor și selecția pentru cursurile de: muzeograf – specializare în gestiunea și clasarea bunurilor culturale, inițiere TIC, inițiere engleză și formator – curs perfecționare

7. Organizarea și derularea cursului inițiere TIC

8. Organizarea și derularea cursului de muzeograf – specializare în gestiunea și clasarea bunurilor culturale

9. Organizarea și derularea cursului de perfecționare – formator

10. Organizarea și derularea cursului de inițiere – limba engleză

11. Organizarea și derularea workshop-urilor pentru realizarea transferului de expertiză de la partenerul internațional către grupul țintă

12. Organizarea și derularea seminariilor de informare

13. Stagiul internațional de informare și documentare.

Rezultatele anticipate ale proiectului sunt:

1. Unsprezece centre de lucru în domeniul patrimoniului cultural, dintre care: două centre coordonatoare la Drobeta-Turnu Severin și Caransebeș și nouă centre de lucru pe teritoriul județelor Mehedinți și Caraș-Severin;

2. O rețea informatică ce va realiza conexiunea dintre centrele de lucru;

3. O platformă online de colaborare care va cuprinde: două baze de date electronice cu informații despre bunurile de patrimoniu din județul Mehedinți și județul Caraș-Severin, două pagini web, două muzee virtuale cu bunurile de patrimoniu aflate în administrarea Episcopiei Severinului și Strehaiei și Episcopiei Caransebeșului;

4. Un număr de 250 angajați participanți la cursul de perfecționare – muzeograf; 80 angajați specializați în domeniul – gestiunea și clasarea bunurilor culturale; 80 angajați inițiați în utilizarea TIC; 80 angajați inițiați în limba engleză; 50 angajați perfecționați în specialitatea de formator;

5. Două seminarii de informare pentru lansarea platformei online de colaborare și a aplicațiilor informatice;

6. Două grupuri permanente de lucru și consultare în domeniul patrimoniului cultural național constituite în județul Mehedinți și județul Caraș-Severin;

7. Două parteneriate pe termen lung încheiate cu autoritățile și actorii din domeniul patrimoniului cultural pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural din județul Mehedinți și județul Caraș-Severin;

8. Unsprezece workshop-uri pentru realizarea transferului de expertiză de la partenerul internațional către grupul țintă prin care 948 persoane vor fi informate cu privire la noile tehnici de gestiune și clasare a bunurilor de patrimoniu;

9. Un ghid instrumentar de evaluare, clasare și protejare a patrimoniului cultural conform noilor standarde internaționale;

10. Unsprezece seminarii de informare privind asigurarea sănătății și securității la locul de muncă prin care 948 de persoane vor fi informate cu privire la sănătatea și securitatea la locul de muncă;

11. Unsprezece seminarii de informare privind protecția mediului și controlul poluării prin care 948 persoane vor fi informate cu privire la protecția mediului și controlul poluării;

12. Două stagii internaționale de informare și documentare în domeniul evaluării, clasării și protejării patrimoniului cultural;

13. Îmbunătățirea cunoștințelor privind gestiunea, evaluarea și protejarea patrimoniului cultural conform tehnicilor utilizate pe plan internațional pentru 24 de angajați de la Episcopia Severinului și Strehaiei și Episcopia Caransebeșului;

14. Materiale de promovare a proiectului și finanțatorului: două panouri, 3000 pliante, 500 afișe, 2000 broșuri, două bannere, cinci emisiuni

radio, două emisiuni TV, un spot radio, un spot TV, două conferințe de presă.

Patrimoniul cultural este o valoare inestimabilă de care dispune o comunitate și este necesar ca persoanele care îl administrează să aibă competențele necesare valorificării și promovării patrimoniului cultural național.

În Mehedinți, ca de altfel la nivelul întregii țări, din cauza lipsei resurselor financiare, la nivelul unor deținători de bunuri culturale mobile și imobile, nu s-au putut realiza în ultimii douăzeci de ani specializări sau perfecționări în domeniul gestionării patrimoniului cultural. Spre exemplu, angajații Episcopiei Severinului și Strehaiei și ai Episcopiei Caransebeșului administrează 193 de monumente istorice de clasa A și B, precum și un număr considerabil de bunuri mobile de patrimoniu ce trebuie inventariate sau reinventariate și mai ales clasate cât mai urgent, conform normelor legale.

Proiectul oferă resursele umane și materiale necesare îndeplinirii obiectivelor propuse, iar rezultatele lui pot fi folosite și de alte instituții din țară implicate în gestionarea patrimoniului cultural național.

DIN ACTIVITĂȚILE SECȚIEI DE RELAȚII PUBLICE, MARKETING CULTURAL ȘI PEDAGOGIE MUZEALĂ ÎN ANUL 2009. ȘCOALA DE VARĂ - SĂ REDESCOPERIM VIAȚA ROMANĂ DE LA DROBETA

Magdalena Trăistaru

Activités de 2009 de la section de relations publiques, marketing culturel et pédagogie muséale. L'école d'été Redécouvrir la vie romaine à Drobeta Un projet financé par l'Administration du Fond Culturel National fut développé sous le générique **L'école d'été 2009. Redécouvrir la vie romaine à Drobeta**. Les quatre ateliers de travail portèrent sur la confection des vêtements, des parures, sur le théâtre et la danse romaines.

Mots clé: école d'été, vie romaine, vêtements, parures, théâtre, danse

Cuvinte cheie: școală de vară, viața romană, vestimentație, podoabe, teatru, dans

În vara anului 2009 la Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin, s-a desfășurat un proiect finanțat prin Administrația Fondului Cultural Național, Școala de Vară „Să redescoperim viața romană de la Drobeta”. Parteneri în acest proiect au fost Consiliul Județean Mehedinți, Asociația Pro - Mehedinți și Palatul Copiilor Drobeta Turnu Severin. Coordonatorul acestui proiect, implementat între 01 iunie - 30 septembrie 2009, a fost domnul Chirilă Enescu din partea Muzeului Regiunii Porților de Fier.

Scopul proiectului

- reconstituirea la Drobeta, poarta prin care a pătruns civilizația română pe teritoriul Daciei, prin intermediul copiilor secolului XXI, a unor fragmente din cultura și civilizația românilor
- familiarizarea copiilor, dar și a publicului larg cu valorile civilizației române de pe teritoriul actual al României
- încurajarea cunoașterii trecutului și promovarea elementelor de civilizație antică romană
- implicarea tineretului în manifestări cu caracter practic care presupun activități conexe arheologiei experimentale
- cunoașterea artei și civilizației române

Desfășurarea proiectului

În data de 12 iunie în cadrul unui seminar la sediul Muzeului Regiunii Porților de Fier au participat 50 de persoane reprezentanți ai instituțiilor școlare, ONG-urilor și mass-media pentru promovarea proiectului Școala de vară Să redescoperim viața romană de la Drobeta.

Tot în aceeași zi a avut loc o sesiune de informare la care au participat peste 130 de persoane în special elevi, dintre care 70 s-au înscris la cele 4 ateliere de lucru privind viața romană. Elevii înscriși provin din următoarele instituții școlare: Colegiul Național Traian, Liceul de Artă I. Șt. Paulian, Liceul pedagogic Șt. Odobleja, Colegiul Național Gheorghe Țițeica, Școala cu clasele I-VIII Dimitrie Grecescu, Școala cu clasele I-VIII *Alice Voinescu*, Școala cu clasele I-VIII Nr. 6, Școala cu clasele I-VIII *Constantin Negreanu*, Palatul Copiilor Drobeta Turnu Severin, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Mehedinți, Școala cu clasele I-VIII Nr. 3, Școala cu clasele I-VIII *Petre Sergescu*, Școala cu clasele I-VIII Nr. 5, Școala cu clasele I-VIII *Theodor Costescu*, Școala cu clasele I-VIII Nr. 8, Școala cu clasele I-VIII Nr. 11, Școala cu clasele I-VIII Nr. 14 și mai multe grădinițe.

Proiectul s-a desfășurat pe patru ateliere de lucru privind vestimentația, podoabele, teatrul și dansul roman.

Atelierul de lucru privind îmbrăcămintea romană a fost coordonat

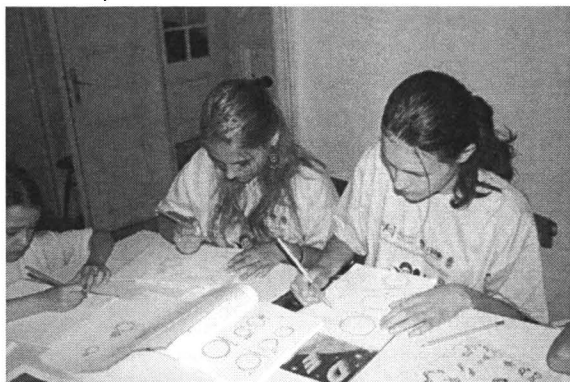
de doamna Oana Neagoe din partea Muzeului Regiunii Porților de Fier, având ca responsabil pe doamna Maria Agape Genoveva din partea Palatului Copiilor Drobeta Turnu Severin.

În cadrul acestui atelier s-au înscris 10 copii cu aptitudini de desenați, care au fost informați despre vestimentația romană și rolul fiecărei piese în parte. Copiii,

designeri de îmbrăcămintă romană, au realizat schițe (desene) cu piese de vestimentație, folosind ca sursă de inspirație documentele istorice, imaginile de pe monumentele funerare, etc. Schițele au fost publicate într-un album privind îmbrăcămintea romană și au constituit suportul pentru piesele de vestimentație pe care copiii le-au purtat în cadrul spectacolului ce a fost organizat la finalul proiectului. S-au tipărit 100 de bucăți albume privind îmbrăcămintea romană și au fost confecționate 40 costume romane.

Atelierul de lucru privind podoabele romane a fost coordonat de doamna Maria Bălăceanu din partea Muzeului Regiunii Porților de Fier, având ca responsabil pe domnul Andi Nodiț din partea Asociația Pro – Mehedinți.

În cadrul acestui atelier s-au înscris 25 de copii care au desfășurat următoarele activități:

- *Să învățăm să ne împodobim* acțiune interactivă prin care copiii au putut să găsească singuri genurile de podoabe de care au nevoie azi, astfel încât să distingă singuri rolul podoabei într-o societate. Copiii au vizitat sălile de expoziție unde sunt expuse piesele de podoabă.

- *Inelul, obiect de podoabă sau însemn social* - activitate interactivă în care copiii au conștientizat multiplele valențe ale podoabelor.

- *Șapte verigi și un lăntșor* - activitate interactivă în care copiii au învățat care sunt tehnicile de lucru specifice fiecărui gen de podoabă.

- *O frunză de acant, o creangă de brad sau un mistreț?* - răspunsul a fost descoperirea diferitelor motive decorative, rostul lor în limbajul stilistic, dar și semnificațiile lor majore.

- *Sunt și eu un mic bijutier sau Caseta mea de bijuterii* - activități practice pentru confecționarea propriu-zisă a podoabelor.

La finalul atelierului au fost realizate desene, schițe, mulaje, replici după podoabele romane din materiale care imită aurul și argintul și au fost tipărite 100 bucăți albume privind podoabele romane.

Atelierul de lucru privind teatrul roman a fost coordonat de domnul Marian Neagoe din partea Muzeului Regiunii Porților de Fier, având ca responsabil pe doamna Stela Popescu din partea Palatului Copiilor Drobeta Turnu Severin.

În cadrul acestui atelier s-au înscris 15 copii cu aptitudini actricești având drept scop reînvierea vieții spirituale a antichității. Comedia latină „Aulularia” scrisă de Plaut a fost filmată, iar filmul a reprezentat o metodă de conștientizare despre importanța reprezentațiilor teatrale în viața romană.

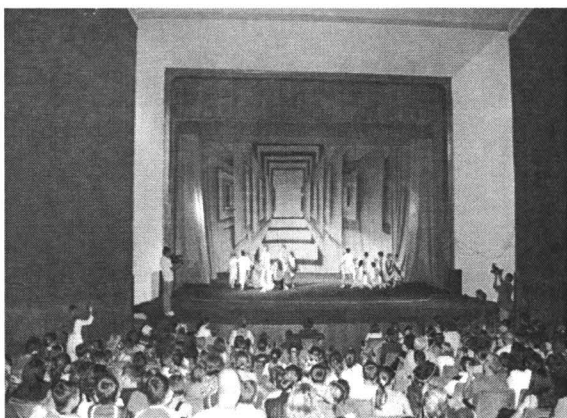
Atelierul de lucru privind dansurile romane a fost coordonat de doamna Magdalena Trăistaru din partea Muzeului Regiunii Porților de Fier, având ca responsabil pe doamna Mihaela Titorov din partea Palatului Copiilor Drobeta Turnu Severin.

Dansul ca cea mai veche formă originală de exprimare umană a atras cei mai mulți copii, peste 30, care în perioada verii au reconstituit două dansuri romane. Atelierul s-a finalizat cu un film prin care

s-a dorit conștientizarea publicului asupra importanței acestei preocupări din viața romanilor. Atât filmul cu piesa de teatru cât și dansurile au fost realizate în ruinele castrului roman Drobeta.

Proiectul *Să redescoperim viața romană de la Drobeta* s-a încheiat cu un spectacol în data de 29 septembrie pe scena Palatului Teodor Costescu din municipiul Drobeta Turnu Severin. În cadrul acestui spectacol au fost prezentate produsele celor 4 ateliere de lucru ale copiilor din Drobeta Turnu Severin. Elevii școlii de vară au prezentat două dansuri romane, o piesa de teatru roman și o paradă a costumelor și podoabelor romane. Amintirea acestei vacanțe s-a concretizat pentru elevi în albume, tricouri, filme, vestimentație și podoabe confecționate în cadrul acestui proiect.

Secția de Relații publice, Marketing cultural și Pedagogie muzeală a Muzeului Regiunii Porților de Fier și-a propus ca și în anul următor să păstreze tradiția Școlii de vară – cu proiectul „Pământul este rotund?”.

Holiday arts at the museum "Holiday arts at the Museum" is a museum educational program located at the sixth edition, which took place at our museum from June to August 2011.

The proposed educational museum activities consisted of five modules or groups of students or preschool chair, who participated in several interactive activities. Among the most important are: clay modeling, making objects from recyclable materials, the "restorers children", "clothing in the nineteenth century", courses in sewing, embroidery and good food, etc.

Key words: holiday, educational program

Cuvinte cheie: vacanță, program educațional

Programele de educație muzeală au devenit în ultimii ani printre cele mai căutate activități oferite de muzeele din România, multe dintre ele inspirându-se din astfel de proiecte organizate de marile muzee din lumea întreagă. Experiența în domeniu a colegilor de la instituțiile muzeale din Occident, dar și de peste ocean, au fost folosite pentru colegii din România, dar în multe cazuri conaționali noștri au venit cu idei originale care s-au bucurat de succes. Un exemplu aparte îl reprezintă experiența colegilor din Olanda.

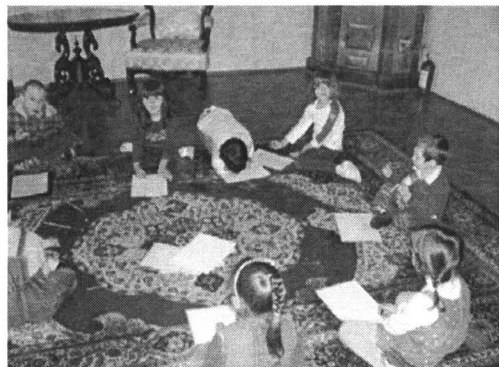
Primele programe de educație muzeală au fost aplicate la Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov în anii 2002- 2003, sub forma unor cercuri de arte plastice, istorie, literatură, teatru și muzică. Au avut un nume sugestiv intitulat: „Cinci pași pentru a fi mai bun” și au fost adresate elevilor de liceu dar la ele au participat și copiii din ciclul gimnazial.

Am pornit de la premisa că elevii și preșcolarilor, în perioada vacanței de vară, nu beneficiau de programe educaționale bine încheiate la nivel local în momentul respectiv. În general variantele de distracție și de umplere a timpului liber ale elevilor se limitează la accesul la piscină, cluburi de joacă, excursii, și la practicarea diferitelor sporturi. Cele enumerate sunt în bune activități, dar în general sunt costisitoare și necesită însoțirea părinților.

În ultimii 5-6 ani la Muzeul „Casa Mureșenilor” am încercat să organizăm diferite programe educaționale care să fie o alternativă de petrecere a timpului liber, prin activități creative, dar și educațional-distractive.

În vara anului 2011, mai precis în perioada iunie – august, la sediul muzeului dar și în spații publice și neconvenționale s-au desfășurat diverse activități de pedagogie muzeală structurate în șase module pe care le vom descrie în rândurile de mai jos.

Primul modul, s-a desfășurat la sediul muzeului pe parcursul unei săptămâni, având ca participanți copii înscriși la grupa „Kinder”. Denumirea a fost folosită prima dată în anul 2008 când am avut prima activitate de educație muzeală adresată copiilor cu vârsta între 3 și 6 ani. Această grupă

de copii a fost coordonată de o învățătoare din Brașov, fostă educatoare la grupa germană a unei grădinițe publice și colaboratoare de-a noastră în ultimii 4 ani, Roxana Bobâlneanu. Timp de o săptămână, aceasta alături de muzeografi de la Muzeul „Casa Mureșenilor” au organizat mai multe activități cu preșcolarii: dans, jocuri interactive, modelaj în lut, desen pe

pietre, jocuri cu baloane cu apă în piața publică. Precizăm că din cauza temperaturilor ridicate înregistrate în acea perioadă nu am desfășurat activități mai târziu de ora 11⁰⁰.

La acest modul au participat 20 de copii cu vârste cuprinse între doi și șapte ani iar unii dintre ei au participat și la programele educaționale adresate copiilor mai mari.

Aceste programe educaționale au fost promovate de către muzeu înainte cu o lună de terminarea anului școlar, respectiv de la jumătatea lunii mai. Unii participanți s-au înscris la cursuri din timp iar alții chiar la începerea cursurilor, deși cele mai multe locuri au fost ocupate din timp. Costul unui modul constituit din patru sau cinci întâlniri, a fost de 20 lei.

Excepția a constituit-o modulul 3 în cadrul căruia au fost organizate 12 întâlniri cu copii, fără a fi obligatorie participarea fiecărui copil la toate acestea. Precizăm că au existat destul de mulți elevi care au dorit să participe la toate cele 12 ședințe. Programele au fost promovate cu ajutorul mass-media, pe site-ul muzeului, dar și prin școli și grădinițe.

Al doilea modul a constat în desfășurarea unei activități în atelierul lui Gabriel Mocanu, un artist plastic brașovean. Un grup constituit din 10 copii, uneori chiar mai mulți, au învățat tehnica modelării în lut, beneficiind de

sprijinul personalului muzeului și sub atenta îndrumare a artistului plastic amintit. Activitatea a fost organizată pe o perioadă de o săptămână, iar unii dintre participanți au dorit continuarea activității și la alte module desfășurate în lunile iulie și august. Este vorba despre acțiuni organizate la sediul muzeului, la un teatru particular sau chiar în

spațiul public.

La prima întâlnire cu artistul plastic copiii au aflat câteva lucruri despre istoria lutului, a primelor vase făcute de oameni, mai precis cele din epoca neolitică dar și detalii despre tehnica modelajului în lut, despre

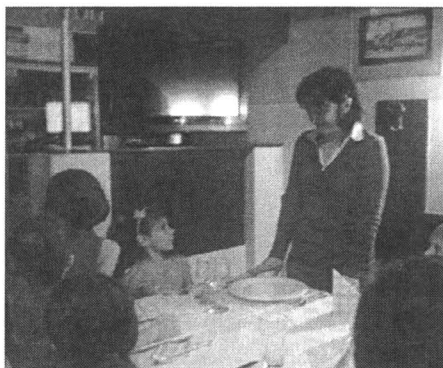
modelele și decorurile ce se pot realiza precum și alte date tehnice specifice acestei activități. Au mai aflat că după realizarea acestor obiecte, ele trebuiesc arse, iar apoi urmează a fi decorate cu o pastă sau vopsea specială.

Al treilea modul din „Vacanța artelor la muzeu” și-a început activitatea pe 5 iulie și a durat până la începutul lui august, având 12 întâlniri, la care grupul de 20 de elevi au desfășurat activități diversificate. Printre cele mai importante amintim programele permanente ale muzeului: „Vestimentația în secolul al XIX-lea”, „Să citim ziarul străbunicilor”, „Copiii restauratori”, „Joc, comunicare, învățare”, modelaj în lut, etc.

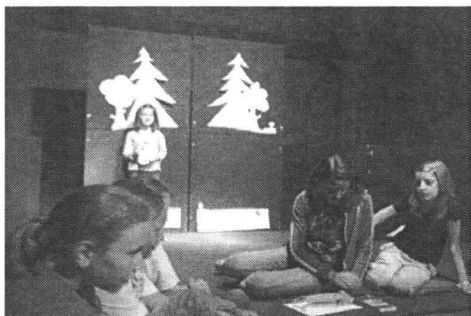
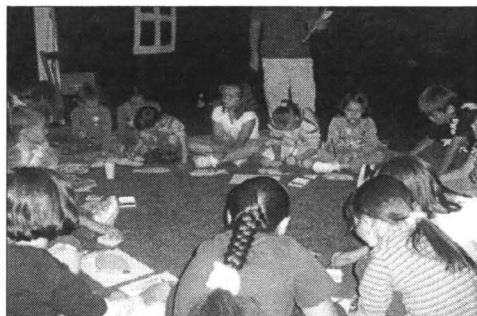

Tot în cadrul acestui program am avut loc și patru activități intitulate „Mănuțe îndemânaticе”, unde copii au realizat ornamente din hârtie și carton, au împletit, au confecționat felicitări, păpuși pentru degete, cercei, brățări, magneți, etc. Grupul țintă pentru cele două module de mai sus au fost elevii cu vârsta între 6 și 14 ani.

A patra grupă de educație muzeală a fost adresată fetelor cu vârsta între 8 și 16 ani și s-a numit „Școala de cusături, broderie și mâncare bună”. Au participat mai mult de 20 de fete, dar și un băiat, care au învățat să coase și să brodeze, dar am fost la un restaurant unde copiii au învățat cum se așează o masă, cum servim mâncarea, dar și care sunt mâncărurile sănătoase.

Cea de-a cincea grupă, și ultima, și-a desfășurat activitatea în perioada lunii august 2011 la sediul muzeului, la atelierul artistului plastic și pe scena teatrului particular local „Museion”. Elevii au fost ajutați de artistul Daniel Roșca să afle tainele păpușilor de teatru, modelaj cu materiale reciclabile, dar și desen și pictură.

O activitate aparte a constituit-o excursia documentară la tabăra arheologică de la Racoșul de Jos - Augustin. Pe acest șantier arheologic condus de domnul dr. Florea Costea, un număr de 7 elevi participanți la cursurile din vară, dar și alții au învățat din tainele arheologiei, au stat în corturi amenajate de ei, au făcut foc de tabără, dar și excursii documentare la *sit*-ul arheologic cercetat în zona amintită precum și la vulcanul stins, cetatea medievală sau Coloanele de Bazalt de la Racoș, declarate monument al naturii. La acest program au participat și un număr de 13 elevi cu dizabilități de la Complexul de Servicii „Hărman”-Locuința protejată „Casa Irlanda” și Centrul de Reabilitare Școlară Brădeț-Săcele.

Bibliografie selectivă

1. „Managementul muzeal și educație muzeală în România”, Asociația Muzeelor din , Olanda, Amsterdam, 2010;
2. I. Opreș, „Transmuzeographia”, Ed. Oscar Print, București, 2000;
3. „Marketingul și educația în muzee”, Ed. „ASTRA Museum”, 2011.

CRONICA EVENIMENTELOR DESFĂȘURATE ÎN CADRUL MUZEULUI REGIUNII PORȚILOR DE FIER ÎN ANUL 2010

Magdalena Trăistaru

1.SIMPOZIOANE ȘTIINȚIFICE

Mediul - cercetare, conservare, valorificare organizat de Secția Științele Naturii – Acvariu, desfășurat în perioada 4 - 5 iunie 2010

Arta în sud-vestul Olteniei, Simpozion național la aniversarea a 20 de ani de la deschiderea Muzeului de Artă, organizat de Muzeul de Artă în data de 23-24 septembrie 2010

Impactul muzeu-școală organizat de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală în data de 7 octombrie 2010

Arheologia în Oltenia. Ediția a XII-a. Mișu Davidescu, In Honorem la 80 de ani organizator Gabriel Crăciunescu, director adjunct al muzeului, desfășurat în data 5-6 noiembrie 2010

2.EXPOZIȚII

06.01.2010 Expoziția foto-documentară **Țăranii și comunismul** realizată în colaborare cu Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, Filiala Mehedinți și Memorialul Durerii, Sighet. Expoziția a cuprins imagini și documente privind războaiele țăranilor împotriva colectivizării țării în anii 1949-1962. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă.

17.02.2010 Expoziție itinerantă **Sarea, timpul și omul** Instituțiile care au contribuit la organizarea expoziției sunt: Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni (Sf. Gheorghe), Arhivele Naționale (Direcțiile Județene Bacău, Brașov, Covasna, Cluj, Mureș, Sibiu), Institutul de Memorie Culturală, București, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud (Bistrița), Complexul Muzeal Bucovina (Suceava), Complexul Muzeal Județean Neamț (Piatra Neamț), Muzeul Brăilei, Muzeul Etnografic al Transilvaniei (Cluj-Napoca), Muzeul Județean Buzău, Muzeul Județean Ialomița (Slobozia), Muzeul Județean Maramureș (Baia Mare), Muzeul Județean de Științele Naturii Prahova (Ploiești), Muzeul Maramureșului (Sighetul Marmației), Muzeul Național Brukenthal (Sibiu), Muzeul Național al Unirii (Alba Iulia), Muzeul Sării (Slănic Prahova) **Realizatori:** Florina Diaconu, Secția Științele Naturii – Acvariu, Varvara Măneanu, Secția Etnografie și Artă Populară, Gabriel Crăciunescu, director adjunct al Muzeului Regiunii Porților de Fier

01.03.2010 Expoziția **Mărțișorul 2010** în cadrul căreia au fost etalate mărțișoare realizate de elevii Școlii *Theodor Costescu* și copiii instituționalizați în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Mehedinți. **Realizatori:** Varvara Măneanu, Florentina Pleniceanu, Secția de Etnografie și Artă Populară, Eleonora Dondesi, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală Expoziție de pictură **Din mâini mici, daruri mari** autor Alexandra Tifani Rua, elevă a Școlii cu clasele I-VIII Nr. 6.

12.03.2010 Expoziția *Ionuț Gurgui. Grafică, sculptură* în care au fost expuse creații din 2009, într-o tematică variată, dar unitară, în limbajul plastic de o clară individualitate. **Realizatori:** Maria Bălăceanu, Ionuț Gurgui, Muzeul de Artă

01.04.2010 Expoziția *Joimărița ... la muzeu* organizată în colaborare cu Școala *Theodor Costescu*, Școala *Constantin Negreanu*, Școala cu clasele I-VIII Nr. 14 și Școala cu clasele I-VIII Nr. 6 în care au fost expuse ouă încondeiate și pictate de elevii acestor școli. **Realizatori:** Florentina Pleniceanu, Ecaterina Bosoancă, Varvara Măneanu, Secția de Etnografie și Artă Populară

22.04.2010 Expoziția *Viețuitoare mezozoice* organizată cu prilejul Zilei Pământului, în care au fost expuse numeroase eșantioane de fosile din era mezozoică, colectate în special din punctul fosilifer Svinița (Mehedinți), rezervația paleontologică de la Cernavodă, Valea Crișului (Cluj). **Realizator:** Florina Diaconu, Secția Științele Naturii - Acvariu

23.04.2010 Expoziția *Sfântu Gheorghe, pictură, sculptură, grafică* dedicată patronului spiritual al orașului nostru, a cuprins lucrările binecunoscuților artiști plastici locali afiliați la Uniunea Artiștilor Plastici, filiala Mehedinți. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

Expoziția *Muzeul Dr.C.I. Istrati din Severinul interbelic* cuprinde obiecte etnografice din diferite zone ale țării sau zone unde locuiau comunități de români și care fac parte din fondul Dr.C.I.Istrati. Majoritatea exponatelor au participat și la Expoziția Generală Română (1906, București). **Realizator:** Varvara Măneanu, Secția de Etnografie și Artă Populară

Expoziția *Documente din colecția Dr. C. I. Istrati* realizată de Arhivele Naționale, Filiala Mehedinți la sediul muzeului în care au fost expuse copii după cele mai valoroase documentele feudale emise de cancelaria Moldovei în timpul lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu, Ioan Vodă cel Viteaz, Petru Șchiopul, Ștefan Răzvan, Constantin Movilă, Ștefan al II-lea Tomșa, Radu Miheea, Gașpar Grațian, Alexandru Iliaș, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan și alți domnitori și voievozi moldoveni până la Mihail Sturdza și Grigore Alexandru Ghica. **Realizatori:** Tudor Rățoi, Răzvan Rus, Serviciul Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale

Expoziția *Tezaure și bijuterii romane* a etalat câteva din podoabele (coliere, cercei, inele, diademe, brățări, fibule) și monedele romane aflate în colecția Muzeul Regiunii Porților de Fier. Alături de aceste obiecte au fost etalate tezaurele de la Izvorul Frumos și Bălăcița. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă.

Expoziția: *Peisajul sufletului meu* în care au fost expuse picturile a trei cursanți ai Secției Arte a Centrului Cultural Nichita Stănescu. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

Expoziția: *Libertatea creației* în care deținuții cu talent artistic, au expus lucrări de pictură și grafică, realizate în detenție la Penitenciarul Drobeta Turnu Severin. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

05.05.2010 Expoziția *Surse de iluminat din antichitate până în epoca modernă* a prezentat publicului vizitator numeroase obiecte de iluminat de-a lungul timpului de la opaițe romane, opaițe cu închizătoare din evul mediu, până la lămpile folosite în epoca modernă. **Realizator:** Valeria Păunescu, Secția Arheologie-Istorie

11.05.2010 Expoziția: ***Flora pietrificată a lumii de ieri*** a fost realizată în colaborare cu Muzeul Banatului Montan din Reșița și expusă la sediul acestuia. Expoziția a cuprins un număr de 133 bunuri culturale aparținând colecției de paleobotanică, preluată pentru valorificare științifică de la Muzeul Banatului și colectate din localitățile Secu, Anina, Ciudanovița și Berzavița. **Realizator:** Florina Diaconu, Secția Științele Naturii-Acvariu

09.05.2010 Expoziția de pictură: ***Culori pentru Europa*** a etalat lucrările plastice ale elevei Alexandra Enescu de la Școala cu clasele I-VIII Nr. 6. **Realizator:** Eleonora Dondesi, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală

14.05.2010 Expoziția: ***Atitudini contemporane. Orașe porturi*** a cuprins lucrări de pictură, grafică, sculptură, artă decorativă selectate din cele 300 de lucrări dintr-o grandioasă expoziție a Salonului național al U.A.P. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

01.06.2010 Expoziția de desene ***Anotimpurile prin ochii copiilor*** realizată în colaborare cu elevii de la Școala cu clasele I-VIII Nr. 6 și Școala cu clasele I-VIII **Constantin Negreanu, Step by Step**. **Realizator:** Eleonora Dondesi, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală.

10.06.2010 Expoziția ***Totem. In memoriam Ion Țuculesc*** Expoziție de pictură Constantin Severin, jurnalist, scriitor, artist plastic de renume în întreaga lume și-a expus creațiile din 2009 din ciclul Text și Timp, o incursiune în istoria umanității prin consemnarea semnelor arhetipale, galoane ale spiritualității omenești. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

18.06.2010 Expoziția: ***Deportații, Via Dolorosa*** în care au fost expuse peste 50 de lucrări ale pictorului Radu Bercea din perioada deportării în Bărăgan. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

01.07.2010 Expoziției: ***Un monument paleocreștin din valea Dunării mehedințene: Bazilica de la Izvoarele*** cuprinde piese tridimensionale și imagini fotografice care subliniază faptul că la Izvoarele (Mehedinți) este cea mai veche Bazilică paleocreștină din fosta provincie Dacia (secolele IV-V). **Realizator:** Mihai Stîngă, muzeograf Secția Arheologie-Istorie

12.09.2010 Expoziția: ***Drobeta romană și teritoriul său*** La invitația Ministerului Culturii și Patrimoniului Național din România, Muzeul Regiunii Porților de Fier a participat la evenimentele consacrate Zilelor Europene ale Patrimoniului organizate de Ministerul Culturii din Serbia la Muzeul Național Zaječar (Serbia) cu o fotoexpoziție documentară.

18.09.2010 Expoziția: ***Drobeta romană și teritoriul său*** prezintă principalele aspecte ale romanității la nord de Dunăre, în zona castrului Drobeta, prima construcție de acest fel lucrată din piatră de la nord de Dunăre. Au fost prezentate elemente de viață economică, de artă și religie întâlnite în Drobeta romană. Aceleași elemente au fost prezentate și pentru castrul de la Hinova - sec. IV-V d. Chr., iar pentru sugerarea vieții rurale din perioada romană, expoziția a prezentat piese care să arate complexitatea activității din *villa rustica* de la Gârla Mare. Expoziția

cuprinde piese originale aflate în patrimoniul Muzeului Regiunii Porților de Fier.
Realizator: Gabriel Crăciunescu, director adjunct al muzeului.

23.09.2010 Expoziția: ***Trei artiști mehedințeni și contemporanii lor*** Creații ale pictorilor mehedințeni Dumitru Ghiață și Ipolit Strâmbu, alături de sculpturile semnate de Gheorghe Anghel întregesc panorama artistică a întreg secolului XX.
Realizator: Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

30.09.2010 Expoziția: ***Dana Mercea Miclăuș și Florin Vâlceanu. Expoziție doctorală – pictură, sculptură.*** Au fost expuse lucrări aflate în portofoliul celor doi doctoranzi pentru susținerea tezelor de doctorat. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

01.10.2010 Expoziția: ***Fluturii, metamorfoze cromatice*** a fost prilejuită de două evenimente ecologice mondiale: Ziua Internațională a Habitatului și Ziua Internațională a Animalelor. Au fost expuse pentru prima dată numeroase specii de lepidoptere din colecția de entomologie a muzeului. **Realizator:** Sorina Matacă, manager Muzeul Regiunii Porților de Fier

03.10.2010 Expoziția: ***Culorile toamnei*** în care 15 artiștii mehedințeni au expus lucrări într-o explozie cromatică, în limbaje diversificate și viziuni diferite. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

07.10.2010 Expoziția: ***Ștergar și fotografie*** cuprinde obiecte ce fac parte din colecția Doina și Teodor Grigore de la Eșelnița. Atât fotografiile făcute înainte de anul 1900, cât și ștergarele aduse din toate regiunile țării, vechi de peste 70 de ani, sunt reale mărturii ale satelor din Clisura Dunării strămutate în timpul unei perioade semnificative pentru aceste locuri. **Realizator:** Florentina Pleniceanu, Ecaterina Bosoancă, Secția Etnografie și Artă Populară

09.10.2010 Expoziția: ***Vârstele luminii*** Expoziție de fotografie sacră, aflate în concursul organizat în colaborare cu Episcopia Severinului și Strehaiei. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

12.11.2010 Expoziția: ***Pagini din viața profesorului Constantin Țurai*** cuprinde elemente de mineralogie, paleontologie, arheologie, etnografie din colecția profesorului Constantin Țurai, originar din satul Fântâna Domnească. **Realizatori:** Florina Diaconu, Secția Științele Naturii – Acvariu în colaborare cu Laboratorul conservare-restaurare.

11.12.2010 Expoziția: ***Imaginea din sufletul meu*** a fost organizată în colaborare cu Episcopia Severinului și Strehaiei în care au fost expuse icoane, creații ale pictorului Daniel Ferician, dăruite unui scop caritabil. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă.

15.12.2010 Expoziția: ***Salonul U.A.P. Mehedinți*** 15 artiști mehedințeni și invitații lor din București și Timișoara au expus lucrările din 2010, într-o mare diversitate de limbaj plastic. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Lidia Geamănu, Muzeul de Artă.

22.12.2010 Expoziția: **Icoana din sufletul meu liber** a cuprins lucrări de icoane pe sticlă pictate de un deținut de la Penitenciarul Drobeta Turnu Severin. **Realizator:** Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă

3. PIESA LUNII

Piesa lunii ianuarie Secția Științele Naturii - **Cocoșul de munte (Tetrao urogallus)**. Specie periclitată pe teritoriul României. Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Pașapoarte din vremea lui Alexandru Ioan Cuza** (1861, 1865). Realizator Cristian Manea & Oana Neagoe; Secția Etnografie și Artă Populară - **Oca**, vas pentru măsurătoare utilizat de negustori în vremea lui Alexandru Ioan Cuza. Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii februarie Secția Științele Naturii - **Pescărel albastru (Alcedo atthys)**, bijuteria păsărilor din România. Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Trofeul de bronz descoperit la Gârla Mare**, reprezentare comemorativă a războaielor daco-romane. Realizator Mihai Stîngă; Secția Etnografie și Artă Populară - **Ulcior de nuntă**, realizat de meșterul Petre Gheja, cel mai bătrân meșter din Oboga. Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii martie Secția Științele Naturii - **Maclă de gips, varietatea „Coadă de rândunică”** (Cariera Husnicioara). Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Pistol cu cremene** (sec. al XVIII-lea). Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară - **Furcă de brâu (cu aripi)** – Fondul Muzeului Dr. C. I. Istrati. Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii aprilie Secția Științele Naturii - **Pietre stranii, trovanții** (Cariera Husnicioara). Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Aparat foto Brownie** (1900). Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară - **Oul Pascal**, a făcut parte din colecția folcloristului mehedintean G. Dumitrescu Bistrița. Decor Isus Hristos și mielul pascal. Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii mai Secția Științele Naturii - **Laleaua de Cazane** (Tulipa hungarica). Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Sabie de cavalerie**, model 1863, a făcut parte din armamentul din dotarea armatei romane, folosit în războiul de independență 1877-1878. Realizator Marin Neagoe; Secția Etnografie și Artă Populară - **Icoană prăznicar**, începutul sec. al XIX-lea (Balta). Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii iunie Secția Științele Naturii - **Fluturi cu aripi diafane** (Fam. Lycaenidae). Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Gramofon** – Decca Junior, Model 1930, fabricat în Anglia. Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară - **Farfurie din faianță de tip orășenesc** – printre primele exemplare fabricate în România la Fabrica de produse ceramice Bazalt București, la 1 ianuarie 1903. Realizator Varvara Măneanu

Piesa lunii iulie Secția Științele Naturii **Cucul (Cuculus canorus)**, specie inclusă în Red List. După hramul Sf. Ilie, migrează spre Africa de Sus sau Australia. Realizator: Florina Diaconu, Secția Arheologie-Istorie - **Buzdugan** (sec. XIV-XV), descoperit la Cetatea Severinului. Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară - **Pălărie**, sfârșitul sec. XX (proveniență China, Provincia Si Chuan). Realizator Florentina Pleniceanu

Piesa lunii august Secția Științele Naturii **Capra neagră (Rupicapra rupicapra)**, specie ocrotită prin lege. Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Talisman**, sec. al XIII-lea (descoperit în satul Budănești, Mehedinți). Conține una dintre cele mai vechi dovezi ale culturii românești scrise în limba slavonă. Realizator Cristian Manea. Secția Etnografie și Artă Populară - **Ciupag** (Balta, Mehedinți). Realizator Florentina Pleniceanu

Piesa lunii septembrie Secția Științele Naturii - **Pirită cu ghips**. Realizator Florina Diaconu; Secția Arheologie-Istorie - **Zeul Pan (Faunus)**, statueta descoperită la Gârla Mare. Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară **Linguri de lemn**. Realizator Varvara Măneanu,

Piesa lunii octombrie Secția Științele Naturii - **Genul Libelloides** cu speciile *L. ottomanus* și *L. macaronius*, specii foarte rare în fauna României. Realizator Sorina Matacă; Secția Arheologie-Istorie **Aparat de radio**, model Dardlée. Realizator Cristian Manea; Secția Etnografie și Artă Populară **Ploscă cu model decorativ** Pomul vieții, Brăduțul (Noapteșu); Realizator Varvara Măneanu,

În cadrul Muzeului Regiunii Porților de Fier s-au organizat activități culturale - expuneri tematice, microexpoziții, spectacole, ateliere de lucru, lansări de carte,etc, toate acestea desfășurându-se sub egida **PRIETENII MUZEULUI**

4. EXPUNERI TEMATICE

06.01.2010 Lecție interactivă **Realități dure din istoria deceniilor 4-6 ale secolului XX** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă la care au participat elevii Colegiului Național Traian

08.01.2010 Lecție interactivă **Compoziția de gen** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă la care au participat elevii Colegiului Național Traian

15.01.2010 Lecție interactivă **Limbaajul plastic** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă, la care au participat elevii Colegiului Național Traian și ai Liceului de Artă I. Șt. Paulian

21.01.2010 Lecție interactivă **Unirea Principatelor Române** realizată de Mihai Stîngă, Secția Arheologie-Istorie la care au participat preșcolarii de la Grădinița nr.19

22.01.2010 Expunere tematică **Unirea Principatelor Române** realizată de Mihai Stîngă, Valeria Păunescu, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii Școlii *Alice Voinescu*, cei din Școala cu clasele I-VIII Izvorul Bârzii și Grupul Agricol Halânga

02.02.2010 Expunere tematică **2 februarie, Ziua Mondială a Zonelor Umede** realizată de Sorina Matacă, Florina Diaconu, Secția Științele Naturii – Acvariu și Oana Neagoe, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii ai Palatului Copiilor și copii instituționalizați în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Mehedinți

10.02.2010 Expunere tematică **Reprezentarea corpului uman în preistorie** realizată de Marin Neagoe, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii Colegiului Economic *Theodor Costescu*

23-24.02.2010 Atelier de lucru pentru confecționarea măștișoarelor **Măștișorul în tradiția populară românească** realizat de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală la care au participat elevii Școlii cu clasele I-VIII *Theodor Costescu* și copii instituționalizați în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Mehedinți

01.03.2010 Program artistic dedicat Măștișorului coordonat de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală la care au participat Școala cu clasele I-VIII *Theodor Costescu*

04.03.2010 Participarea unor elevii ai Școlii *Alice Voinescu*, antrenată într-un proiect național „Jobul părintelui meu”, la o prezentare a ceea ce înseamnă meseria de muzeograf de la restaurarea, conservarea și valorificarea patrimoniului național. Coordonaor Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală

08.03.2010 Manifestare artistică dedicată **Zilei Internaționale a Femeii** coordonată de Florentina Pleniceanu, Secția Etnografie și Artă Populară la care au participat elevii Școala *Theodor Costescu*

16.03.2010 Expunere tematică **Credințe și practici religioase în preistorie** realizată de Marin Neagoe, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii Școlii cu clasele I-VIII Nr. 6

17.03.2010 Lecție interactivă **Limbaul plastic** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă la care au participat elevii Colegiului Național Traian și Colegiului Național *Țițeica*

20.03.2010 Manifestare culturală dedicată **Zilele francofoniei** coordonată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă la care au participat elevii Colegiului Național Traian și Liceului de Artă *I. Șt. Paulian*

22.03.2010 Expunere tematică **O insulă dispărută Ada-Kaleh** realizată cu ocazia Zilei Mondiale a Apei de Magdalena Trăistaru, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală la care au participat elevii Școlii cu clasele I-VIII Nr. 6 și Școlii cu clasele I-VIII Nr. 5

23.03.2010 Expunere tematică **Strămoșii noștri** – Dacii și Romanii realizată de Mihai Stîngă, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii Școlii cu clasele I-VIII Nr. 14

26.03.2010 Expunere tematică **Strămoșii noștri** – Dacii și Romanii realizată de Mihai Stîngă, Secția Arheologie-Istorie la care au participat elevii Școlii *Alice Voinescu*

În cadrul Obiceiurilor și tradițiilor populare Mehedințene prin filmele sub genericul ZESTREA ROMÂNILOR, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală a prezentat elevilor din Școala *Alice Voinescu* un film

documentar **Îmbunarea ursitorilor**, iar elevilor din Școala cu clasele I-VIII Nr. 6 un film documentar **Colacul lu' Dumnezeu**.

9.03.2010 Expunere tematică **Războinicii antichității pe teritoriul României** realizată de Chirilă Enescu, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală susținută în fața elevilor de la Liceul de Artă I. Șt. Paulian

31.03.2010 Expunere tematică **Muzeul, între tradițional și virtual** realizată de Chirilă Enescu, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală susținută în fața elevilor proveniți din Școala cu clasele I-VIII Nr. 3

Expunere tematică **File din istoria artei** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și susținută în fața elevilor de la Colegiul Național Traian

01.04.2010 Expunere tematică și vizionare film **O lume dispărută – Planeta dinozaurilor** realizată de Magdalena Trăistaru, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală în fața elevilor Școlii Alice Voinescu

02.04.2010 Prezentare film documentar **Colacul lu' Dumnezeu**, în cadrul Secției Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală, elevilor Școlii Alice Voinescu

14.04.2010 Expunere tematică **Biodiversitatea ariei naturale protejate Gruia – Gârla Mare** prezentată de Sorina Matacă, manager al Muzeului Regiunii Porților de Fier, elevilor Școlii Petre Sergescu. Expunere tematică **De la piatră la bijuterie** prezentată de Florina Diaconu, Secția Științele Naturii elevilor Școlii Petre Sergescu

14.04.2010 Expunere tematică **File din istoria artei** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă în fața elevilor din Colegiul Național Țițeica

22.04.2010 Manifestări artistice dedicate **ZILEI PĂMÂNTULUI** organizată de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie la care au participat elevii din Școlile cu clasele I-VIII Nr.3, Nr.5, Nr.6, Alice Voinescu și Petre Sergescu dar și copii de la Palatul Copiilor Drobeta Turnu Severin

Lecție interactivă **Culorile cerului, culorile pământului** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă împreună cu elevii Școlii cu clasele I-VIII Nr. 6

23.04.2010 Expunere tematică **Activități de conservare și restaurare** susținută de Manuela Pătruțescu, Laboratorul de conservare și restaurare, elevilor din Liceul de Artă I. Șt. Paulian. Expunere tematică, **Podoabe romane** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și prezentată elevilor din Școala cu clasele I-VIII Nr. 3

29-30.04.2010 Expunere tematică **Fortificații medievale în județul Mehedinți** realizată și susținută de Cristian Manea, Secția Arheologie-Istorie în fața elevilor din Școlile Nr. 6 și Alice Voinescu, cât și în fața studenților de la Facultatea de Litere a Universității din Craiova

05.05.2010 Expunere tematică **Marea familie a Europei** realizată de Magdalena Trăistaru, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală în fața elevilor de la Școala cu clasele I-VIII Nr. 14

07.05.2010 Atelier de desene, Expunere tematică și Microexpoziție de desene dedicate Zilei Europei toate coordonate de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală la care au fost prezenți elevii școlilor nr.6, Nr.14, *Alice Voinescu* și *Constantin Negreanu*. Expunere tematică **Tripla semnificație a zilei de 9 mai** realizată de Cristian Manea, Secția Arheologie-Istorie și prezentată elevilor din Colegiul Tehnic Decebal. Expunere tematică **Restaurarea obiectelor muzeale** prezentată de Manuela Pătruțescu, Laboratorul de conservare și restaurare elevilor din Colegiul Tehnic Decebal. Lecție interactivă **Culorile cerului, culorile pământului** susținută de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă elevilor din Școlile *Alice Voinescu* și *Petre Sergescu*

15.05.2010 Lansare de carte **Călători prin timp**, Dănuț Deșliu la Muzeul de Artă

18.05.2010 ZIUA INTERNAȚIONALĂ A MUZEELOR - manifestare artistică susținută de elevii Școlii *Constantin Negreanu*, lansare anuar Drobeta, vol. XIX, seria Științele Naturii și seria Arheologie-Istorie. Eveniment coordonat de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală

20.05.2010 Manifestare artistică **Sezătoare la muzeu** coordonată de Florentina Pleniceanu, Secția Etnografie și Artă Populară, participanți elevii Școlii *Theodor Costescu*.

21.05.2010 Expunere tematică **Ziua Internațională a Biodiversității** susținută de Sorina Matacă, manager, Florina Diaconu, Secția Științele Naturii – Acvariu în fața elevilor din Școala cu clasele I-VIII Nr. 6. Expunere tematică **Arta secolului XX** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă participanți fiind elevi din Grupul Școlar Auto și Colegiul Național *Țițeica*

24.05.2010 Expunere tematică **Ziua Europeană a Parcurilor** realizată de Sorina Matacă, manager, Florina Diaconu, Secția Științele Naturii - Acvariu beneficiari deținuții din Penitenciarul Drobeta Turnu Severin

28.05.2010 Igienizarea castrului roman Drobeta, activitate coordonată de Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală la care au participat elevii al Colegiului Tehnic Decebal

31.05.2010 Expunere tematică **Culorile cerului, culorile pământului** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și susținută în fața elevilor din Școlile cu clasele I-VIII Nr. 3, *Petre Sergescu* și *Palatul Copiilor*

01.06.2010 Cu ocazia **Zilei Internaționale a Copilului** Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală a organizat o microexpoziție **Anotimpurile prin ochii copiilor** cu obiecte realizate de elevii ai școlilor aflate în parteneriat cu muzeul nostru. Manifestări artistice dedicate zilei de 1 iunie, realizate de elevii școlilor Nr.15, *Petre Sergescu* și *Constantin Negreanu*

04.06.2010 Expunere tematică **Severinul medieval** susținut de Oana Neagoe, Secția Arheologie-Istorie în fața elevilor Școlii cu clasele I-VIII Nr. 12

09.06.2010 Prezentare film documentar **Europa descoperă Mehedințiul** activitate coordonată de Magdalena Trăistaru, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și

Pedagogie Muzeală, beneficiari fiind vizitatorii muzeului, elevii din Rovinari și Craiova

23-27.06.2010 Expunere tematică **Arhitectura și arta în Drobeta Turnu Severin** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și prezentată studenților de la Facultatea de Geografie și Turism a Universității din Craiova

23.09.2010 Concert de muzică instrumentală susținut de elevii Liceului de Artă I. Șt. Paulian și desfășurat la Muzeul de Artă

06-13.10.2010 Lecție interactivă **Fișă de monument de arhitectură** susținută de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă în fața elevilor Colegiului Național Țițeica și Colegiului Tehnic Decebal

15.10.2010 Expunere tematică **Apa și importanța ei** susținută de Mariana Drăghia, Secția Arheologie-Istorie (Muzeul Hidrocentralei), participanți elevii Școlii Constantin Negreanu

16.10.2010 Proiect cultural **Sărbătoarea prieteniei** desfășurat la Muzeul de Artă de Asociația de Cultură și Civilizație Greacă coordonator Maria Bălăceanu

20.10.2010 Expunere tematică și Prezentare film documentar **Peisaje danubiene** realizator Florina Diaconu, Secția Științele Naturii participanții elevii Colegiului Economic Theodor Costescu

21.10.2010 Lecție interactivă **Arta secolului XX, perioada antebelică** realizat de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și prezentat elevilor Colegiului Economic Theodor Costescu, Colegiului Național Traian, Colegiului Național Gheorghe Țițeica, Liceului de Artă I. Șt. Paulian, Liceului pedagogic Șt. Odobleja și Grupului Școlar Domn' Tudor

29.10.2010 Expunere tematică **Defileul Dunării** susținută de Florina Diaconu, Secția Științele Naturii elevilor Școlii Alice Voinescu

18.11.2010 Expunere tematică **Peștii dunăreni** realizată de Sorina Matacă, manager al muzeului, Florina Diaconu, Secția Științele Naturii și susținută în fața elevilor Școlii D.I. Totir

19.11.2010 Expunere tematică **Muzeul Regiunii Porților de Fier, o școală propatrimoniu** realizată de Sorina Matacă, manager muzeu și prezentată elevilor din Școala cu clasele I-VIII Nr. 15

21.11.2010 Expunere tematică **File de istorie românească** realizată de Maria Bălăceanu, Muzeul de Artă și prezentată celor din Asociația pentru Informarea despre Regatul României

27.11.2010 Lansare de carte **Deportații, Via Dolorosa** la Muzeul de Artă, participanți membri și simpatizanți ai Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, Filiala Mehedinți

29.11.2010 Lansare de carte **Poeme nocturne, Astrologia iubirii, Să ne bucurăm copiii** de V. Păuleț și **Fotografie neretușată** de Stanca Ciobanu Fotino desfășurată la Muzeul de Artă

10.12.2010 Expunere tematică **Ziua Internațională a drepturilor omului** realizată de Chirilă Ionescu, Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală și prezentată elevilor din Școala cu clasele I-VIII Nr. 3

14.12.2010 Manifestare artistică **Colinde de Crăciun** coordonată de Secția Etnografie și Artă Populară și Secția Relații Publice, Marketing Cultural și Pedagogie Muzeală, cu participarea Grupului de colindători din nordul județului Mehedinți și a elevilor de la Școala Constantin Negreanu

19-22.12.2010 Manifestare culturală **Concert de colinde la Muzeul de Artă** coordonat de Maria Bălăceanu cu participarea elevilor din Școala D.I.Totir, Liceul de Artă, Lugoj, Liceul de Artă I. Șt. Paulian

În acest an Muzeul Regiunii Porților de Fier a derulat următoarele proiecte culturale:

5. PROIECTE CULTURALE

Drobeta, oraș roman desfășurat cu ocazia Zilelor Severinului a cuprins următoarele manifestări culturale: Reprezentații teatrale antice - *Medeea* de Seneca și *Aulularia (Ulcica)* de Plaut; Atelier de pictură și grafică la care au participat membrii Uniunii Artiștilor Plastici, Filiala Mehedinți; Reprezentații sportive susținute de elevii Palatului copiilor din Strehaia; Dansuri romane; Parada costumului roman

Muzeul prieteniei Cu ocazia zilei de 1 iunie, Asociația Cordelia, în parteneriat cu RadioTeleviziunea Severin, Muzeul Regiunii Porților de Fier și Inspectoratul Școlar Județean Mehedinți, au realizat un proiect prin care, 50 de copii din localitățile Dârvari, Bâlvănești și Băcleș au fost invitați la Muzeul Regiunii Porților de Fier, să-și petreacă această zi într-un mod deosebit. Copiii au vizitat muzeul, au fost antrenați într-un concurs de desene pe asfalt, cu premii constând în diplome și cadouri, iar cei

trupa „Cortina” le-au prezentat două piese de teatru: „Albă ca Zăpada” și „Scufila Moșie și Lulu cel Rău”.

Școala de Vară Pământul este rotund? desfășurată în perioada 01.07.2010 – 31.07.2010 și în cadrul căreia au participat 150 de copii cu vârste cuprinse în 3 ani și 14 ani. Desfășurat pe patru atelierele de lucru copiii au fost invitați să descopere natura, istoria și arta prin desen, modelaj, cântec, joc și drumeție.

Satul tradițional mehedintețean văzut prin ochii copiilor desfășurat între 12.04.2010 – 21.05.2010 în colaborare cu Școala Theodor Costescu. Coordonator Florentina Pleiniceanu, Secția de Etnografie și Artă Populară.

Artur Heras și expresia poetică a lui Unamuno

Anul acesta Muzeul de Artă Drobeta Turnu Severin a etalat pe simezele sale artă contemporană spaniolă, creații ale pictorului Artur Heras.

Cunoscut plastician în întreaga lume ca pictor, grafician și chiar sculptor, s-a remarcat adesea prin ilustrația de carte. La noi a expus lucrările după care s-a ilustrat o *Selecție poetică* din opera lui Miguel de Unamuno, tradusă de Carmen Bulzan și ilustrată de Artur Heras, un foarte cunoscut plastician spaniol contemporan nouă, cu destule expoziții, ilustrări de carte și distincții de onoare, acordate în Spania și Franța.

Nu am să scriu despre traducere, nici despre arta poetică a lui Unamuno. Au făcut-o, și sigur o vor mai face, cei cărora li se cuvine o atare îndeletnicire. Mie, ca simplu cititor, îmi place Miguel de Unamuno pentru că este un luminat. Simte pulsația ființei mai repede decât pe cea a materiei umane. Vede, ca-n simbolul oglinzii, că nu ești ceea ce vrei ci ceea ce poți să fii. Urmărește gândul pe traiectorii multiple, nu întortochiate, ci limpezi, curgătoare. Se folosește de cuvânt, cel puțin în selecția realizată de Carmen Bulzan, cu o anume sficiune, chiar dacă lumea despre care vorbește este una obișnuită. O lume în care se iubește, dar se și îndură, se moare. O lume în care chiar cunoașterea de sine este o durere. Una sublimă, deși uneori nu se poate ajunge la cunoașterea de sine râvnită. Preocupat de trecerea timpului, de cele trei dimensiuni ale sale, le caută mereu în relație cu sine. Cu numele Unamuno. Cu viitorul său. Fără a fi neapărat o fugă din trecut, se simte o anume teamă de viitor. Poate fi doar o undă de incertitudine, dar sigur și o „irresignacion”, izvorâte din dogma sa filozofică. O preumblare între ieri și mâine, astăzi fiind una dintre certitudini, „veșnicul azi”, cum îl numește. Căci „non todo morire”, iar eternitatea, ca a treia dimensiune a timpului umanității, este mereu invocată în rugile sale către Dumnezeu. De altfel, divinitatea este un interlocutor permanent și atunci când nu i se adresează direct. Pentru că Unamuno poate să intre în rezonanță cu înaltele vibrații vitale și calcă lin pe așternut de cuvinte. Poate să intre sau îi este îngăduit să intre în zonele înaltelor vibrații, „într-un tezaur de stele”, de unde i se pregătește eternizarea.

Mă folosesc de percepțiile mele modeste asupra poeziei lui Unamuno doar pentru a reuși simbioza între mesajul său poetic și cel plastic al lui Artur Heras. Știu de la traducătoare, cea care s-a îngrijit de această ediție, că a ales poeziile după ce a primit îngăduința lui Heras de a-și ilustra volumul cu lucrări din creația acestuia. O bună selecție, făcută cu rigoarea celui ce nu-i sunt străine nici expresia poetică, nici cea plastică. Deși spiritele sensibilizate în analize comparative ar putea sesiza diferențele dintre cei doi. Nu atât de opinii cât în modul în care și le exprimă, Heras fiind mai tranșant.

Este chiar necesară o atare tratare pentru a sublinia mai pregnant forța mesajului din poezie. Sunt convinsă că pictorului nu-i este necunoscută creația poetului, de aceea prinde bine „profilul”¹ „culegătorului de cuvinte”² Unamuno. Aceluia care uneori se teme că trăirile sale, gândurile, faptele trecute să nu fie crengi uscate în pomul vieții. Acestuia, Heras îi sesizează marea doză de energie vitală, care vine din firea mereu uimită, din setea lui de cunoaștere. Din setea lui de a strânge „cuvinte” folositoare. Tezaure pe care le duce³ tăcut pe cele nouă cărări ale vieții, le trece prin sita vânturilor⁴, le face luminoase, curățându-le de întuneric⁵, le supune rugii înșelărilor⁶, într-o profundă „nostalgie a viitorului”⁷, pentru a ajunge victorioase⁸ în paginile unei cărți dominată de penitența literei A⁹. O literă sortită să tragă după sine pe celelalte ale alfabetului, pentru întregirea unui tom, așa cum este cel ce ni se prezintă acum, coperta fiind realizată, cu aleasă inspirație, tot de Artur Heras.

În construirea imaginilor care să ilustreze, nu doar să însoțească, poeziile lui Miguel de Unamuno, Artur Heras se folosește cu îndemânare de avatarurile viziunii sale, cu vizibile accente suprarealiste, în care însă și simbolul își găsește locul potrivit, pentru ca realitatea reconstituită să fie mai convingătoare. Alege mereu asocieri potrivite între expresiile poetice și elementele figurative. În ilustrarea relativității izbânzii cunoașterii umane, se folosește de Victoria din Samothrace, cea fără cap, cu imaginea deformată în apă, dar asociind-o și mărului (fructul cunoașterii). Ca să nu mai vorbesc despre imaginea de pe coperta I, cea mai sugestivă. În aceeași măsură se folosește și de puterea de cuprindere a culorilor: violet- vibrații înalte vitale, așteptări pentru viitor, dar și roșu ars – viitor trăit anticipat, galbenul – iluminarea numerelor care se transformă în fotoni de lumină, verdele – vitalitatea cuvintelor (cuvânt = creția Domnului).

Din punc de vedere tehnic, Artur Heras nu are limite. Alături, în aceeași lucrare, acrilicul, laviu și colajul pe suport de hârtie sau acrilicul și uleiul pe pânză, pentru diversificarea modalităților de expresie, necesare în sublinierea sau estomparea unora dintre elementele figurative din mesaj propriei compoziții, precum și al creației poetice pe care o ilustrează. Dacă culoarea este la Heras o joacă, uzitată cu dezinvoltura celui ce-i simte

¹ *Profil/Perfil*, 2010, acrilic și ulei pe pânză, 100x81 cm

² *Colector de cuvinte / Colector de paraules*, 2008, acrilic pe hârtie, 152x103, (Colecția Colegiului Oficial al Avocaților, Valencia)

³ *Drumeț/Caminant*, 2009, tinta, lapiz și colaj, 45x33 cm

⁴ *Docherul vânturilor / Estibador de vents*, 2007, acrilic și ulei pe pânză, 140x120 cm (Catalog Passatges 07.08)

⁵ *Coșarul de numere/Deshollinador de numeros*, acrilic pe pânză, 150x120 cm (Catalog Passatges 07.08)

⁶ *Docher și înșel / El estibador y el angel*, 2004, acrilic și ulei pe pânză (Catalog Passatges 07.08 y L"evidance eternelle CACMCM, Perpignan)

⁷ *Nostalgie a viitorului / Nostalgia de Futur*, 2007, acrilic pe hârtie, 70x50 cm (Catalog Passatges 07.08)

⁸ *Victorie / Victoria*, 2009, acrilic lapiz pe hârtie, 152x103 cm, (Colecție privată, Valencia)

⁹ *Penitent cu A / Penitent amb A* (copertă I), acrilic, lapiz și colaj pe hârtie, 155x120 cm

energiile, dacă colajul este un demers enfatic, menit să dea testură și volum, când lucrează în acrilic, în ulei riguirea sa duce spre hiperrealism. O modalitate de a desăvârși expresia plastică, care să susțină și chiar să sublinieze puterea de seducție a poeziei lui Unamuno. Toate aceste virtuți ale ilustrației lui Artur Heras îmbogățesc valoric cartea. În egală măsură, prin expunerea lor, alături de alte câteva motive, în muzeul nostru adaugă noi areale culturale europene din care ne alegem artiștii pe care să-i prezentăm vizitatorilor noștri.

Ionuț Gurgui

Ne-am obișnuit ca în fiecare toamnă, sau cel mai târziu la doi ani, Muzeul de Artă severinean să organizeze o personală Ionuț Gurgui. Expoziția de anul acesta este, dacă nu o retrospectivă, cel puțin una în care se etalează lucrări din toate tehnicile și tematicile abordate.

Dăruit de Dumnezeu a fi rodnic, pământul mehedințean îmbogățesc mereu arealul cultural romanesc actual. În domeniul artelor plastice, printre alte nume cunoscute poți să rostești cu seninătate și pe cel al lui Ionuț Gurgui. Temperament neliniștit, caută permanent, în sine și în lumea din jur, elemente demne de consemnat în cronică sa imagistică. O cronică constituită în parametri valorici și tematici cu accentuate caracteristici individuale. Acestea îi și asigură reputația de care se bucură în breaslă.

Conștient de necesitatea consecvenței în exercițiul capricios al creativității, Ionuț Gurgui folosește timpul dintre expoziții pentru a răspunde unor noi provocări în care se descoperă în alte ipostaze creatoare, cu noi și amplificate resurse. Urmărindu-l de la debut, știu că nu îi poți intui cu anticipație traiectoriile pe care își îndruma pașii, nu de puține ori novatori. Nu are pretenția unei recunoașteri a acestui statut, de aceea are seninătatea creatorului independent care-și are un drum asumat. Un drum, e adevărat, imprevizibil, dar care nu abdică de la calitate.

Această stare a spiritului a fost prielnică, la început, exprimării în acuarelă, alegând tematica și expresia spontană adecvată acestei tehnici. Imagini iluzorii, efecte cromatice aerate, stări de spirit efemere, nu numai peisaje notorii sau comune. Dar complexitatea trăirilor sale i-a deschis perspectiva uleiului, mulți ani fiindu-i modul firesc de exprimare. Cu receptivitatea coloristului sensibil, scaldă lucrările într-o lumină spectrală, dezvoltându-și paleta între numeroasele tonalități atât a culorilor înalte, cât și a celor calde, mai joase, fără ca vreuna dintre game să-și piardă din vigoare, chiar și când schimbă registrul tematic, de la cel vegetal la cel acvatic, celest sau imaginar. Nu este ușor să te decizi ce să remarci mai de grabă sau mai accentuat. Vibrațiile unei naturi trezite la viața, pastelată și, din punct de vedere tematic, provocatoare. Sau să cauți tenebrele ardente ale culorilor văpaie, într-un mozaic în care se disting cele de intensitate mocnită a granatului sau cele aprinse, translucide, de smarald. Pentru unele temperamente sigur sunt preferabile cele calde, ruginii, liniștitoare, descărcate de presiune.

Și în toate aceste stări cromatice nu realizezi că imaginea reprezintă o petală sau un mănunchi de flori, o plantă imaginară, cu rădăcinile aeriene care se hrănește cu sentimentele tale, o aripă singuratică, în căutarea permanentă a eternei perechi, o insulă unde nu vei fi niciodată rătăcit căci nu te simți singur. În schimb vei fi conștient de prezența ocrotitoare a arcadei unui pod, deschiderea înviorătoare a unei ferestre sau siguranța unui drum, unei căi tranșate în viitor. Sunt stări de spirit induse, cu abilitate, fără să știi dacă artistul a făcut-o conștient sau hazardul, îndrumat exterior, extrasenzorial. Semnătura este însă clar amprenta personală a celui cunoscut sub numele Ionuț Gurgui.

Aceeași care se simte și în spatele lucrărilor de sculptură, căci artistului nu i-au fost îndestulătoare atuurile culorilor, de apă (acuarelă, tempera sau acrilice) sau a uleiurilor pretențioase, nici profunzimile misterioase ale desenului în creion (un moment de mare intensitate creatoare și valorică, poate și pentru că este ultimul, cronologic). În răstimpuri, a căutat posibilitățile de expresie în strălucirea metalului sau în căldura fibrei lemnului. Indiferent de esența, comună a teiului, salcâmului, cea exotică a smochinului sau aristocratică a nukului. În toate găsește ascunse valori, pe care le îmbogățește cu ingenioase podoabe de argint, aramă sau alamă, indiferent de tematică sau subiect.

Constantin Plăvițu

O nouă expoziție personală a pictorului Constantin Plăvițu – *Venețiile mele*. Puține lucrări, pentru că și spațiul este mic. Puțin peste 35, dar toate bine gândite, într-o expresie nouă, care îl reprezintă pe Constantin Plăvițu cel al acestui moment.

Dint-o fugară privire îți dai seama că Venețiile lui înseamnă, în primul rând, canale și gondole (*Bărți la Veneția I – VI, Canale la Veneția*). Cu barcagii, trubaduri sau nu. Care intră și ies din canale, trec pe sub punți, chiar cea a suspinelor (*Gondolier sub soare, Intrarea în Veneția, Plecarea din San Marco*). Trec solitari sau ducând turiști, poate și pe pictor în călătoria inițiatică, în care a consemnat totul. Sumare notații, însă recognoscibile în ceea ce înseamnă orașul lagunelor. Desene, crochiuri, fugare semne ale unor imagini dintr-o realitate căutată de toți artiștii. Arhitectura cunoscută, scăldată de ape și inundată de sunete și emoții (*Bucurie la Veneția, Ferestre la Veneția*).

Apoi înseamnă Piața San Marco (*Piața San Marco*). Nu Domul, nu Palatul Ducal, sau nu acestea, în mod deosebit. Puțin din ceea ce rețin toți cei ce calcă în Veneția. Notează, în schimb, atmosfera, starea de spirit, zbaterea de aer, în fâlfâit de aripi de porumbei ce-ți zboară pe umeri, în palmă și-ți rămân pe retina amintirii mult timp (*Piața cu porumbei*). Veneția lui este o joacă de-a vacanța fără griji (*Joacă la Veneția*). Dacă este vreo grijă, atunci aceasta izvorăște din teama de a nu reține cât mai multe din ceea ce acest loc fastuos îți oferă. Este jocul de-a copilăria fără bătrânețe. De-a viața fără granițele conveniențelor.

Mai înseamnă și femeii, la Veneția senzualitatea feminină fiind emblema orașului însuși. În ev mediu au încercat să-și ascundă această trăire sub mască. N-au reușit decât să o sporească, prin mister (*Ceremonie*). Consemnează însă și o întâmplare, un incident care putea să fie tragic pentru fiul său, salvat de mamă ca într-un film (*Mamă cu prunc*), pictorul Plăvițu nescăpând prilejul de a consemna și aspecte ale Veneției zilelor noastre. Dar, din nou fugare notații de torsuri ce lasă doar gândul să mângâie.

Venețiile lui Plăvițu mai înseamnă și biserici. Nu, nu cele mai cunoscute. Prea le caută și le găsește oricine. Ci biserici de mănăstiri părăsite de cult, de oameni, nu însă și de artiști, care așa cum o face și pictorul Plăvițu vede ceea ce noi, ceilalți am uitat chiar înaintea timpului (*Biserica uitată, Biserică, Catedrala, Turn*).

Și, în ultimă instanță, Venețiile lui înseamnă pești (*Peștele, Pești exotici*), de fapt ceea ce ar fi trebuit să fie bogăția unui oraș așezat pe ape, dar nu a fost să fie, și doar un ochi interior de artist priveghetor poate să străvadă peste destin, peste timp, peste...

Din punct de vedere tehnic, se remarcă spontaneitatea notațiilor, siguranța ductului, naturalețea laviurilor. Surprinde prin expresia plastică adecvată fiecărui subiect, jonglând între desen, crochiu cu laviu, acuarelă, uleiuri și...ceramică. Sunt tehnicile în care a exersat până acum și pe care le stăpânește bine.

Cu această expoziție pictorul Plăvițu ne dovedește, încă o dată, că pentru un artist vârsta nu înseamnă rutină, nici cum blamare, ci experiență și spirit deschis la nou. Că anii adunați pe răbojul vieții pot să-ți aducă o tinerețe cu atuuri – cel al împlinirii, în primul rând. Doar să știi să-ți respecti statutul de artist, să cinstești harul primit de la Dumnezeu.

Iron Gates Region' Museum. Analysis of the storage conditions medieval objects. This paper presents the analysis of the storage conditions of cultural property from the collection of medieval weapons, tools and pottery which are temporary stored in one of the deposits of the basement of the Art Museum. Thus, is presented microclimatic study conducted in room stored in the 2011, display of objects, the causes that prevented the achievement of microclimatic stability and preventive and curative interventions from conservation area applied to objects and storage space.

Key words: wall pathology, microclimatic research, microclimatic stability, display, high humidity

Cuvinte cheie: patologia zidurilor, cercetare microclimatică, stabilitate microclimatică, etalare, umiditate crescută

1. Introducere

Datând din anul 1890, clădirea ce adăpostește Muzeul de Artă din Dr. Tr. Severin a fost ridicată de constructori italieni spre a fi reședința familiei de negustori Sabetay, una din cele mai bogate și renumite familii din acele timpuri, de pe aceste meleaguri. Prin impozanța care îi conferă alura de palat și prin rafinamentul decorurilor, clădirea este considerată a fi *cel mai reprezentativ monument de arhitectură civilă din orașul nostru* (M. Bălăceanu). Valoarea arhitecturală, eleganța și somptuozitatea fac ideală alegerea ei, din anul 1990, ca sediu al muzeului de artă.

Patrimoniul format din peste 2100 obiecte culturale, majoritatea artă românească, este împărțit pe cinci colecții: pictură, grafică, sculptură, artă decorativă și artă religioasă.

Spațiul interior al clădirii se desfășoară pe trei niveluri: demisol, parter și etaj. La parter și etaj sunt organizate expoziții temporare, expoziția permanentă și o gamă variată de manifestări culturale: simpozioane, mese rotunde, lansări de carte, concerte. Nivelul superior cuprinde și două depozite unde sunt păstrate o parte din piesele de artă. Cealaltă parte a patrimoniului, cea mai mare de altfel, se afla în trei depozite situate în zone diferite ale sediului central al M.R.P.F. Deși la demisolul clădirii Secției de Artă există un spațiu liber, format din 5 încăperi, în care ar fi putut fi organizată depozitarea compactă a tuturor obiectelor de artă, el nu a fost folosit decât temporar din cauza stării necorespunzătoare a zidurilor care, uneori, acumulează apă. Depozitarea bunurilor culturale vulnerabile, așa cum sunt toate obiectele ce aparțin Secției de Artă, într-un mediu nesănătos, cu umidități prea ridicate, conduce la deteriorarea semnificativă a lor, chiar ireversibilă. Variațiile dimensionale, slăbirea straturilor picturale (produsă fie prin gonflarea propriu-zisă a lor, fie prin slăbirea rezistenței unor preparații),

crearea unor tensiuni primejdioase în suporturi (pânză, lemn) și în final desprinderea unor bucăți din straturile de pictură, sunt aproape întotdeauna efectele excesului de umiditate suportat de picturi – bunurile culturale majoritare – un timp mai îndelungat.¹

La sfârșitul anului 2010 au început lucrările de reabilitare a clădirii sediului central al M.R.P.F. ce se vor derula pe o perioadă de doi ani. Determinată de această situație, eliberarea spațiilor muzeului s-a făcut prin transferul majorității bunurilor culturale în spațiile clădirii Secției de Artă, inclusiv la demisol. Hotărârea de folosire temporară a acestui spațiu pentru depozitare a fost luată, pe de o parte, din cauza penuriei de spațiu liber, iar pe de alta pentru că demisolului îndeplinește unele condiții cerute de un spațiu pentru depozitare, în sensul că: asigură securitatea bunurilor, are căi de acces și deschideri suficient de mari cât să permită pătrunderea ușoară a obiectelor, permite organizarea unei depozitări compacte, iar cele 5 încăperi nu sunt traversate de conducte de apă. Mai trebuie adăugat faptul că în acest spațiu s-a urmărit aducerea numai a obiectelor cu rezistență și stabilitate crescute la acțiunea excesului de umiditate, așa cum sunt obiectele cu suport ceramic (dacă sunt bine arse)². Din păcate această cerință nu a putut fi realizată decât parțial, în sensul în care sub aspect numeric, obiectele cu suport ceramic au fost preponderente. Neexistând o alternativă, nu a putut fi evitată adăugarea în același spațiu a obiectelor vulnerabile la acțiunea umidității excesive, așa cum sunt obiectele din material metalic, lemn, sau combinații ale acestora, elemente de floră și faună naturalizată, avându-se în vedere, pe cât posibil, limitarea numărului acestora.

Sediul Secției de Artă, așa cum s-a prezentat mai sus, există într-o clădire care a fost creată pentru altă funcționalitate decât cea de muzeu. Întrucât gradul de încărcare al unui spațiu muzeal este cu mult mai mare decât al unui imobil administrativ sau locativ, pentru a nu crea probleme privind gradul de solicitare și rezistența plafoanelor de la nivelele superioare s-a hotărât ca obiectele cu greutate și dimensiuni mari să fie amplasate la demisolul clădirii. Structura și rezistența plafoanelor trebuia protejată și pentru că această clădire este veche, construită conform unor modele și tehnici în care plafoanele au fost concepute din lemn cu structură metalică, fără beton armat, care le fac sensibile la forțele gravitaționale și seismice.

2. Aspecte interioare ale încăperii depozitare. Patologia zidurilor.

Aparatele de înregistrare necesare pentru realizarea determinărilor microclimatice au fost amplasate în cea mai mică încăpere din cele 5, respectiv cea de mijloc, care are formă circulară. Încăperea beneficiază de o bună izolare termică determinată, mai ales, de zidurile groase, de 0.8 m, de contactul scăzut cu mediul exterior (mai puțin de un sfert din circumferința

¹ Mihail Mihalcu, " *Conservarea obiectelor de artă și a monumentelor istorice* ", Editura Științifică, București, 1970, pag. 75

² J. Riederer, *Archaologie und Chemie-Einblicke in die Vergangenheit*, Berlin, pag 39

M.V.Farmakovski, " *Conservarea și restaurarea colecțiilor de muzeu* ", București, 1954, pag.

peretelui este în afară) și de dimensiunile mici ale celor trei ferestre; intrarea se face din interior, ceea ce atenuează semnificativ schimburile de temperatură cu exteriorul, iar accesul în depozit se face la intervale mai mari. Încăperea nu este încălzită. Nefiind încălzite nici încăperile cu care se învecinează, nu există posibilitatea unor transferuri de căldură.

Peretele prezintă o serie de avarii și deteriorări care au fost recunoscute prin examinare vizuală:

- pete provocate prin conținutul de apă din structura elementelor de construcție, care pornesc fie de la baza peretelui, fie de la mijlocul acestuia. Se disting 3 pete de dimensiuni mari. Două din ele, situate pe partea vestică a peretelui, au dispunere paralelă și se întind pe o lungime de 4 m; una pornește de la baza peretelui și urcă 0,5 m, iar cealaltă este situată la mijlocul acestuia și are o lățime de, aproximativ, 0,5 m. Cea de a 3 pată, cea de pe partea estică a zidului, situată la nivelul de contact al zidului cu trotuarul, se întinde pe o lungime de 2 m și are o lățime tot de aproximativ 0,5 m;
- schimbarea culorii finisajului, zonele afectate de umiditatea ascensională se disting nu numai prin diferențele de culoare, care este ceva mai închisă, ci și prin cele de temperatură, care este ceva mai scăzută, această situație fiind constatată prin atingerea zonelor diferențiate de conținutul de apă;
- gonflarea, bășicarea zugrăvelii pe suprafața interioară (foto. 3 ←), care a afectat 6 porțiuni ale peretelui, de aproximativ 100 cm² fiecare;
- cojirea zugrăvelii pe mici suprafețe, situate la baza vestică a peretelui;
- exfolierea în bucăți de dimensiuni mici;
- tencuială fragilă și sfărâmicioasă, efect al unor fenomene chimice, prin care CaCO₃ e transformat în CaSO₄ ;
- predispunere la desprinderea tencuielii și chiar desprinderi. Cea mai afectată este o porțiune de 1x 0.2 m (foto. 2 →), situată pe partea vestică a peretelui, la bază, unde desprinderile au lăsat zidăria expusă și vizibilă. Tencuiala din var-ciment are o aderență defectuoasă la zidurile din cărămidă ³, în timp suprafețele de tencuială se desprind de zid întrucât cimentul este un material incompatibil pentru cărămida existentă în elevație, deasupra nivelului de călcare;
- pete uscate (decolorarea finisajului) ce dovedesc că problemele create de igrasie sunt cu caracter periodic, procesele de evaporare ale apei din ziduri încetând ca urmare a dispariției temporare a surselor de apă care au afectat mijlocul zidului. Pentru a verifica dacă există o variație a conținutului de umiditate, s-a marcat conturul petelor de pe ziduri și data, 20.01.2011 (foto. 4 ↓→), urmărindu-se periodic dacă apar modificări ale dimensiunilor lor. Până la data finalizării redactării acestui material nu a fost constatată evoluția, creșterea sau ascensiunea lor, dimpotrivă, uscarea petei situate la nivelul de contact al peretelui cu

³ Constantin Inel, „Considerații privind starea de conservare a unor monumente eclesiastice românești din județul Alba”, revista *Apulum*, vol. 40, 2003, pag. 499

trotuarul, iar la celelalte 2 secțiuni afectate ale zidului o ușoară descreștere sau, cel puțin, o stagnare a procesului de acumulare a apei în ziduri. Existența unor manifestări sezoniere și ocazionale de acumularea umidității demonstrează că sursele care le provoacă sunt discontinue.

Fotografiile de mai jos ilustrează deteriorările produse de umiditatea.

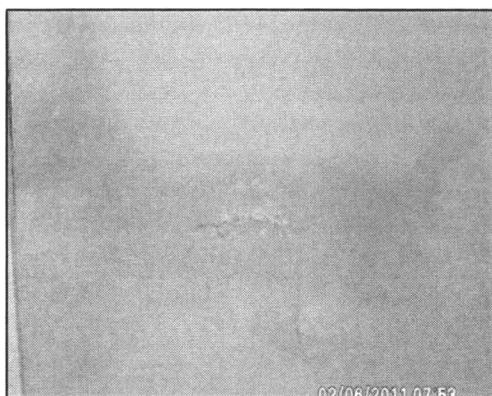

foto. 1

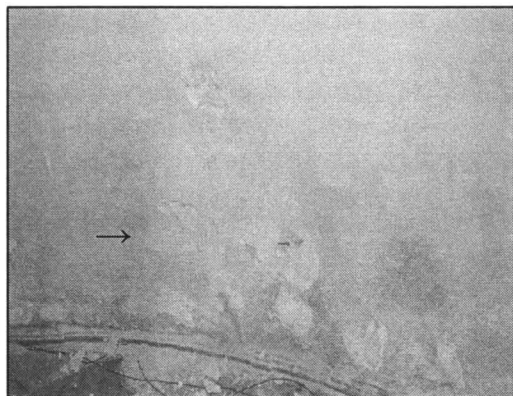

foto .2

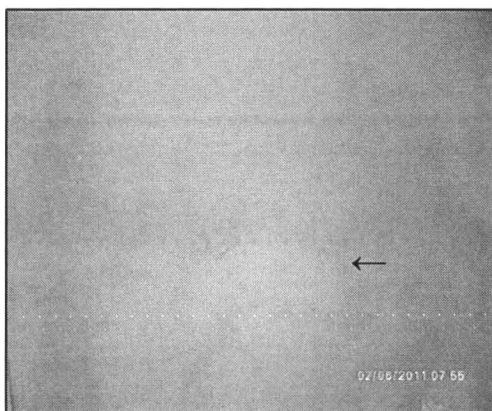

foto. 3

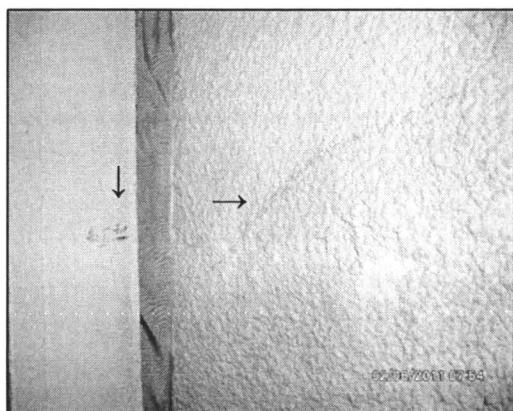

foto. 4

Așa cum a fost prezentat mai sus, în această încăpăre sunt păstrate temporar obiecte cu suport ceramic, care numeric sunt preponderente, obiecte cu suport metalic, dar și obiecte obținute din combinații ale lemnului cu diferite tipuri de metale (colecției de arme medievale). Fiecare obiect în parte este înfășurat atât în hârtie cât și folie de plastic transparentă, această așezare având avantajul că previne ciocnirile și zgârieturile dar și contactul între diferitele metale, care poate induce pilele electrochimice. Majoritatea obiectelor astfel ambalate au fost așezate în cutii de carton și în cutii din lemn. Cutiile au fost așezate fie în mobilier modular, fie prin suprapunerea unora peste altele, în coloană. Pentru a nu periclita integritatea obiectelor s-a asigurat stabilitatea coloanelor de cutii ținând seama de rezistența celor

situate la bază și forța de apăsare pe care o exercită cele situate deasupra. În cazul obiectelor robuste, din metal, au fost așezate mai multe la un loc, asigurându-se în acest mod o depozitare compactă, atât pe unitatea de suprafață cât și pe cea de volum. Prin urmare, criteriul după care au fost așezate și grupate aceste categorii de obiecte a răspuns cerințelor folosirii raționale și integrale a spațiului. În aceeași măsură, densitatea obiectelor a fost stabilită astfel încât să permită și accesul la oricare dintre ele. Pentru regăsirea ușoară a obiectelor, pe fiecare ambalaj sunt inscripționate numerele de inventar ale obiectelor care le conțin.

3. Justificarea efectuării studiului

Se știe că degradarea bunurilor culturale este rezultatul acțiunii directe a unor factori, iar conservarea își propune să găsească remedii acestei amenințări. Pentru a lua, însă, măsuri împotriva acțiunii acestor factori, mai întâi ei trebuie determinați. Ca urmare, în perioada ianuarie-noiembrie 2011, au fost efectuate înregistrări ale U.R. (parametru din clasa factorilor de reacție) și ale temperaturii (parametru din clasa factorilor de activare), rezultatele obținute fiind analizate în vederea stabilirii calității microclimatului din spațiul demisolului și a măsurilor de conservare preventivă ce trebuie luate, necesare pentru contracararea situațiilor necorespunzătoare care duc la deteriorări, astfel încât să se asigure stabilitate microclimatică.

Necesitatea determinării temperaturii și umidității decurge din faptul că acești 2 parametri fac parte din categoria factorilor fizico-chimici, categoria cu cei mai dăunători factori de degradare⁴. Sunt cei mai dăunători pentru că:

- determină procese chimice care descompun bunurile culturale, deci efecte ireversibile;
- determină cele mai dăunătoare și mai multe din procesele de degradare;
- determină procese care afectează cu precădere totalitatea colecțiilor vulnerabile;
- creează condiții care favorizează dezvoltarea anumitor dăunători biologici.

4. Modul de realizare al studiului. Rezultate.

Determinările au fost făcute cu ajutorul unui termohigrograf și al unui psihrometru, acesta din urmă fiind folosit și pentru etalonare. Întrucât valorile U.R. și ale t., în perimetrul unui spațiu, sunt diferite atât în plan orizontal cât, mai ales, în plan vertical, amplasarea aparatelor constituie o alegere dificilă. Ca soluție, credem corespunzătoare, pentru această situație s-a găsit prin așezarea lor pe un postament înalt, în poziție perfect orizontală, fiind orientate cu părțile care conțin elementele sensibile către zona unde sunt concentrate bunurile mai valoroase. Termohigrograful folosit este din categoria celor care redau pe o diagramă valorile umidității și temperaturii înregistrate continuu pe o perioadă de o săptămână. Înregistrările astfel

⁴ A. Moldoveanu, "Conservarea preventivă a bunurilor culturale", București, 2003, pag 14-15

realizate au comunicat nu numai valorile minime și maxime, dar și ritmul și amplitudinea oscilațiilor, dacă modificările au fost bruște sau lente. Existența înregistrărilor a făcut posibilă efectuarea unui studiu riguros asupra condițiilor microclimatice din spațiul demisolului. Pentru că înregistrarea continua constituie cea mai fidelă oglindă a acestor condiții.

Pentru analiză, valorilor U.R. și T. înregistrate pe diagrame li s-a calculat media zilnică, săptămânală și lunară, rezultatele obținute fiind trecute în tabelul anexat. Tot în acest tabel au fost înscrise valorile maxime și minime ale celor doi parametri, înregistrate în cursul fiecărei săptămâni, precum și numărul zilelor care se încadrează în regimul normal, umed sau sec al umidității relative. Examinarea valorilor imprimate pe diagramele termohigrografului, dar și a celor obținute prin prelucrare statistică, înscrise în tabelul anexat, evidențiază că t. a avut o evoluție aproape constantă de-a lungul fiecărei săptămâni, fără oscilații orare și zilnice, implicit fără oscilații de la noapte la zi, traiectoria parcursă de acul termohigrografului fiind liniară (vezi evoluția t. din diagrama de mai jos). Media diferențelor dintre valoarea minimă și maximă ale temperaturilor înregistrate săptămânal este de 1°C , cea mai mare diferență dintre cele 2 valori, de 4°C , înregistrându-se în săptămânile 6-12 octombrie și 13-19 octombrie. Modificările lente ale t., înregistrate la succesiunea săptămânilor, au condus la variații sezoniere cu amplitudini mici. Astfel, cea mai mare diferență, cea dintre media valorilor t. înregistrate în anotimpul rece și media t. înregistrate vara, este 17°C . Variațiile temperaturii înregistrate de-a lungul perioadei de monitorizare s-au înscris, în general, în limitele normale. Analiza valorile t., înregistrate zilnic, în perioadele ianuarie-iunie și septembrie-octombrie, arată că ele nu au depășit limita superioară, de 22°C ⁵, încadrându-se într-o proporție de 100% în prevederile normelor corespunzătoare de conservare. Excepție fac lunile iulie, august și septembrie, perioadă în care valorile t. depășesc frecvent această limită. Temperatura, raportată la natura materială a obiectelor depozitate în această încăpere, reprezintă un factor indirect în procesul de conservare. Acțiunea ei asupra obiectelor se realizează prin intermediul umidității relative, ale cărei valori le modifică printr-un raport invers proporțional. Fiind un factor implicat în construcția valorilor U.R. este de așteptat ca orice modificare de t. să determine modificarea valorilor U.R.

Cu toate că valorile corespunzătoare ale temperaturii s-au încadrat într-un procent ridicat, totuși ele nu au avut un efect pozitiv asupra umidității ambientale. În perioada ianuarie - iulie valorile U.R. au înregistrat depășiri semnificative, mediile lor lunare, situate între 72,79% - 75,1%, indicând existența unui regim climatic umed. Depășirile au fost atât de intense și frecvente încât doar 4 zile din acest interval s-au încadrat în regimul normal al umidității.

Chiar dacă în spațiul de depozitare a fost amplasat un deumidificator odată cu începerea monitorizării, care a funcționat 8 ore pe zi, existența lui

⁵ H.G. nr.1546/18.12.2003 pt. aprobarea normelor de conservare și restaurare a bunurilor mobile clasate, art.4, alin.b)

The chart displays the following data series and axes:

- Temperature (°C):**
 - Top axis: 0, 10, 20, 30, 40
 - Bottom axis: 0, 10, 20, 30, 40
- Temperature (°F):**
 - Top axis: 50, 60, 70, 80, 90
 - Bottom axis: 50, 60, 70, 80, 90
- Relative Humidity (%):**
 - Left axis: 0, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90
 - Right axis: 0, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90
- Relative Humidity (g/kg):**
 - Left axis: 0, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90
 - Right axis: 0, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90
- U.R. (Unsaturation Ratio):**
 - Plot area: 0, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90

The chart includes a grid and a curve representing the U.R. plot. Arrows point to specific points on the curve. The chart is labeled with 't.' and 'U.R.'.

Eficiența scăzută a folosirii lui este explicată de:

- cantitățile mari de apă înmagazinate în zidurile afectate, de aproximativ 300 kg apă/m³ zidărie, cu mult mai mari decât cantitățile de apă scoase zilnic de aparat, de 1-2,5 l;
- posibila refacere a cantităților de apă acumulate de ziduri, prin pătrunderea capilară a acestora dintr-o sursă apropiată clădirii;
- capacitatea redusă de lucru a aparatului, limitată de spațiul mare de depozitare;
- funcționarea discontinuă, de aproximativ 8 h./zi. Folosirea restrânsă a aparatului, de câteva ore pe zi, a fost hotărâtă din motive de securitate, neputându-se asigura supravegherea permanentă a funcționării lui.

152

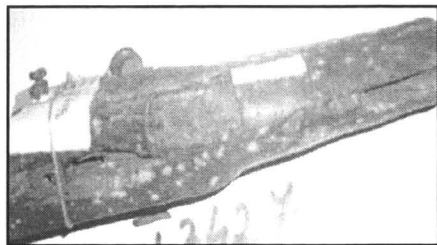

foto. 5

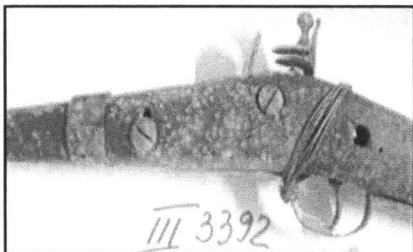

foto.6

Această situație, anticipată de altfel, a fost provocată de activarea tuturor factorilor implicați în mecanismul degradării. Dacă în perioada rece reacțiile de descompunere erau blocate prin neutralizarea factorului de activare, temperatura, care s-a situat sub limita reactivității agenților în fază latentă, în perioada de vară a intervenit participarea ambelor clase de factori. Pentru blocarea reacțiilor de descompunere nu trebuie decât să fie neutralizați factorii dintr-o clasă sau alta. Toate obiectele care au devenit mediu de cultură pentru microorganisme, identificate în urma verificărilor periodice, au fost scoase din mediul respectiv pentru a fi curățate. Îndepărtarea vegetației microorganismelor s-a realizat uscat, cu ajutorul bandajelor curate de bumbac. Totodată, în încăperile de depozitare s-au efectuat desprăfuiri ale pardoselii, modulelor de depozitare și ale mobilierului cu ajutorul unui aspirator cu filtru hepa. Au fost aplicate tratamente de dezinfectare și decontaminare pentru care s-au folosit soluții de formaldehidă și tinctură de mentă. Obținută prin macerarea mentei în alcool etilic 95%, tinctura a fost utilizată la intervale de 7 zile sub formă de aerosoli. Folosirea repetată a acestui preparat a fost determinată de rezultatele cercetărilor cu privire la utilizarea periodică a acestuia, care au evidențiat că duce la scăderea treptată a încărcăturii microbiene, menta având nebanuite proprietăți bacteriostatice, fiind un produs puțin costisitor, ușor de procurat și care nu afectează persoanele care pătrund în spațiile de depozitare⁶. Acest preparat naturist este stabil și neutru din punct de vedere chimic, proprietăți care conferă avantajul de a nu intra în reacții chimice cu substraturile materiale ale bunurilor culturale. Pentru completarea combaterii atacului fungic, în proximitatea bunurilor au fost amplasate cristale de timol. Verificările și intervențiile curative, realizate pe parcursul verii, au limitat dezvoltarea degradărilor microbiologice.

Capacitatea de reducere a umidității în exces a fost suplimentată la începutul lunii august odată cu achiziționarea de noi unități de dezumidificare, care au fost amplasate în încăperile învecinate cu cea în care ambientul era monitorizat. Funcționarea lor a ajutat la scăderea U.R. la valori mai apropiate de cele corespunzătoare, numărul zilelor care s-au încadrat în regimul normal al U.R. înregistrat în luna august egalându-l pe

⁶ Paula Dora Pascu – *“Conservarea înainte și după restaurarea broderiilor și dantelelor arheologice”*, Revista Muzeelor nr.3-4/1999, București, pag. 36-37

cel înregistrat în intervalul ianuarie-iulie. Mai mult decât atât, funcționarea deumidificatoarelor a făcut ca regimul normal al umidității să fie dominant în intervalul septembrie - noiembrie, procentul valorilor U.R. care s-a încadrat în limitele unei bune conservări fiind de 91,2%. Această situație favorabilă poate fi pusă și pe seama secetei înregistrate în vara și toamna acestui an. Lipsa precipitațiilor a acționat prin scăderea valorilor umidități moleculare atmosferice și prin împiedicarea acumulării apei în ziduri, precipitațiile fiind una din sursele de înmagazinare a apei. Tratamentele și intervențiile aplicate precum și factorul natural au determinat înregistrarea în luna octombrie, pe o perioadă scurtă, de 2 zile și jumătate, a regimului climatic uscat, regim favorabil conservării corespunzătoare a bunurilor cu suport metalic. Pentru metale aerul uscat reprezintă mediul ideal de păstrare, știut fiind faptul că umiditatea este implicată în mod direct în procesele de coroziune. În consecință, în absența umidității aceste procese nu mai au loc. U.R. insuficientă nu creează probleme materialelor de natură anorganică deoarece acestea nu sunt higroscopice

Umiditatea ambientală crescută, cu valori mai mari de 65%, așa cum s-a înregistrat în perioada ianuarie-august în spațiul demisolului, determină procese chimice, fizice și biologice, cu efecte multiple și grave asupra stării de sănătate atât a bunurilor anorganice cât și a celor organice. Umiditatea accelerează procese chimice și fotochimice care au ca efect: modificarea culorii, fragilizarea materialelor, scăderea rezistenței mecanice, dezvoltarea unor procese de autooxidare, intensificarea coroziunii metalelor. Mai provoacă creșterea umidității higroscopice din bunurile culturale, modificându-le dimensiunile, a căror umflare nu se realizează în mod egal în toate direcțiile. Bunăoară, lemnul, osul și fildeșul (suporturi care intră în componența armelor) se umflă mai mult de-a latul fibrelor decât în lungul lor. Materialele poroase (lemnul, osul, fildeșul, ceramica) dacă au absorbit săruri, acestea vor migra la suprafață determinând în perioadele seci eflorescență apoi, în timp, formarea unei cruste. Umiditatea mai mare de 70% favorizează apariția mucegaiurilor, situație cu care ne-am confruntat în lunile iunie și iulie, când suportul lemnos a fost afectat.

Una din principalele cauze ale înregistrării umidități ridicate este igrasia sau umiditatea ascensională, igrasia fiind un fenomen care se manifestă prin umezeală persistentă în pereții de zidărie ai construcției, din cauza apei reținute în porii materialelor din care sunt executați pereții. Trebuie precizat că observațiile noastre de teren, prezentate mai jos, nu au fost completate cu expertize de specialitate, care ar fi adus o exactă apreciere asupra cauzelor ce au acționat asupra stării de conservare a clădirii, a surselor umidității (diagnosticarea originii umidității), a tipurilor de degradări. Prin analizarea formelor de degradare ale elementelor de construcție, localizarea lor, și prin consultarea documentației de specialitate, apreciem că la originea acestui fenomen nedorit stau mai mulți factori și condiții, și anume:

- o acumulare de apă la baza imobilului sau o pânză freatică de suprafață ridicată care, prin ascensiune capilară, pătrunde prin

izolația de temelie deficitară a acestuia. Frecvent întâlnită în infrastructura clădirilor vechi, construite înainte de 1930⁷, așa cum este și clădirea acesta, ascensiunea capilară este cauzată de structura de zidărie de cărămidă, fără nici o hidroizolație împotriva umidității din teren, cu excepția capacității materialelor componente ale zidăriei respective (piatră, mortar) de a se opune intrării umezelii. Apa urcă prin capilare, învingând gravitația, ajunge în pereți unde se acumulează din cauza higroscopicității ridicate a mortarului și a materialelor de construcții. Cu cât sunt mai groși pereții cu atât cantitatea de apă reținută este mai mare și va ajunge la niveluri mai ridicate. Prezentă în zidărie, apa poate depăși 30% în volum: de aceea este posibil ca fiecare mc de zidărie să rețină până la 300 kg de apă⁸. Așadar, amplasamentul lângă o sursă de apă freatică, compatibilitatea materialelor și soluțiile tehnicile aplicate la construirea clădirii pot fi cauze care au contribuit la periclitarea stării de conservare a acesteia,

- surse ale pătrunderilor de apă în ziduri trebuie căutate și în neetanșeitățile zidurilor (goluri de fațadă, fisuri) precum și în sistemul de evacuare a apelor pluviale care poate prezenta unele defecțiuni (jgheaburi, burlane fisurate sau întrerupte) ce fac traseul instalațiilor nefuncțional și izolat necorespunzător. În acest caz apa de ploaie intrată în contact cu clădirea, pătrunde prin tencuială, mai ales atunci când prezintă discontinuități în structura sa, provocând o separare între mortar și zidurile din cărămidă. Facem această constatare întrucât porțiunile din zid din vecinătatea burlanelor prezintă măcinări și dislocări ale stratului de tencuială până la cărămida (foto 7 – 10);
- o altă cauză, care nu poate fi exclusă, este o pânză freatică de suprafață ridicată, argumentul pentru care se face această apreciere fiind faptul că partea centrală a pavimentului din lemn din încăperea situată pe partea estică prezintă pete de umezeală;
- asfaltarea și betonarea zonei adiacente clădirii cu un trotuar lat, lipit de pereții imobilului, contrar convingerii că va feri zidurile de apă, este de fapt sursă de deteriorare. Cum? Apele meteorice se scurg până la marginea pistei, de aici în pământ și de acolo pe sub pistă, până ajunge la ziduri. Acționând ca o barieră împotriva evaporării apei, asfaltul facilitează astfel acumularea ei în ziduri, având proprietatea de reține și a transmite umiditatea în structurile cu care vine în contact. Dacă terenul ar fi liber, apa ar pătrunde în sol dar se va și evapora, cu atât mai mult cu cât suprafața de evaporare ar fi mai mare⁹;

⁷ Prof.dr.ing. M. Brumaru, „Controlul structural al clădirilor”, curs, Universitatea Tehnică Cluj, 2005, pag. 35-36

⁸ Prof.dr.ing. A. Frattari, lect.dr.R. Albatici, „Umiditatea în elemente de zidărie”, curs, Universitatea Tehnică Cluj, 2005, pag.10

⁹ A. Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 2003, pag 49

- sursă de deteriorare, care afectează construcția, este și subdimensionarea tronsonului aparținând sistemului de evacuare al apelor uzate și meteorice care traversează curtea instituției. Cantitățile mari de apă, acumulate cu ocazia unor precipitații abundente, au indus creșterea presiunii acesteia asupra capacității de preluarea a conductelor, care nu a mai putut rezista eforturilor suplimentare, provocând refulări. Două astfel de situații nedorite s-au înregistrat în anii anteriori, când la subsol nu erau depozitate bunuri culturale;
- umiditatea din precipitații atmosferice prin infiltrații directe, în special din ploaie asociată cu vânt.

umiditatea din atmosferă, prin condens superficial sau interstițial¹⁰.

Cauzele care au provocat degradările, deteriorările observate la această clădire aparțin unui spectru larg, cuprinzând atât factori naturali cunoscuți (umiditate, temperatură, lumină) cât și cei umani (intervenții neavenite, poluare, administrare deficitară), interferența nefericită dintre cele două categorii ducând la aspectul actual al acesteia.

Însă, pentru identificarea corectă a cauzelor care generează aceste neajunsuri trebuie să se pronunțe specialiști din domeniul construcțiilor care, prin observații pertinente asupra deteriorărilor structurale, pot diagnostica, pot stabili natura sursei de umiditate și, pe cale rațională, tratarea problemei eliminării pătrunderii apei în elementele de zidărie prin: bariere mecanice, bariere chimice și fizice, sistemele de drenare, urmată de recomandarea lucrărilor de remediere necesare (electroosmoză, sifoane atmosferice).

Bibliografie

- 1) A. Moldoveanu, „Cât de inevitabilă este degradarea bunurilor culturale?“, București, Revista muzeelor nr. 3-4/2003, pag. 114-119;
- 2) A. Moldoveanu, „Conservarea și restaurarea bunurilor culturale, activități specifice și inconfundabile“, București, Revista muzeelor nr. 1/2005, pag. 5-9

¹⁰ R. Crișan *Umiditatea zidărilor vechi. Criterii de intervenții*, Revista monumentelor istorice nr.1-2/1996, pag. 97-106

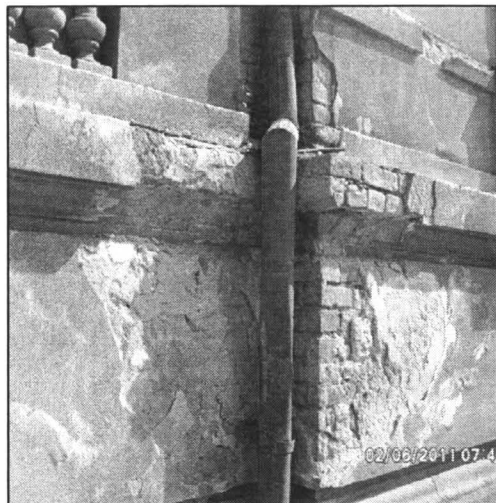

foto. 7 fațada sudică

foto. 8 fațada sudică

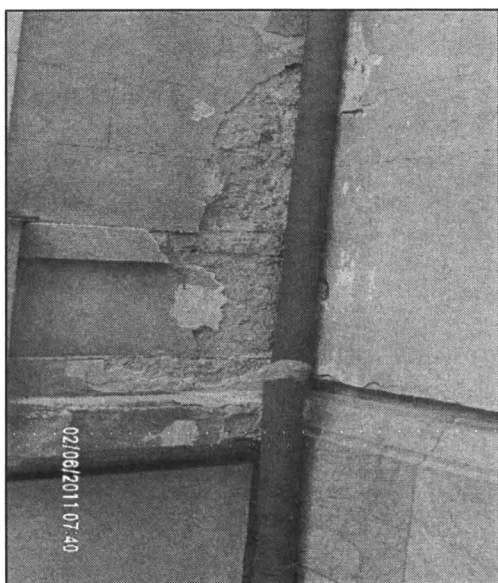

foto.9 fațada estică

foto.10 fațada nordică

Nr. crt	Luna	Săptămâna	U.R. (%)			Regim U.R.			Temperatura (°C)			
			val.med.	val.max	val.min.	normal	umed	uscat	val.med.	val.max.	val. min.	
1.	ian.	6-12	75,5 %	77%	73%	-	7 zile	-	6,5	7	6	
2.	ian.	13-20	75%	76%	74%	-	7 zile	-	6,21	6,5	5,5	
3.	ian.	21-27	75%	76%	74%	-	7 zile	-	6	6,5	5	
4.	ian.	28-31	74,5%	75%	73%	-	4 zile	-	4,35	5	4	
		ianuarie	75,1%	77%	73%	-	25 zile	-	5,75	7	4	
5.	febr.	1-3	71,5%	73%	71%	-	3 zile	-	3,5	4	3	
6.	febr.	4-10	73,2%	75%	70%	-	7 zile	-	4,9	6,5	3,5	
7.	febr.	11-17	72,5%	75%	68%	-	7 zile	-	7	7,5	7	
8.	febr.	18-24	75,5%	78%	72%	-	7 zile	-	6	7	6	
9.	febr.	25-28	73,37%	76%	70%	-	4 zile	-	5,95	6	5,9	
		februarie	73,21%	78%	68%	-	28 zile	-	5,47	7,53	3	
10.	mart.	1-3	71,57%	75%	68%	-	4 zile	-	5	6	4,9	
11.	mart.	4-10	73%	75,5%	68%	-	7 zile	-	4,5	6	5	
12.	mart.	11-17	76,64%	76%	68%	-	7 zile	-	7	8,5	6	
13.	mart.	18-24	74,64%	76,5%	70%	-	7 zile	-	7,07	8	7	
14.	mart.	25-31	76,85%	79%	69%	-	7 zile	-	10,14	11	9	
		martie	74,50%	79%	68%	-	31 zile	-	6,74	11	4,9	
15.	april.	1-7	77,28%	79%	74%	-	7 zile	-	11,5	11	12,5	
16.	april.	8-14	72,2%	77%	62%	½ zile	6,5 zile	-	12,85	13,5	12,5	
17.	april.	15-21	70,42%	73%	63%	½ zile	6,5 zile	-	13,5	14	13	
18.	april.	22-28	72,42%	74%	68%	-	7 zile	-	14,8	15,5	14,5	
19.	april.	29-30	73,23%	75,5%	71%	-	2 zile	-	15,1	16	15	
		aprilie	73,11%	79%	62%	1 zi	29 zile	-	13,55	16	12,5	

20.	mai	2-5	76%	77,5%	72,5%	-	5 zile	-	15,2	15,5	15
21.	mai	6-12	70,57%	74%	65%	½ zile	6,5 zile	-	15,2	17	15
22.	mai	13-19	74%	77%	67%	-	7 zile	-	16,57	18	16
23.	mai	20-26	76,42%	77,5%	72%	-	7 zile	-	18	19	17,5
24.	mai	27-31	68,8%	71%	65%	0,1 zile	3,9 zile	-	15,5	16	15,75
mai			73,14%	77,5%	65%	0,6 zile	29,4	-	16,1	19	15
25.	iun.	1-2	71,5%	71%	67%	-	2 zile	-	16	16	16
26.	iun.	3-9	76,28%	78%	71%	-	7 zile	-	20,31	21	20
27.	iun.	10-16	74,6%	75%	70%	-	7 zile	-	19,78	20	19,5
28.	iun.	17-23	74,42%	77,5%	65%	-	7 zile	-	21,14	21,5	20
29.	iun.	24-30	69,5%	78%	59%	1 zi	6 zile	-	20,50	21	20
iunie			73,26%	78,5%	59%	1 zi	29 zile	-	19,54	21,5	16
30.	iul.	1-7	70,57%	75%	63%	1/4 zile	6,75 zile	-	20,28	21	20
31.	iul.	8-14	74,85%	77%	70%	-	7 zile	-	21,04	22	20
32.	iul.	15-21	76,42%	77%	68%	-	7 zile	-	22,65	24	22,5
33.	iul.	22-28	71,14%	75%	65%	0,8 zile	6,2 zile	-	22,07	22,5	22
34.	iul.	29-31	71%	74%	65%	0,5 zile	2,5 zile	-	21,2	21,5	21
iulie			72,79%	77%	63%	1,55 zile	29,45 zile	-	21,44	24	20
35.	aug.	1-4 aug.	71%	73%	65%	0,5 zile	3,5 zile	-	21,2	21,5	21
36.	aug.	5-11 aug.	71%	77%	61%	1 zi	6 zile	-	22,5	23	22
37.	aug.	12-18 aug.	68,28%	72%	62%	1 zi	6 zile	-	22,5	23	22
38.	aug.	19-25 aug.	67,28%	71%	61%	1 zi	6 zile	-	23,4	24	23
39.	aug.	26-31 aug.	63,57%	71%	57%	3,5 zile	2,5 zile	-	23,51	24,5	23
august			68,22%	73%	57%	7 zile	24	-	22,62	24,5	21

40.	sept.	1-8 sept	64,87%	69%	60%	3,5 zile	4,5 zile	-	24,25	24,5	24
41.	sept.	9-15 sept	62,85%	67%	57%	6 zile	1 zi	-	23,9	24,5	23
42.	sept.	16-22 sept	59%	62%	56%	7 zile	-	-	22,6	23	22,5
43.	sept.	23-30 sept	58,8%	61%	56%	8 zile	-	-	22,3	23	22,5
		septembrie	61,38%	69%	56%	24,5 zile	5,5 zile	-	23,26	24,5	22,5
44.	oct.	1-5 oct.	54,62%	57%	52%	5 zile	-	-	21,5	22	21
45.	oct.	6-12 oct.	53,57%	57%	50%	7 zile	-	-	20,18	22	18
46.	oct.	13-19 oct.	51,25%	58%	46,5%	5 zile	-	2 zile	17,94	20	16
47.	oct.	20-26 oct.	55%	60%	46%	6,5 zile	-	0,5 zile	17	17	17
48.	oct.	27-31 oct.	57,25%	59%	56%	5 zile	-	-	15,8	17	14,5
		octombrie	54,33%	60%	46%	28,5 zile	-	2,5 zile	18,48	22	14,5
49.	nov.	1-2 nov.	57%	59%	51%	2 zile	-	-	15	15	15
50.	nov.	3-9 nov.	59,57%	63%	57%	7 zile	-	-	14,3	15	14
51.	nov.	10-16 nov.	56,14%	60%	52,5%	7 zile	-	-	12,67	14	11
52.	nov.	17-23 nov.	54,85%	57,5%	53%	7 zile	-	-	10,28	12	9
53.	nov.	24-30 nov.	57,07%	60%	55%	7 zile	-	-	8,74	10	8
		noiembrie	56,92%	63%	51%	30 zile	-	-	12,19	15	8

ISSN 1841-7264

<https://biblioteca-digitala.ro>